Kondrotas

Žalčio žvilgsnis

romanas

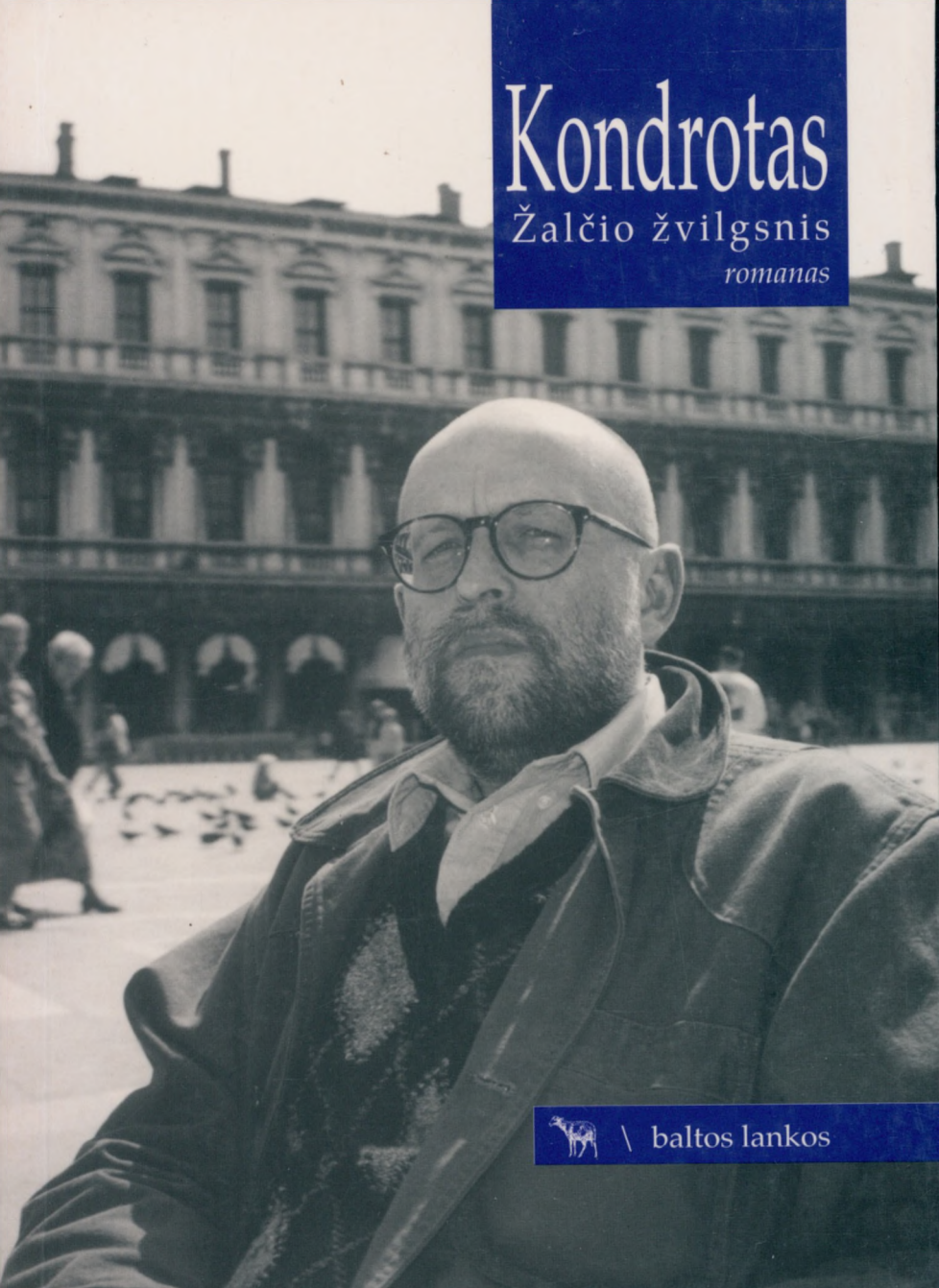

baltos lankos

Skaitinių serija \ 17

Saulius Tomas Kondrotas

Žalčio žvilgsnis

romanas

\ baltos lankos

Viršelyje Saulius Tomas Kondrotas Venecijoje
Nuotrauka spausdinama iš autoriaus asmeninio archyvo

Knygos leidimą parėmė
ComputerLand®
VILNIUS

Apipavidalino
KĘSTUTIS GRIGALIŪNAS

© Saulius Tomas Kondrotas, 1981
© BALTOS LANKOS, Vilnius, 1996

Rinko ir maketavo BALTOS LANKOS
Printed in Lithuania

ISBN 9986-813-38-7

Atminimui visų protėvių, kurių kraujas
teka mumyse ir su kuriais, deja,
niekados jau nelemta mums susitikti

I. Atėjimo knyga

Meižiai

Per kietus nykius dirvonus, panašius į vikšrų išskvarbytą akmeninę lygumą ar upės paviršių, kuris sustingo speigo užkluptas kaip tik tą akimirką, kai vėjo gūsis jį pašiaušė, per rudas plikai išganytas pievas, primėtytas karvių mėšlo skritulių, per susivėlusius alksnių guotus atsliūkino žiema, ir svečiai išsiskirstė. Tik dabar mes pajutome, kaip mūsų mažai, nors iš tiesų tetrūko vieno. Dar niekada aš taip aiškiai nesupratau, ką reiškia pasakymas: „Namai tušti kaip po nabašninko". Tuščia buvo ne tik mūsų bute, bet ir sode, tvarte, daržinėje, ganyklose, paupyje, tuščia buvo padangėje, nors varnų kranksėjimas nesiliovė iš ten sklidęs, tuščia ir šalta buvo krūtinėje, nors mes stengėmės laikytis greta kits kito, ir akyse, kurių žvilgsniai neatšildavo nė tada, kai žiūrėdavome į ugnį. Stengėmės laikytis greta, o iš tiesų visi trys mes buvom kas sau, tarsi raktai nutrūkus virvelei, ant kurios jie buvo suverti. Pamažu aš pajutau, jog ši vienatvė man ima patikti. Atėjusios žiemos atleistas nuo didžiumos ūkio darbų, aš vienišas klajojau po ištuštėjusią gamtą, klupčiodamas arklių bei galvijų išmintose duobutėse, kurios ligi pavasario saugos tų gyvulių kanopų atspaudus, susibraižydamas iki kraujo braudavausi per gervuogynus, nors nesunkiai galėjau juos apeiti, mintys ir žodžiai mano galvoje,

užuot, kaip anksčiau, sruvę netvarkingais srautais į visas puses, dabar sulėtėjo, įgavo kryptį ir aiškias apybraižas, taigi, jau ką nors pasakęs, galėjau būti tikras, jog tas žodis pabuvojo prieš tai mano viduj, o ne atlėkė iš kažkur, kad tuojau pat vėl išlėktų. Tai buvo keista ir neįprasta, jaučiausi, lyg man augtų ragai, norėjosi trinti galvą į šiurkščius medžių kamienus ar kaip kitaip save kankinti. Pagaliau vieną vakarą išgirdau motinos žodžius, kuriuos ji ištarė žiūrėdama į mane:

– Tik pažvelk, kaip staiga subrendo mūsų Kristupas.

– Mes, Meižiai, visada taip, – atsakė tėvas nepakeldamas galvos ir nesiliovęs megzti kojinės.

Aš pajutau skausmą krūtų speneliuose, atsistojau ir išėjau į lauką, kad truputį atvėstų veidas. Motinos žodžiai suteikė prasmę visam tam, kas dėjosi su manimi pastarosiomis dienomis. Prieš mane atsivėrė tiek visokių dalykų, kurių lig šiol neturėjau. Galiu elgtis kaip vyras, netgi privalau, jeigu jau toks esu. Dabar, visiems susirinkus prie malūno, turėsiu paniekinamai ir atlaidžiai atsiliepti apie moteris, truktelėti degtinės iš butelio, paleisto ratu, turėsiu įsigyti pypkę ir kantriai mokytis ją rūkyti, turėsiu skustis plaukus, nuolat augančius man ant smakro ir skruostų, kvadratiškai kirptis nagus, brakonieriauti naktimis miške, o paskui girtis savo taikliais šūviais. Nebegalėsiu būti meilus ir švelnus motinai, nes nebesu vaikas, privalėsiu spirti katę, jei ji pasipainios man po kojų, bažnyčioje priklaupsiu tik ant vieno kelio, o ranka, pakelta žegnojimuisi, turės judėti tvirtai ir santūriai. Nė likęs vienas negalėsiu svaidyti peilio į daržinės sieną, pavasarį turėsiu sutrinti tarp pirštų žemės gumulėlį ir jį pauostyti, o paskui palinguoti galvą. Jeigu man kas nors nepatiks ar kas mane įskaudins, nebegalėsiu verkti, bet privalėsiu nusikeikti.

Klausydamasis vienodo, lygaus varnų karksėjimo, aidinčio iš tamsėjančio dangaus, aš panorau ištarti aštrų grubų žodį, nuo šiol lengvinsiantį mano gyvenimą, panūdau patikrinti vyrišką tokio žodžio galią. Ištariau jį ir kone girdėjau, kaip jis

atsimušė į gruodo sukaustytą atšlaimą ir atšoko nuo klojimo durų. Tuo pačiu momentu kažkoks juodas daiktas nukrito iš viršaus ir dusliai stuktelėjo į žemę po mano kojomis nelyginant supuvęs obuolys nuo medžio šakos. Pasilenkęs pamačiau negyvą varną šlapiomis sutaršytomis plunksnomis. Kenčiančio, sužeisto ar negyvo gyvulio vaizdas mane sukrečia kur kas stipriau negu kenčiančio žmogaus. Nusigręžęs nuo paukščio palaikų, daviau sau žodį keiktis kuo rečiau.

Aš tapau vyru vienas tūkstantis aštuoni šimtai šešiasdešimt šeštais Viešpaties metais, pirmajam sniegui iškritus, dvylikos metų amžiaus.

– Taip, jis jau tikras vyras, – patvirtino tėvas, kai grįžau vidun.

Mano motina Jokimė tebenorėjo matyti mane vaiką. Ji nusišypsojo ištiesusi ranką ir pasakė:

– *Sturluks klausė Syveidą kur gul knauka.*

Tačiau aš nenusijuokiau iš *vaikiškos* mįslės, ir ji pati jau rimtu veidu užbaigė:

– Po *karlauka.*

Paskui kurį laiką tylėdama mane apžiūrinėjo.

Virtuvėje buvo trys žmonės. Kaip Dievą myliu, aš nenoriu, kad laikas imtų tekėti atgal, bet tą valandėlę mano galvoje vėl skaisčiai iškilo ilgesingas prisiminimas ketvirtojo žmogaus, kurio virtuvėje trūko. Pravirkau. Nukritusio ant aslos tėvo virbalo garsas. Riebus šiupinys, tingiai kunkuliuojantis puode. Raudoni liepsnos atspindžiai ant motinos krakmolytos prijuostės. Tarp dvigubų langų stiklų įstrigusi musė, mieganti ar sudžiūvusi. Tylus krebždesys dėžutėje, kur žiemoja šilkų kirmėlės. Mano motina šviesiu veidu, su viralo šaukštu, pakeltu prie lūpų ragauti. Skersvėjo atvertų kamaros durų girgždesys. Tėvo balsas:

– Neverk. Mes – Meižiai. Tu vyras. Mums nedera verkti. Aš ir tavo motina... mes taip pat ilgimės praeities, anų laimingų dienų, kai buvome visi. Bet verksmas čia nepadės, Kristupai. Verksmas mums ne talkininkas.

O taip!

Motinos balsas:

– Tegul, Scipijonai. Tegul pats pamato. Jis jau nemažas.

O taip! Aš matau.

Matau aukštą žolę, palengva siūruojančią vėjyje, avilius, baltus debesis, tutmedžius, obelis, kriaušes, toliau vyšnias, dar toliau vasarojų ir arklį supančiotomis priekinėmis kojomis, pamažu klibikščiuojantį vasarojaus link. Tėvo balsas:

– Kristupai! Nuo rytojaus stenkis sukiotis po sodą, kad prireikus galėtum greit pasiekti bites. Tu žinai, kiek daug čia reiškia sparta.

Aš supratau, kad senolis Venclovas rengiasi numirti. Žiūrėjau tėvui į veidą, tėvas į mane. Abu vienas kitą supratom: aš – kad senolis žada išeiti ir kad tėvo širdis dėl to susispaudžia kaip menkas vieversio kūnas saujoje ir vos neplyšta, jis – kad aš žinau jo jausmus. Mes abu kentėjom, bet slėpėm. Mes – Meižiai. Senolis, tėvas ir aš. Man menasi vienas įvykis. Prieš trejetą metų, tai yra šešiasdešimt trečiaisiais, per karą, mes kiekvieną dieną laukėm sukilėlių, nes girdėjom, kad pro šias vietas jie trauks Prūsijos link. Man buvo liepta sėdėti ant stogo ir stebėti tolumas, gal pamatysiu traukiančius būrius. Nuo ryto iki sutemų aš kiūtojau tenai, saulės kepinamas, atsirėmęs nugara į kaminą, ir žvalgiausi po banguojančias ir virpančias lygumas, kol imdavo suktis galva ir tai, kas balta, virsdavo juoda. Pamatęs sukilėlių kariuomenę, turėjau šaukti ir mojuoti rankomis: mat galėjo praeiti neužsukdami į ūkį. Viską darėm senolio paliepti. Jis buvo priruošęs visokio maisto – duonos kepalų, kumpių, lašinių, dešrų – ir norėjo perduoti šitai kariaujantiems valstiečiams. Betgi jie nesirodė ir nesirodė, aš vis sėdėjau ant stogo, grojau šilkmedžio švilpyne, kad nebūtų taip nuobodu, saulė dirbo savo darbą, aš atsimerkiau ir pamačiau, kad guliu žolėje, vyšnios ūksmėje, ant kaktos man šlapias rankšluostis, o greta stovi tėvas ir senolis susirūpinusiais veidais.

– Ačiū Dievui, – pasakė tėvas pamatęs, kad aš atmerkiau akis. – Mes manėm, kad tau blogiau, – mėlynų jo akių vyzdžiai čia traukėsi, čia vėl plėtėsi kaip lūšies, ir aš pamaniau, kad jis pyksta ant manęs.

– Rasi būsiu nukritęs, – mėginau pasiaiškinti, kilstelėjęs ant alkūnės. – Nepajutau, kaip galva susisuko. Aš netyčia, tėve.

Tačiau tėvas pyko ne ant manęs, o ant senolio. Senolis pasakė:

– Nebus iš Kristupuko amatininko. Skysta jo galva ant stogo sėdėti. O juk ten ir paobliuoti, ir pakapoti reikia.

– Bepigu, – tarė tėvas, ir aš supratau, kad jis vos tvardosi. – Bepigu šnekėti. Vaikas devynerių metų, nuo aušros lig sutemos išsėdi ant viršaus, saulės kepinamas ir lietaus merkiamas.

– Nelijo, Scipijonai. Neišsigalvok, – pasakė senolis.

– Viena laimė, – tarė tėvas. – Gulėtų dabar su degančiais plaučiais. Gerai,– pridūrė jis, – nebeleisiu vaikui daugiau tenai lipti. Galit daryti ką tik norit.

– O sukilėliai? – paklausė senolis.

– Sukilėliai? Kas man darbo? Aš neaukosiu vaiko dėl trijų margų žemės, kuriuos jie žada, jei laimės. Ar mums žemės trūksta?

– Ne, Scipijonai, – pasakė senolis kiek nuliūdęs. Tai reiškė, kad jis nesugalvoja kaip atsikirsti.

Bet ginčai mūsų namuose nesibaigia taip paprastai. Tėvas su senoliu būtų išstovėję ties manimi iki vakaro, neskubriai, bet kietai gindami kiekvienas savo pažiūrą, jeigu tik nepamirštų, dėl ko nesutarė iš pradžių. Būtų taip buvę, tačiau aš, gulėdamas žolėje, nugara pajutau virpant žemę.

– Arkliai, – pasakiau. – Girdžiu raitelių būrį.

– Nesikišk, Kristupai, kai vyresni kalba, – nežiūrėdamas į mane tarė tėvas.

Bet senolis sukluso:

– Ar toli, Kristupai, vaikeli?

Aš įsiklausiau:

– Čia pat.

– Ačiū Dievui, – atsiduso senolis. – Tai jie. Ar ne mano viršus, Scipijonai?

Bet tėvas buvo kaip reikiant įsileidęs ginčytis.

– Kam tada reikėjo vaikui tupėti ant stogo kaip gandrui? Būtų geriau visą laiką gulėjęs po medžiu.

Senolis atgręžė nugarą ir nuėjo.

Tėvas didžiai nepatenkintas truktelėjo nosį ir taip pat nuėjo, bet kiton pusėn. Aš likau gulėti paūksmėje.

Senolis paėmė ilgakotes šienines šakes, pririšo prie jų ryškiai geltoną skepetą, priklausiusią velionei senolei, ir nuėjo link vartų. Pasilypėjęs ant jų, iškėlė šakes virš galvos ir ėmė mojuoti skepeta tarsi vėliava. Kartą, praėjus dvejiems metams, aš paklausiau jo, aptikęs geltoną skarą komodos stalčiuje, ar sukilėlių vėliava buvusi geltonos spalvos.

– Taip, – nė nemirktelėjęs atsakė senolis; matyt, ir pats buvo tuo patikėjęs.

Taigi jis mojavo savo įtaisymu taip ilgai, kad man nusibodo žiūrėti, tada nulipo ir nunešė vėliavą į klėtį. Netrukus pasirodė raiteliai.

Jų buvo koks dvidešimt vyrų, visi dulkini ir suprakaitavę. Balkšvai pilkos dulkės lyg tinko luobas dengė žmonių drabužius, batus, daiktus, veidus ir rankas, taip pat ir arklius, nuo galvos iki kanopų. Todėl visi raiteliai, o ir arkliai, atrodė panašūs, dvidešimt dvynių arklių ir dvidešimt dvynių žmonių, aprengtų tokiomis pat uniformomis. Prakaitas, bliaukiantis veidais, susimaišęs su vieškelių, smiltynų ir dirvonų dulkėmis, atrodė labai panašus į kalkių mišinį, kuris užteptas sudžiūvo, gražiai sutrūkinėjo it bažnyčios statulų dažai ir vietomis atšoko. Gyvos, spindinčios akys rodė, kad tai ne dvidešimt netyrųjų dvasių ir ne tai, ką sukuria karščiuojančios galvos. Jie buvo tikri raiteliai, o vis dėlto atrodė baugiai, ir išgirdau, kaip motina, stovėdama priebuty, negarsiai pasakė, įsmeigusi žvilgsnį į ateivius:

– Ir buvo atrišti angelai, turintys tam tikrą valandą, dieną, mėnesį ir metus iššudyti trečdalį žmonių.

Aš kilstelėjau smalsaudamas, kas dabar bus. Iš sodo atėjo tėvas, nešinas dalgiu, kurio geležtė dar buvo žalia nuo žolės syvų. Senolis trindamas rankas bėgiojo pirmyn atgal palei klėtį, gerokai susijaudinęs ir nežinodamas ko griebtis.

Pirmiausia raiteliai puolė prie šulinio: davė gerti arkliams ir gėrė patys. Senolis atsigavo iš džiugaus neveiklumo. Jis nutvėrė tėvą už alkūnės ir nusitempė paskui. Dviese jie iškėlė tvarto duris, mėšlinas iš vidaus, bet išorinėje pusėje lietaus išplautas ir išgairintas, ir, uždėję jas ant dviejų ožių malkoms pjauti, gavo stalą. Tėvas per daug nesistengė, tad senolis jį vis niukino ir tampė už rankos. Paskui jie nuėjo klėtin, atnešė duoną, sūrius, kumpius, pieną, skinkį ir viską dailiai išdėliojo ant paskubomis, bet galvotai sutvertų skobnių, o senolis grįžiojosi į atvykėlius, vis dar neištarusius jokio pasveikinimo žodžio, ir buvo matyti, kad jis patenkintas."Sukilėliukai" buvo žodis, kuriuo jis mėgo vadinti maištininkus. Aš negirdėjau, ar tuo momentu jo liežuvis ištarė jį, bet tikėjau – taip.

Dar sykį meiliai peržvelgęs vaišes, senolis išskėtė rankas ir tūpčiodamas ėmė eiti šulinio link. Atrodė, tarsi gaudytų vištą. Iš tiesų tai turėjo reikšti: „Prašom, mieli sveteliai, prašom." Taip senolis įsivaizdavo svetingo šeimininko elgseną, taip ir elgėsi.

Dabar aš jau ne viską prisimenu. Saulė buvo mane gerokai perkaitinusi, o be to, atsiliepė ir kritimas nuo stogo. Vis dėlto aiškiai regiu senolio rankas, besileidžiančias žemyn pamažu pamažu, tarsi jos būtų nutirpusios ir nepaprastai sunkios laikyti išskėtus. Mat atvykėliai galop ėmė purtytis dulkes, jos kamuoliais kilo į dangų. Ir nereikėjo joms nė išsisklaidyti, kad pamatytum, jog prie šulinio stovi dvidešimt caro ulonų.

Ką nors pakeisti jau nebebuvo įmanoma. Vaišės paruoštos, ir nori nenori reikėjo pavalgydinti dvi dešimtis rūsčių nuvargusių raitelių. Jie valgė ir gėrė stati, nesikalbėjo tarpusavyje,

niekaip nesikreipė nei į senolį ar tėvą. Priėmė maistą kaip savaime suprantamą duoklę, be padėkos žodžių, mostų ar šypsenų. Turbūt todėl, kad buvo labai pavargę, nes nė akys jų nežiūrėjo į ką tiesiai, į daiktą ar žmogų, ar medį, o tik į šviesą, į spalvą, į dieną, dangų ir žemę, tai yra į pačius didžiausius dalykus, kuriuos matom net ir būdami užsimerkę.

Senoliui ir nereikėjo jų dėkingumo. Nusivylęs jis sėdėjo tvarto šešėly, netgi nesidomėdamas, kaip pamažėle nyksta jo vaišės, ruoštos maištautojams.

Galų gale ulonai pasisotino. Be skubos sulipo ant arklių, riaugsėdami ir šluostydamiesi lūpas. Kai kurie tebežiautarojo kumpį ar dėjosi burnon paskutinį duonos kąsnį. Stambus vyras juodai įdegusiomis plaukuotomis rankomis driokstelėjo dujų, kiti nusišypsojo. Vienas raitelis, išblyškusio, gražaus kaip moters veido, prijojo prie senolio ir pasilenkė:

– Dėkui tau, tėvai, už valgį ir vandenį. Rasi ne tiems buvai paruošęs, ko sulaukei. Bet vis tiek dėkui. Dievas tau atlygins.

– Taigi. Ne tiems, – tarė senolis, bet anas jau nesiklausė, pavarė arklį pro vartus, kiti nujojo jam iš paskos.

Nulydėjome juos akimis, tolstančius siauru mūsų vieškeliu, retai važiuojamu ir todėl apaugusiu žole.

Aš gulėjau ir gailėjausi senolio, bet ūmai išgirdau smarkų kvatojimą ir apsidairiau. Juokėsi mano tėvas. Dar niekada nebuvau girdėjęs juokiantis nei jo, nei senolio, o žmonės, kurie taip darė, atrodė man keisti, nesuprantami ir truputėlį pamišę. Visą laiką aš tikėjau, kad mes, Meižiai, nemokam juoktis. Bet štai tėvas stovėjo įsitvėręs šonų, išsižiojęs ir kvatojosi. Pažvelgiau į motiną, tebestovinčią gonkose, paskui į senolį. Abu jie žiūrėjo į tėvą nustebę ir susirūpinę. Pamaniau, kad tėvui galvoje bus pasimaišę.

– Kas tau, Scipijonai? – paklausė senolis.

Tėvas visas trūkčiojo iš juoko:

– Sukilėliai!.. Dieve tu mano! Negaliu! Šitiek ruoštasi... atėjo ulonai ir surijo! Och! Laikykit mane, tėve!

Nepaisydamas tėvo žodžių, senolis nukabino nuo sienos botagą ir užsimojęs pertraukė juo tėvui per nugarą. Tuomet pakabino botagą atgal. Tėvas užsičiaupė staiga. Dabar jau jis nustebęs žiūrėjo į senolį.

– Nejuokinga? – paklausė senolis. – Ko gi tu nesijuoki?

Tėvas nieko neatsakė, o senolis pridūrė, įbedęs akis į žemę:

– Kol šioj pakalnėj tebėra skausmas ir skriauda, nedera juoktis ir šaipytis. Dievui tas nepatinka. Ar supratai?

Tėvas linktelėjo:

– Nežinau, kas mane sugundė.

Taip atsitiko prieš trejus metus, per kuriuos niekas daugiau mūsų namuose nėra susijuokęs. Aš taip suprantu, kad senolio pamokymas buvo skirtas lygiai mums visiems, ne tik tėvui. Atsitikimas su kumpiais ir sukilėliais pasibaigė taip, kaip mes nelaukėm ir netikėjom. Paaiškėjo, kad raiteliai, prajuokinę tėvą, buvo perbėgėliai pas sukilėlius, ieškoję didesnių junginių, vadovaujamų kunigo Antano Mackevičiaus. Taigi vis tiek liko senolio viršus.

Vadinasi, dabar senolis mirs. Kai buvau visai nedidelis, motina dažnai baugindavo mane savo mirtimi. Aš stengdavaus būti paklusnus, bet kartais aplinkybės susiklosto taip, kad išslysta dubuo ir sudūžta arba viščiukas nugaišta kaip tik tada, kai tu jį paimi į rankas. Man neatrodė, kad taip būtų buvę pernelyg dažnai, bet motina manė kitaip.

– Amžinai tu ką nors sugadini ir sulaužai, – tvirtindavo ji. – Į kapus mane jūs nuvarysit. Štai numirsiu, užkas, o tada žinokitės.

Pasislėpęs tamsioje kertėje nuo namiškių akių, aš graudindavausi įsivaizduodamas, kad mama numiršta. Įsivaizduodavau, kad ji šaltoje, šlapioje žemėje, visiškoje tamsoje, pats pajusdavau visą požemio šaltį ir drėgmę, imdavau drebėti ir kalenti dantimis, o paskui keletą dienų nenuleisdavau nuo motinos akių, su nerimu sekdamas, ar nepamatysiu kokių nors artėjančios mirties žymių.

Viso to nepatyriau išgirdęs apie senolio ketinimus palikti pasaulį. Senolis, man rodės, toks kietas ir tvirtas, kad net ir po mirties turėtų neblogai jaustis. Tiesiog persikels kažkur apačion, įsikurs tenai, susiręs namuką ir ramiai gyvens amžiną gyvenimą, augindamas kopūstus ir veisdamas šilkverpius.

O vis dėlto buvo jo gaila. Galgi buvo gaila ir ne jo, bet pasaulio, kuris turi prarasti tokį žmogų, lygiai gražiai drabstantį mėšlą laukuose ir uostantį jazminus. Kodėl pasaulis atsimeta nuo senolio? Kas užims senolio vietą jame?

Tokių minčių ar jausmų apniktas (nes viskas mano galvoje susipynė susiraizgė į pilkai margą kamuolį, užpildžiusį kaukolę ir spaudžiantį ją iš vidaus), nuėjau pas bites ir atsisėdau žolėje tarp avilių. Vabzdžiai sukiojosi man apie galvą, laukdami naujienų, bet aš tylėjau ir prisimerkęs, kad geriau matyčiau, stebėjau tėvą, sėdintį ant kaladės palei tvartą. Jo laukimą buvo nemalonu matyti. Laukimas ir ramybė atrodo panašūs dalykai. O tėvas, nors iš pažiūros ir ramus, viduje tiesiog drebėjo ir virė, tarsi bulius, nesulaukdamas atvedant karvės. Tėvui bjauru buvo laukti savojo tėvo mirties ir vis dėlto reikėjo. Gal svetimas žmogus manytų, kad tėvas labai ramus, tik truputėlį liūdnas, bet aš tai jau kiaurai jį mačiau, nors ne visada suprasdavau, nes buvau dar labai jaunas. Nieko nepadarysi. Mes – Meižiai.

Dvejus pastaruosius metus senolis sirgo nugarkaulio liga. Ji maždaug kas trys dienos sukeldavo jam stiprius skausmus, bet paskui vėl atleisdavo. Nėra tokių žolių, tokių vaistų ir užkalbėjimų, kurių Meižiai nežinotų ir kuriais senolis nebūtų gydytas, bet vis perniek.

– Kad ir kiek žmogus daug išmanytų, – sakė senolis, – vis tiek bus neišgydomų ligų. Mes galime išmokti gydyti tas negalias, kuriomis mus užleidžia velnias, bet prieš tas, kurias siunčia Dievas, esam bejėgiai. Mano skausmai ne liga, o Dievo balsas, šaukiantis pas save.

Dažniausiai, dieglių suremtas, senolis prasiblaškydavo šlapioje nuo tiršto prakaito lovoje kokį pusdienį. Paskui skausmas

atslūgdavo, ir senolis vėl žiūrėdavo į mus blausiai spindinčiomis gintarinėmis akimis arba skaitydavo šventas knygas, ramus kaip apaštalas aliejaus spaudyklos sode. Tačiau prieš dvi dienas prasidėjęs priepuolis nepasibaigė kaip visada, po kelių valandų, o tampė ir gniaužė nedidelį senolio Venclovo kūną, maždaug dviejų aršinų penkių verškų ilgumo, dieną ir naktį, ir vėl dieną, ir vėl naktį, senolis vis trumpėjo ir trumpėjo, jį mušė nebe prakaitas, o stambūs kraujo lašai, kurie riedėjo gelsva plonyte jo oda į patalą, šlykščiai jį teršdami. Dabar ir aš jau atrodžiau prieš senolį kaip vyras prieš vaiką. Senolis sumažėjo tikrai bent penkiais verškais, o svėrė jis iš pažiūros tik kokius tris pūdus, lyg avelė. Aš vos įstengiau žiūrėti į jį, ir jeigu ne senolio proto skaistumas, tikras įrodymas, kad jis – Meižis, būčiau netgi bjaurėjęsis. Dabar jis buvo pernelyg panašus į sudžiūvusį pakaruoklį, kurį mes su tėvu pavasarį radom ant ką tik pražydusios ievos šakos, už pusės varsto į rytus nuo mūsų ganyklos; jis buvo iškabėjęs tenai nuo rudens.

Taigi senolio kančios niekaip nesibaigė, ir iš tiesų man betrūko tik tėvo žodžio, kad galutinai patikėčiau, jog čia jau galas.

Užsnūdau medumi kvepiančiame bityno ore ir nepajutau, kaip nusileido sutemos. Pažadino mane žolės gurgždėjimas po tėvo kojom. Jeigu ne tas garsas, galėjai pamanyti, kad čia senolio vėlė ateina atsisveikinti su bitėmis – taip palengva tėvas priėjo.

– Kelkis, Kristupai, ir eime namo, – prislopintu balsu pasakė jis.

Aš krūptelėjau:

– Ar jau?..

– Ne, – tėvas papurtė galvą. – Tavo senolis gyvas. Skausmai praėjo, bet, regis, neilgam.

Aš pakilau, ir mudu nuėjom link namų vienas greta kito, petys į petį. Vėl pajutau svaiginančią priklausomybę: mes – Meižiai, mes – viena giminė, ir kiekviename iš mūsų yra visi. Taip mano viduje yra ir tėvas, ir senolis Venclovas, o aš esu

kituose. Ir net jei kada liksiu vienas, aš vis tiek būsiu Meižis, ir mūsų giminė nepasibaigs per amžius, nesvarbu ar numirs kuris, ar ne, kaip nepasibaigė iki manęs. Galvojau apie tai ir norėjau pasikalbėti apie šiuos dalykus su tėvu, bet negalėjau: mes – Meižiai. Mudu ėjom per sodo žolę, maždaug vienodo augumo, nes tėvas ne ką didesnis už senolį, o aš tikriausiai juos smarkiai aplenksiu, ir nugara jaučiau žvilgsnius tūkstančių Meižių, kurie gyvena tolimoj praeity. Jie atėjo pasitikti senolio, kaip kada nors lūkuriuos ir mudviejų, o mūsų anūkai ir proanūkiai jaus jų neregimas akis. Aš manau, mes visi susitiksime paskutiniojo teismo dieną, ir tai bus nuostabu. Pasaulio pabaigos baisumai niekis, jeigu visi Meižiai galės pamatyti vieni kitus. Aš manau, kad tada mes juoksimės, ir senolis taip pat, ir niekas tuo nesistebės. O kol kas ėjome namo atsisveikinti su senoliu, ir aš, pats nežinodamas kaip, negarsiai apsiverkiau, o tėvas nebarė manęs ir neramino.

Senolis, toks žilutėlis ir menkas – vieni kaulai ir akys, pradėjusios grimzti kaukolėn, – gulėjo lovoje ir laukė mudviejų. Tėvas atsiklaupė pirmas, aš po jo.

– Klausykit manęs, Scipijonai ir Kristupai, – balsas švarus ir lygus, tarsi dainuotų „Mėnuo saulužę vedė", – ne šiandien, ryt aš numirsiu. Jokių priesakų nenoriu jums palikti, nei dėl elgesio, nei dėl gyvenimo ir turto. Tegul jūsų kraujas patars jums, kai reikės. Visa kita jūs ir taip žinot, o ko Kristupukas nežinos, tu, Scipijonai, paaiškinsi jam ir jį pamokysi. Daug vargo tau nebus, nes tai labai išmintingas vaikas. Laikykitės dorybės nuostatų, kurių svarbiausias – išsaugoti širdies tyrumą. Nedorybę pažinsit iš kvapo. Tai tiek. Dabar apie šermenis. Rytoj pat, Scipijonai, paskersi dvi kiaules, nukirsi dešimt vištų, nupirksi dvi statines alaus, gero, mušančio į galvą, ne birzgalo. Nupirk ir degtinės, pats žinosi kiek, bet būtinai ruginės. Nuo bulvinės skauda galvą. Rytojaus dieną skirk ruošai, žmonės teateina poryt. Tiek aš išgyvensiu. Kai numirsiu, aprengsi mane savo drabužiu, kurį pernai pasisiuvai Velykoms.

Tėvas prasižiojo, bet senolis mostelėjo jam, kad tylėtų.

– Tėvui gaili? – senolio balsas tapo titnaginis.

– Ne, tėve...

– Noriu nueiti pas savuosius gražiai apsitaisęs. Tu pasisiūsi kitą rūbą. Taigi kad būtų viskas ant manęs – marškiniai, kelnės, išeiginės kurpės ir skepeta ant kaklo. Nepamiršk. Tu, Kristupai, jam priminsi. Tokia mano valia. Dėl laidotuvių nieko nesakau. Laidosi, Scipijonai, pagal paprotį ir taip, kaip lieps tau sąžinė. Tegul niekas nepamiršta, kad palydi Venclovą Meižį. *Kvi.*

– Taip, – sukuždėjo mano tėvas: prancūzų kalba, kuria senolis kartais prašnekdavo, sukeldavo jam baimingą nerimą. (Visai nemokėdamas vokiškai, senolis savo prancūziška šneka kuo puikiausiai susikalbėdavo su vokiečiais, tuo tarpu prancūzai, kai jis į juos kreipdavosi, tik gūžčiodavo pečiais ir vartydavo akis nesuprasdami, ko jis iš jų nori.

– Netikri jie, – sakydavo senolis apmaudžiai. – Per daug seniai gyvena mūsų krašte. Pamiršo gimtą kalbą.

Šiaip ar taip, didžiausią įspūdį prancūziški žodžiai darė mano tėvui, ir senolis griebdavosi jų, kai norėdavo tėvą nubausti ar priversti ką padaryti.)

– Gerai, – senolio balsas pasidarė kažkoks minkštesnis, tylesnis, atlaidesnis, kalbėjimas jį vargino. – Ką čia bepridursi. Laiminu jus ilgam gyvenimui. Su tavo motina, Kristupai, aš jau atsisveikinau. – Jis patylėjo. – Eikit. Eikit miegoti. Jau tamsu. Nesirūpinkit manimi. Aš dar daug ką turiu apgalvoti. Reikia *pasiruošti.*

Aš manau, kad ir tėvas eidamas gulti galvojo, jog atsikėlę senolio neberasim.

Bet senolis buvo gyvas ir, atvažiavus kunigui duoti sakramentų, atrodė guviau negu visas pastarąsias dienas.

– Ar ne per anksti? – suabejojo kunigas, tačiau nuleido akis išvydęs, koks sunykęs senolio kūnas. – Galiu tamstą pasveikinti su tokia dvasios stiprybe. Dievas gailestingas.

– Mes – Meižiai, – kukliai atsakė senolis.

Jis neleido mums stebėti paskutiniųjų apeigų, ir sugrįžti trobon galėjom tik kunigui išvykus. Likusią dienos dalį senolis gulėjo tykus, *susitaikęs*, nugrimzdęs savose mintyse, kartais sujudindamas lūpas, kai murmėdavo kokią seną giesmę ar kažkada kažkieno ištartus žodžius, kurie jam suteikė laimės valandėlių. Žinoma, tai tik *mano* nuomonė, kad jis klydinėjo mintimis po savo praeitį, į kurią tuoj turėjo nueiti visas, nes apie ateitį jam galvoti jau nebederėjo, o to, kas dėjosi dabar, jis nebematė. Senolio šnervių nesuvirpino kepamų ir verdamų valgių kvapai, sklindantys iš virtuvės, pjaunamų kiaulių žviegimui buvo užsklęstos jo ausys, nedomino atėjusių padėti žmonių balsai nei saulės kelias vaismedžių viršūnėmis, kurį jis būtų galėjęs stebėti pro langą. Jis tik buvo gyvas, ir tiek. *Laukė*, kol bus viskas paruošta ir jis galės pasitraukti, palikdamas vietą kitiems Meižiams, kurie gal kada atsiras.

Rytojaus dieną susirinko svečiai: giminės ir kaimynai, Meižiai ir nemeižiai, bet tik turintys dalelę mūsų kraujo. Atėjo ir atvažiavo tie, kurie buvo artimi ir žinomi. Senolis vėl truputėlį atkuto. Laikė ranką iškišęs iš po antklodžių, kad atėjusieji galėtų ją paspausti, atsakinėjo į sveikinimus, o nedrąsiuosius kvietė sėstis už stalo.

– Visai sublogai, Venclovai, – sakė jam vieni.

– Lieso kurkino nepjauna, – atsakinėjo jis.

– Kodėl sumanei mirti? – klausė kiti.

– Viską jau pamačiau. Toliau tik kartotųsi. *Kvi.*

Galop visi susirinko, susėdo ir nutilo, laukdami kokio nors iškilnaus žodžio iš senolio ar tėvo, kad galima būtų pradėti liūdnąją šventę.

– Na, ko jūs? – nusistebėjo senolis. – Pradėkit. Įpilk ir man alaus, Scipijonai.

Puota prasidėjo. Kas norėjo, gėrė degtinę, kas alų, nieko netrūko. Valgių irgi buvo kokių tik nori. Rausvųjų sriubų su įdarytais bastučiais ir prancūziškais gružuliais, dvi sriubos iš eršketo ir viena iš vašylo su lokšenomis. Kimštiniai vėžiai ir

skrebučiai su parmezonu. Abiejuose stalo galuose po rusišką pyragą, vienas su žuvies, kitas su kremblių kamšalu. Virpantys kiaulės kojų drebučiai buvo panašūs į gelsvą užšalusio tvenkinio vandenį saulėtą dieną, ir kimšta meitėlio galva, rodės, negali nuo jų nuleisti primerktų akių, papuoštų petražolėmis. Dar puikiau atrodė raudoni žuvų išnaršai vaiskaus stiklo indeliuose. Zrazai su bastučiais skleidė svaiginantį mairūno kvapą, o dešra aluje – keistą bičių korių ir apynių aromatų mišinį. Buvo čia ir sandokas su kiaušiniais, ir troškinta vėgėlė, ir bastučių su žuvies kamšalu, ir šparagų su vėžiais, ir labai skanių pūstinių virtinių. Buvo serbentų, agrastų ir aviečių su sirupu ir be sirupo, obuolių vyno, cikorijos, kavos ir sūrių – čekiškų ir šveicariškų – ir karčių sūrelių, ir dar daug visko, ko aš šiandien nebeprisimenu.

Po kokių dviejų valandų veidai pražydo aguonomis. Paaiškėjo, kad nuo tada, kai visas būrys buvo susirinkęs paskutinį kartą, susikaupė daug naujienų, ir blogesnių, ir linksmesnių, kurias buvo galima (ir reikėjo) išpasakoti. Žmonės pagyvėjo, atskiri, pavieniai sakiniai susiliejo į vieną gausmą. Aš užsimerkiau, ir tas gausmas virto vieningu *saviškių balsu*. Kai atvėriau akis, susidūriau su senolio žvilgsniu. Senolis mane suprato.

Man įpylė pusę kaušelio alaus, ir aš atsisėdau ant suolo pasieny, vienodu atstumu nuo svečių stalo ir senolio guolio. Alų tėvas nupirko kaip reikiant, pats tokio stipraus ir saldaus niekados nepadarytų. Reikia pripažinti, kad Meižiai aludariai ne kokie. Daug blogesni kaip artojai ar dailidės. Dėdė Mečis, storas trumpų rankų vyras su trūkčiojančiu gurkliu, dabar sėdintis per dvi vietas nuo tėvo, aiškino, jog taip yra todėl, kad, darant alų, būna toks laikas, kurį paprasčiausiai reikia išlaukti. Nevalia atkimšti bačkų per anksti. Mes nemokam laukti nieko neveikdami, sako jis. Aš nežinau. Man atrodo, kad mokam, jeigu žinom sulauksią. Bet dėdė Mečis irgi Meižis, todėl nereikia pamiršti jo žodžių.

Senolis irgi gėrė alų, ir jo šviesi, krekenų spalvos oda tarytum parusvėjo, nors iš tiesų sunku pasakyti. Tiesiog ji paliko tamsesnė, nelyginant tabakas. Ir tas gerai. Permainos liudijo, kad jis vis dar priklauso mums, o ne protėviams, klaidžiojantiems dabar po mūsų sodą ir ganyklas, apžiūrinėjantiems tvartą ir klojimą, tyliai besišlaistantiems aplink namus, laukiantiems nesulaukiantiems senolio Venclovo.

Tokios dienos atneša naudos ir gyviesiems, ir mirusiesiems. Nors ir kaip man gaila senolio, bet turiu šitai pripažinti. Mirusiųjų vėlėms tai proga trumpam sugrįžti į gyventas vietas, pavaikščioti takeliais, kuriais tiek vaikščiota, paliesti daiktus, kuriuos sutvėrė jų gyvos rankos, užuosti artimus, gimtus kvapus, pajusti šulinių vėsą ir gal su gailesčiu prisiminti savo vaikystės laiką ar savo meilę, vertusią klajoti naktimis po rasotas pievas kartu su pelėdomis ir šikšnosparniais, kandžioti sau lūpas ir vaizduotis tokius dalykus, nuo kurių ima gniaužti kvapą.

Gyviesiems vėl nauda. Reikia tatai pamatyti, ir aš mačiau, nes sėdėjau su savo kaušeliu atokiau. Matė ir senolis. Mes buvom du grandinės galai: jis seniausias, aš jauniausias, visi kiti tarp mūsų. Taigi mudu su senoliu žiūrėjom.

Negali sakyti, kad Meižiai būtų labai užsispyrę. Priešingai, jų būdas gal ir minkštokas, bet kam nepasitaiko susipykti? Tvarkydami reikalus, mūsiškiai pykstasi vieni su kitais, lygiai kaip visi žmonės. Jei gyventų vienoje vietoje, jie kaipmat susitaikytų. Bet gyvena jie kitąsyk gerokai nutolę, tad, žiūrėk, nebesikalba ir metus, ir ilgiau. O štai dabar buvo aišku, kad kai neteksim senolio ir jie pradės skirstytis po namus, vėl visi bus vieningi, tarsi niekados tarp jų nė šešėlis nebūtų atsistojęs. Reikia pamatyti tai ir pajusti, kaip tie, kurie ką tik atvykę vengė susitikti kitų žvilgsnius ir stoviniavo atokiau, dabar meiliai glostė vienas kitam plaukus ar ranką, tapšnojo per nugarą. Senolis išeis sutvarkęs gentį, paliks ją taikią ir darnią. Paskui, žinoma, vėl kils nesantaikų, bet bus ir tokių

susiėjimų. Ir vėl, ir vėl, panašiai kaip kaitaliojasi metų laikai... kol giminė pasibaigs, bet mes, Meižiai, tuo niekados nepatikėsime.

Nuo alaus senolis taip pagyvėjo, kad atsisėdo lovoje, atsirėmęs į pagalves, ir pamojo man pirštu:

– Paduok man štai tą kumpio gabalą, kur pačiame viršuje.

Aš pasilenkiau per tetos, pramintos Kuosa, nugarą ir pasiekiau mėsą. Akimirką visi atkreipė į mane dėmesį ir žiūrėjo, kaip aš padaviau kumpį senoliui, o šis įkibo į jį rudais dantimis, net pliktelėjusi jo kakta susiraukšlėjo. Senolis turėjo visus dantis. Kai kas šyptelėjo. Visiems patiko, kad jis valgo. Kas čia žino, galgi jis ir nemirs. Bet senolis mirs. Aš tikrai tą žinojau, nes tik prieš mirksnį girdėjau, kaip kažkoks protėvis ant aukšto netyčia numetė gal lašinių paltį, gal svogūnų pynę. Jie nebūtų susirinkę be reikalo.

Visi vėl valgė ir gėrė, senolis taip pat. Sukramtęs kumpį, jis akimis parodė tėvui prieiti. Aš girdėjau, ką jis kuždėjo melsvomis lūpomis į atkištą tėvo ausį:

– Scipijonai, prieš laidodamas nupraus mane degtine.

Kam jam to reikia? Bet tėvas neprieštaravo. Jis jau truputį apgirto, o gal tik man taip atrodė, gal jo veidas sustingo nuo pergyvenimų. Dėl viso pikto nuėjau pas motiną.

– Mama, tegul tėvas negeria per daug.

Ji suprato mane ir iš pradžių tik tylėdama glostė man plaukus.

– Nebijok, vaikeli. Tavo tėvas daug pakelia. Labai daug. Jis – Meižis. Viskas bus gerai. Jis nepames galvos.

Aš vėl grįžau ant savo suolo. Apie pietus senolis tarytum užsnūdo. Vokai nusileido palengva, lyg ant jų būtų nutūpusios dvi peteliškės. Bet miegojo jis neilgai. Po kokios valandos neatsimerkdamas pradėjo blaškytis lovoje, vapėdamas keistai minkštėjančia burna:

– Matau! Dieve, aš matau! Einu! Koks mergaičių gražumas! Aš su jumis! Kam tie rūbai?! Dieve, Dieve, kokios mergaitės!

Mes žiūrėjom į senolį nutilę, stebėdamiesi ir kiek pavydėdami, kad negalim regėti to paties, nes turėjo būt nuostabu. Senolis blaškėsi, šūkčiojo smagius šūksnius, siekė kažko lūpomis, jo rankos stengėsi kažką apkabinti, ir – keista – jis *juokėsi*. Juokas buvo džiugus ir linksmas, ir nepanašus, kad būtų skirtas regėjimams. Ne, senolis juokėsi mums. Buvo aišku, kad jis juokiasi atsigręžęs, juokiasi mums jau iš anapus. Galop jo kūnas nurimo, suglebo, o mes dar valandėlę sėdėjom nutirpusiomis nugaromis.

Motina neklydo: pirmasis iš nuostabos atsipeikėjo mano tėvas.

– Pirtį! – sušuko ir išbėgo pro duris; aš iš paskos.

Tėvas stebėtinai vikriai nuskuodė prie tvarto, pas gyvulius, aš pasileidau link avilių. Reikia perspėti bites, kad tas, kuris ateis pas jas, jau miręs. Jeigu nespėsiu, jis išsives jas su savim. Pabeldžiau į avilį ir pasakiau tai, ką reikėjo:

– Bitės, bitelės. Gaspadorius mirė. Pasibudinkit.

Tada grįžau prie žmonių. Netrukus atėjo ir tėvas.

– Ar nuėjo kas pakurti pirties? – paklausė jis.

– Nežinau, – atsakė dėdė Matijošius, senolio pusbrolio sūnus, maždaug tėvo ūgio, tik visai menkas. – Ar apsimoka, Scipijonai? Patiestume virtuvėj ant aslos šiaudų, moterys numazgotų.

– Ne, – tėvas pakratė galvą. – Negaliu. Jam nepatiktų voliotis šiauduose kaip kalakutui.

Čia jam pasakė, kad pirtis kūrenasi.

– Ar eisi su mumis pertis, Kristupai?

Man reikėjo eiti, būčiau ir ėjęs, jeigu tėvas neklaustų. Bet dabar ūmai išsigandau numirėlio.

– Ne. Aš visai švarus, – pasakiau.

– Kaip nori...

Kiti nesisiūlė. Tevas įsikišo į marškinių užantį butelį spirito, viena ranka paėmė senolio ranką ir užsidėjo ant pečių, kita apkabino velionį per liemenį ir nuėjo į pirtį. Žiūrint iš šalies

atrodė, kad jis tik padeda senoliui eiti, nes šis gal nusilaužęs ar išsisukęs koją. Už kelių žingsnių tėvas stabtelėjo ir atsigręžė:

– Kristupai, atnešk gražiuosius mano drabužius. Na, žinai kokius. Kurių tavo senolis norėjo.

Kai po valandos pirties durys vėl atsivėrė, visi, kurie stovėjo ir laukė tos akimirkos, išvydo du dailiai apsirengusius vyrus. Teisybė, senoliui drabužis buvo kiek dukslus ir kabojo. Bet nieko. Jis atrodė pasišvietęs eiti į bažnyčią ar kiton viešon vieton. Jiems priėjus arčiau, patvoskė spiritu. Tačiau buvo panašu, kad jie abu kiek išgėrę. Troboje senolį pasodino krikštasuolėn, tada susėdo visi kiti. Toliau vaišinosi. Prieš senolį pastatė lėkštę ir pripylė kvortą alaus.

– Ak, kodėl tu numirei? – paklausė senolio pusbrolis iš motinos pusės, panašus į lapiną senukas, vadinamas Vileika, nors jo pavardė buvo Kailaitis, ir, susidaužęs su senolio kaušu, išgėrė.

Nuo to momento nežinojau, kaip į senolį bežiūrėti: ar tai žmogus, ar daiktas, ar dar kas, o gal viskas sykiu. Juk visiems tarytum buvo aišku, kad senolio nebeturim, jo nebėra. Bet štai jis sėdi tarp mūsų. Tai ne žmogus, o tik tuščias jo kevalas, toks kaip rąstas, suolas ar krosnis, žodžiu – daiktas. Bet jis sėdi krikštasuolėje, kur neskirta sėdėti nei rąstui, nei krosniai, prieš jį kaušas alaus ir lėkštė su troškintu kaplūnu, svogūnais ir rūgščiaisiais bastučiais. Jis vos pastebimai šypsosi, o praplikusios jo kaktos oda vos vos drėgna, aš galėjau įžiūrėti mažyčius prakaito lašelius. Ir nors nemačiau, kad jis būtų judinęs ranką ir gėręs ar ėmęs burnon riebalais aptekusią mėsą, betgi šit jau kevirtą kartą į jo kaušą pila alų ir įdėjo dar kiek bastučių. O senolis, gyvasis senolis, taip mėgo rūgščius bastučius, geltonus kaip medus ir kaip gintarinės jo akys, užraugtus su morkomis ir spanguolėmis. Ir būtinai su trupučiu kmynų.

Tai kas gi jis, tasai, kur užėmęs vietą krikštasuolėje? Gal tokie yra mirusiųjų žaidimai? Kai žiūri į jį, jis sėdi tiesus, atkišęs smailų gūžį. Bet vos tik truputį nusigręži, tuoj akies kampučiu

pamatai, jog jis pasilenkia ir kažką greit sako į ausį savo kaimynui, dėdei Morkui, kuris niekaip neatstoja nuo jo, sukiodamas pailgą jo marškinių sagutę ir klausinėdamas:

– Kodėl tu numirei? Ak, ar verta? Jeigu kas anam gyvenime duotų jauną kūną, tai dar dar... Kodėl tu numirei?

Aš atsigręžiau labai greitai, bet senolis mane aplenkė: jau sėdėjo statmenas, kaip pirma. Dėdė Morkus pažvelgė į mane, mirktelėjo akimi ir nusišypsojo kaip sąmokslininkas: dabar, girdi, viską žinom – kam jam reikėjo mirti ir kitką. Jis pakėlė ranką, paspjaudė rankovę ir nušluostė išrasojusią senolio kaktą. Paskui, jau penktąjį kartą, pripildė jo kaušą.

Nežinojau, ką daryti. Norėjau išeiti ir truputį pasigraudenti kur vienas. Jeigu krikštasuolėje ne senolis, lengvai galėjau taip padaryti. Bet jeigu senolis, tada reikėjo laukti, reikėjo būti tarp Meižių. Hm. Tačiau jeigu kertėje senolis, tai kaipgi galima bus jį laidoti? O jeigu laidoti galima, vadinasi, ten tik jo kiautas, jo kūnas. Aš visai susipainiojau ir galop lioviausi sukęs galvą. Visi sau puotavo, valgių ir gėrimų ištekliai nesibaigė, ir kai atėjo naktis, mes vis dar sėdėjom. Šermenys buvo pavykusios. Klausiausi pakilaus šurmulio, tokio jaukaus, kaip ugnies ūžesys krosny, kol miegas pagavo spausti man akis ir aš pamažėle jam pasidaviau. Paskutinis daiktas, kurį spėjau išvysti prieš užmigdamas, buvo raudonvario rublio dydžio skritulėlis – dėmelė ant dėdės Morkaus pakaušio, kai dėdė pasilenkė pasibučiuoti su senoliu.

Nubudau naktį, kai kažkas numetė nuo stalo alavinį puodelį, kuris kaukštelėjo į suolą, paskui į grindis ir nuriedėjo po stalu. Atsimerkiau, pakilau ant alkūnės ir apsidairiau. Kambaryje buvo naktis, tačiau, kaip ir už lango, mėnesėta, todėl sidabrinės šviesos užteko viskam įžiūrėti. Senolio lovoje iš nugaros linijų ir būdingo nosies šliurpsėjimo atpažinau tėvą. Pats aš buvau rūpestingai paguldytas ant suolo. Dar ant vieno suolo stūksojo ilgas kažkokios žmogystos kūnas. Kambario viduryje ant dviejų kėdžių buvo padėta lenta, ir ant jos ilsėjosi

senolis Venclovas. Kiti svečiai, matyt, buvo išvedžioti nakčiai po kambarius, svirnelį ir daržinę. Vadinasi, čia miegojom tik mes keturiese ar trise, nežinau, ar priskaičiuoti senolį. Kas numetė kaušelį?

Už lango irgi visiška ramybė, tarsi vaškiniame Betliejuje, kuris kasmet įrengiamas bažnyčioj: sustingę medžiai, žolė, uola su urvu, nejudanti Marija su kūdikėliu ant rankų prie ėdžių, ant šieno krūvelės, ir viskas apšviesta balta blyškia šviesa. Į lango stiklą tyliai barbtelėjo vijoklio kotelis, aš krūptelėjau ir ūmai supratau, kas jį *galėjo* sujudinti. Atsikėliau ir atidariau langą, tuo pat metu išgirdau tylų garsą, panašų į atodūsį. Vėlės! Mes pamiršom atidaryti nakčiai langus, ir protėviai negalėjo aplankyti senolio, o jis išeiti pas juos. Mane nupurtė šiurpas pagalvojus, kas galėjo atsitikti, jeigu nebūčiau atsibudęs. Žinodamas, kad visi miega ir niekas manęs nematys, išdrįsau šyptelėti senoliui, padrąsindamas jį: gali, girdi, būti ramus dėl vaikaičio. Krikštasuolės lentynėlėje už Agotos paveikslo radau lajinių žvakių, paėmiau dvi ir užžiebiau, pastatęs senoliui prie kiekvieno peties. Tada vėl atsiguliau ir užmigau. Nedera būti pernelyg smalsiam.

Vėl nubudau palyginti vėlai nuo pjūklo ir plaktuko garsų. Mano tėvas dirbo senoliui Venclovui grabą. Peržvelgiau kambarį. Ilgosios žmogystos nebebuvo. Senolis vis gulėjo ant lentos, abi lajinės žvakės sudegusios iki galo. Dvi moterys juodais drabužiais tvarkė stalą, kartkartėm tyliai barkštelėdamos dubenimis ar kaušais. Motina su teta Pranciška. Jos vyras upeivis. Dirba vokiečių garlaivyje Nemune. Meižis. Kambaryje rūgtelėjusių valgio atliekų kvapas.

– Aš laikau įkapėms savo jungtuvinius marškinius, – sušnabždėjo teta.

Motina kurį laiką tylėjo, paskui atsiliepė:

– Juokinga. Aš irgi juos laikau. Jungtuvėms su mirtimi. Nors ką žinai...

Teta atsiduso:

– Vyrams paprasčiau.

Ji pasidėjo dubenį su šutintų žirnių likučiais senoliui ant pilvo. Senolis joms trukdė. Vadinasi, tai iš tiesų daiktas. Atsikėliau ir išslinkau laukan, trindamasis nutirpusius pečius.

Svečiai buvo susibūrę apie tėvą, kuris baigė kalti paskutines vinis. Čia irgi senolio noras. Galėjom jau anksčiau padirbti jam grabą. Bet jis paliepė viską suruošti, o grabą tverti po mirties. Galimas daiktas, kiekvienas žmogus, atėjęs į savo gyvenimo galą, žino, kaip turi būti. Sužinosiu ir aš, nors tada nesupratau, kuo skiriasi grabas, padirbtas prieš kelias dienas, nuo sukalto tą dieną, kai jo prisireikia. Tėvo sukaltasis buvo panašus į lovį kiaulėms šerti. Taip jam ir pasakiau.

– Štai kas, Kristupai. Nueik ir paieškok dėdės Morkaus. Radęs atvesk jį pas mane.

Palei šulinį stovėjo kibiras alaus, ir dėdė Morkus atsitūpęs gėrė tiesiai iš jo.

– Tėvas jūsų ieško, dėde Morkau, – pasakiau.

Kai jis atsisuko, pamačiau, kad jo akys raudonos it triušio.

– Ar jau sukalė? – paklausė dėdė Morkus.

– Baigia.

– Et, – sumurmėjo jis apgailestaudamas, kad turi skirtis su kibiru, – lyg negalėtų kas kitas atsigulti ir pamatuoti.

Padirbus grabą, senolio daugiau nebesodino už stalo. Visą ilgą laiką iki laidotuvių dienos jis gulėjo grabe, įbedęs akis į lubas (niekas nepasirūpino laiku užmerkti jam akių, o paskui jau buvo per vėlu; antra vertus, kaipgi jis būtų atrodęs už stalo su užmerktomis akimis). Šermenys tęsėsi. Keli žmonės, ir teta Pranciška su dėde Morkum, ėmė verkti, gailėdamiesi senolio. Matyt, turėjo praeiti koks laikas, iki jie suprato, kad jau nebeturim jo ir niekados nebeturėsim. Jie verkė labai dažnai, valgė ir gėrė ašaroti, sukūkčiodavo prisiminę kokią smulkmeną iš savo ir velionio jaunystės.

Praėjo dar kelios dienos, paskui savaitė, mėnuo, du... Šermenys vis tęsėsi. Nebeturėjom tiek daug laiko sėdėti už vaišių

stalo, kaip iš pradžių. Buvo neatidėliotinų darbų, kuriuos nudirbom visi drauge: nukirtom javus, pasėjom rugius, nuskynėm obuolius ir slyvas. Dabar už stalo sėsdavomės tik vakarais. Alus ir degtinė seniai buvo išsibaigę, tad pamažu visi vėl užsisklendė savyje, nors buvo draugiški, švelnūs ir jautrūs vienas kitam. Dėdei Morkui nuo verksmo pradėjo pūti akys, tad jis liovėsi verkęs. Gyvenime atsirado kažkoks ritmas, kažkoks kasdieniškumas. Darėsi aišku, kad reikia laidoti senolį ir skirstytis. Juoba kad jauniausioji iš giminaičių, mano teta Selmikė, trisdešimt ketverių metų, apsunko, jos nėštumas tapo labai žymus, ir jai jau reikėjo keliauti namo. Vieną rytą nubudęs pro langą pamačiau sningant. Praėjo penki mėnesiai nuo tos dienos, kai senolis pasimirė. Pirmasis sniegas. Nors jis krito šlapias ir tuojau tirpo, vos susilietęs su pažliugusia žeme, tėvas man pasakė:

– Laikas, Kristupai. Nueik į kapines ir pažiūrėk, kad duobė būtų kaip reikiant. Aš nenoriu, kad mano tėvą lietus išplautų iš žemės, kaip pernai Neksą. Pasakyk, kad iškastų keliais veršKais giliau negu visada kasa.

Taip. Buvo laikas. Duobę kasė Lizanas – tokia jo pravardė dar nuo tų laikų, kai su savuoju tėvu atvažiavo į mūsų apylinkes, prieš penkiasdešimt metų. Lizanas ne kokios nuomonės apie Meižius.

– Jūs visi kaip užduję, – kalbėjo jis, išspjaudamas vyšnių sakus, kuriuos kramto visą laiką. – Niekaip nesuprantu, iš kur tokių žmonių atsiranda. Na, nieko. Aš jus visus palaidosiu.

Vyšnių sakai man kelia pasišlykštėjimą, nors, žinoma, jie geresni už pušų. Vieną kartą mėginau pakramtyti pušinių, bet neįstengiau nuryti seilių. Todėl niekas jų ir nekramto. Lizanas juodu žemėtu nagu krapštė tarpudantį, paskui vėl nusispjovė geltonomis seilėmis.

– Nepalaidosi visų.

– Kodėl?

– Todėl, kad tu jau per senas.

Lizanas vėl įsidėjo burnon sakų gabalėlį. Rudenį jis renka net šungrybius ir verdasi, valgo jis ir arklieną, net jei arklys kritęs ir jam nenuleistas kraujas. Be duobių kasimo, Lizanas verčiasi lupdamas kailius. Viso to jis išmoko iš savo tėvo, pasak senolio. Na štai. Ir vėl senolis. Nė žingsnio be jo negali žengti. Lizano akys išsprogusios ir pasruvusios krauju, dantys reti, barzda kreivai nukirpta, matyt, neturi veidrodžio. Jis labai aukštas, todėl jam lengva išlipti iš duobės.

– Iš kur tas jūsiškių vangumas? Lyg būtumėt ne žmonės, o žuvys.

– Ką tu išmanai, Lizanai, – pasakiau aš. – Mūsų didelė giminė.

– Na tai kas? O ką tu, toks snarglius, gali apie tai išmanyti? – jis susimąstė valandėlę, žiūrėdamas į kapinaičių medžius, aptūptus varnų; jos visada pulkais jį lydi. – Negali žmogus gyventi be jokių aistrų. Kuo čia dėta giminė?

– Senolis sako, kad ugnis dega mūsų viduj.

– Aha, – pasakė jis, – anglys. Žerplėjančios anglys, daugiau nieko. Kokia nauda iš Venclovo sakymų, jeigu jam pačiam aš jau iškasiau duobę.

– Tėvas liepė, kad iškastum keliais verškais giliau.

– Kodėl?

– Atsimeni Neksą? – pasakiau aš.

– Dieve tu mano, – sumurmėjo Lizanas ir vėl įlipo į duobę.

– Ne, Lizanai, – aš nenorėjau nueiti nepaaiškinęs jam visko. Ir pakartojau senolio žodžius: – Žmogaus negalima palaidoti.

– Eik tu... – supyko jis, ir aš nuėjau. Kažkada Lizanas buvo įsimylėjęs mano motiną. Jam smagu, kad miršta Meižiai.

Namuose buvo viskas paruošta lydėti velioniui į kapus. Senolis gulėjo grabe, grabas vežime, vežimas apsmaigstytas eglių šakelėmis. Iš kažkur atsirado pušų ir astrų vainikas. Viskas man atrodė tuščia, nerimta, be jokios didybės: laidotuvės, drabužiai, įvairiausi pasirengimai. Viskas vyko be tvarkos, per daug paskubomis, podraug per lėtai ir per ilgai. Aš

manau, kad toms laidotuvėms trūko senolio rankos. Jis būtų viską sutvarkęs kaip reikiant.

Tėvas su motina ir aš sulipome į vežimą, kiti, kas norėjo, ėjo iš paskos, keli vyrai visą kelią jodinėjo aplink mus, mojavo peiliais ir šaudė į orą. Tai turėjo sudaryti iškilmių įspūdį, bet šūviai vieniši poškėjo tuščioje didelėje erdvėje. Aš pasidairiau dėdės Morkaus, bet niekur nepamačiau jo šermukšninio veido. Dėdė Morkus man vis labiau patiko. Pažvelgiau į tėvą. Jo veidas buvo sustingęs, tik skruostai truputį drebėjo į taktą besikratančiam vežimui. Prieš leidžiant duobėn grabą atidengė, kad visi galėtų paskutinį kartą ir galutinai atsisveikinti su senoliu. Žiūrėjau, kaip Meižiai žegnodamiesi po vieną ėjo pro velionį. Baltai apsirengusios moterys atrodė kaip angelai, lūkuriuojantys, kol galės jį pasiimti. Mano tėvas kilstelėjo senolio galvą ir pakišo po ja kelis rublius, paskui kažką sumurmėjo ir įdėjo graban kamuolėlį pilkų lininių siūlų ir adatą. Visi lyg netyčia nusigręžė. Aš netikiu, kad senoliui prireiks siūlų ir pinigų. Netiki ir tėvas. Bet toks prietaras, ir jo reikia laikytis dėl kitų čia esančių. Tikrasis senolis dabar glėbesčiuojasi su protėviais Meižynėje arba stovi tarp mūsų ir viską stebi. Tegul. Paėmiau tris saujas žemių ir subėriau į duobę ant grabo (sudie, senoli Venclovai!), o paskui nemačiom išslinkau iš kapinių, nes nenorėjau būti išgertuvėse prie šviežiai supilto kapo. Palei kapinių tvorą stovėjo Lizanas, panašus į kaliausę. Mane pamatęs, išsišiepė ir nurijo seiles.

– Tai nenori kartu su visais paprašyti savo senolio, kad nekamuotų tavęs sapnais?

– Nekamuos, – pasakiau, praeidamas pro šalį.

– Kurgi, kurgi, – tarė jis paniekinamai. – Meižių vėlės tokios pat apsnūdusios, kaip ir gyvieji.

Ko jis ant mūsų niršta. Tėvas niekad nepriekaištavo jam dėl motinos. Pats sakė...

Svečiai išsiskirstė kitą dieną. Namai liko tušti ir nykūs, mes patys buvom panašūs į šmėklas, be balso slampinėjančias po

neįprastai padidėjusius trobesius. Tėvas su motina persikėlė miegoti ąžuolinėn senolio lovon, aš užėmiau senąją jų vietą. Kad būtų linksmiau, tėvas paleido nuo grandinės šunį, ir šis nuolat maišėsi po kojomis, bet linksmumo iš to nebuvo.

– Priprasim, – tvirtino tėvas. – Mes – pagrindinis Meižių kamienas ir negalim sulūžti. – Jis ėmė kalbėti kaip senolis.

Man vis atrodė, jog kažką užmiršau padaryti, jaučiau dėl to kartumą burnoje ir, kad jis išnyktų, valgiau šaltus rūgščius girinius obuolius, bet nuo jų tik ėmiau viduriuoti. Galop, po keturių dienų, atsigulęs miegoti, aiškių aiškiausiai supratau ir pajutau, kad senolio *nebėra* ir jau *niekados nebebus*. Negaliu apsakyti, koks liūdesys ir skausmas mane apėmė. Tarsi būtų priešais mane atsivėrusi didelė erdvė, ir aš viena koja jau žengčiau į ją žinodamas, kad atgal nebegrįšiu. Vėl pravirkau, bet ne kaip tada, kai su tėvu ėjom iš sodo, ne lengvai ir tyliai, o taip, lyg verksmu ketinčiau sukelti vėtrą, nuplėšti namų stogus, išrauti medžius, priversti upes išsilieti iš krantų ir užtvindyti sodžius ir laukus, užtemdyti saulę ir mėnulį, o viso pasaulio gyvulius suklupdyti ant kelių. Man reikėjo išsiverkti, juk galų gale esu tiktai mažas berniukas, nors ir Meižis, o tai, ką tariuosi išmanąs, vieną dieną gali pasirodyti neteisinga. Tik žvaigždės amžinai nejudėdamos spindi juodame danguje viena, vis ta pačia lygia šviesa. Tik žvaigždėms šitai nuskirta.

Pradžia (I)

Jis nubudo išmuštas prakaito, šlapiais marškiniais ir šlapiais plaukais, limpančiais prie kaktos. Tuojau pat, dar sėdėdamas lovoje, pasiskubino uždegti žvakę, nes tiršta lyg veltinis tamsa vienišam žmogui yra nepakenčiama, bjauresnė ir lipnesnė už juodą pelkių dumblą, jeigu įsivaizduotum, kad teks kada į jį nugrimzti.

Jo sapnas buvo kupinas šlykštybės, bet ir teikiantis vilties. Jam regėjos, kad eina per mišką, kuriame auga plaukuoti me-

džiai. Jų kamienai ir šakos, ir lapai, viskas apaugę kailiu. Tačiau ėjo jis per gauruotą mišką ne vienas: nešė rankose kūdikį, labai švelniai ir atsargiai spausdamas jį prie krūtinės. Kūdikis ir buvo viltis.

Kai lauke pati naktis, bliaukia lietus ir tūžauja vėtra, kietais nagais draskanti medžių šakas ir aštriu snapu kapojanti stogą, žmogus turi ieškoti vilties savyje, nes pasaulio vaizdas, jo grožybė tokiu metu negali nieko padėti. Ateina laikas, kai ta dalis, kurią jis su tokiu dideliu vargu ir netgi sunkiai nusakomu įniršiu atsikovojo iš likusio pasaulio, nusigręžia nuo jo ir vėl sugrįžta į savo pirmykštę abejingą būseną, kada vandenys yra šiaip vandenys, be pavadinimo ir be kitų ženklų, kuriais žmogus yra juos paženklinęs, lygiai kaip girios yra vėl tik šiaip atšiaurios girios, kuriose žmogui nėra vietos. Kalnai tėra anie senieji kalnai, į kuriuos žmogus nedrįso kopti (kad nepamatytų ribos, už kurios jau *nieko nėra*). Ir taip yra su visais daiktais, nesvarbu ar jie dideli, ar maži, priklausą žmogui nuo pat gimimo ar tik bepradedą jam priklausyti, kaip kad akmenys, sulipinti kalkėmis, yra dalis namo ar vėjo malūno, nors nei namo, nei malūno dar nėra ir gal niekad nebus (tai priklausys nuo aplinkybių). Ir niekas negali pasakyti, kodėl taip atsitinka. Išaušta rytas (o gal užslenka naktis?), bet saulės patekėjimą gali tik nuspėti, nes naktų ir dienų kaita irgi liaujasi tarnauti žmogui, nebenori matuoti jo laiko, kai visa žemė tvyro visuotinėje prieblandoje, vėjai nutrūksta nuo savo pančių keturiose šalyse ir žemė susimaišo su dangum, ištisi ežerai, upės ir jūros, pakilę į orą vienoje vietoje, krenta žemyn kitoje, viskas prisisunkia drėgmės, viskas pažliunga ar apsitraukia smulkaus aštraus sniego pelėsiais. Gamta pavargo nuo žmogaus ir turi pailsėti, atgauti nors ir nepaklusnų, tačiau saikingą savo gamtiškumą.

Žmonės kaipmat šitai pajunta, panašiai kaip žvėrys iš toli užuodžia potvynį ar miško gaisrą ir bėga nuo jo, viską pametę, į saugias vietas. Tas, kuris aria ir sėja, šitokiais rytais nebeatpažįsta savo žagrės, ji tėra jam keistos išrangytos formos

geležies gabalas, šaltas ir niaurus; tas, kuris pelnosi duoną ir teptuku, nustebęs padeda jį į šalį, nes dažai skaidosi į sudėtines dalis ir sienos, užuot likusios blizgančios ir skaisčios, apsitraukia bjauria žalsvai pilkų dėmių danga; kertantysis mišką atitraukia ranką nuo kirvio vos jį palietęs, nes ir kirvis, ir miškas dvelkia giliu šalčiu ir net kažkokia neapykanta jam, miško kirtėjui. Tokiu laiku sieliai ilgai teliūškuojasi prie krantų niekur nejudėdami, bergždžiai taškydami purslus ir laukdami žmonių, juos plukdančių, o šie, apimti vangumo ir įstabios širdgėlos, tik žiūri į sprunkantį nuo jų valios pasaulį, nieko nesuprasdami ir negalėdami pakeisti. Elgetos neina prašyti išmaldos, geriau pasirenka alkį negu tuščių gatvių ir kelių atšiaurumą. Fabrikai be jokios naudos kvaršina orą savo šaižiais švilpukais: niekas neina ir nestoja prie staklių. Galvijai, užvertę snukius aukštyn, baubia, bet irgi veltui, nes niekas neneša jiems pašaro ir niekas jų nepagirdo. Visas pasaulis vėl toks, kokį jį kažkada sutvėrė: laukinis, sklidinas gyvo nuožmaus priešiškumo, kurį spinduliuoja net ir negyvi daiktai (bent jau mes ligi šiol manėme, kad jie negyvi). Pasaulis – vien vėtros, tamsuma ir vanduo, viską kiaurai merkiąs.

Niekas nemėgina tam priešintis, nes tai tuščias darbas, o be to, šitoks laikas yra palyginti trumpas. Ateina nauja diena – o gal naktis? – rodos, niekas nepasikeičia... bet ne. Kaustyti sielininkų batai stukteli į rąstus, kai vyrai užšoka ant jų, fabrikuose suūžia staklės, ir jų velenai ir krumpliai ima suktis dvigubu greitumu, vydamiesi tai, kas nuo jų buvo bepabėgąs, – laiką, dažytojas kaip niekur nieko maišo savo spalvas, išgaudamas iš jų nuostabius tonus, galvijai šliurpia vandenį, nerangiai paspirdami žvangančius kibirus, o seilės jiems smagiai tįsta nuo snukių, miškakirtys nykščiu patikrina kirvio aštrumą ir galvoja, kad šis dar aštresnis negu pirmiau, o valstietis, murmėdamas kaip visad, protamsiu eina laukan ir iki juostos brenda per skystą purvą, jei yra pavasaris, ar per sniegą, jeigu žiema. Milžiniškas žmonių pasaulio mechanizmas išjuda vėl ir

vis didina greitį lyg pakrautas vežimas, riedėdamas į pakalnę, ir, rodos, tiesiog neįmanoma jam sustoti.

Rudenio naktį žmogus supranta, kad priklauso panašių į save būriui ir kad paramos gali sulaukti tik iš jų, nes pasaulis, kuris kitais metų laikais atrodo jaukus ir darniai bičiuliškas žmogui, šiuo metu atskleidžia savo esmę: nepasikliauk, girdi, manim, savo gelmėse aš brandinu pyktį tau ir tavo genčiai; tu nenori laikytis kelio, kurį aš kažkada tau parodžiau, kai daviau rankas tik vaisiui nusiskinti; tu pradėjai kalbėti liežuviu, kurį tau daviau vartalioti maistui burnoje; tu nepatenkintas nuolatine gyvenimo ir mirties kaita, tai **še tau.** Smūgis sudrebina namų sienas, subraška stogas tarsi moters sąnariai agnaus meilužio glėby. Tie, kurie turi žmonas, nubunda ir vėl užmiega, tvirčiau apkabinę jas. Vienišieji ieško šilumos savyje. Jie pasitelkia atmintį ir vaizduotę ir ima kurti rūmą iš minčių. Ir tik tada vėl įgyja pasitikėjimo ir tvirtybės. Jie išvysta skaidrius šaltinius, sruvenančius per žalias, saulėtas pievas, išgirsta tyrus paukščių balsus, patiria pavasarišką sielos vaiskumą. Ir šitaip jie vėl susigrąžina gyvybišką norą norėti.

Sapnavusysis sapną geria vandenį iš ąsočio, su pasitenkinimu drėkindamas išdžiūvusį kaip pušies žievė gomurį, o vėliau pasiima pypkę ir prisikemša tabako. Šią naktį jam neskirta daugiau užmigti. Jis turės klausytis šiurpaus vėtros dejavimo už durų ir galvoti apie tai, kas slegia krūtinę ir graužia žmogaus širdį.

Jo pypkė mažutė, su labai plonu tiesiu kandikliu, tokias atveža sielininkai iš Vokietijos, tokias jie ir patys rūko. Tabako ten telpa du trys žiupsniai. Tačiau jis juodas, neapsakomo stiprumo, ir keletas užtrauktų dūmų taip išdegina ir pradvisina burną derva, kad trenkia iš tolo, o seilės pasidaro sudžiūvusių ąžuolo lapų spalvos.

Jis rūko kartų tabaką, įbedęs žvilgsnį į kalkėmis baltintas lubas, ir jo protas pamažu išsivaduoja iš sustingimo. Jis galvoja, kad iki nekalto prasidėjimo šventės galima būtų paskelbti

vedybų užsakus, ir tada gal išeitų susituokti pačiam žiemos smagume, gurgždant sniegui po rogių pavažomis. Tačiau vilties nedaug, nes Ji nenori už jo tekėti. Dar blogiau: Ji jo bijo. Tu užtrauksi nelaimę mano gyvenimui, sako Ji. Eik šalin. O jis Jai: Aš kalbu tau šventąja lietuvių kalba. Negaliu be tavęs. Būk mano pati. – Ne, sako Ji, aš jaučiu, didelis blogis ištiks ateityje, jeigu susijungsiu su tavim. Norėčiau ištekėti už paties kvailiausio iš jūsų. – Kodėl? – klausia jis. – Nežinau, – atsako Ji, tu esi sutvertas iš rūstybės ugnies, aš niekada negirdėjau tavęs juokiantis.

Ir iš tiesų. Jis neturi įpročio iš ko nors šaipytis. Į viską jis žiūri rimtai, o jo žvilgsnis tvirtas kaip grąžulas, ir žodis svarus. Net mintyse jis nė iš ko nejuokauja. Taip yra įgimta. Jo tėvas buvo toks pat, ir tėvo tėvas, ir prosenelis. Negaliu pamilti tavęs, sako Ji. Merginoms patinka, kai vyrai šypsosi ir pučia šiltą kvapą joms į plaukus, ir kužda linksmus ir nelabai padorius dalykus, kurie uždega jas ir sukelia kūno virpesį. Tu nemoki šito. Mano motina gali mane tau atiduoti, pats žinai. Bet aš nenorėčiau, iš tiesų sakau tau.

Ir ką jam daryti, mylinčiam ir nerandančiam sau vietos? Daug naktų jis akių nesudėjo, klausydamasis seno namo garsų, rūkydamas aitrų tabaką ir pašnibždomis dainuodamas liūdną dainą apie nelaimingą savo meilę. Jis dūsauja garsiais pratisais atodūsiais, tarsi užsnūdęs bandšunis, vėl kemšasi pypkę ir traukia rudus dūmus, nuo kurių visas kūno vidus įgauna cinamono spalvą.

Jis žino vieną, bet jau paskutinį būdą gauti merginą, palenkti ją į save. Neįtikėtinos jam atrodo jos nuojautos. Yra dar būdas, kuris, kalbama, nieko niekados neapvylė. Tai Žodis.

Niekas nežino tikrosios žodžio jėgos, visos spindinčios jo galybės. Pasaulis buvo sutvertas iš vieno žodžio, o kiek jame daiktų. Nesuskaitoma gyvulių ir augalų įvairovė, girios, kalnai, upės, slėniai, lygumos ir jūros. Saulė, mėnulis ir žvaigždės titnaginiame dangaus skliaute. Metų laikai. Po žeme ir ant žemės,

ore ir vandenyje. Viskas iš žodžio. O žmonių gausybė, kalbančių visokiausiomis kalbomis, kenčiančių, mirštančių, besidžiaugiančių, sveikų ir ligotų, liūdnų ir linksmų, mažų kaip katės ir didelių kaip medžiai. Ir jie iš žodžio. Varnos, skrajojančios virš snieguotų laukų, – iš žodžio, saulėkaitoj besivolioją šunys, žmogus, besileidžiantis nuo kalno, ir kitas, į jį kylantis, aklas elgeta, kursai tiesia ranką išmaldai, berniukas, grojąs birbyne žolėje, mergaitė, besislepianti po medžiu nuo lietaus (jis sušlapino jos marškinius: matyti smailūs, nelyginant kalės, krūtų speneliai), miško kirtėjas, valgantis lašinius su duona ir svogūnais, kuriuos jam įdėjo žmona, kalvis, žiūrintis į raudoną saulėlydį (jis ką tik išžagino miškakirčio žmoną), mirštantis senis vaškine oda (jo akys įbestos į pirmąsias snaiges už lango), gimdanti moteris, kurią laiko ketvertas vyrų, sėjėjas su pulku kovų, lesančių dirvon krentantį grūdą, – viskas iš žodžio.

Veiksmas neprilygsta žodžiui. Kai rūkantysis pypkę norėdavo susapnuoti tą merginą, kurios geidė, jis prismeigdavo adata prie durų staktos dvikažes muses ir palikdavo, kol nustips. Tą adatą paslėpdavo, galvodamas apie Ją, ir naktį Ji ateidavo į jo sapną, kalbėdavosi su juo. Sapne jis būdavo linksmas, toks, koks patinka merginoms, ir juodu išbūdavo drauge iki ryto. Veiksmas tą galėjo. Bet jis tegali padaryti žmogų laimingą sapne. Tikrovėje lemia žodis.

Jis padėjo pypkę ant kėdės, atsisėdo lovoje, tiesus, užmerktomis akimis, persižegnojo, įkvėpė oro ir negarsiai sukalbėjo:

– Tu yra meili, ale ne mana. Aš yr neprietelius Dievo, šviesios saulės, balto mėno, baltų žvaigždelių. Negaliu aš be tavęs gyventi, kaip žemė negali be vandenio būti. Džiūsta mano burna ir dantys, džiūki, jauna mergaite Efemija, apie mane, Kristupą, diena ir naktis, kad nei valgyme nesuvalgytum, nei gėrime nesugertum. Kaip negali būti mažas vaikas be mamos, taip aš negaliu būt be tavęs. Viso margo svieto – ir saulės, ir mėno, visų medžių, viso sutvėrimo – aš esu užu moteriškę šitas neprietelius prieš Dievą. Amen, amen, amen.

Jis atsiduso, nusišluostė vėl sudrėkusią kaktą antklodės kampu, žvilgtelėjo į pypkę, bet jau nepanoro jos rūkyti. Kurį laiką gulėjo atmerktomis akimis, galvodamas, kas bus, jeigu užkalbėjimas neturės tokios galios, kokios iš jo laukė. Užkalbėjimas senas, paveldėtas iš senovės, galėjo užsimiršti koks žodelis. Taigi nebuvo galutinai tikras... Tačiau kito būdo merginą pasiekti jis nebežinojo. Tad beliko tikėti. Kai viskas pasibaigia, visuomet dar lieka tikėjimas. Jis prisiminė pamokslo žodžius: „Elijas buvo vargo žmogus, kaip ir mes. Jis melste meldė, kad nelytų, ir nelijo žemėje trejus metus ir šešis mėnesius; ir jis vėl meldė, ir dangus davė lietaus, o žemė išželdino savo vaisių." Užkeikimą sukalbėjusiojo tikėjimas buvo didis kaip kalnas. Galimas daiktas, klaidinga yra šitaip tikėti mylint. Sukalbėjusysis užkeikimą užpūtė žvakę ir užmigo pačiame priešaušryje, kupinas vilties, jog ne be reikalo buvo nubudęs. Jo viduje ruseno žarijos, kurių šiluma teikė jėgų atsispirti pasaulio atšiaurumui.

Vėtros kauksmas tapo lygus, monotoniškas, be šuorų ir gūsių.

Pradžia (II)

Būdamas vienas, žmogus neturi vardo. Jis yra tik Aš. Vardai žmonėms reikalingi išsiskirti iš kitų, tokių pat kaip jie. Taip ir anas, Naktį Atsibudęs, buvo bevardis, tačiau išaušus rytui, kai jis nusiprausė veidą stingdančiu šulinio vandeniu ir apsirengė, buvo pavadintas vardu.

Vienišieji mėgsta turėti maisto tik tam kartui. Maisto įsigijimas yra dalykas, susijęs su bendravimu, ir vienišieji to nevengia. Tad kai į duris pabeldė, Naktį Atsibudęs pagalvojo, kad neturi kuo pavaišinti svečio. Jis pakilo iš už stalo, ant kurio stovėjo tik stiklinė garuojančios mėtų arbatos, kelios riekės duonos ir trys keturi kumpio griežinėliai, ir nuėjo atidaryti.

Už slenksčio stovėjo vaikas raudonais skruostais, iš burnos jam ėjo garo kamuoliai.

– Garbė Jėzui Kristui, Kristupai, – tarė vaikas ir nusijuokė.

– Per amžius amen, vyre, – atsakė Vardą Įgijusis. – Ko norėjai?

Vaikas buvo nedidelis, kresnas, trumpomis rankomis. Pašukinės kelnės per kelius sukietėjusios nuo purvo ir išsišovusios, ant pečių užsimesta sermėgėlė neužsegta, klumpės nudaužytos. Po sermėga tik marškiniai atlapu kaklu. Rodės, kad nuo oro šaltumo jam tik smagiau.

– Pimės motina prašė, kad ateitum sutaisyti spintos. Durys, sakė, išlūžo.

Kristupo akys suspindo, lūpų kampučiai virptelėjo, ir vaikas beveik pagalvojo, kad jis nusišypsos.

– Teisybė, – pasakė Kristupas. – Viskas taip ir yra.

Vaikas nustebęs žiūrėjo į jį.

– Kas teisybė, Kristupai? Gal tau va?.. – jis pasukiojo pirštą ties smilkiniu.

– Pasakyk, kad ateisiu, – tarė jam Kristupas.

– Jeigu eisi, nereikia nė sakyti. Man ne į tą pusę.

Vaikas vėl nusijuokė, rasi be jokios regimos priežasties, vien iš savo vaikiško džiaugsmo, nes tokiame amžiuje manai, kad viskas pasaulyje klojasi kuo puikiausiai. Kristupui patiko, kad vaikas nusijuokė. Po nakties jis buvo pilnas jautrybės.

Įmetęs į degančią krosnį keletą pliauskų, sėdo gerti arbatos. Po pusryčių apsivilko tamsiai pilką vilnonę liemenę, metęs akį pro langą į darganą apsisiautė trinyčius, apsiavė batus, tam tyčia suteptus riebalais, ir išėjo iš namų.

Eidamas per kaimą, nesutiko žmogaus. Oro bjauratis visus laikė šiltuose trobesiuose.

– Darganos dantys piktesni nei šuns, – pasakė įėjęs pro duris. – Tegu bus pagarbintas. Atėjau, kaip kvietėte.

– Dėkui, Kristupai, kad nepatingėjai.

Moteris, kokių keturiasdešimt penkerių metų, stambaus sudėjimo, nusišluostė rankas į prijuostę.

– Gal dar be pusryčių?

– Jau valgėme, – atsakė Kristupas. – Spinta, girdėjau, sulūžo?

– Nusirenk. Noriu pasišnekėti su tavim.

Jis stovėjo nuleidęs galvą, nieko nesakydamas. Pimės motina paėmė jį už alkūnės ir pasodino, pati atsisėdo priešais.

– Tu bijai moterų, Kristupai, ir kankiniesi dėl to. Jei ne, sakyk.

– Taip, – tarė jis kaulėjančiu liežuviu.

– Skaudu, kad reikia apie dukterį kalbėti be piršlių ir be vaišių, bet mudu su tavim paprasti ir patikimi žmonės. Abu turim pasistengti, kad tos vestuvės įvyktų. Šiąnakt aš apgalvojau viską. Geresnio jaunikio Pimei nereikia.

– Kodėl? – paklausė jis.

– Aš ne taip pasakiau. Neįsižeisk, Kristupai, bet ji negali tikėtis geresnio jaunikio. Mes gyvenam kaip bažnyčios pelės. Kone kasdien pro šalį važiuoja piršliai. Bet vis pro šalį. Nebeverta ilgiau laukti. Be to, aš tikiu, kad tu prasigyvensi, juk tu darbštus. Pats matai, Kristupai, kad nemanau apie tave nieko blogo.

– Ji nenori, – pasakė Kristupas.

– Pimė? – moteris ėmė juoktis. Ji žiūrėjo *blizgančiom* akim į Kristupą ir *prunkštė*, užsidengusi burną skarelės kampu. Jo meilė suteliūskavo krūtinėj: motina buvo panaši į savo dvidešimtmetę dukterį.

– Och, Kristupai, – pasakė ji tebesišypsodama. – Gaila, kad ne man peršiesi, o jai. Aš padaryčiau iš tavęs tikrą vyrą. Gal tu kalvinas? Nusišypsok merginai, apkabink, kai niekas nemato, o jei ir pamatys – ne bėda, ranką užkišk, kur nedera kišti, atleisk man Viešpatie.

– Aš nemoku, – atsakė jis.

Moteris suplojo rankomis.

– Ko gi nemoki, Dieve tu mano? Jei nemoki, išmoksi. Žiūrėk...

Ji paėmė jo ranką ir, nespėjus jam nė pasipriešinti, pasikišo po marškiniais. Jisai krūptelėjo, tą akimirką patikėjęs, kad ranka

palies gauruotą kailį, spurdantį kaulėtą paukštį, šiaip kažkokią šlapių skudurų masę ar ką panašaus. Pirštais Kristupas pajuto minkštą, *jau minkštą*, krūtį ir spenelį, beveik neišsiskiriantį iš odos paviršiaus. Sukando dantis ir atitraukė ranką.

– Aš *juoktis* nemoku.

– Tavo, Kristupai, valia. Žinokis. Bet turėk omeny, kad iš mano pusės tau kliūties nebus.

– Gerai. Dėkui. Žinosiu.

Pimės motina pažvelgė pro langą:

– Ana ir ji pati pareina iš žydo. Pristigome cukraus. Aš netrukdysiu tau pasikalbėti su ja. Ir durų neužmiršk pataisyti.

Kristupas padėjo ranką, kuria lietė moters kūną, ant stalo ir pamatė, kad pamiršo išsigramdyti iš panagių žemes.

Pipiras

– Ne, Albai, – gyvaplaukiais apaugęs tėvo kumštis trenkė į stalą, puodeliai ir šaukštai, barkštelėję iš netikėtumo ir išgąsčio, šoktelėjo į orą. – Arba aš nemyliu Dievo, arba, prisiekiu Viešpaties kraujo kieliku, tu eisi, mušdamas sau per veidą, verkdamas ir dainuodamas širdgėlos ir liūdesio dainą, nes klysti.

Albas liūdnai apžiūrėjo savo plaštakas, nė iš tolo nepanašias į stiprias kvadratines tėvo rankas, kurių smūgiais tas lyg antspaudu patvirtindavo kiekvieną savo teiginį. Albo rankos atrodė silpnos, baltos, tankiai nubertos šviesiai rudais šlakais. Pro odą švietėsi melsvas gyslų tinklelis, kuris, regis, trūktų nuo kiekvieno staigesnio ir stipresnio judesio. Reikėjo tėvui atsakyti. Albas turėjo įrodyti, kad klysta ne jis, o tėvas. Kitaip tėvas iš viso nesileistų į šnekas su sūnumi, bet darytų taip, kaip jam atrodo geriau. Jis turėjo valios ir pasikliovė ja. Tačiau šis ginčas buvo kitoniškas, nes labiausiai jo baigtis rūpėjo ne Albui ir ne tėvui, o trečiam žmogui, kuris dabar sėdėjo ant suolo pasieny ir baikščiai žvalgėsi į juodu. Kitur nesiskaitantis su Albu tėvas

pripažino sūnui tam tikrą autoritetą gydymo dalykuose. Galimas daiktas, tėvas nenorėjo imtis visos atsakomybės, jeigu gydymas nepasisektų, ir dėl to naudojosi proga perleisti dalį atsakomybės Albui. Ligonis, ar dėl kūno nusilpimo, ar dėl dvasios abejingumo visiškai atsidavęs juodviem, sėdėjo nuščiuvęs, žandus įtraukęs ir lūpas sudėjęs vamzdeliu. Pagalbos jam reikėjo kuo skubiausios, ir todėl tėvas nerimavo laukdamas, ką atsakys Albas. Bet šis delsė. Jausdamasis teisus, Albas bijojo tvirtu atsakymu užpykdyti tėvą; labiausiai jį erzino tas, kad šitokie ginčai kildavo kiekvieną sykį, kai pasirodydavo pavojingai sergąs žmogus. Kiekvieną sykį Albas ketindavo atsisakyti ką patarti, kad išvengtų jo nuomone tuščio ginčo, ketindavo atsakyti tėvui „nežinau", bet vėl įsiveldavo į diskusiją, erzinantį jį. Kiekvieną sykį noras padėti kenčiančiam ir savimeilė, tvirtinanti jam, kad jis išmano kur kas daugiau už tėvą, kažkaip neįučiom, prieš Albo valią, stumteldavo jį, trukteldavo už liežuvio... ir viskas prasidėdavo iš naujo.

Šįkart žmogus sirgo vasarine, arba namine, cholera, ir dėl to nebuvo abejonių. Tėvas sutiko su Albu. Ligonis, pavarde Butkus, kokių keturiasdešimt penkerių metų, iš gretimo kaimo, apsirengęs labai švariais, bet lopytais sulopytais ir suadytais rūbais, nepaprastai droviai prisipažino, kad pereitą naktį vėmė ir viduriavo daugiau kaip aštuoniasdešimt kartų.

– Gryna teisybė, tamstos, – kalbėjo nuleidęs akis, tyliu balsu. – Nespėdavau sumerkti akių, ir vėl reikėdavo šokti iš lovos ir tūptis. Vaikai juokiasi...

– Kaip išmatos? – paklausė tėvas.

Butkus gėdijosi kalbėti apie tokius daiktus, tas aiškiai buvo matyti, bet Albas su tėvu vieni jam dabar galėjo padėti, tad jis atsidavė jiems trokšdamas, kad klausimai kuo greičiau pasibaigtų.

– Iš pradžių buvo panašios į skystą košelę, paskui vandenio skystumo.

– Pilve urščia?

– Visą laiką urščia, bet be sopės.

– Šlapumas teka? – įsiterpė Albas, ir tėvas pažiūrėjo jam pritardamas.

– Nebeteka, tamstos. Labai troškina, daug vandens gėriau, o nieko...

– Apžiūrėk jį, Albai, – tėvas mostelėjo plaukuota ranka.

Albas paėmė Butkaus delną ir palaikė savo saujoje: oda buvo vėsoka. Patikrino pulsą: širdis mušė kiek greičiau nei derėtų.

– Ar pakinklių netampo? – Albas, atsmaukęs vokus, apžiūrinėjo ligonio akis su mažytėmis raudonomis kraujagyslių karūnėlėmis; akys kaipmat ėmė ašaroti.

– Netampo, – sušnabždėjo Butkus, nenuleisdamas išgąstingo žvilgsnio nuo linguojančio galvą Albo tėvo.

– Naminė cholera, – tarė Albas ir, žiūrėdamas Butkui į krūtinę, tęsė: – Kurį laiką reikės valgyt vien avižinę sriubą arba avienos nuovirą.

– Neturime avių, – pasakė Butkus.

– Prie pilvo klokis karštus kompresus, – Albas nestabtelėjo išklausyti Butkaus aiškinimo apie avių neturėjimą; jis šnekėjo tai, ką buvo šnekėjęs dešimtis kartų ir kas dėl to virto sakytum magiška formule, užkeikimu, nors ir nebuvo tikras užkeikimas; tai formulei buvo nesvarbu, ar ligonis turi avižų ir avių, ar ne, ją tariant nereikėjo stabčioti ir svarstyti; tai buvo ritualas, svarstymai prasidės vėliau, dėl vaistų.

– Nuo vėmimo ir troškulio nuryt gabalėlius ledo, – kalbėjo Albas.

– Neturim ledo vasarą, ponas.

„Na ir nesvarbu, kad neturit ledo ir avienos, – pagalvojo Albas. – Mes irgi neturim. Mes esam tokie pat ūkininkai, kaip ir tu. Jeigu susirgsim, jeigu dabar užsikrėsim nuo tavęs, nevalgysim avienos nuoviro ir nerysim ledo, nes neturim. Bet tu paklausyk. Tai įdomu." Jis šnekėjo:

– Gerai yra turėt namie tokio mišinio, susilpninančio viduriavimus: penkios dalys cukraus, pusantros dalies kreidos

ir dešimtadalis kalomelio; išdalijus į penkiolika miltukų, gerti po vieną kas dvi valandos.

Butkus jautė urštimą pilve ir pamažėle nykstančią viltį susilaukti paramos ir pagalbos. Dieve, kiek daug jis, pasirodo, neturėjo! Neturėjo avių, neturėjo ledo, neturėjo kreidos ir kalomelio ir galop tuojau pat užmiršo, kaip pasidaryti silpninančio viduriavimus mišinio, nes neturėjo geros atminties. Jam ėmė rodytis, kad jaučia tampymus pakinkliuose ir kad tuojau suparaližuos širdį. Jis suerzėjo ant kėdės neramus, nuvargusios jo smegenys norėjo laikyti tas nuojautas tikromis tiesomis.

Albo tėvas pastebėjo Butkaus judesį ir, klaidingai jį supratęs, pasikrapštė nosį.

– Gal tamstai gemorojus? – paklausė jis susidomėjęs. – Ar tamsta neturi raudonų guzų apie mėšlinės žarnos galą?

Ligonis pasijuto gniuždomas dvasiškai.

– Aš nežinau... Rodos, ne...

Albas ūmai suvokė, kad situacija darosi komiška, ir nusišypsojo. Būna žmonių, kurie gėdijasi savo kūno, tiesą sakant, tokių dauguma, ir Albas retkarčiais pagaudavo, kad sausas, dalykiškas pašnekesys su jais pasidaro nebeįmanomas, virsta kažkokia gydytojo ir paciento santykių parodija. Albas nėjo specialaus mokslo universitete, bet buvo tikras daktaras, niekas negalėjo dėl to abejoti. Vis dėlto tokiais momentais, kaip šis, pajusdavo tam tikrą bejėgiškumą, nesugebėjimą išbristi iš juokingų situacijų. „Geriau jis palauktų kieme, kol mudu su tėvu nutarsime", – pagalvojo Albas, bet balsu pasakė:

– Nesiblaškykim, tėve. Reikia paskirti vaistus.

Tie žodžiai nudžiugino vargšą Butkų: vadinasi, jam duos vaistų.

– Kokie vaistai, tavo manymu, būtų geresni, Albai? – paklausė tėvas.

– Raudonas neftas, – tarė Albas.

– Ne, Albai, – gyvaplaukiais apaugęs tėvo kumštis šokdino indus. – Reikia patrinti jam galvą prancūziškąja degtine su

druska, o į vidų duot tris šaukštus tų pačių vaistų, sumaišytų su tiek pat šaukštų virinto vandens. Pakartot visa tai kelissyk per dieną. Šitaip dar baudžiavos laikais aš išgydžiau senąjį grafą Žilinską ir daugybę kitų.

Albas truputį paniekinamai šyptelėjo: grafas buvo stipriausias tėvo argumentas, kai juodu nesutardavo dėl vaistų. Pasiklausius tėvo, išeitų, kad grafas Žilinskas, jaunojo grafuko, dėl mažumo pravardžiuojamo Pipiru, senelis, baudžiavos laikais (kodėl kaip tik tada, neaišku) persirgo visomis ligomis, kokias tik juodu su tėvu žinojo ir mokėjo gydyti (dažniausiai kiekvienas savaip), sirgdamas prisileido tik Albo tėvą ir ginė nuo savęs daktarus, turinčius universiteto diplomą. Tėvas jį išgydė nuo akių uždegimo, baltymo, vištos aklumo, angliškosios ligos (grafo kiaušas išaugęs sulig pečių pločiu, pilvas buvęs toks, tarsi grafas būtų prarijęs visą kubilą su duonos tešla, o kaulai minkštut minkštutėliai: tėvas per neatsargumą vos neperspaudęs jų pirštais, tikrindamas pulsą), nuo švento Antano ugnies, apopleksijos, ausų sopės (grafui į ausis prilindę musių, kurias tėvas ištraukęs šepetėliu iš plaukų) ir nuo bemiegės. Be to, grafas sirgo čiartaplaukiu, dantų tvinkimu, dedervine, krupu, drugiu, digiu ir dusu, plaučių džiova, fliusu, jam nuolat sukosi galva, jis sirgo geltonąja liga ir gemorojais (tėvas laikė save jų specialistu), didžio girtuokliavimo ligomis, sirgo gyvąja mėsa kiaunežėje, londone ir diminyčia, histerika, išbalimu, bėrimais, kaulų išsukimais, nuodingos musės ir gyvuliai kandžiojo grafą kiekvieną dieną, o sykį tėvas užsimiršęs aiškino, kaip jis prižiūrėjo grafą po gimdymo („pirmomis dienomis daviau tik pieno, šalto vandens ir skystų kiaušinių, o vėliau glauberinės druskos, nes nuolat tekantis iš krūtų pienas vargino grafą"). Šiaipjau grafas beveik nepaisydavo, kai jam įkąsdavo šuo ar įkirsdavo gyvatė, peiliu jis įsipjaudavęs dusyk per dieną, karpos buvo nubėrusios visą jo kūną, o sergant karštlige ar lūžus kaulams, jo net nereikėdavę guldyti į lovą. Bet jį reikėjo gydyti (tėvas tai daręs visad sėkmingai) nuo

kepenų ligų, guzų, kojų prakaitavimo (juodylo riešutėliai – geriausias vaistas), kokliušo, Azijos choleros, nuo kosulio, kraujo sutekėjimo į galvą ir anemijos, nuo kraujo bėgimo iš nosies ir burnos, nuo margumų (tėvas neįstengė nuo jų išvaduoti Albo), nuo slogos ir kurtumo. Grafą kamavo blogas kvapas iš burnos, kyla, reumatiškas kaulų laužymas, lizdininkai (kirminai buvę kone piršto storumo), kaškis, nuomaras, adatos, kurių grafas nurijęs devynias galybes (dažniausiai per savo amžiną išsiblaškymą), jį kankino nudegimas, peršalimai ir apsinuodijimai anilino rašalais, grybais, azoto rūgštimi, karčiaisiais migdolais, jodu, karbolio rūgštimi, gyvuoju sidabru, liapisu, vario kuporosu, žiurknuodžiais, variu, opiumu, švino baltymais, salietra, spiritu, sieros rūgštimi, taboka, garais, fosforu, duona, čemeryčiomis, grybele, ėdančiąja vapna ir eteriu. Grafas nuskęsdavo upėj kiekvieną pavasarį ir gal jau būtų pavirtęs žuvimi, jei ne tėvas. Nuo grafo reikėdavę slėpti virves, nes jis kardavosi kiekviena proga ir tėvui jau buvo nusibodę jį gaivalioti. Grafas kas mėnesį imdavo miksėti, o kas trys apsirgdavo pasiutimu ir vandens bijodavo kaip ugnies. Buvo trissyk suparalyžiuotas ir dėl to nuolat sirguliavo migrena. Grafą vargino pieninė ir pilvo skausmai (viduriavimas, pilvo uždegimas ir chroniškoji pilvo sloga nuo persigėrimo, kavos, blogo sukramtymo ir t. t.; jis nuolat riaugėjo, net sunku buvo su juo susikalbėti). Kitos grafo ligos: plaučių uždegimas, bluzganos, podagra, vištakiai, raumenų reumatizmas, raudonukė, raupai, rožė, Sibiro rauplės, sifilis, skauduliai ir slunktas, smegenų uždegimas ir sukrėtimai, strėnų skausmai, pluošai, atsikartojanti šiltinė, škrupulas, škarlatina, šlapinimasis į lovą, gerklės skausmas, kojų traukuliai, trichinuota mėsa (mėsa – koks vis dėlto negražus žodis), triperis, tymai, uždusimas nuo dūmų, rūbų užsidegimas, blogas virškinimas, vandenligė, nerviškoji veido sopė, vėmimas, vėžys, viduriavimas ir t. t.

Nors Albo ir nestebino šitokia grafo ligų gausybė, nes jis buvo pratęs prie tėvo pasakojimų iš mažens, vis dėlto jis

sunkiai įsivaizdavo, kaip turėjo atrodyti velionis grafas, šitiek visko patyręs. Antra vertus, jeigu tėvas pats savo pasakojimus laiko teisybe, tai kaip jam ne keista, kad jo pacientas, atlaikęs visas pasaulio ligas, numirė vieną balandžio popietę pačia paprasčiausia mirtimi – užduseęs nuo per didelio šniūko tabokos – ir tėvas nieko jam negalėjo padėti. „Aš pavėlavau", – sakydavo tėvas tais laikais, kai Albas dar netingėdavo jo apie tai paklausti. Bėgant laikui, tėvas po truputį ėmė piršti nuomonę, kad grafas visai tada nė nemiręs, kad jis tebegyvenąs iki šiol, kad tada palaidoję visai ne grafą Žilinską ir kad tėvas, galimas daiktas, tada irgi išgelbėjęs grafą nuo mirties.

Užsigalvojęs Albas pamiršo, kas gali atsitikti, jeigu jis pernelyg tvirtai pasakys savo nuomonę apie vargšo Butkaus gydymą. Susivokė tik ištaręs:

– Tėve, jūs puikiai žinot, kad čia reikia nevalyto žibalo duoti su degtine, vandeniu arba kvepiančia žolių arbata. Girdit, Butkau? Nuo šešių iki dvylikos ar penkiolikos lašų tuojau ir būtinai pertrauks didį viduriavimą, pilvo urzgimą ir įveiks ligą be jokio skausmo.

Tėvas pakilo iš užstalės, persižegnojo ir, nepasukdamas galvos, nuėjo prie durų. „Kam aš taip pasakiau, Viešpatie? – pagalvojo Albas, eidamas iš paskos. – Dabar vėl prasidės".

– Pasėdėkit čia kelias minutes, – tarė jis Butkui, klausiamai žiūrinčiam jiems pavymui. – Mes turim pasitarti, kokie vaistai geresni.

„Pasitarti", – piktdžiugiškai pagalvojo pats sau. Prieš kelis mėnesius toksai pasitarimas atsiėjo jam išnarintą petį: tėvas neabejotinai buvo ir liko stipresnis, Albas tegalėjo pasikliauti vikrumu, kurio irgi neturėjo per daug. Jeigu jam pavyks ganėtinai stipriai pataikyti tėvui skausmingom vieton, Butkus gaus gydytis jo vaistais, kurie, Albas buvo įsitikinęs, daug geriau tiko šiuo kartu.

Kiekvienas akmuo buvo ne mažesnis už kumštį, ir pirmuosius Albas sviedė negrabiai ir netaikliai. O pats jau iš antro

karto gavo smūgį į šlaunį, ir skausmas pančiojo judesius. Bet tas pats skausmas suteikė jam ir sveikatos, jis įniršo ir dabar mėtė akmenis iš visų jėgų, sukandęs dantis ir prisimerkęs. Tai iškart davė vaisių. Vienas akmuo sumušė tėvui kelį, kitas iki kraujo nudrėskė odą nuo plaštakos tą akimirką, kai jis norėjo šį kelį pamasažuoti. Tėvas atsitiesė, ir jo žvilgsnyje Albas pastebėjo abejonę. „Teisybė suteikia ryžto ir jėgų. Teisusis nugali", – sakydavo tėvas Albui. Dabar Albas tikėjosi, kad tėvas pasiduos, bet apsiriko. Jie svaidė akmenis be paliovos kokias penkias minutes, ir tik nuovargis pamažėle slopino tempą. Akies krašteliu Albas matė, kad Butkus išbalusiu veidu stebi juodu pro langą. Cholera sergančio žmogaus pavidalas lange pridėjo Albui jėgų. Dabar jis neatitraukė akių nuo tėvo figūros už dvidešimties žingsnių, stengdamasis pataikyti jam į spindulinį rezginį ar į tas vietas, į kurias jau buvo pataikęs ir šios, be jokios abejonės, tėvui sopėjo. Albas užsimojo aštriai nuskilusiu juodo titnago gabalu, tokiu nelyginant jaunas mėnulis, ir sviedė. Čia pamatė, kaip raitelio siluetas išdygo tarp jo ir tėvo, o jo sviestas akmuo pataikė arkliui į kaklą, perkirto odą, ir iš žaizdos šoko tamsus veninis kraujas. Arklys sužvengė, atsistojo ant užpakalinių kojų, pasiruošęs šuoliui, išgąsdintas smūgio ir skausmo, bet stiprios raitelio rankos jį sutramdė, ir nenorom jis vėl nusileido ant keturių, stovėjo šnirpščiodamas, o jo kūnas virpėjo.

– Pipiras!.. – išgirdo Albas silpną, trūkčiojantį savo balsą. – Atleiskit...

Jaunasis grafas Pipiras, pavadintas jo nekenčiamu vardu, kurį laiką tylėdamas žiūrėjo Albui į akis. Paskui, vis dar nieko nesakydamas, pasilenkė, ištraukė aptvaro žiogrį ir užsimojęs, perkreiptu išbalusiu veidu, kirto Albui per pakaušį. Raudonos ir mėlynos gyvatės akimirksniu susipynė į kamuolį Albo akyse, jis išgirdo minkštą pilką garsą, ūmai viskas išnyko, ir jis griuvo į kelio dulkes.

– Ačiū Dievui, tas kerėtojas sutiko nebekelti bylos, – pasakė grafienė Emanuelė. – Tatai kaštavo tris šimtus aukso rublių. Greitai mes tapsime skurdžiai, Emili, jeigu tu nevaldysi rankų ir nepagalvosi prieš ką darydamas. Tau kad tik muštis, – atsiduso ji.

– Bellum omnium contra omnes, – sumurmėjo Pipiras, žiūrėdamas pro langą. „Dabar ji prisimins Heidelbergą ir visas mano nuodėmes tenai. Svarbiausia: kiek tas jai kainavo..."

– Heidelberge... – pradėjo grafienė Emanuelė, ir Pipiras šyptelėjo.

Jo žvilgsnis smigo viršum grafienės Emanuelės galvos, papuoštos kiek pernelyg jaunatviškais mezginiais, statmenai kirto lango stiklą, kuriame pastarasis lietus paliko gelsvas dulkėtas patakas, ėjo pro medžius, kurie klasišku *care* supo rūmą, ir įsirėmė į pievų ir debesų samplaiką ties horizontu. Bet kokia tolybė versdavo virpėti Pipiro širdį. Atviros laukų perspektyvos, marių plotai, juodo nakties dangaus gelmė, amžinatvė svaigino protą, įliedama kažin kokios energijos į jo elastingas gyslas, ir jis mėgaudavosi tais jausmais kaip koks išgudrėjęs tremtinys, kuris, užuot jautęs baudžiamąją vienatvės galią, ima ja mėgautis ir laiko ją savo laime. Kažkuriuo metu Pipiras nejučiom įprato tą savo asmenybės neapibrėžtumą vadinti ilgesiu. „... esu amžinas žydas, kuris nieko daugiau nežino, tik ilgesį, kuris visas, nuo kojų iki galvos, yra pats ilgesys. Mano siela klajoja po pasaulį, kyla aukštyn ir skverbiasi į Žemės gelmes, minties greičiu dingsta juodoje Visatos ertmėje, – ir visa tai tik dėl ilgesio. Esu Agasferas, kuris galėtų nuversti kalnus ir ištiesinti upes, sukelti lietų ir akimirksniu numalšinti vėtrą, pripildyti pasaulį gėrio, grožio ir biblinės ramybės bei išminties – ne taip jau svarbu, kokie motyvai verčia žmogų šitai padaryti: mano agasferiškas ilgesys ar filantropinis entuziazmas, gerai pažįstamas bandos gyvuliams, – niekas manęs nesustabdytų, niekas, jeigu... jeigu aš žinočiau, ko taip beprotiškai ilgiuosi. Mano ilgesys tėra tuščiažiedė gėlė,

gražiausia iš visų gėlių, nes ji neturi jokios kitos paskirties, tik būti savimi. Galimas daiktas, mano siela geidžia nebūties..."

– Aš su tavim kalbuosi, Emili. Apie ką tu galvoji?

Pipiras nusišypsojo: nuolatos kartojami pamokymai nevirto grafienei Emanuelei mechaniškais, kaip galima būtų laukti. Kaskart ji galvodavo apie tai, ką šneka, ir norėdavo, kad Pipiras jos klausytų. O jis mokėjo juos atmintinai.

– Aš galvojau apie tai, kad mintis ir mirtis tesiskiria viena raide.

– Fu, – grafienė Emanuelė prisidengė šnerves dailia balta nosine, – tu turi liautis kvaršinęs sau galvą visokiomis bjaurybėmis. Nyčė mokė: kovodamas su pabaisomis, saugokis, kad pats netaptum pabaisa. Jeigu tu ilgai žiūrėsi į prarają, tai ir ji atsispindės tavyje.

– Jūs skaitote Nyčę?

– Kodėl aš negaliu jo skaityti? Aš ir tau patarčiau imtis ko nors protingesnio, užuot iš niekur nieko skaldžius galvas niekuo dėtiems žmonėms.

Tačiau Pipiras jau žvelgė pro langą, į tą vietą, kur debesys, balti ir pilki, grūdosi vieni ant kitų ir visi drauge mėgino prislėgti lygumą. Kregždės skraidė pažeme.

– Emili, kodėl tu nenori imtis kokio nors užsiėmimo, kuris atneštų šiokios tokios naudos mums visiems, mūsų šeimai? Ligi šiol iš tavęs vieni nuostoliai. Kad tai nors tau pačiam teiktų malonumo, kaip, pavyzdžiui, kortos, kurias mėgo tavo senelis. O dabar...

– Beje, klausytis jūsų samprotavimų apie tai man irgi menkas malonumas. O vis tiek klausausi, – pasakė Pipiras, nenuleisdamas akių nuo lango.

– O kaipgi, širdele, o kaipgi. Aš ir sakau, kad jei tu pakenčiamai elgtumeis, išvengtum bent jau nemalonumo klausytis mano burbėjimų, kurie ką nors kitą seniai būtų atvedę į protą.

– Taip, mokinys aš negabus, – atsakė Pipiras, – bet tai jau, žinote, iš prigimties. Lygiai kaip ir tatai.

Jis pakėlė ranką, stebėtinai panašią į paukščio koją, ir pamojavo ja ore. Ranka teturėjo tris pirštus: nykštį, smilių ir didįjį.

– Kuo čia dėta prigimtis, Emili? Daktaras Noimanas Berlyne man pasakojo, kad ateityje visi žmonės bus tripirščiai. Du pirštai žmogui nereikalingi, ir jie sunyks. Visi bus tripirščiai, Emili. Šia prasme tu esi ateities žmogus. Na, pasakyk, ar tau taip labai trūksta tų dviejų pirštų?

Pipiras vos vos raustelėjo:

– Jūsiškis daktaras Noimanas per daug prisiskaitė evoliucionistų. Jam, kaip ateities tribūnui, smegenys pradėjo nykti...

– Emili, kaip tu...

– Tebus jam žinoma, kad net bažnyčioje aš nedrįstu ištraukti savo dešinės iš surduto kišenės. Žmonės kalba, kad aš niekinu dievo namus. Žinoma, aš niekinu juos, bet...

– Ach Emili, nereikia, prašau tave. Nereikia šitaip kalbėti. Dabar tai laikoma geru tonu, aš žinau, visas Europos jaunimas taip elgiasi, bet čia... čia mes tiesiog nenorime šito suprasti. Visos tradicijos...

– Europos jaunimas, kaip ir jūs, labai žavisi Nyče.

– Tu nukreipei į šalį mano mintis, Emili. Tad štai, Heidelberge tu dalyvavai dvikovose. Tik nepertraukinėk manęs ir nešnekėk apie garbę. Jau girdėjau. Tavo garbės kodeksas sėmėsi stiprybės iš mano kišenės. Tai *aš* mokėjau, kad nekiltų skandalai ir tavęs nepašalintų iš universiteto.

– Jeigu jūs būtumėte davusi prideramą kraitį mano motinai, būtų sumokėjusi ji. Kas kaltas, kad mano tėvai visam laikui pasmerkti kiurksoti kažkur Bretanėje vien todėl, kad neturi iš ko susimokėti už kelionę ir grįžę įsikurti čia?

– Kas kaltas, kad tavo tėvas nevykėlis ir aš nenoriu jo akyse matyti?

– Jūsų Dievas tikriausiai.

– Jis ir tavo šiek tiek, Emili. Kaip ir tu jo, nes esi auklėtas jo dvasia.

– Jis nepaskyrė man angelo sargo, kuris sykiu pasaugotų ir jūsų kišenę.

– Tą kišenę, į kurią tu sulindęs iki ausų, Emili, ir neturi jokios vilties iš jos išlįsti.

– Na, gerai. Ko jūs norite iš manęs dabar?

– Taigi, aš mokėjau už skandalų nuslopinimą.

– Na ir kas, mane vis tiek išmetė iš to universiteto.

– Galėjai rinktis kitą. Aš tau siūliau.

– Iš manęs vis tiek nebūtų išėjęs nei juristas, nei gydytojas, nei mokslininkas, o juo labiau teologas. Visa tai manęs nevilioja.

– Pasakyk man, kas tave vilioja? – grafienė Emanuelė įsidėjo burnon cukruotą riešutą ir pradėjo jį čiulpti. Pipiras puikiai žinojo, kad ji negali jų sukramtyti ir slapčia išspjauna nosinėn. Bet grafienė Emanuelė elgėsi taip, lyg turėtų visus dantis. Jam jos pagailo, ir jis pasistengė atsakyti kaip galėdamas nuoširdžiau:

– Aš noriu būti *laisvas*.

– Laisvas *nuo ko?*

– Dvasios laisvės noriu.

– Vadinasi, nuo kūno? Nuo pasaulio?

Jis sumišo, nerasdamas žodžių atsakyti. Kiek pagalvojęs, dar labiau sumišo. Jos klausimas buvo tikri spąstai.

Grafienė Emanuelė triumfuodama nusišypsojo.

– Aš tau gero tenoriu, Emili, – pasakė ji. – Kaip manai, ar nereikėtų tau pasiieškoti žmonos?

Jis sukluso. Anksčiau ji niekados neklausė šito. Ar tai nereiškė, kad jos iždas iš tiesų tuštėja ir ji nori juo atsikratyti?

– Su mano ranka sunku tikėtis geros partijos.

– Partijos gerumą lemia kraitis.

– Nenorėčiau, kad visą gyvenimą man prieš akis šmėkščiotų kokia nors šmėkla su atsikišusiais dantimis ir įdubusia krūtine.

– Moterų neverta rinktis, Emili. Tai tuščias darbas, nes visos jos vienodos. Ateina diena, kai ir pati didžiausia gražuolė

pasidarys atstumianti. Ar aš tau pasakojau apie tavo velionį senelį, amžiną jam atilsį?

Jeigu jau grafienė Emanuelė prisiminė savo vyrą, vadinasi, jos nuotaika kiek pasitaisė. Didaktinė dalis baigėsi. Pipiras nusišypsojo ir pasiruošė klausytis. Nepaisant amžiaus, grafienės Emanuelės atmintis buvo puiki, ir pasakodama ji šiek tiek apmiršdavo tą luominį konvencionalumą, kuris vertė ją dėtis sausesne ir manieringesne moterim, nei iš tiesų kad buvo: guvi, apsukri senutė, kurios praeityje rastum daugiau pilnakraujo gyvybingumo ir jaunystės negu visoje Pipiro ateityje.

– Tavo senelis, teatleidžia man viešpats už šiuos žodžius, nebuvo labai išmintingas žmogus.

Čia grafienė Emanuelė pasilenkė ir konfidencialiai sukuždėjo:

– Jis buvo netgi žioplokas, tarp mudviejų šnekant. Kiekvienas galėjo jį apvynioti apie pirštą, – ji prisimerkė, tarytum patirdama didelį malonumą. – Aš manau, kad jis taip ir mirė nesužinojęs, iš kur atsiranda vaikai. Vaikų jis nesiejo su *tuo*, supranti?

Ir atsitiesusi kalbėjo:

– Bet jis buvo geras žmogus, labai geros širdies, ir aš visą gyvenimą juo rūpinausi.

Grafienė Emanuelė patylėjo.

– Tai buvo laikai, kai mes abu buvome pačiame jėgų žydėjime, pačioje sveikatoje. Nes buvome jauni, ir tavo senelis, teatleidžia man Viešpats dar kartą, buvo tikras galiūnas meilės žaidimuose. Ar supranti mane, Emili?

– Taip, – Pipiras patogiau įsitaisė krėsle.

– Taigi jam vis būdavo negana. Ir jis norėjo ne tik manęs, – grafienė gudriai šyptelėjo. – Jis geidė *visų* moterų. Visų, kokias tik pamatydavo. Jis nenustygdavo vietoje ir prunkšdavo kaip eržilas. Vos tik sutikęs kokią moterį ar merginą, jis visas persimainydavo: krūtinė išsipūsdavo, pečiai atsilošdavo, lūpos jam išdžiūdavo, ir jis vilgydavo jas liežuviu. Iš pradžių tai mane

šiek tiek erzino, bet paskui nė kiek. Ir šit kodėl. Moterys, kurios turėdavo atlaikyti jo persekiojimus, buvo beveik visos iš kumečių ir samdinių. Galimas daiktas, pirmom dienom jos jam nusileisdavo, tikėdamosi, kad, gavęs ko nori, jis paliks jas ramybėje. Bet kai pamatė, jog tai tuščia viltis, kai savo kailiu patyrė pavydžių teisėtų vyrų smūgius, kada šie jau nebegalėjo dėtis nieko nematą, jos greit sumanė išeitį. Kuomet tavo senelis nutverdavo kurią nors pievoje ar sode, ar prie vandens ir mėgindavo paimti iškart, ši, šiaip ne taip nuo jo atsigynusi, – o jos stiprios kaip kumelaitės, tos plačiastrėnės kumečių merginos, – sutikdavo po saulės laidos ateiti į kokią atkampią vietą, kur daug medžių, užstojančių mėnulio šviesą. Ir tuomet jos ateidavo pas mane ir pasakydavo, kur ir kada jis jų lauks. Kas iš to, kad aš būčiau barusi jį ir jam priekaištavusi. Tat nebūtų pakeitę goslios jo prigimties. Aš darydavau kitaip. Užsimetusi kokias prastas drapanas, *pati* nueidavau į pasimatymą. Tamsoje jis manęs neatpažindavo, o aš, šnabždėdama, kad balsas neišduotų, pati atlaikydavau tas mišias, kurias jis surengdavo. Nesiliauju stebėtis, iš kur jis ėmė tiek jėgų. Mat grįžusi namo ir atgulusi lovon kaip niekur nieko, turėdavau ištverti dar vieną jo antpuolį, skirtą jau man, tikrajai. (Emanuele! Emanuele!) Manau, kad jį, vargšelį, šiek tiek grauždavo sąžinė. Ir taip kone kiekvieną naktį. Mes šėldavome tamsiose medžių ūksmėse, krentant rasai, ir jis mane vadino čia Adele, čia Marija, čia Leva, priklausomai nuo to, su kuo būdavo susitaręs, retkarčiais duodavo man auksinį, kai patirdavo ypač didelį smagumą, o aš... dievaži, aš nesiskundžiau tuo. Kartais išgirsdavau tylų juoką ar pliaukštelėjimą liežuviu, atsklindantį iš tamsos: tai tos kumečių merginos ateidavo su savo bernais į mus pasižiūrėti, bet aš nieko nepaisiau. Mes buvome savo žemėje, savo krašte, po savo medžiais, ir galėjome daryti ką norėjome. Mes netrukdėme niekam, tai kas galėjo mums sutrukdyti. Puikiai nugyvenome savo gyvenimą. Aš apgaudinėjau jį su juo pačiu, o jis pūtėsi, širdy laikydamas save nepataisomu mergišium. O juk

buvo taip ir tada, kai jis jau trisdešimt metų nebuvo palietęs svetimos moters. Ir jeigu aš viena pati galėjau atstoti visas, tatai reiškia, Emili... – grafienė Emanuelė pakėlė pirštą, – galų gale tu pats gali susivokti, ką tai reiškia.

Ir ji ėmė juoktis skardžiu jaunatvišku savo juoku, kurį girdėdamas, jei būtum užsimerkęs, niekados negalėtum patikėti, kad prieš tave ne jauna žydinti septyniolikmetė mergina, kokia ji buvo kažkada. Tas juokas išmušdavo iš vėžių Pipirą.

Užrakinęs savo kambario duris, Pipiras atidarė rūbų spintą ir išsirinko pilką, santūrų kostiumą. Jis labiausiai tiko tam reikalui, kurį Pipiras ketino atlikti. Išdėliojęs švarius drabužius ant krėslų atkalčių, ėmė nusirenginėti. Likęs nuogas, pasižiūrėjo į savo atspindį trijuose spintos veidrodžiuose, aprėmintuose bronziniais geometriniais ornamentais. Jį nupurtė šiurpas: toks pasijuto svetimas šiame bydermejerio stiliaus kambaryje. Žydri intymūs sienų apmušalai su mažų gėlyčių girliandomis, šleikštokai prabangūs uosiniai baldai, papuošti subtilia intarsija – ovalinis stalas su viena koja, kiek žemesnis nei reikia normaliam žmogui, patogūs minkšti krėslai ir foteliai – tarsi priešinosi nuogam kūnui, kurio vulgarumą dar labiau didino daili, meistriškai atlikta tatuiruotė baltoje odoje. Vokietijoj Pipiras už dešimt aukso rublių per dieną buvo nusisamdęs patį geriausią tatuiruotoją, kokį tik galėjo rasti, žinantį japonų ir polineziečių kūnų puošybos paslaptis. Šis neapvylė, ir Pipiras dabar gėrėjosi veidrodyje nuostabiu egzotišku raštu, plonytėmis linijomis apraizgiusiu torsą. Kūno ir interjero disonansas darėsi vis labiau nepakenčiamas, ir Pipiras, perbėgęs pirštų galais piešinį odoje, paskubėjo apsirengti. Sagstydamasis surduto sagas, pagalvojo, kad nuogumas pats savaime sukelia žmogui stiprų bejėgiškumo jausmą ir dėl to galėtų būti panaudotas kaip kankinimo būdas. Pats jis, turėdamas tatuiruotę, jautėsi kur kas saugesnis ir tvirtesnis. Vengė prisiminti kančias, kurias teikė tatuiravimo procesas. Pasiėmė skrybėlę, ketindamas išeiti, bet

tą pačią akimirką lietaus šuoras atsimušė į lango stiklą ir nubrazdėjo skarduotais palangių karnizais žemyn. Pipiras padėjo skrybėlę ant stalo ir atsisėdo fotelin, ketindamas palaukti, kol lietus praeis. Prisipylė stiklą stiprios šaltos arbatos, prisikimšo pypkę ilgu kandikliu ir, užsidegęs ją, atsivertė knygą. Tą knygą jis atsitiktinai rado bibliotekoje, ieškodamas roplių atlaso. Knyga buvo be viršelių, titulinių lapų ir pradžios. Tat buvo monografija apie antikos miestų struktūrą ir istoriją. Pipirą sudomino skyrius apie Mikėnus, kurį dabar ir baigė skaityti:

... paskutinis Mikėnų istorijos šimtmetis buvo ypatingai neramus ir pavojingas. Rūmų ir citadelių gyventojai gyveno baimės atmosferoje, laukdami kažkokios nelaimės. Apie tai liudijo tokie faktai, kaip senų įtvirtinimų restauracija ir naujų statyba Mikėnuose, Tirinte, Atėnuose ir kitose vietose, masyvios kiklopiškos sienos statyba Istme, skirta apsaugoti Peloponesui nuo antpuolio iš šiaurės, Pilų archyvo dokumentai, kalbantys apie karinius pasirengimus. Galima manyti, kad katastrofa, kurios su tokiu nerimu laukė archajiškos Graikijos gyventojai ir kuriai jie seniai pradėjo ruoštis, iš tiesų įvyko baigiantis XIII amžiui prieš Kristaus gimimą, kai šalį užplūdo laukinės šiaurietčių ateivių ordos, palikusios tyrus savo kelyje. Tačiau jeigu laikytume šį, kol kas hipotetinį, antpuolį tikru istorijos faktu, atsirastų daug sunkumų, kurių didžiausias tas, jog barbarai, sugriovę Mikėnų tvirtoves, nepaliko jokių daiktų nei paminklų, iš kurių galėtume spręsti apie jų kultūrą. Mes nieko nežinome nei apie jų kilmę, nei apie kelią, kuriuo jie atėjo į Graikiją, nei apie tai galop, kur jie dingo, kai nusiaubė ir apiplėšė kraštą. Nėra nė vieno strėlės antgalio, nė vienos peilio ar ginklo detalės tarp griuvėsiuose randamų daiktų, kurie nebūtų grynai mikėniškos kilmės. Nėra nė vieno daikto ar papročio, kurį būtų galima sieti su užkariautojais. Matyt, toji mįslinga tauta, jeigu ji iš tikrųjų buvo katastrofos kaltininkė, dėl kažkokios priežasties nepanoro likti išgrobstytoje Graikijoje ir netrukus iškeliavo nežinia kur, palikusi tik griuvėsius ir gaisravietes.

Paskesni įvykiai labai neaiškūs ir migloti. Neabejotina, kad tiesioginis rezultatas baisingo sukrėtimo, kurį graikų pasaulis patyrė

XIII amžiaus pabaigoje, buvo bendras Mikėnų kultūros smukimas visoje teritorijoje. Tą rodo išnykimas tokių svarbių elementų, kaip monumentalioji architektūra ir su ja glaudžiai susijusi monumentalioji freskų tapyba. Didžiausių Mikėnų citadelių agonija truko dar apie šimtą metų. Nei tuomet, nei vėliau visoje Graikijoje jau nebebuvo nė vienos naujos šio tipo statybos. Tuo pat metu visiškai sunyko didelis Mikėnų juvelyrų, kaulo drožėjų ir gliptikos meistrų menas. Vėlyvųjų Mikėnų kapuose beveik neaptinkama jų dirbinių. Vietoj standartinių ornamentinių formų, būdingų Mikėnų keramikai, atsirado daugybės vietinių mokyklėlių vazų tapyba, ir tas rodo ekonominių ir kultūrinių ryšių nykimą tarp atskirų Graikijos rajonų. Kartu beveik visai nutrūko importas iš Rytų šalių. Prasidėjo ilgalaikė Egėjo baseino kultūrinė izoliacija. Sykiu su rūmais dingo ir rūmų archyvai. Pamirštas linijinis-skiemeninis raštas. Visi tie faktai kalba apie didelį ir staigų achajų kultūros nuosmukį, apie amatų ir prekybos sunykimą, galop apie Mikėnų valstybių su jų sudėtingu biurokratiniu aparatu suirimą.

Galutinai Mikėnų kultūra išnyko XII–XI amžiuose. Tuo metu nesiliauja ir, matyt, dar labiau išauga gyventojų migracija iš žemyninės ir salų Graikijos. Būdinga, kad dabar masinė emigracija prasidėjo ir tuose rajonuose, kurių, kaip manoma, XIII amžiaus katastrofa nepalietė ir kurie tam tikrą laiką buvo prieglobstis bėgliams iš nuniokotos zonos. Tie rajonai – Atika, Jonijos ir Pietų Egėjo salos. Daugelis gyvenviečių čia buvo paliktos ir apleistos be jokių regimų priežasčių (jokių niokojimo pėdsakų šiuose rajonuose nerasta)...

Smulkus gotiškas šriftas ėmė mirgėti ir lietis greitai nuvargstančiose Pipiro akyse, ir jis apgailestaudamas padėjo knygą. Tačiau buvo jau perskaitęs, kas įdomiausia, kas jį labiausiai jaudino. Jis vėl užsidegė užgesusią pypkę, tikėdamasis, kad rūkymas padės truputį nusiraminti, padarys kvėpavimą lėtesnį. Didelis, ne visai įsisąmonintas susižavėjimas tuo, ką perskaitė, sujaudino Pipirą kur kas labiau, nei jis pats galėjo tikėtis. Jis vėl tarsi prisilietė amžinybės, laiko begalybės, abejingos visiems, kuriai tačiau abejingas likti niekas negali, nes

visi ištirpsime joje, kaip kad ištirpo tos praeities tautos, jų miestai, menas, raštas, kaip kad išnyko daug žmonių prieš jas ir po jų, ir viskas vyko taip paprastai, natūraliai, tarsi niekas iš gyvenusiųjų niekada neturėjo jokios valios, o buvo tik aižėjančios nuo lietaus ir vėjo uolienos, tik neregimo vėjo genami debesys, tik beviltiškai grimztantis į gelmes akmuo ar laivas – rankų ir minčių tvarinys.

Pipirą svaigino tie jausmai, tos mintys, kurios kaip tolimų jūrų žuvys tingiai ir didingai kilo paviršiun, užimdamos visą spindinčią sąmonės plynę. Viena, antra, trečia, vis daugiau ir daugiau, o paskui, žaižaruodamos purslais, rikiavosi viena paskui kitą, ardė įstabias rikiuotes ir vėl rikiavosi iš naujo. Pipiras jautė, kaip nuo gaivališko džiaugsmo ir šalto, regėjimų sukelto siaubo ima stingti jo akių obuoliai. Menkos ir niekingos atrodo gėrio ir blogio sąvokos, jos tampa kaip duona, kuri suvalgoma, ar vynas, kuris išgeriamas ir jo nebelieka. Geros ar blogos buvo tos išnykusios tautos, kam šiandien berūpi. Jos suvalgė savo gėrio duoną ir išgėrė savo blogio vyną, jos mirė, dingo, ištirpo, ir jų gėris ir blogis sykiu su jomis. Tie žmonės gyveno, kamavosi, sukaustyti savo dorybės pančių, ir kas iš to?.. Galimas daiktas, brolis ten turėjo imti į žmonas seserį, o jo sesuo buvo kuprota ir vienaakė, galimas daiktas, tėvas ten nenorėjo mirtimi bausti sūnaus, bet dorovės įstatymas jam taip liepė, galimas daiktas, vyras mylėjo savo šunį labiau nei žmoną, bet išmintingi seniai, kurie žino, kaip *turi būti*, įsakė jam mylėti abu vienodai, galimas daiktas... Ir viskas perniek, niekas nebeturėjo daugiau prasmės negu nugultas dulkių, sudriskęs ir išdžiūvęs voratinklis, negu gaidžio riksmo suplėšytas rytmečio sapnas, skiautėmis grimztantis į sąmonės duburius.

Lietus vis dar nesiliovė, bet pro debesis sušvito saulė, ir Pipiras pakirdo iš savo minčių. Sklidinas pasibjaurėjimo tuo, kad *turi* kažką daryti prieš savo valią, užsidėjo skrybėlę, nors neketino joti, pasiėmė steką ir, nusileidęs plačiaisiais laiptais, išėjo tiesiai į centrinę alėją.

Nuo pat tos akimirkos, kai atgavo sąmonę ir pasijuto gulįs savo lovoje, Albo nepaliko du jausmai, glaudžiai susipynę vienas su kitu: kaltė ir neapykanta. Tos dvi, rodos, pačios egoistiškiausios būsenos (jei kol kas pamiršime meilę) Albo sieloje buvo praradusios įprastinį apibrėžtumą. Pergyvendamas neapykantą ir kaltę, Albas nė sekundę nepagalvojo apie save, apie tai, ką jis galėtų iš to turėti. Jis kamavosi, graužiamas sąžinės ir kurstydamas savy kerštingas mintis, kurios, kaip ir pats suprato, net ir virtusios darbais kažin ar galės labiau pakenkti jaunajam grafui negu jam pačiam. Pernelyg didelis tarpas juodu skyrė, pernelyg aukšta buvo grafo padėtis palyginti su jo. Tačiau toks jausmas apėmė Albą ne iškart po atsitokėjimo, bet kiek vėliau, kai jis išvydo tyliai atsiveriant duris ir įeinant tėvą blyškia kakta. Tėvas nešėsi rankose ąsotį, pilną skaisčiažiedžių gvazdikų.

– Garbė viešpačiui, – sukuždėjo tėvas ir persižegnojo. – Tai atsigavai, sūnuk.

Įsijautrinusios Albo smegenys iškart žymėjosi viską, kas buvo pasikeitę pasaulyje nuo to momento, kai jos patyrė stiprų sukrėtimą. Pirmas neįprastas daiktas buvo gėlės. Albas neprisiminė, kad kada jų namuose kur nors būtų stovėję pamerktų gėlių. Antras stebinantis dalykas buvo kreipimasis „sūnuk". Taip švelniai tėvas nevadino Albo. Juodu amžinai dėl ko nors nesutarė, kiauras dienas patyliukais riejosi ir ginčijosi ir koks švelnesnis žodis būtų reiškęs tik kapituliaciją, kito nuomonės atvirą pripažinimą, susitaikymą su kito autoritetu. Šito niekados negalėjo būti, nes Albas užsispyrimu buvo vertas savo tėvo sūnus. Tad niekad, kiek siekė Albo atmintis, juodu kitaip viens kito nevadino, tik „Albai" ir „tėve". Nors mylėjo vienas kitą, visada mylėjo, bet tai meilei nereikėjo gražesnio žodžio. Kiekvienas ir taip žinojo.

– Kaip Butkus? – buvo pirmieji Albo žodžiai.

– Butkus? Koks Butkus? – tėvas sumišo, paskui prisiminė. – A–a. *Anas* Butkus. Pasveiko. Kuo puikiausiai. Aš daviau jam tavo vaistų.

Albas nustebo:

– Kaip pasveiko? Per vieną dieną? Ką jūs čia dabar šnekate, tėve?

– Jau visa savaitė praėjo, sūnuk, – droviai pasakė tėvas, sukdamas akis į šalį. – Manėm, kad nebeatsigausi.

Savaitė! Savaitę laiko Albas išgulėjo be sąmonės. Visą šimtą metų Lozorius išgulėjo negyvas palaidotas, o pažadintas manė, kad tepraėjo viena valanda. Albo žvilgsnis nukrypo į gėles, ir tėvas tatai pamatė.

– Jų kvapas gerai veikia ligonį, – paaiškino jis.

Albas daug negalvodamas norėjo paprieštarauti, bet, pažvelgęs tėvui į veidą, suvargusį ir išblyškusį, nutylėjo.

– Ir šiaip gražiau, – pridūrė tėvas.

– Taip, tėve. Dėkui jums.

– Gal valgysi, Albai? Nusilpai per tiek laiko. Išgerk avienos nuoviro.

Štai ir trečias neįprastas daiktas. Jie niekuomet nelaikė avių. Jeigu tėvas kalba apie avieną, vadinasi, ją pirko. Tačiau Albas puikiai žinojo savo tėvo šykštumą, kaip šis pats vadindavo – „taupumą", tad sunkiai galėjo patikėti tokiomis permainomis. Jam nieko nebeliko, kaip tik atsakyti:

– Gerai, tėve. Dėkui jums.

Tėvas nusišypsojo ir išėjo, palikęs Albą vieną stebėtis.

Taip, tai grafas, tasai menkavertis žmogelis, *Pipiras* buvo kaltas dėl permainų. Tai jis susendino tėvą ir įdiegė jam nuolankumą, kažkokią dvasios silpnybę, kuri vertė tėvą į nelaimę žiūrėti kaip į atsitiktinę jėgą, kuriai verta nusilenkti. Kas daugiau, jeigu ne nusilenkimas buvo skaisčiažiedžiai gvazdikai, švelnus kreipinys ir drovumas? Kas daugiau tai buvo, jeigu ne prisipažinimas, kad įvykis stipresnis už tėvą? „Viskas, – pagalvojo Albas, – nebėra tėvo – daktaro, galinčio padėti kitiems. Tėra menkas, paprastas žmogus, galįs bet kada pats paprašyti pagalbos iš kitų." Kokios spyruoklės turėjo sulūžti tėvo viduje per tą savaitę, kol Albo *nebuvo*? Kas turėjo įvykti seno žmogaus

širdyje, kai jis suprato nebetekęs padėties, liovęsis būti autoritetu pačiam sau.

Albas pajuto ašaras akyse ir sugniaužė kumščius. „Užmušiu", – norėjo pasakyti, bet buvo sąžiningas ir suprato, kad šitaip sakydamas meluotų: jis per daug silpnas kerštui. Neapykanta grafui, tam *Pipiriūkščiui*, nuo to tik sustiprėjo. Ūmai jis išgirdo žingsnius priemenėje, grindimis stumiamos kėdės garsą ir prislopintą pokalbį už durų. Kalbėjosi tėvas su *kažkuo*. Daugiau šnekėjo *kažkas*, tėvo balsas pasigirsdavo tik retkarčiais. Kas ten buvo, vienas svečias ar keli, Albas nesuprato. Po valandėlės durys į Albo kambarį prasivėrė, tėvas įkišo galvą ir pasakė:

– Albai, aš nežinau... čia atėjo sve...

Kažkas nedavė tėvui pabaigti. Durys atsilapojo, ir Albas nejučia užsimerkė. Tarpdury stovėjo *Pipiras*.

– Atleiskit, – išgirdo Albas minkštą švelnų balsą. – Aš atėjau pas jus prašyti atleidimo.

Albas, vis dar neatsimerkdamas, sukando dantis, bet tą pat akimirką pasibaisėjo pajutęs, jog šis sukandimas tėra tuščia suvaidinta pastanga, neapykantos imitacija. Kažkas kerėtojiška buvo grafo balse. Nieko nebesusigaudydamas, Albas jautė, kaip neapykanta slūgsta, tirpsta. Jos vietą užima kažkoks pasibjaurėtinas, nekonkretus dėkingumas, nežinia nei už ką, nei pagaliau kam. Albas atsimerkė ir mostelėjo Pipirui sėstis, tačiau šis jau buvo atsisėdęs. Tėvas išėjo.

Albas vengė žiūrėti į grafą, tačiau akies krašteliu matė, kad šis šypsosi nedrąsia šypsena. Vieną akimirką, kai grafas apmetė žvilgsniu kambarį, tasai žvilgsnis tapo šaltas, dygus ir paniekinamas, o šypsnys dingo grafui nuo lūpų. Bet tik vieną akimirką. Albas nusprendė, jog jam pasirodė. Galop įsidrąsinęs Albas pasisuko veidu į grafą. Jo akys susitiko su šviesių, drėgnų, pernelyg spindinčių grafo akių žvilgsniu. Įgudusi Albo akis išsyk užfiksavo tą spindesį. Kažkas liguista buvo jame, nors grafo akys ir nežaižaravo kaip kad žmonių, sergančių džiova.

Vis dėlto kažkas buvo ne taip, kaip turėjo būti. Tatai nebuvo dvasinių pergyvenimų ar jausmų spindesys. Ne. Negalia turėjo glūdėti grafo kūne, nors ji niekaip kitaip nebuvo žymi. Kokia buvo toji paslaptinga negalia, Albas neįstengė suprasti. Niekados nebuvo susitikęs šitokių akių. O vis dėlto matė kažkur panašias, tik negalėjo prisiminti kur. Galbūt tėvas žinos.

Tikriausiai jis pernelyg ilgai tyrinėjo jaunojo grafo akis, nes šis nusigręžė į langą, o jo blyški oda vos vos raustelėjo. Albas pajuto, kad reikia kažin ką pasakyti.

– Jums nereikėjo nė eiti. Aš suprantu jus ir jau buvau atleidęs širdy. Kiekvienas iš mūsų vienokiomis ar kitokiomis aplinkybėmis nesusivaldo. Ką ir kalbėti.

– *Jūs mane suprantate?*

Albas krūptelėjo: taip jausmingai grafas sureagavo į jo žodžius, pasakytus daugiau iš mandagumo.

– Jūs tikrai manote, kad galite mane suprasti?

– Ak ne. Galbūt aš ne taip pasakiau. Tiesiog pažindami žmones ir žinodami aplinkybes, į kurias jie patenka, mes kartais, ir net gana dažnai, galime žinoti, kaip jie pasielgs. Ta prasme mes galime *suprasti* kits kitą.

– Taip, žinoma, – atsainiai ištarė Pipiras; buvo matyti, kad jis kiek nusivylęs. – Jūs sakėte, kad visi nesusivaldo. Bet čia jūs neteisus. Aš manau, kad *jūs* susivaldytumėte.

„Kodėl jis nenori šiek tiek pasišnekučiuoti? – pagalvojo Albas. – Kodėl jis iškart užvėrė duris šiam pokalbiui? Gal jam nemalonu apie tai kalbėti?"

Pamažėle Albą ėmė erzinti, kad grafas, atėjęs jo aplankyti, daugiau tyli negu kalba. Jam norėjosi, kad Pipiras pakalbintų jį, gal net šiek tiek nusižemintų ir, atsiprašydamas už nuoskaudą, pabučiuotų į kaktą. Kad grafas, o ne jis, Albas, vis mėgintų užmegzti pašnekesį ir palaikyti jį, tada Albas galėtų kurį laiką pūstis ir gal priverstų grafą susigėsti, pajusti kaltę, o tuomet Albas išsyk ir lengvai jam atleistų, priimtų Pipirą į savo širdį. Pasinaudodamas savo negalia, Albas slapčia vylėsi, kad

santykis, taip nelauktai ir netgi tragiškai atsiradęs tarp juodviejų, išvirs į lygių žmonių ryšį.

Tačiau viskas klojosi kiek kitaip, negu Albas įsivaizdavo ir norėjo. Jis pajuto, kad, savo nelaimei, per daug pasikliovė romantikų romanais. Grafas nešnekėjo. Jis ne tik kad neketino susigraudinęs apkabinti Albo ir pabučiuoti jo, bet netgi vengė žiūrėti jam į veidą. Kai grafo žvilgsnis netyčia susitikdavo su Albo žvilgsniu, Albas nusivylęs pamatydavo grafo akyse kažkokį beviltišką abejingumą, kuris tačiau išnykdavo, kai grafas žiūrėdavo į daiktus. Taip, į daiktus Pipiras žiūrėjo kur kas įdėmiau ir meiliau. Kitas dalykas, skaudinęs Albą, buvo jo paties silpnumas. Užuot atsakęs grafui tokiu pat abejingumu, jis iš kailio nėrėsi, kad tik pašnekesys nenutrūktų, kad grafas pastebėtų jį, Albą, pamatytų, jog jis nėra paprastas žmogelis, kokie ateina pas jį prašydami pagalbos nuo trūkio, kad jis, galimas daiktas, yra vertingesnis, nei grafui atrodo, ir jo vertingumas gali būti pasvertas ne tik tais auksiniais, kuriuos grafas tikriausiai sumokėjo kaip kompensaciją jo tėvui, bet gyvu žodžiu, mintimi, *valia*. Jausdamas, kaip vis labiau bjūra jo nuotaika, Albas tebesielgė kaip ištroškęs karjeros tarnautojas, kuris, pakviestas į svečius pas viršininką, stengiasi sužibėti protu ir sąmoju, visai nepastebėdamas, kad kitiems tatai aiškiai matyti ir kad juokiamasi ne iš jo sąmojų, o iš jo paties. Jeigu Albas būtų galėjęs matyti jaunojo grafo mintis, nebūtų tiek stengęsis. Mat Pipiras iš viso nesiklausė, kas jam buvo sakoma, tik automatiškai sumurmėdavo „taip, žinoma", kai tik Albas padarydavo pauzę galvodamas, ką toliau šnekėti. Albas pervertino grafo susidomėjimą daiktais. Grafas nematė nei Albo, nei daiktų, esančių kambaryje. Jo mintys klajojo tolybėse, ir nebuvo jose nieko, kas sietųsi su šiuo skurdžiu kambariu, šleikščiu gvazdikų kvapu, sumišusiu su ne mažiau šleikščiu avienos tvaiku, su krakmolingais garsais, su kažkokiais mažais pūkeliais, kurių gausu buvo kambario ore ir kurie kuteno nosį, kai juos įkvėpdavai, su tyliu girgždesiu, būdingu senoms

valstiečių troboms, su arklių mėšlo spalvos žole už lango ir su tuo nelaimingu, pilnu nepagrįstų pretenzijų, šlakuotu žmogeliu iš pažiūros drėgnuose pataluose. Grafo mintys sukosi apie tvaną ir Nojų, kuris ne tuščiai statė savąjį laivą taip ilgai, kone šimtą metų. Ne, Nojus norėjo nutęsti pasaulio tvaną, užvilkinti jį, nes jautė, jog ne be reikalo Dievas jam liepė statytis arką ir jog bus kas nors panašaus į tvaną. Nojui gaila buvo skirtis su pasauliu, nors ir sklidinu blogio, bet vis dėlto įprastu. Nojus ilgėjosi dabarties pasaulio, kuris jau labiau priklausė praeičiai, senai praeičiai, kuri bus pamiršta, nes vanduo nuplaus visus takus, į ją vedančius, nuplaus viską, iš ko mintis galėtų ką nors apie šį pasaulį spręsti. Visi visuomet žinos, kad praeityje yra buvęs *kitoks* pasaulis, tačiau koks, to nebeįstengs sužinoti niekas. Vanduo viską nuplaus. Kai visi pasaulio žmonės gyveno ilgėdamiesi ateities, Nojų kamavo dabarties ilgesys, nes jis vienintelis iš visų turėjo ateitį. Kiti – ne. Viešpatie, kaip jam buvo sunku! Nežinia, koks bus naujasis pasaulis. Tuščias ir nykus, su žliugsinčiomis dumblo pelkėmis. Šio dabarties ilgesio Nojui negalėjo atsverti nė tas lengvumas, su kuriuo jis iškęsdavo nuoskaudas, nes puikiai žinojo, kad už tai bus žiauriai atkeršyta. Mintyse Pipiras vaizdavosi esąs Nojus, vilkinąs arkos statybą.

Albo balsas pažadino Pipirą iš svajų, ir šis kietai sugniaužė kumščius tvardydamasis.

– Jūs mus niekinat, grafe, aš žinau, – gailiai pasakė Albas.

„Viešpatie, – pagalvojo Pipiras, – kodėl tiems prasčiokams taip svarbu panieka. *Man* nerūpi, ar mane kas niekina." Tačiau balsu ištarė:

– Na ką jūs, meldžiamasis. Kodėl turėčiau niekinti?

– Aš žinau, žinau, – primygtinai kartojo Albas. – Jūs protingas žmogus. Puikiai suprantat, kokią suirutę mūsų jausmams atnešit čia apsilankęs, o vis dėlto ateinat ir sėdit, nors jums visai neįdomūs mūsų rūpesčiai ir mūsų džiaugsmai. Jūs ateinat, nes jums *nesvarbu*, kas iš to bus, kas mus dėl to ištiks.

– Kas gi jus dėl to ištiks? – nelabai susigaudydamas, apie ką šnekama, paklausė Pipiras ir nekantriai taukštelėjo steku į kėdės koją. – Tiesą sakant, aš atėjau tik atsiprašyti, nes sužeidžiau jus, pats nežinodamas ką daręs. Norėjau, kad suprastumėte tai. Bet nemaniau, kad šitas atsiprašymas galėtų išpirkti mano kaltę. Ar *tai* jus jaudina?

– Ak ne, – atsakė Albas, – aš nenoriu pasakyti, kad niekinat mus sąmoningai. Niekinimas pasireiškia, jeigu taip galima pasakyti, jau vien tuo, kad jūs *esate*, kad yra žmonių, kuriems negalima neatleisti, nes jiems visai nesvarbu, ar tu atleidi jiems, ar ne. Aš juk nekenčiau jūsų, kol gulėjau čia vienas. Bet sulig jūsų apsilankymu viskas praėjo, o jūs netgi nesiteikėt klausytis, ką aš šneku. Kur jau ten pasiteirauti, kaip aš jaučiuosi.

„Štai iš tokių žmonių išeina dorybės kupinieji, dorybės mokytojai", – pamanė sau Pipiras, vis dėlto pasijuto kiek nejaukiai ir tarė:

– Aš tikrai nepagalvojau, kad atsilankydamas taip sujauksiu jūsų širdį. Būčiau ir nėjęs... – nutilo supratęs, jog teisinasi kaip tik tuo, kuo buvo kaltinamas.

–Ne, – pasakė Albas. – džiaugiuosi, kad atėjot. Tikrai labai džiaugiuosi. Pamirškit, ką sakiau, – jautėsi patenkintas pagaliau išjudinęs grafą iš vangumo, privertęs jį aiškintis.

– Tuomet nebežinau, kam jūs man tatai kalbate, – Pipiras norėjo, kad jo žodžiai nuskambėtų aštriai, bet taip nebuvo.

Jis pagalvojo: „Tasai vaikinas kur kas protingesnis negu atrodo. Bet jis nenueis toliau, negu jam skirta jo padėties. Jis per daug rūpinasi santykiais tarp žmonių..."

Vėl pradėjo lyti, ir juodu abu mechaniškai atsigręžė į langą. Čia lange pasirodė besijuokiantis merginos veidas, per kurį ritosi vandens lašeliai. Ji pabarbeno pirštų galais į stiklą, pamojo Albui ir padarė neapibrėžtą judesį ranka, klausdama, kaip jo sveikata. Albas šyptelėjo ir pažvelgė į grafą, kuris sėdėjo nejudėdamas, net nemirkteldamas. Mergina irgi pažiūrėjo

ton pusėn, pamatė Pipirą, liovėsi juokusis, dėbtelėjo piktu žvilgsniu, nusigręžė ir išnyko.

Pipiras tebesėdėjo sustingęs. Jam pasirodė, kad jį aplankė vizija. Baltas moters veidas lietuje, apsuptas juodų plaukų vinjete, grakšti ranka ilgais pirštais, visas tas paveikslas liko atsispaudęs jo smegenyse, ir, nors merginos nebebuvo, Pipiras teberegėjo ją, net nesuprasdamas labai aiškiai, kad stebi savo vidų. Jis bijojo sujudėti, baiminosi prakalbėti, manydamas, jog dėl to vizija išnyks. Kartu pajuto, kaip visi jo troškimai nuo abstraktaus tikslo, nuo to neapibrėžto ilgesio, persikėlė į moterį, regėtą lange. Atrodė, kad visada, ilgėdamasis begalybės, ilgėdamasis nebūties, iš tiesų tesiilgėjo šios moters, kurią tereikėjo pamatyti, kad suprastum šitai. Jausmų ir minčių maišatis apėmė grafą Pipirą, ir jis panoro pabūti vienas, užtemdytame kambaryje, kad galėtų bent kiek aptvarkyti savąjį vidų. Jis atsistojo.

– Kurgi jūs? – paklausė Albas. – Lyja...

– Nieko, – atsakė Pipiras. – Dar geriau. Lietus labai atgaivina. Sparčiai eidamas, aš net labai sušlapti nespėsiu. Šiek tiek.

– Na, kaip norit. Aš paprašysiu tėvo, kad duotų jums kokį gobtuvą.

– Ne, ką jūs, – Pipiras suvirpėjo iš pasibjaurėjimo pagalvojęs, kad prisilies prie jų drabužių, irgi tikriausiai pradvisusių riebia aviena su mairūnu. – Jokiu būdu. Aš *noriu* eiti kaip tik šitaip apsirengęs. Taip, taip.

Jis ūmai pajuto gailestį vaikinui, kuris išblyškusiu veidu gulėjo pustamsiame kambarėly, pajuto gailestį užtai, kad šis tikriausiai nebuvo vienišas, užtai, kad turėjo artimųjų, kuriuos mylėjo ir dėl to negalėjo būti laisvas. „Galbūt jis nesupras manęs klaidingai." Pipiras pasilenkė ir pabučiavo Albą į kaktą.

– Tikiuosi, kad jūs greitai sveiksite. Likite... – jis norėjo pasakyti „sveiki", bet susivokė, kad tai būtų kvaila, ir nusigręžė.

Tarpdury sustojo ir atsisuko į užsimerkusį Albą:

– Kas... – jis sumišo, – kas buvo toji mergina? Jūsų sesuo? Jūsų sužadėtinė?

Albas papurtė galvą:

– Pimė, – ir atsimerkęs pridūrė: – Jeigu jums nesunku, atidarykit langą.

Užsirakinęs kambaryje ir užtraukęs tankias užuolaidas, nepraleidžiančias šviesos, Pipiras troško dar labiau atsiriboti nuo pasaulio ir užsimiršti. Jam svaigo galva. „Reikia užrūkyti", – pagalvojo. Pažvelgęs spintos veidrodin, išvydo, kad net tamsoje jo akys blausiai spindi, tarsi žalčio.

Žemės nebuvo, tik vanduo. Nieko daugiau nebuvo. Vanduo be galo ir be krašto tvyrojo visose pusėse. Vanduo, turintis nepaprastą galią, nes visi pasaulio daiktai tebėra ištirpę jame. Jeigu gyvatė atsigertų to vandens, taptų nemirtinga. O jeigu atsigertų miręs ir sudūlėjęs vabzdys, – atsigautų. Kiekviename to vandens lašelyje blizgėjo maža šviesėlė, būsimosios Šviesos užuomazga, ir kiekviename lašelyje virpėjo maža gyvybė, Gyvybės užuomazga. Tvyrojo vanduo, tylus, milžiniškas, skendėjantis nežinomybės miglose. Virpantis ir baisus vanduo. Negražus ir nereikalingas niekam. Vienišas. Vanduo pats savaime.

Jeigu jo atsigertų gyvatė, taptų nemirtinga. Ir tuomet būtų gyvatė. Bet nebuvo gyvatės. Nebuvo net vabzdžio, nei mirusio, nei gyvo. Toje nebūty tik jis, Emilis – Dievas, ir vadinosi Kara Hanas, Tanris. Virš vandens sklandė Tanris Kara Hanas baltos didingos žąsies pavidalu.

Vandens gelmėje kunkuliavo, maišėsi, judėjo balti lyg garas kamuoliai. Nuostabiomis spalvomis ir kerinčiais amžinybės kvapais vanduo stengėsi pralinksminti Tanrį Kara Haną, įtikti jam – baltai, didingai, milžiniškai žąsiai.

Vienišas buvo vanduo, ir Tanris buvo vienišas. Neaidėjo joks garsas, nebuvo jokio šnabždesio nei teliūškavimo. Girdėti buvo tik kaip tyli vanduo – be galo be krašto – ir kaip šiugžda Kara Hano sparnai.

Pražūtinga vienatvė ir tuštuma. Vandens vienatvė ir tuštuma virto kamuoliais kaip šaltas debesis ir užliejo Tanrio Kara Hano širdį, prislėgė ją nepakeliamu sunkumu.

Po savo sparnais Tanris, baltoji pasaulio žąsis, saugojo Laiką. O jeigu atsitiktų, kad Laikas, saugomas po didžiuliais kaip dangus sparnais, ištrūktų į laisvę? Tuomet Laikas įsiviešpatautų? O vanduo, patekęs mirtį nešančion Laiko valdžion, išgaruotų, išnyktų?

Nebūtų vandens.

O paskui?

Paskui būtų nebūtis. Be dainų ir be meilės. Mirtinos konvulsijos – sutraukyta grandinė, kurios grandys – ratilai ant vandens, išsibarstytų kas sau. Beribėje tuštumoje būtų vienintelis daiktas – Laikas, šiurpi siaubinga bedugnė. Praraja.

Tanris, nors buvo Dievas, pasibaisėjo.

Jį išgąsdino mintis apie neišmatuojamą gelmę, apie tai, kas slepiasi po vandeniu nepastebimas, kerintis, beprotiškas. Tanris bijo vienatvės, pakibusios virš vandens. Nejaugi turės taip skrajoti amžinai? Lėkti be galo? Niekur nepailsėdamas, be atokvėpio? Neturėdamas į ką atsiremti? Skrajoti be draugo, be bičiulio?

Tanris, nors buvo Dievas, suvirpėjo.

Dabar ėmė virpėti vanduo. Suliepsnojo, užgeso. Kažkas sujudėjo vandenyje, jis suvilnijo, susisuko, iškilo banga ligi dangaus, putojo ir šniokštė.

„Negaliu sudrebėti ir bijoti, – galvojo Kara Hanas. – Esu Tanris, Dievas."

Vanduo nerimo. Siautėjo. Staiga prasiskyrė, ir iš kažkur, iš pat gelmės, atsklido balsas. Tylus kaip alsavimas, saldesnis už lopšinę, vandens išskalautas, grynas ir skaistus. „Kara Hanai! – pasigirdo šauksmas. – Tanri Kara Hanai! Dievas turi būti vienas!" Vanduo nešė tą balsą, nešė tolyn, į begalybę.

Vėl suvirpėjo Kara Hanas ir pažvelgė į gelmę. Suglaudė sparnus ir, kad geriau girdėtų, nusklendė pačiu vandens paviršium. „Kas tu? – sušuko. – Jeigu aš esu Dievas, tai kas gi tu esi? Kur tu slepiesi? Kur tu?"

Tą akimirką Laikas išsiveržė į laisvę iš po suglaustų sparnų. Atsirado Laisvė.

Vanduo sveikino Laiką kaip viešpatį, o šis spaudė jį prie krūtinės galinga jėga. Vanduo vėl užvirė, ir iš jo išėjo Ak Ana, Baltoji Motina. O jos veidas buvo kaip Pimės. Palenkė galvą, žiūrėdama kerinčiu žvilgsniu, o jos grožis nušvietė Laiką ir nuskaidrino vandenį. Vanduo nurimo. Nutilo Laikas. Nustebęs Tanris pražiojo snapą.

Koks tatai buvo grožis, jeigu užkerėjo vienatvę? Koks tatai buvo žvilgsnis, jeigu begalybė susitraukė ir sumažėjo? Jeigu vanduo, baisus ir putojantis, nurimo it ėriukas, o Dievas, Tanris Kara Hanas, susimąstė taip, lyg būtų silpna esybė?

„Kas esi? – sušnabždėjo. – Aš esu Tanris, turėčiau tat žinoti, bet nežinau. Nieko dar nėra pasaulyje, nei augalo, nei žmogaus... Kas esi ir kur buvai? Kas tu?"

Gražiausias iš gražiausių juokas, stebuklingiausia iš stebuklingiausių šypsena... Tą akimirką buvo tik Tanris Kara Hanas, Ak Ana ir jos šypsena. Ir vanduo. Begalybės ir Laiko nebuvo.

„Mano vardas Ak Ana, vandenų deivė, tavo valdinė. Užmiršai mane, buvai toks nuliūdęs ir vienišas..."

Jeigu Kara Hanas išgertų tūkstantį kaušų vyno, nebūtų toks girtas, nesvaigtų jam galva taip stipriai, kaip tą valandėlę. Sunku tuo stebėtis! Ak Ana galėjo susukti galvą greičiau negu tūkstantis vyno statinių! Buvo gražuolė. Jos balsas buvo it šiltas vėjas, vasarą pučiantis iš rytų.

Tanris Kara Hanas tylėjo apstulbęs. Kuo ilgiau tylėjo, tuo didesnis buvo jo nustebimas, o kuo didesnis buvo nustebimas, tuo labiau veikė kerai. Ak Ana, Baltoji Motina, kurios akys buvo vaiskesnės už vandenį, kurios žvilgsnis nešė daugiau nelaimių už Laiką, pasakė:

„Esi Dievas, Tanri Kara Hanai. Aš buvau savo pasaulyje. Nebuvo manęs prieš tave. Jeigu nebūtum pasijutęs liūdnas ir vienišas, nebūtum prisiminęs savo valdinių, net manęs, deivės, vandenų mergelės. Bet pasijutai vienišas. Tau, kuriam nepažini mirtis, vienatvė tolygi mirčiai. Tau, kuriam nepažinus siaubas, liūdesys tolygus siaubui."

„Kalbėk! – sušuko Kara Hanas. – Kalbėk toliau, kalbėk! Kai girdžiu tave, vienatvė nyksta, tirpsta vandens garuose. Kai tavęs klausausi, jaučiu širdy ramybę, o liūdesys, atsispindėjęs tavo akyse ir vandenyje, įgyja keistą pavidalą. Kalbėk toliau, kalbėk..."

Saldžiai kalbėjo Ak Ana, bet kartūs buvo jos žodžiai.

„Esi Dievas, taip. Dievas turi būti Vienas, Kara Hanai. Bet tai reiškia, Tanri, žinai ką... Reiškia vienišumą ir ilgesį."

Kara Hanas norėjo, kad ji šnekėtų amžinai. Bet Ak Ana nutilo, ir prabilo jisai:

„Taip, Ak Ana, esu Dievas. Kas iš to? Ar yra kas pavadintų mane Tanriu? Ar mane kas matė, ar žino kas, jog esu Tanris? Po manimi – tik vanduo. Vanduo ir vanduo, ir net pagalvoti baugu, kaip toli yra iki dugno. Virš manęs – tuštuma. Nieko nėra. Kai išskleidžiu sparnus ir pakylu, skraidau, skraidau, skraidau, noriu nusileisti ir pailsėti, bet nėra kur. Kai panyru į vandenį, tai neriu ir neriu, ir dugno negaliu pasiekti. Kam tada mano dieviškumas? Pasakyk, Ak Ana! Kai išvydau tave, ištrūko Laikas, kurį taip saugojau. Štai mes: vanduo, Laikas ir aš. Virš mūsų – virš vandens, Laiko ir manęs – vienatvė, nelyginant plieninis lankas.

Ak Ana sukuždėjo:

„Tada tverk! Tverk, Tanri Kara Hanai!"

Vanduo ėmė virpėti, ir vienatvė tapo dar gilesnė.

„Tverk, jeigu nenori būti vienišas!" – sušuko Baltoji Motina.

Šį kartą Ak Ana prabilo jau kitu balsu. Tai nebebuvo moteriškas balsas, o begalinių vandenų balsas, Laiko balsas, kuris grumėjo į visas pasaulio šalis. Jis sklido kaip aidas, kaip liepsna apdegino vandenį ir Laiką, ir Kara Hano sparnus, ir reikalavo:

„Tanri, tverk! Tverk, Tanri Kara Hanai!"

Tai buvo baisi akimirka.

Vėl suputojo vanduo. Banga plovė bangą, kol liko švarios ir skaidrios. Išnyko Ak Ana, tarsi jos niekada nebūtų buvę, ir tik iš visų pusių maldaujamai aidėjo: Tverk!.. Tverk, Tanri Kara Hanai!"

Tačiau Kara Hanas apsuko ratą virš vandens ir pamažu nusklendė tolyn kuždėdamas: „Ak Ana... viskas, ką sutverčiau, būtų tik

nepavykęs tavo atvaizdas, ir nebūtų galo atvaizdams. Ak Ana... Bijau netekti."

– Bijau netekti, Efemija. Tavęs, vienatvės, savęs...

Tarnas nuvargusiu veidu ir lakstančiomis akimis pravėrė duris ir paklausė:

– Ar ponaitis nulips žemyn vakarienės? Ponia prašė pasiteirauti.

Pipiras įbedė į jį įsiūčio kupiną žvilgsnį, ir tarnas murmėdamas dingo.

Naujųjų laikų žmogus

– Turiu tam tikrų rūpesčių dėl seminaristo Pelužio, – pasakė rektorius, vengdamas žiūrėti vyskupui į akis. – Su kuo kitu būtų kur kas paprasčiau, bet tamsta tiek rūpinaisi Pelužiu, kad aš nenoriu nieko spręsti be tamstos žinios.

– Tikiuosi... – pradėjo vyskupas nerimastingai. – Tikiuosi, kad...

Rektorius energingai pakėlė galvą:

– Ne, ne. Prašau tamstą nieko negalvoti. Jaunuolio elgesys kuo puikiausias, ir niekas jam dėl to negalėtų prikišti. Tai tikrai pavyzdingas vaikinas. Galima jam pavydėti.

– Tuomet kas?..

Rektorius nusišypsojo, stengdamasis sušvelninti įspūdį, kurį padarė staigi jo įžanga. Seminaristas Pelužis tikrai jam kėlė susirūpinimą, bet tasai rūpestis galėjo būti palygintas su talentingo skulptoriaus rūpesčiu: kūrinys baigtas, ir bet kas tą pripažintų, tačiau kūrėjas vis dar negali jo atiduoti užsakovui, įžvelgdamas detalių netobulumą, visai nepastebimą pašalinei akiai.

– Tamsta tikriausiai turi numatęs jam vietą? – pasakė rektorius.

Vyskupas trumpai sudvejojo – prisipažinti ar ne, – tačiau nebuvo prasmės slėpti dėmesio, kurį per kelerius metus rodė savo proteguojamam vaikinui. Tad atsakė:

– Taip. Ketinu įkurdinti jį Kuršo dekanate.

– Taigi aš ir pagalvojau, – rektorius atsikvėpė, – ar nevertėtų jam keletą metų padirbėti parapijoje? Kad ir tame pačiame Kurše. Nesvarbu kur.

Vyskupas susimąstė, trindamasis delnu švariai nuskustą smakrą: jis stengėsi rasti priežastį, dėl kurios rektorius šitaip prašneko. Turėjo prisipažinti nežinąs.

– Klausau tamstos, – pasakė.

– Tiesą sakant, tai, apie ką norėčiau pakalbėti, yra daugiau tam tikras ateities aspektas. Kitaip tariant, mano pažiūra gali pasirodyti panaši į pranašavimą. Bet aš jau daug metų dirbu rektoriaus darbą ir jaučiuosi galįs atskirais atvejais numatyti savo auklėtinių ateitį. Mes abu suprantame, kad iš kai kurių dvasinių pasėlių išauga tik vienos rūšies vaisiai, ir kaip tik todėl šitoks ateities numatymas nepranoks mūsų realių galimybių.

Vyskupas supratingai lingavo galvą, lyg norėdamas pasakyti, jog neverta apie tai nė šnekėti: ir taip aišku.

– Taigi man neduoda ramybės mintis, kad laikui bėgant iš Pelužio gali išeiti mizantropas, kuris, jeigu ir nejaus žmonėms aiškiausios neapykantos, tai ir nemylės jų.

– Štai kaip, – sumurmėjo vyskupas abejodamas.

– Nenoriu kategoriškai tvirtinti, – suskato trauktis rektorius. – Tatai yra tik prielaida, kurią tačiau sustiprina mano ilgametis stebėjimas. Anksčiau apie tai su tamsta nekalbėjau, nes norėjau pats tuo geriau įsitikinti.

– Vadinasi, – tarė vyskupas, – kaip čia pasakius, nepakankamai ryški jo meilė artimui savo?

– Ak ne, ne. Priešingai. Kaip tik priešingai. Ji *per daug* ryški.

– Kaipgi šitaip? – sumišo vyskupas. – Nejau per didelė meilė visuomet išvirsta abejingumu meilės objektui? Tarp mūsų šnekant, aš ne visai...

Rektorius pajuto pranašumą prieš šį žmogų, panašų į gotikinį Kristaus atvaizdą: jis geriau pažįsta žmones. Taip, geriau. Bet rektorius neišsidavė. Jam rūpėjo reikalas.

– Sakau tamstai teisybę: per mano rankas perėjo daug jaunuomenės. Buvo visokių: ir atviresnių, ir labiau užsisklendusių. Į vienus mes dėjome daugiau vilčių ir lūkesčių, į kitus mažiau. Ir reikia pasakyti, kad tie, kurie iš pažiūros atrodė patikimiausi, ne visada tokie paskui būdavo. Toli gražu ne visada. Sakau tamstai: gyvenimas rodo, kad jų pačių siekiai ir tikslai anaiptol nėra jų žmogiško ir ganytojiško vertingumo kriterijus. Mes privalome rasti tikruosius kriterijus ir kai ko esame tame kelyje pasiekę. Gaila, kad tie pasiekimai daugiausia negatyvaus pobūdžio: mes žinome, iš ko *negalime* apie juos spręsti. Bet ir tai yra nemažas pasiekimas. Mes žinome, kad dauguma žmonių, jaunystėje ypatingai tikinčių, jog jų paskirtis – mylėti žmones, paskui tampa mizantropais.

– O tamsta jaunystėje argi nebuvai tuo įsitikinęs? – paklausė vyskupas.

– Ne apie mus dabar kalba, – atsakė rektorius. – Tačiau, jeigu jau tamsta paklausei, tai nebuvau. Man anuomet rūpėjo visai kiti dalykai. Visai kiti.

– Atsiprašau, kad nutraukiau tamstą. Aš tik norėjau patikrinti, ar neparemtos tamstos išvados asmeniniu patyrimu.

– Ne, – kietokai ištarė rektorius. – Jos paremtos patikimiausiais tiesos ieškojimų metodais.

– Na, tiekos, tiekos, tamsta, – taikiai pasakė vyskupas. – Nenorėjau tamstos užgauti. Aš tik nesupratau, kodėl meilės idėjos yra jaunuomenei kenksmingos.

– Matai tamsta, žmonių meilės idėjas jie pasigauna iš knygų, iš mūsų pačių, jų mokytojų ir auklėtojų, tai yra „iš išorės", bet neįgyja jų savaime, gyvendami, tai yra neįgyja jų „iš vidaus", iš savo sąmonės gelmių. Todėl toji meilė nėra pakankamai individuali, ji per daug švietėjiška, jie myli be atrankos, visus išsyk, *žinodami*, kad reikia mylėti visus išsyk, manydami, kad

mylėti visus – reiškia mylėti ir kiekvieną. Štai jų klaida, kuri vėliau duoda nepageidaujamą derlių. Šitaip suprasta meilė kitam žmogui niekados neprilygs, pavyzdžiui, meilei motinai, nes ana per daug abstrakti. Žodžiu sakant, jie imasi mylėti žmoniją, dar nebūdami pasiruošę mylėti ką daugiau nei savo motiną.

– Bet laikas gali pakoreguoti šią aplinkybę, ir ne visada į blogąją pusę.

– Pakoreguoja, būtinai pakoreguoja, – patvirtino rektorius. – Bet laikas irgi nėra abstraktus daiktas. Laikas – tai begalė santykių tarp žmonių, vis naujų ir naujų bendravimo formų, o anie jaunuoliai ima bendrauti vienodai, tarsi turėtų vieną, visiems laikams įgytą universalų šabloną – meilę visiems. Jeigu visi žmonės būtų tokie pat, kaip jie, mums nereikėtų dabar apie tai šnekėti. Bet žmonės yra labai apsukrūs, visai nejučiomis. Jie išnaudoja kitų silpnybes. Mūsų jaunuoliai, tikėdami, jog svarbiausia žmonių meilės išraiška yra visiškas pasitikėjimas žmogumi, be jokių dvejonių tiki visokiausiomis paskalomis ir šmeižtais, skleidžiamais tam tikros dalies aplinkinių, ypač linkusių į tokią veiklą. Su tokiais žmonėmis neišvengiamai susiduria kiekvienas, tik ne visi pakliūva į jų aktyvumo žabangas, tai yra ne visi yra iš anksto nusistatę tikėti viskuo, kas jiems sakoma. Žmogus, nusistatęs tikėti, visada ras savo tikėjimui pakankamai peno, kadangi tie, kurie įžvelgia kiekvieno gerąsias ir blogąsias puses, dažniausiai apie tai nemėgsta šnekėti, ir priešingai, tie, kurie kitą žmogų laiko tik blogio įsikūnijimu, išūžia apie tai ausis kiekvienam sutiktajam. Apsuptas keleto tokių žmonių (nors ir ne visi jį supantys yra tokie), mūsų jaunuolis pagalvos, kad gerų žmonių pasaulyje nė būti nėra. Tokia mintis pirš jam išvadą, jog žmonių išvis mylėti neverta, jog nėra *už ką* jų mylėti. Ir jis jų nemylės. Jam nebus jų gaila, kai regės jų nelaimes, jis nesidžiaugs drauge su jais, kai jiems seksis. Jis bus abejingas jiems – kas gali būti blogiau mūsų luomo atstovui? Jis liausis mylėjęs net motiną, tėvą ir brolį, ir kai jie numirs, jam nebus jų gaila,

nors ir neparodys šito niekam. Jeigu jis neapkęstų, neapykanta priverstų kada nors jį atsiskleisti, jis ne vieną sykį pastebimai atvertų neapkenčiančią savo širdį. Bet jis bus tik šaltas ir abejingas. Kiek daug dabar tokių žmonių! Niekas negalės pastebėti ko nors, dėl ko turėtų teisę jam priekaištauti, jo nekęsti arba, priešingai, jį pamilti, dėl ko galėtų kėsintis į jo gyvybę, į jo visuomeninę padėtį ir panašiai. Niekas, net artimiausi žmonės, nežinos, kad jo širdis tokia šalta. Šaltumą, kurį retkarčiais pastebės, jie daug negalvodami priskirs jo protui, jo intelektui, kurį jie garbins, nes dalelė garbės, kurią bus išsikovojęs iš visuomenės tas protas (iš tiesų aštrus tam tikriems objektyviems dalykams), dalelė tos garbės teks ir jiems. Aš pavaizdavau tamstai tipišką pavyzdį.

Vyskupas kurį laiką nieko neatsakė, mąsliai žvelgdamas į kažkokios knygos, kurią laikė rankoje, viršelį.

– Visa tai labai keista, – pagaliau prabilo jis. – Tikrai keista. Vadinasi, Pelužis irgi toks?

– Na, aš negalėčiau pasakyti, kad visai toks, kokį aš nupiešiau tamstai. Bet jie visi maždaug tokie, tie Naujųjų Laikų Žmonės, kaip mes čia juos vadiname tarpusavyje.

Vyskupas pakėlė antakius:

– Naujųjų Laikų Žmonės?

– Tai mes įpratome vadinti. Tai sąmojinga. Nebeprisimenu, kas pirmą kartą juos taip pavadino.

– Ir kas gi yra jūsiškis Naujasis Žmogus?

Rektorius sumišo:

– Aš pasistengsiu bent apytikriai tamstai paaiškinti, kokį žmogų mes šitaip vadiname. Naujųjų Laikų Žmogus turi šį tą iš Judo Iskarijoto: toks žmogus gali prireikus išduoti tai, ką jis labiausiai myli. Mat Naujųjų Laikų Žmogus labai racionalus. Ir tatai yra jo silpnybė. Racionalų žmogų veikia protingi argumentai, jį galima įtikinti, ir įtikinti visai priešingais dalykais, negu jis iki tol tikėjo. Štai mudu nesame tokie. Mes pripažinsime, kad argumentai stiprūs, bet vis tiek laikysimės savo, manydami, kad tiesiog

nesugebame rasti stipresnių kontrargumentų, bet jų yra. Tokie jau ir numirsime. O Naujųjų Laikų Žmogus ne toks. Ir todėl, kaip čia pasakius, kelia abejonių jo moralinis atsparumas. Mudviem nekyla klausimas, *kodėl* moralė yra tokia. O jam gali kilti.

– Jūs visi čia tikri metafizikai, – vyskupas nusišypsojo, ir rektorius nustebo pagalvojęs, jog kambarys nušvito nuo tos šypsenos: koksai žmogaus įtaigumas!

– Na, bet ne tai svarbu, – vyskupo veidas vėl pasidarė griežtas. – Neturime laiko metafizikai. Vadinasi, tamsta manai, jog, keletą metų padirbėjęs parapijoje, Pelužis įgis dvasininkui reikalingų savybių?

– Taip, – linktelėjo rektorius, – aš manau, kad tai jį išmokytų tikrosios meilės ir pagarbos žmogui, tokiam, koks jis yra, realiam žmogui. Man atrodo, parapija kiek išblaivytų entuziastingus jaunatviškus jo sapnus, padarytų jį vyriškesnį ir atsparesnį moraliniams išmėginimams.

– Žinai tamsta, kaip man sunku priimti tamstos receptą. Mano buvo jau viskas suplanuota ir nuspręsta. Ar tikrai manai, kad šito reikia?

– Argi būčiau pats vargęs ir tamstą varginęs viską beaiškindamas? Tik vienu aš abejoju – ar šito pakaks.

– O jeigu pasiimčiau jį prie savęs? – paklausė vyskupas. – Jeigu visą laiką galėčiau jį stebėti ir kreipti reikiama linkme? Tamsta žinai, kokias dideles viltis aš dedu į Pelužį.

Rektorius kietai sučiaupė lūpas, tarsi tvardydamas liūdesį, paskui tarė:

– Tatai būtų per didelė rizika ir atsakomybė. Kas žino, ar nenuspręs Viešpats sutrumpinti mūsų dienos šioje žemėje? Tuomet tą jauną augalą pagautų lankstyti ir laužyti šalti ir atšiaurūs vėjai. Ar tamsta esi įsitikinęs, kad tie, kurie bus po mūsų, panorės tęsti mūsų pradėtus darbus?

– Taip, taip. Aš jaučiu didelį dėkingumą tamstai už tamstos rūpestį, – vyskupas pakilo. – Jeigu galima, atsakymą duosiu bent jau rytoj.

– O! – rektorius santūriai išskėtė rankas. – Žinoma. Niekados nereikia elgtis paskubomis ir, kaip sakoma, neapgalvotai.

Viskas prasidėjo nuo to, kad prieš naktį pamiršau uždaryti langą ir ugnis atšaldė kūną. Atmosferos oras yra ataušusi ugnis, netekusi skaisčios spalvos ir kaitrumo. Taip mus moko materialistai, kurie sako, kad niekas pasaulyje neišnyksta be pėdsako. Kur tuomet dingtų ugnis, kai sudega naktigonių laužas arba išsikūrena krosnis? Ji tampa neregima, tai yra pavirsta oru, kuriuo mes kvėpuojame, kuriuo Viešpaties valia alsuoja medžiai, gyvuliai, paukščiai ir akmenys, ir netgi, sako, žuvys.

Kūnui atšalus ir ėmus stingti, aš atsibudau ir pirmiausia, ką suvokiau ar pajutau, buvo aitrus, tačiau toks puikus vystančių konvalijų kvapas. Naktį jos geba nuostabiai kvepėti ir, galimas daiktas, šito priežastis yra irgi užgesusi ugnis, kuri juodo nakties oro pavidalu taip paveikia gležnas baltas gėles, kad šios stengiasi per trumpa atiduoti viską, kas joms duota ilgam. Galimas daiktas, stingdamos jos pajunta mirtį ir pragysta kaip gulbės, jų tylios giesmės ir yra tas aromatas, kuris pasklinda visur, ir po kambarį, kuriame ką tik atsibudau.

Nors puikiai žinojau, koks nuodingas yra nakties oras, aš nesikėliau uždaryti lango, tik geriau užsiklojau ir išplėtęs šnerves gaudžiau konvalijų aromatingą giesmę, kurią jos kaip presbiterijonų choristai traukė slėnio šlaituose, dabar irgi skendinčiuose tamsoje.

Nuo tų jaudulių apimtas kažin kokios pagarbios šventiškos būsenos, daugiau nebeužmigau, tik gulėjau, stebėdamas pro langą keliaujantį mėnulį ir, kaip dažnai anksčiau, gėrėdamasis sutvėrimo didybe. Naujieji laikai su visomis drąsiomis žmogiškomis mintimis, pagilinančiomis mūsų pasaulio pažinimą, negali pakenkti Viešpaties idėjai. Atskleisdami negirdėtas paslaptis ir parodydami, kad pasaulis yra kur kas gilesnis ir sudėtingesnis, negu mes iki šiol manėme, jie parodo, kad Dievo

emanacinės galios yra didesnės, negu mes galėjome tikėtis net ir žinodami jį esant visagalį. Nėra jokios abejonės, kad kurmiai, triūsdami savo stipriais padargais – Viešpaties duotomis kojomis, skverbiasi po žemėmis gilyn, link paties žemės centro, aplenkdami aukso ir brangakmenių klodus, veržiasi į tikslą, kad jį pažinę galėtų užvaldyti tvėrėjo jiems duotą pasaulį – požemius. Lygiai taip pat ir žmogus, turėdamas protą, turi veržtis pažinti visatą, visą pasaulį, idant galėtų valdyti tai, ką Dievas jam davė. Kodėl, pagalvojau, vis dėlto kurmiai kartais išlenda žemės paviršiun? Ar gali jiems rūpėti tai, kas yra kitoje pusėje nuo tikslo? Kažin. Greičiausiai tai kurmiai paklydėliai. Kurmiai, per daug susidomėję savimi ir dėl to išsimušę iš jiems skirto kelio. Svetimo pažinimas yra didžiausia vertybė, duodanti vaisių.

Gėlių kvapas, jaudinantis uoslę, sykiu dirgino ir kitas jusles: šios tapo aštrios ir jautrios. Išgirdau tolumoje ritmiškai bubsint zovada varomo arklio kanopas. Garsas buvo tylut tylutėlis, dieną jo nė neišgirstum pro buities bruzdesį. Kas galėjo ten joti? Iš kur? Per tokią tolybę negalima buvo suprasti, ar raitelis joja artyn, ar tolyn. Gal arkliavagis? Visko gali būti.

Gulėjau klausydamasis, uosdamas, jausdamas ir mąstydamas, ir pamažėle mane apėmė nerimas. Palengva, palengva jis brovėsi į sielą – įsitikinimas, jog kažin kas yra ne taip pasaulyje šią naktį, kaip turėtų būti. Galimas daiktas, aš padariau klaidą, gal nubusdamas, gal klaidą mintyse, ir dėl šios klaidos visa tikrovė, pagaunama mano juslėmis, o paskui ir smegenimis, įgyja netikrų, neteisingų, makabriškų bruožų, pasaulio vaizdas deformuojasi, tvėrimo namas mano prote pasisukęs ir persikreipęs, ir ... Dieve mano, kas iš to gali išeiti? Galbūt šią naktį Viešpats mane pažadino, kad parodytų mano fizinį menkumą prieš žemę ir dangų, ir žvaigždes padangėje. Ir iš tiesų, nusitvėręs tos minties, pasijutau taip, kaip kažkada turėjo pasijusti pirmasis pasaulio vabzdys.(Ak Peluži, Peluži!..) Pirmasis vabzdys lakiojo po pasaulį, ir jam atrodė, kad jis yra

žemės Viešpats ir dangaus Viešpats, nes nebuvo susidūręs su kitais padarais, todėl nieko apie save nežinojo. Jis neišmanė, ar yra didelis, ar mažas, pats sau atrodė tik vabzdys, ir daugiau nieko, tik valdovas pasaulio, kurį regėjo. Tačiau atskrido paukštis ir sugriebė vabzdį, ketindamas sulesti. Štai tada vabzdys pajuto, koks jis yra, pajuto kosminį savo menkumą, niekybę ir taip suriko iš nevilties, tarsi jo šauksmo aidas galėtų pasiekti visus vabzdžius, kurie bus po jo, pirmojo vabzdžio, visus smulkius, mažutėlius vabzdžius, kurie niekada nebuvo ir nebus pasaulio valdovai, nes juos sulesa paukščiai.

Kanopų bildesys artėjo, dabar jau aiškiai buvo girdėti. O aš kamavausi, apimtas nerimo, svarstydamas, kur glūdi klaida. Staiga tarsi šviesa nušvietė man protą: konvalijos! Jos negalėjo kvepėti, nes buvo jau ruduo. Daug mėnesių konvalijos nebežydėjo, dabar ir jų lapus galėjai matyti dieną šlaituose geltonus ir švelniai rudus. Tačiau vos tik šitaip pagalvojau, konvalijos ėmė kvepėti dar stipriau, tiesiog svaiginamai, ir man beliko manyti, kad atsitiko negalimas dalykas: jos pražydo rudenį. Taip ir buvo: tvėrimo rūmas pakrypo, kažkas nutiko tikrovės harmonijai (dėkui Dievui, paskui, rytui išaušus, paaiškėjo, kad viskas tebėra po senovei, ir tas įvykis tik dar sykį įrodė, kaip bijosi mūsų prigimtis naujovių ir permainų). Ir štai šitaip mano sielai besimokant tvirtybės, raitelis artėjo ir artėjo, kaip koks tamsos genijus, ir nebeliko abejonių, kad joja jis pas mane, nes jokių kitų sodybų šitame krašte jau nebuvo. Man beliko laukti, tikintis, kad žmogaus pasirodymas išblaškys slogią mano nuotaiką. Tik pamanykit, ką gali šaltas nakties oras: konvalijų žiedų aromatas!

Girdėjau, kaip Jis riša žirgą prie stulpo, girdėjau, kaip šnirpščioja pailsęs Jo žirgas, bet nemačiau, kas Jis ir koks Jo gyvulys. Nežinojau, ko Jam reikia iš manęs, bet nesikėliau, nusikalsdamas savo priedermei keltis ir eiti bet kuriuo metu tenai, kur esu reikalingas. Jis nėjo aplink, pro vartelius, o peršoko per tvorą į sodą, ir dabar mačiau Jo siluetą, artėjantį prie atviro mano lango.

– Kunige Peluži! – pusbalsiu pašaukė Jis, nesiryždamas trikdyti šventos nakties ramybės. – Atėjau pas tave su reikalu.

Aš pažinau Jį. Tai buvo jaunasis grafas Emilis Žilinskas, liaudies pramintas Pipiru. Buvau prisiklausęs apie jo ekscentriškumą, bet niekados nesišnekėjau su juo. Pasakysiu tiesiai: jis vengė bažnyčios, tarsi būtų kuo jai prasikaltęs. Ir todėl jo naktinis atsiradimas dar labiau sujaukė mano protą. Keista naktis.

– Aš klausau, – atsiliepiau nejudėdamas iš lovos: sakytum jutau priekaištaujantį išganytojo žvilgsnį nuo krucifikso, kybančio galvūgalyje.

– Aš dėl moters, – pasakė jisai, įsitverdamas palangės; aš išsigandau, kad jis nesugalvotų šokti vidun. – Dėl merginos. Aš ją pamilau, kunige Peluži.

– Ar kas atsitiko? Nelaimė?

Jis atsiduso:

– Taip. Ji yra žemo luomo.

– Ir tamsta negali jos vesti?

– Taip, kunige Peluži.

Negalėjau matyti jo veido, nes buvo šešėlyje, tačiau man atrodė, kad jis kupinas širdgėlos.

– Mums žinoma daug atvejų, kuomet kilmingo kraujo vyrai vesdavo paprastas merginas. Žinoma, reikės iškęsti savo luomo atstovų panieką, bet jeigu meilė stipri...

– Aš dar nieko nepaaiškinau tamstai, kunige Peluži, – sumurmėjo grafas. – Galimas daiktas, aš ir ryžčiausi į daug ką nusispjauti. Bet problema ne čia. Ta mergina manęs nemyli.

– Ar pats tamsta jos apie tai klausei?

– Taip, – grafas vėl atsiduso.

– Ar tamsta esi tikras, kad mergina nesumelavo sakydama, kad nemyli tamstos?

– Ne. Bet svarbiausia ne tas.

– Tai kas?

– Ta mergina rengiasi tekėti. Už savo luomo vyro.

Viešpatie, pagalvojau, senos kaip pasaulis, kurį tu sutvėrei, istorijos kartojasi ir kartojasi kiekviename žingsnyje.

– Ir tamsta norėtum mano pagalbos?

– Taip, – atsakė grafas.

– Kaip tamsta tą pagalbą įsivaizduoji?

Grafas gūžtelėjo pečiais.

– Jie dar nepaskelbę užsakų. Pagalvojau, kad tamsta, kunige Peluži, galėtum pamėginti juos atkalbėti nuo tos santuokos. Galėtum atsisakyti juos sutuokti.

– Ar tamstai galvoj negerai? Ar manai, kad Viešpaties akyse esi geresnis už aną nepažįstamą vyrą? Ką dabar man kalbi? Kaip galiu aš imtis tokio sandėrio? Nebenoriu daugiau su tamsta šnekėtis, grafe. Dabar naktis, ir aš noriu miego. Labanakt.

Aš pykau, bet jis buvo atkaklus:

– Man reikalinga pagalba, ir aš kreipiuosi į savo ganytoją. Tamsta privalai man padėti, kunige Peluži. Neganda apniko mano dvasią, o tamsta ir esi čia pastatytas, kad pagelbėtum vaduotis iš dvasios rūpesčių. Nebūtinai tamsta turi padėti mano pasiūlytu būdu, bet padėti privalai. Jeigu vis dėlto imtumeis mano pasiūlymo, neliktum neatlygintas. Tamsta turi įtakos tiems žmonėms.

– Nesu reikalingas jokio atlyginimo.

Atsikratyti juo buvo neįmanoma.

– Padėk man, kunige Peluži, padėk.

– Melsk Dievą, kad nuslopintų tavo aistrą, grafe. Daugiau nebežinau, kas galėtų tave paremti.

– Turi man pagelbėti, kunige Peluži. Aš negrasinu, bet jei nesulauksiu iš tavęs paramos, galimas daiktas, atjosiu kurią naktį su savo vyrais, ir mes pasikviesime tave, kad piktai su tavim pasielgtume.

– Tatai nesuteiks tamstos dvasiai trokštamo atilsio.

– Tuomet aš pasielgsiu piktai su ta mergina ir jos sužadėtiniu. Dievaži, aš viską galiu padaryti.

– Tatai nusikaltimas, – pasakiau.

– Taip, – tyliai atsiliepė grafas.

Štai išmėginimas, kurį skiria mums Viešpats. Žmogus pasirodo ko vertas ne tada, kai daro gerus darbus, o tada, kai iš dviejų blogybių yra priverstas pasirinkti mažesnę. Ar teisingas bus tas pasirinkimas?

– Ar padėsi man, kunige Peluži?

Man atrodė, kad renkuosi mažesnį blogį, kai ištariau:

– Aš pamėginsiu, bet negaliu prižadėti, kad mėginimas duos kaip tik tų vaisių, kurių tamsta pageidauji.

Jis pagyvėjo:

– Nesvarbu, kunige. Tu tik pamėgink. Nieko daugiau iš tavęs nereikalauju. Tai suteiks man vilties ir sustiprins valią.

– Prižadėk man, grafe, kad nesigriebsi pikto prieš tuos žmones, jeigu mano pastangos ir nueitų veltui.

Jis patylėjo, paskui sumurmėjo:

– Gerai, aš pasistengsiu.

– Prižadėk man, grafe, kitaip aš nieko nedarysiu.

– Prižadu. Bet užtai turi kaip reikiant pasistengti, kunige Peluži. Aš atsilyginsiu. Jei tamstai nieko nereikia, aš paaukosiu bažnyčiai.

– Ne, – pasakiau, – man nereikia jokio turto. Bet turėčiau šiokį tokį prašymą į tamstą, grafe.

– Tikiuosi, kad jis bus mano jėgoms.

– Jeigu galima būtų, aš norėčiau pasinaudoti tamstų biblioteka. Bent retkarčiais.

Grafas trinktelėjo delno briauna į lango rėmą:

– Žinoma! Tamstos pirmtakas, kunige Peluži, visada skaitydavo pas mus. Prašom apsilankyti, kada tik tamstai bus patogu. Tarnams bus pasakyta.

– Dėkui, – pasakiau aš ir pagalvojau: „Viešpatie, tu matai, kad tatai nėra joks sandėris, viskas daroma tavo garbei."

– Labanakt, – ištarė grafas ir nuėjo per sodą prie žirgo. Pusiaukelėj atsisuko: – Jos vardas Pimė.

Rodės, kad konvalijos pakvaišo: jų kvapas stačiai siautėjo ore, ir nežinia, ar kvapas iš tiesų nevirto garsu, nes man spengė ausyse. Užsitraukiau anklodę, bet spengimas neišnyko. Tarsi būtų vasaros vidurys ir pievoje viešpatautų naktinis žiogų pragaras.

Po tos įstabios nakties praėjus bemaž mėnesiui laiko, pas mane apsilankė Pimė su Kristupu, ir aš, nors labai man buvo sunku, stengiausi perkalbėti juos, siūliau dar palaukti, nesituokti, ta dingstimi, kad dabar neramumai, kurie gali išvirsti karu ir išskirti jaunuosius. Niekas nepadėjo. Jų pasiryžimas, ypač Kristupo, buvo labai tvirtas, ir aš įsidėjau į Šventraštį popierėlį su jų vardais, o pirmąjį sekmadienį paskelbiau užsakus iš ambonos. Jaunasis grafas demonstratyviai išėjo iš bažnyčios, lydimas keleto man nematytų jaunuolių ryžtingais veidais. Labai nustebau, nes su grafu išėjo ir Albas, rudis vaistytojo sūnus. Kas siejo jį su grafu Žilinsku?

Pimė, toji mergina, buvo labai graži. Ji sužadino man daug minčių. Neabejojau, kad grafo meilė jai neturi ateities. Net jeigu jie ir susituoktų, ilgainiui grafas imtų ja bodėtis, per didelis tarp jų skirtumas. Grafas reikalautų iš jos daugiau, nei ji galėtų jam duoti. Išsilavinimo skirtumas atsilieptų kiekviename žingsnyje. Jis imtų varginti ir neatneštų nieko daugiau, tik kančias abiem. Grafui, tokio karšto kraujo, būtų ypač sunku, tačiau kentėtų ir mergina. Tikriausiai tai būtų tyli, kantri kančia, kuri senatvėje jos veidą padarytų taurų.

Taigi Pimė man pasirodė nepaprastai graži, ir aš net pradėjau galvoti, kad jai bus pavykę visai nesąmoningai išsivaduoti nuo to, kas būdinga moterims. Pažinojau moterų, kurios stengėsi kaip nors išsiveržti iš savo moteriškumo, bet, deja, ligi šiol taip ir nemačiau nė vienos, kuriai būtų šitai pavykę. Visos jos yra per daug užvaldytos pasaulietiškumo blogąja prasme, jų būtis tuščia – jos jau prarado gyvulių būtį, o žmogaus būties dar neįgijo. Jų būtis todėl panaši į daiktų, ne į visų, o į tokių, kurie yra...*tik yra* ir daugiau nieko, bet

pretenzijos jų nemenkos, lyg jie egzistuotų *kam nors*. Dvasine prasme jos yra išsigimę padarai, tarsi išsigimę vaikai, kurie būtų nelaimingi, jei suprastų, kad jie išsigimę, kad jiems dera būti nelaimingiems. Pimė buvo nuostabi, ir visai nekeista, kad apie ją sukosi aistros.

Kai po to užsakų sekmadienio vieną dieną nuėjau į grafų rūmus, man buvo pranešta, kad biblioteka remontuojama.

Mane visą laiką kamavo nuojauta, kad grafu negalima pasitikėti, ir piktuoju minėjau aną naktį, kai jis pas mane buvo.

Vieną spalio dieną, tai buvo trečiadienis, popiet, sėdėjau prie atdaro lango ir stingstančiais pirštais sklaidžiau knygos lapus. Man patinka vėsa, patinka šaltis. Pakėlęs galvą, pažvelgiau į apmirštantį ir tuštėjantį sodą. Ir ūmai prisiminiau legendą apie Tobiją, kuriam kregždės pridergė akis ir jis apako.

Vandenų vestuvės

Tas žmogus pasirodė vieną dieną prieš užeinant šalnoms ir iškart įsikūrė karčemoje, kur jam buvo šilta ir kur gavo karšto maisto. Pinigų jis ne kažin kiek teturėjo, bet tuščiom nebuvo. Niekas nematė, kad jis paskui būtų įsigijęs daugiau, bet šiek tiek turėjo visada, ir kai po kurio laiko išėjo kitur, išsinešė lygiai tiek, kiek buvo atsinešęs. Trumpai sakant, jo pajamos buvo menkos, bet pastovios, ir reikia pasakyti, būdas, kuriuo jis prasimanydavo pinigų, nebuvo elgetavimas, kaip daug kas iš pradžių manė. Pinigų jis užsidirbdavo. Tas žmogus buvo keliaujantis pasakotojas. Ne pranašas, ne pamokslininkas, ne elgeta dorybės mokytojas, kurių gausiai šlaistėsi po kaimus, o pasakotojas. Jo šneka neturėjo bruožų, būdingų anų šnekoms, ji nebuvo liepiamoji, nurodančioji, kaip reikia elgtis ir galvoti. Kartais jis pasakodavo sklandžias istorijas, labai rimtas, be jokios linksmybės, kuri greitai sutraukia minią, tačiau nepaprastai įdomias (neaišku, ar jis pats jas sugalvodavo, ar buvo

girdėjęs iš kitų, ar matęs). Kartais jis nepasakodavo, tik sėdėdavo užmerkęs sunkius raukšlėtus driežo vokus ir tartum garsiai samprotaudavo pats vienas, be jokio rišlumo, be jokio siužeto, tačiau klausytis buvo vis tiek įdomu. Nesvarbu, kaip pasakotojas būtų elgęsis, pinigus jis ėmė iš anksto. Jei neatsirasdavo klausytojų, norinčių sumokėti menką varioką už jo šnekas, jis tylėdavo kaip vandens į burną prisisėmęs, vis kažin ką čiaumodamas suvytusia burna. Vis dėlto – daug kas suprato šitai tik po ilgo laiko – pasakotojo kalbos irgi turėjo slaptą pamokomą prasmę. Bet jų buvo smagu klausytis, nes toji prasmė nebuvo aiški ir atvira: bet kurio amžiaus žmogus nemėgsta būti mokomas ir auklėjamas.

Pasakotojas buvo aukštas ir liesas senis nušerpetojusia veido oda, išraižyta dailiais mėlynų ir raudonų gyslelių vėriniais. Ypač gausu jų buvo ties akimis ir ant nosies – dėl to senio žvilgsnis atrodė rūstus, kai akys būdavo plačiai atmerktos, ir šiek tiek komiškas ir linksmas prisimerkus. Iš tiesų tasai veidas teturėjo šias dvi grimasas, kurios keisdavosi sulig akių primerkimu ar atmerkimu. Plati minkšta burna su ilgom melsvom lūpom kieno nors kito veide neabejotinai būtų judrus daiktas. Bet senio veide ji buvo be jokios išraiškos, tik prasiverdavo ir vėl užsiverdavo, panašiai kaip varlės ar driežo, kai jie gaudo vabzdžius: pasirodydavo ir vėl išnykdavo juodas plyšys, pro kurį ištikšdavo keli seilių purslai ir garsai, taip visus masinantys.

Pasakotojas nuo aušros ligi nakties, niekur neišeidamas, sėdėdavo tamsiame karčemos kampe netoli krosnies, ir tuomet tas šiaipjau tuščias kampas būdavo pats gyviausias, pilnas vyrų ir moterų. Tarp pasakotojo (iki tam tikro laiko niekas nežinojo tikro jo vardo: paklaustas kaskart pasakydavo jį kitokį) ir žmonių, jo besiklausančių, iškart nusistovėjo keisti santykiai. Žmonės juokdavosi kone iš visko, ką tik jis pasakydavo. Jie patys nežinojo, kodėl juokiasi. Pasakojimai tikrai nebuvo juokingi, senis – labiau niūrus negu linksmas. Tačiau jie juokėsi, jiems buvo linksma. Gal dėl to, kad buvo pratę

juoktis iš elgetų ir čigonų, gal todėl, kad jiems apskritai buvo linksma sėdėti šilumoje sotiems ir apsvaigusiems ir klausytis šnekų, kurias jie ne visas suprato (ar tik jie nebuvo laimingi tomis valandėlėmis?). Pasakotojas nepyko dėl to juoko. Gal visuose kraštuose, kuriuos jis buvo aplankęs, žmonės elgėsi taip pat, ir jis įprato. O gal jis buvo pernelyg didelis vargeta, kad galėtų pykti.

Susidūrę su kuo nors, kas žadina smalsumą, žmonės stengiasi sužinoti to daikto ar reiškinio pradžią, tikėdami, kad pradžios pažinimas gali duoti atsakymą, kas yra tas daiktas. Susipažinę su klajojančiu pasakotoju, jie mėgino iškvosti, iš kur jis yra kilęs.

– Iš niekur, – atsakinėjo šis, sužadindamas dar didesnį smalsumą.

Buvo visokių gandų. Vieni šnekėjo, esą jis atkeliavęs iš tolimų kraštų, kur žuvys moka skraidyti, kiti – esą jis užaugęs šiose apylinkėse ir visai neseniai ėmęs verstis savo dabartiniu amatu. Karčemos šeimininkams jis atrodė įtartinas, bet jie nevarė jo, nes jis sutraukdavo karčemon žmonių. Pasakotojas pagyveno tenai vieną mėnesį, o iškritus sniegui išėjo, neatsigręždamas pažiūrėti, kaip jo pėdos atsispaudžia šviežiam sniege, ir niekada daugiau nebegrįžo.

Jo istorijos niekaip nepaveikė tų, kurie jo klausėsi, o jo apsilankymas greitai buvo užmirštas. Tik vienam žmogui pasakotojas pasirodė esąs ir pranašas, ir elgetaujantis mokytojas, kurio žodžiai vėliau pasitvirtino.Tas žmogus, vėliau patyręs, kad bendros ir niekuo neįpareigojančios pranašystės gali kartais įgauti konkretų ir aiškų pavidalą, buvo Pimė, Kristupo Meižio sužadėtinė. Pasakotojas buvo vienintelis žmogus jos gyvenime, su kuriuo ji buvo visiškai atvira, o ji buvo vienintelė, iš kurios jis už pašnekesius neėmė pinigų nei produktų. Nežinia, ar kada nors vėliau, mindamas kelių purvą ar sėdėdamas svaiginančioj šilumoj, jis prisiminė ją. Niekas apie pasakotoją daugiau nieko nebegirdėjo.

Kunigas Pelužis pasakotojo pats nematė, bet užtektinai prisiklausė apie jį iš žmonių. Jam nepatiko tas senis, jo manymu, keliantis netvarką ramiuose žmonių protuose, ir kartą jis užsiminė apie tai iš sakyklos pilnoje tikinčiųjų bažnyčioje. Kai vakare pasakotojui šitai persakė, jis tarė:

– Tuščias yra tas, kuris stovi ant kalno ir bara tuščiąjį, bet ne visada tas, kuris yra baramas. Joks kunigas negali pakeisti mano sielos, nes aš jos neturiu.

Girdėjusieji šitai leipo iš juoko.

Albas pamatė pasakotoją pirmą kartą praslinkus savaitei nuo jo pasirodymo karčemoj. Albas (nuo anos atmintinos dienos, kai jaunasis grafas jį aplankė ir atsiprašė, visa siela atsidavęs grafui) su Pipiru ir dar keliais jo bendrais (buvo kalbama, kad ši bendrystė apmokama pinigais iš senosios grafienės piniginės) vieną dieną užsuko smuklėn ir užsisakė alaus su kiauliena. Pasakotojas sėdėjo savo kampe ir nenuleisdamas akių apžiūrinėjo grafo ir jo sėbrų šautuvus, sustatytus pasieny, skrybėles plačiais kraštais, sukabintas ant vagių, ir ilgus peilius, su kuriais vyrai pjaustė mėsą. Pipiras pastebėjo senio žvilgsnį ir liovėsi kramtęs.

– Jouni, – pasakė jis vienam iš vyrukų, baltais plaukais apžėlusiais skruostais, – ko tas skurdžius apžiūrinėja mūsų daiktus? Ar tik neketina ko pavogti? Kas jis toks? Eik ir paklausk jo, ko jis taip spokso.

Jounis – o jis buvo jau anksčiau klausęsis pasakotojo – atsakė:

– Tai pasakotojas. Jis neištars nė žodžio, jeigu nebus jam už tai užmokėta.

– Šaunu, – Pipiras buvo sužavėtas. – Ar brangiai jis ima?

– Skatikus. Bet už dyka nekalba.

– Tai užmokėk jam, – liepė Pipiras ir įsidėjo kąsnį mėsos burnon.

Jounis pakilo nuo stalo ir priėjo prie pasakotojo. Įmetė monetą į tuščią lėkštę, iš kurios senis ką tik buvo valgęs, ir garsiai, kad girdėtų bičiuliai, paklausė:

– Ko tu smaksai į mūsų daiktus?

Vėliau Albas pasakojo apie tai Pimei:

– Ir žinai, Pime, ką jis atsakė, tasai senis?

Pimė papurtė galvą.

– „Kiek daug yra dalykų, kurių man nereikia." Štai ką jis atsakė, – pasigardžiuodamas pasakojo Albas. – Grafas paskui kalbėjo, kad lygiai taip kažkada yra atsakęs vienas filosofas. Bet pasakyk, Pime, iš kur tas senis gali žinoti, ką kada pasakė filosofai? Aišku, kad jis pats tatai sugalvojo.

Albas pliaukštelėjo liežuviu.

– Ne, Pime, tu būtinai turi nueiti jo pasiklausyti. Grafas vaikšto dabar kone kasdien.

– Tai Pipiras tau liepė? – paklausė Pimė, rūšiuodama bulves.

– Ką liepė?

– Atvesti mane į smuklę.

– Ne. Ką tu, Pime. Argi grafas gali man ką liepti? – Albas buvo sumišęs, bet labai išdidus.

Pimė nieko neatsakė. Kurį laiką tylėjo, buvo girdėti tik mėtomų bulvių bubsėjimas vėsiam skaidriam ore. Paskui ji prabilo:

– Ko tu susidėjai su grafu, Albai?

– Mes draugai, – Albas pasakė tat karštai, tarsi bijodamas, kad kitaip Pimė gali suabejoti jo ir grafo santykių nuoširdumu.

– Kokie iš jūsų draugai? Kam tu jam reikalingas, Albai?

– Ne, Pime. Tu neįstengsi suprasti. Grafas turi širdį, tik slepia ją. Jo siela sužeista, ir jis stengiasi to neparodyti.

– Jo veidas primena paukščio galvą su snapu, – Pimė nusijuokė variniu juoku.

– Nekalbėk taip apie tą žmogų, – pasakė Albas. – Juoba kad, man rodos, jis myli tave. Bet tai nesvarbu. Tai jo reikalas, o ne mano. Aš tik noriu tau pasakyti, kad jei neturėtų širdies, jis vargu ar susidraugautų su manim, paprastu berneliu. O jis mane *pamatė ir įvertino.*

– Man atrodo, kad tu laižai jam užpakalį, – ji tebesijuokė, bet dabar jau pikčiau.

– Pime, Pime, kad tau liežuvis nudžiūtų už tokius žodžius.

Ji atsitiesė ir rūsčiai pažvelgė į jį savo šiaipjau kiek miglotomis akimis:

– Eik iš čia, Albai. Eik, ir nebenoriu daugiau tavęs matyti. Aš neturiu jokio keršto tau. Aš lankydavau tave, kai tu sirgdavai, ir guosdavau tave, kai tau būdavo liūdna. Tu neturėjai motinos, aš tėvo, ir aš tave supratau. Tu buvai man geras, ir aš buvau tau gera. Mes sykiu nuo mažumės, bet dabar nebenoriu daugiau tavęs matyti. Eik sau, Albai. Aš nebepažįstu tavęs. Tu lioveisi buvęs daktaras. Dabar iš tavęs galima laukti nelaimių.

– Tau visada iš visur vaidendavosi nelaimės, Pime, – nedrąsiai pasiteisino Albas.

– Eik savo keliu, Albai. Netrukdyk man. Jeigu ne, aš paleisiu šunį.

– Jis nepuls manęs, Pime. Jis mane gerai pažįsta.

– Dabar jau nė jis tavęs nepažįsta. Dabar jau puls.

Ir vis dėlto ji nuėjo smuklėn pasižiūrėti pasakotojo. Ji įkalbėjo Kristupą ją tenai nuvesti, o jis, žinia, negalėjo nieko jai atsakyti. Juodu nuėjo į smuklę iš ryto, kai tikėjosi, kad nieko daugiau, be jų, tenai nebus. Senis sėdėjo tamsiam kampe ir susikaupęs valgė žirnienę. Priešais buvo pasistatęs nepradėtą gerti stiklelį degtinės. Susitikusi su svetimais žmonėmis, Pimė būdavo nedrąsi kaip maža mergaitė, tad Kristupas priėjo prie valgančiojo, vesdamasis nuotaką už rankos. Pimė negalėjo suprasti, koksai noras skatino ją čia ateiti. Ji buvo pasiilgusi kažko naujo, kažko nepažįstamo, bet ko, neįstengė suvokti. Tat nebuvo permainų troškimas, greičiau proga pajusti, kad pasaulis didelis ir įvairus, neapsiribojąs ja, jos kaimu ir jos pažįstamų kaimiečių rūpesčiais. To ji tikėjosi iš pasakotojo.

Kristupas elgėsi neįprastai. Užuot priėjęs, pasisveikinęs ir padėjęs ant stalo pinigėlį, kaip dera, jis stovėjo ir su nuostaba žiūrėjo į senį, o šis į jį, paskui į Pimę. Pimė nuraudo.

– Lizanas? – pusbalsiu paklausė Kristupas.

– Taip, Kristupai, čia aš, – atsakė senis. – Nežinojau, kad tu

čia gyveni. Čia tavo žmona? Sėskitės. Meižiams visada sekdavosi. Visos jų moterys gražios. Užtai aš jūsų ir nemėgau. Mano motina buvo tikra ragana iš pažiūros. Ir mano senelė buvo ragana. Ir kita senelė. Ir visos mano tetos ir pusseserės kaip iš pragaro ištrauktos. Meižiams jos nė į tarnaites netiktų.

– Aš maniau, kad tavęs jau nebėra, Lizanai.

Pimė visa virpėdama klausėsi to pokalbio. Pasirodo, Kristupas, toks tylus ir nežymus kaime žmogus, irgi buvo iš kito pasaulio, iš nežinios, kurioje lig šiol gyveno ir šis pasakotojas, toks panašus į šventąjį ir toks skirtingas nuo šventųjų. Ji nieko nežinojo apie Kristupo praeitį. Dabar jis išaugo jos akyse, tapo reikšmingesnis ir apgaubtas kažkokių paslapčių. Ji buvo tyli lyg pelytė.

– Esu, – atsakė Lizanas. – Kur aš galėčiau būti.

– Maniau, kad tu jau numirei. – Pimė krūptelėjo. – Tu jau labai senas.

Lizanas prisimerkė, ir iškart pasirodė, tarsi jis šypsotųsi.

– Gryna teisybė, Kristupai. Buvau jau sykį numiręs. Atsikračiau savo sielos – ji dabar danguj ar pragare, – o paskui vėl prisikėliau. Dabar gyvenu be sielos ir, prisipažinsiu, esu kur kas ramesnis.

– Ar taip gali būti, Lizanai? Ar nesijuoki tu iš mūsų?

– Ne, Kristupai, – Lizanas atstūmė tuščią lėkštę ir gurkštelėjo degtinės. – Grynų gryniausia teisybė. Tas nutiko prieš kokį dešimt metų. Aš numiriau persivalgęs šungrybių, ir mane palaidojo. Bet, ačiū Dievui, ne pats išsikasiau duobę. Pats nebūčiau kasęs tokios negilios. Naujasis duobkasys pasirodė nerūpestingas vaikinas, nepažįstąs mūsiškio grunto, todėl kai atsibudau grabe po žemėmis, man nebuvo sunku prasigauti į orą. Buvo praėjusi viena naktis nuo laidotuvių. Nusipurčiau nuo drabužių žemes ir patraukiau į vakarus, paskui į šiaurę, kol apėjau daugybę kraštų ir pamačiau galybę žmonių, šnekančių nesuprantamomis kalbomis. Man buvo labai lengva keliauti, niekas neslėgė mano širdies. Mat siela jau buvo palikusi mano

kūną. Nuo to laiko gyvenu be rūpesčių. Ir, matyt, ilgai gyvensiu. Gal net amžinai. Juk mano siela kažkur tenai, – jis parodė pirštu aukštyn, – Viešpats Dievas mano, kad kūnas manasis jau supuvęs, jam nė į galvą neateina, kad aš kuo puikiausiai be sielos vaikštau po pasaulį. Jeigu jis manęs nepamatys ir neatkreips dėmesio, ilgai gyvensiu. Nežinia, kur dabar mane ir laidoti reikėtų. Šiaip kur užkasti lyg ir nederėtų. Juk ne gyvulys esu, o žmogus. Tačiau į kapines irgi negalima. Juk aš neturiu sielos. Šit kaip.

Smuklės šeimininkas, stovėdamas virtuvės tarpdury, susirietęs juokėsi be garso. Lizanas jį pamatė:

– Ei šeimininke, mokėk pinigus. Juk klauseisi.

– Duosiu tau pietus už dyką, – pasakė šeimininkas, šluostydamas ašaras, ištryškusias iš juoko.

Lizanas patenkintas linktelėjo galva.

– Taigi, Kristupai, aš jus dar palaidosiu, Meižius. Jeigu nepamiršai, ką esu tau sakęs.

– Ar sakus tebekramtai, Lizanai?

– O kaipgi.

Kristupas atsikrenkštė:

– Girdėjau, Lizanai, kad tu išvirtai dideliu pasakotoju.

– Taigi. Pasakoju šį tą. O žmonėms įdomu. Iš latvių išmokau spėti ateitį. Bet šituo menkai tesiverčiu. Daugiausia pasakoju. Tu negali įsivaizduoti, Kristupai, koksai malonumas yra kalbėti. Visą gyvenimą aš dirbau, šnekoms nebuvo laiko, bet dabar atsigriebiu. Kalbu arba galvoju ir nieko daugiau neveikiu. Dabar aš nepalyginamai daugiau žinau. Per dešimtį metų sužinojau tiek, kiek per visą kitą gyvenimą. Tau, Kristupai, nepažįstamas džiaugsmas, kurį jauti, kai į tave vėsia, gaivinančia tėkme srūva visa ko pažinimas.

– Ar ne gėda, Lizanai, tau šitaip gyventi?

– Ne, Kristupai. Gėdos likučius praradau sykiu su savo siela, amžiną jai atilsį. Dabar esu laisvas ir nuo gėdos. Na, bet tu atsivedei merginą pasiklausyti ko nors įdomaus, ar ne?

Kristupas įkišo ranką kišenėn.

– Taip, Lizanai. Ar daug reikia mokėti?

– Nieko. Tavo moteriškei aš pasakosiu nemokamai. Vardan mūsų bendros praeities.

Pimė švytinčiu veidu, nenuleisdama akių nuo Lizano, suspaudė Kristupo ranką.

– Apie ką, mieloji, norėtum išgirsti?

Pimė gūžtelėjo pečiais:

– Apie viską. Apie gyvenimą. Papasakokit, dėde, kaip žmonės gyvena svetur. Jūs turėjot tiek daug pamatyti.

– Taigi, – Lizanas patenkintas suerzėjo ant suolo.

Ir jis ėmė pasakoti apie šalis, kur knygos spaudžiamos ne tik mokytiems vyrams, bet ir vaikams, jos padabintos puikiais paveikslėliais, ir tose šalyse labai daug vaikų, jas skaitančių. Jis pasakojo apie nuostabius dalykus, aprašytus tose knygose, ir Pimė aikčiojo iš susižavėjimo. Jis pasakojo apie kraštus, kur gaidžiams prie pentinų pririšami peiliai ir jie šimtų žmonių akivaizdoje užmuša jais vienas kitą (Pimei ištryško ašara), o visi žiūrovai juokiasi ir šokinėja iš džiaugsmo. „Aš buvau ten, – sakė Lizanas, – kur žmonės, vyrai ir moterys, seni ir jauni, Joninių naktį išsirengia nuogi ir šoka aplink ugnį, o paskui mylisi vieni su kitais ir bučiuojasi, ir girdėti džiugios aimanos ir juokas, ir nėra tarp jų nesantaikos ir pavydo" (Pimė užsidengė veidą rankomis iš gėdos). Lizanas kalbėjo, kad jis pabijojęs lipti į debesis remiančius kalnus, nes ten gyvena atšiaurios gentys, ir jų žmonės puikūs raiteliai, ir jie valgo žmogieną ir meldžiasi, užsidengę delnais akis, nes jiems gėda, kad Viešpats juos tokius sutvėrė (Pimė išbalo pasibaisėjusi).

Pamažėle smuklėn prisirinko daugiau svečių, jie mėtė po pinigėlį lėkštėn, stovinčion ant Lizano stalo, ir sėdosi klausytis pasakojimų. Lizanas palengva perėjo prie linksmesnių dalykų, kad visiems patiktų, ir Pimė krykštė iš juoko, girdėdama, kaip žmonės valgo lipnų molį ir tvirtina, esą jis jiems gardesnis net už pyragus, įdarytus cukruotais riešutais ir cinamonu. Ji turėjo

išbėgti savo reikalu, nes jau nebeįstengė nusėdėti, kai Lizanas smulkiai ir vaizdžiai pasakojo, kaip svetimšaliai daktarai gin-čijasi, ar žmogų apninkančios kirmėlės yra vienos lyties, t. y. berniukai ar mergaitės, ir kaip tie protingi vyrai paskui kniau-siasi mėšle, stengdamiesi šitai nustatyti.

Lizano pasakojimai buvo neilgi, bet nuostabūs, ir todėl kaipmat atėjo pietų metas. Kristupas irgi susidomėjęs klausėsi šių istorijų, bet jau vėliau galvojo, kad jos nieko žmogaus negali išmokyti, tai tėra puikus laiko praleidimas ir trumpa links-mybė. Žinoma, iš Lizano visko galima laukti, bet Kristupas netikėjo, kad jis neturi savo atminty ir prote užslėpęs ko nors rimtesnio tiems, kurie būtų to verti.

Aidint susižavėjimo šūksniams, Lizanas pasakojo, kad toli-muose pietų kraštuose grybauja specialiai to išmokytos kiaulės, tada nusišluostė rankove sudrėkusią kaktą ir atsikvėpė.

– Viskas tuo tarpu. Metas pasistiprinti.

Visi pakilo eiti.

– Sudie, Lizanai, – pasakė Kristupas. – Buvo labai įdomu. Tik ar vertėjo dėl to keltis iš kapo?

– Meiži tu, Meiži, – atsiliepė Lizanas. – Jūs, Meižiai, niekad nebuvot labai supratingi. Aišku, kad visa, ką girdėjai, nieko neverta. Tatai nėra tikrasis gyvenimas. Bet žmonėms reikia ir šito. Šįvakar aš ateisiu pas tave ir papasakosiu judviem apie vertesnius dalykus, kuriuos pats atradau ar sumąsčiau, ženg-damas per vėtrą.

Jis nuleido savo akių užsklandas. Atrodė, kad miega.

– Mes nesam vyras ir žmona, – pasakė Kristupas. – Ir, tiesą sakant, aš nenoriu gaišti laiko, tavęs klausydamasis.

– O mergina? – paklausė Lizanas, pakeldamas driežo vokus.

– Norėčiau, – tarė Pimė. – Labai norėčiau. Ateikit pas mus, jeigu galit, dėde.

– Gerai. Aš daug ką turiu tau pasakyti. Man rūpi būsimosios Meižienės gyvenimas. Esu Meižių duobkasys, turiu viską apie juos žinoti.

– Sudie, dėde.

– Sudie, Lizanai.

Lauke Kristupas nusispjovė ant žemės, ketino kažką sakyti, bet pažvelgė dangun ir nutylėjo.

Lizanas sakė:

– Tu graži mergaitė. Aš senis, bet tavo paveikslas mane traukia kaip jauną. Negerai, kai mergina šitaip traukia vyrus. Ji nebus laiminga pati ir nė vieno iš jų nepadarys laimingo, bet daug kas bus nelaimingas dėl jos ir daug kas norės mirti.

Lizanas sakė Pimei:

– Tavęs laukia keistas gyvenimas. Daug blogio aš regiu tavo ateityje.

Pimė prisiminė, kaip Lizanas sakė jai:

– Jei būčiau tavo motina, aš subjauročiau tau veidą. Tatai atneštų tau laimės.

Jis įkalbinėjo ją nusirengti ir pasirodyti jam, nes, nors ir buvo senis, ją regėdamas kentėjo nuo aistros. Bet ji, žinoma, neklausė jo ir prašė šnekėti apie ką kita.

Ir tada jis sakė jai:

– Pasikliauk Dievu. Ateis tokios dienos, kai tu suabejosi juo. Norėsi nusigręžti nuo Viešpaties galvodama, kad jis numirė nelyginant žmogus ir jo nebėra. Bet iš teisybės tik jis vienas galės padėti atsispirti šio pasaulio negandoms. Tu ištekėsi, bet tavo vestuvės tebus vandenų vestuvės, nes tapsi tokia nelaiminga, kad tave ims kviesti vandenys.

– Iš kur tu žinai? – klausė Pimė.

Lizanas nusijuokė ir pasakė:

– Ieva buvo pirmoji moteris pasaulyje.

Ir toliau kalbėjo:

– Vandenys tau šauks, kad nusigręžtum nuo visko ir eitum į jų glėbį, kad pasinertum juose ir viską pamirštum amžinai. Bet neatsiliepk į jų šauksmą. Galvok, kad vandenyje tu pavirsi į baltą, minkštą, niekam nenaudingą daiktą. Galvok, kad Dievas tvarko pasaulį, duodamas jam tikslą ir kryptį. Kam auga

medis? Kad išaugtų ir sutrūnytų? Ne, kad gyvuotų medžių giminė. Kam gyvuoja medžių giminė? Kam gyvuoja žvėrių ir paukščių, ir žuvų giminė? Kam gyvuoja vabzdžiai ir žmonės, jeigu jie gimsta ir miršta? Kodėl jie gimsta, jeigu paskui numirs? Niekas negali atsakyti į tuos klausimus kaip kitaip, tik kad pasaulis turi tikslą. Tada viską suprasim. Visa, kas gyva ir negyva, kas šliaužia, guli, plaukia, skrenda, bėga ar šokinėja, yra tam, kad pasaulis kada nors tą tikslą pasiektų. Tavo gyvenimas, tegu ir koks jis būtų, irgi tėra mažytė grandis gyvenimų grandinėje, besitiesiančioje į Tikslą, jungiančioje Pradžią ir Pabaigą. Gal tikslas jau čia pat. O gal ir ne. Gal rytoj mes regėsim pasaulio baigmę ir naujo pasaulio pradžią. O gal ir ne. Galvok apie tai, ir tau nebus taip sunku.

Tu galvosi: kur yra Dievas? aš jo nematau. Apsidairyk aplink ir išvysi judėjimą. Pūs vėjas, lankstydamas jazminų krūmus, danguj lėks debesys, mainydami savo pavidalus, šniokš žemyn besiveržiančios upės. Visur bus matyti begalinė kantrybė. Turėsi mokytis jos iš kinivarpos, graužiančios medieną, iš šaltinio, kuris prasisunkia pro žemes, iš paukščio, kuris tiek laiko tūno ankštame tvankiame kiaušinyje susirietęs. Apie Dievą nereikia galvoti. Reikia atsimerkus žiūrėti į pasaulį ir tikėti Dievą, nes negali jo netikėti, kai matai šitokią įvairovę.

Pimė niaukstėsi nuo tų žodžių, jai darėsi liūdna, bet sykiu ir norėjosi jų klausyti, nes, išėję iš gyvybingo kaip patsai velnias senio lūpų, jie neatrodė pamokslas, o nuoširdus pašnekesys. Atrodė, kad Lizanas atveria jai savo širdį. Pimė linko atsakyti jam tuo pačiu.

Ir kai Lizanas klausdavo, kodėl jos akys kartais patamsėja iš liūdesio, ką ji regi, dėl ko nevertėtų džiaugtis, ji atsakinėjo:

– Mane slegia žemiški rūpesčiai. Grafas yra mane įsimylėjęs. Aš jo bijau. Jis tyko manęs visur. Blogiausia, kad jis tyko manęs net ir čia, – ji parodė pirštu į krūtinę.

– Sakyk man viską, vaikeli. Aš padėsiu tau kaip tik mokėdamas. Tu jį myli?

– Ne, – sakė Pimė. – Jau kalbėjau, kad mano rūpesčiai kur kas žemiškesni. Jis perskėlė mano dvasią perpus. Jis siūlo man tokius dalykus, kurių man niekados neįstengs duoti Kristupas. Jis grasina man, jeigu jų atsisakysiu. Bet Kristupas irgi gali man duoti tai, ko niekados niekas kitas negalės.

– Aš nemyliu Meižių, – šnekėjo Lizanas, – ir norėčiau matyti juos visus numirusius ir neprisikėlusius. Bet geriau tu laikykis Kristupo, nes jo dvasia dar sveika. Grafas neturi ateities. Jam nelemta ilgai gyventi, tai matyti iš jo akių. Jis pamėgęs aguonų nuodus. Jis per daug myli tai, ko negalima paimti į rankas, negalima apčiuopti. Jo siela subyrėjusi į tūkstančius mažų gabalėlių kaip sudaužytas veidrodis, ir jos nebegalima suklijuoti. Saugokis jo, jis labai pavojingas, nes apsiginklavęs netikėjimu.

– Tu negali man padėti, – sakė Pimė.

– Pasakysiu teisybę, vaikeli: aš negaliu tau padėti, negaliu padaryti taip, kaip tu norėtum. Bet aš galiu suteikti vilties. Kartais man tai pavyksta.

– Aš turiu vilties, kad viskas baigsis ne taip blogai, kaip tikiuosi.

– Tikėkis to, kas blogiausia, ir tuomet pamatysi, kad viskas yra ne taip blogai, kaip tu tikėjaisi.

– Ak. Viskas man maišosi. Eime vakarieniauti.

Lizanas pasakojo Pimei apie Vokietijos miestus, kuriuos nuolat užplūsta žiurkės ir sugraužia net vaikus, gulinčius lopšiuose, ir nevaliojančius pasijudinti senukus.

Vieną vakarą Lizanas pasakė:

– Rytoj aš išeinu. Daugiau mes niekada nesusitiksim. Aš pamilau tave, bet ne tyra krikščioniška meile. Pabučiuok mane prieš išsiskiriant.

Ji pabučiavo, bet bučiuodama užsimerkė. Ir vis tiek jai atrodė, tarsi bučiuotųsi su numirėliu. Lizanas atsiduso, ir iš akių jam ištryško ašaros.

– Senatvė bus senatvė, – sumurmėjo jis. – Būk labai tvirta,

mergele, būk tvirta, Pime. Gal jau rytoj tavęs laukia išmėginimas. Aš nenoriu, kad mano akys tai regėtų, o ausys girdėtų. Todėl keliauju kitur.

Bet nieko nenutiko nei rytoj, nei po savaitės, ir ji ėmė užmiršti pasakotoją Lizaną.

Pimės motinai Lizanas nepatiko. Ji tikėjo, kad tokie seniai, panašiai kaip žiurkės ir varnos, nešioja užkrečiamas ligas. Motina išskalbė Pimės drabužius, ir vieną dieną, kol jie džiūvo, Pimė gavo vaikštinėti po namus nuotakos rūbu, kurį buvo pati ką tik pasisiuvusi artėjančioms vestuvėms. Tokią ją pamatė Kristupas ir gal pirmą kartą džiugiai nusijuokė ir apkabino Pimę. Jai ėmė atrodyti, kad Lizanas gal bus atnešęs jiems laimę. Ji labai norėjo būti laiminga. Tiesą sakant, tai ir buvo tas raktas, kuris padėjo Kristupui suprasti ją visą. Visą savo Pimę.

Vilkėdama nuotakos apdarą ir dirbdama smulkius namų ruošos darbus, Pimė galvojo:

„Viskas kitaip yra mums su Kristupu. Viskas visai kitaip negu kitiems žmonėms, nuo pradžios lig pabaigos. Ir visada, matyt, taip bus. Kas dėl to kaltas? Mes patys? Ar Dievas, kuris taip norėjo? Kodėl? Kodėl vaikai visi buvom vienodi ir nejutom jokio skirtumo tarp savęs ir kitų? Ar tam išaugam, ar tam subręstam, kad vieni pasijustume pažeminti, kiti paaukštinti? Ar tam mūsų kūnas prisipildo mėsos, kaulų ir kraujo, kad su pavydu žiūrėtume į paukščius, lakiojančius padangėje, kurie yra tokie patys: vienodai skrenda, vienodai tupia, vienodai lesa, vienodai peri. Ar neužteko Viešpačiui suskirstyti visus pagal kalbas Babilone? Kam jis sutvėrė vyrą ir moterį ir padarė juos skirtingus? Skirtingo amžiaus, skirtingos išvaizdos, skirtingų sugebėjimų, skirtingo kraujo, skirtingo turto? Vienodi būtume laimingi. Dabar nesame.

Ką kalbėjo Lizanas apie Dievą? Viešpatie, atleisk man šventvagiškas mintis. Mūsų norai skirtingi, ir nė vienas negaunam to, ko norim. Tu vedi mus per gyvenimą, kurį pats mums

nuskyrei. Mes norim būti ten, o esam čia. Mes norim būti mylimi vienų, o myli mus kiti. Tu viską valdai. Tu esi mumyse ir kreipi mus ten, kur tau reikia, neatsiklausdamas mūsų. Tad ar negalėtum leisti mums suprasti nors dalį savo ketinimų? Padaryk taip, kad aš būčiau laiminga. Padaryk taip, kad joks šešėlis netemdytų mano laimės šioje santuokoje. Mes norim šito ir visko dėl to atsisakom. Atsisakom, ko niekados neturėję.

Mes neturėjom piršlių, kurie būtų kalbėję už mus, nes esam neturtingi ir neturim kuo piršlių vaišinti. Mes neturim kvieslių svečiams kviesti. Mes gal turėsim negausų pulką svečių, pamergių, pabrolių, bet nebus kraitvežių, kaip nėra ir kraičio, kurį reikėtų vežti, nebus mitulių. Nebus peržiūrų, nes viską vieni apie kitus žinom. Nerašysim ūkvaizdžių rašto, nes jaunoji neturi dalies. Viešpatie, kiek daug mes neturim ir niekados neturėsim, kiek daug visko nebus? Nebus vakaronių, nebus užgertuvių, medžiai nebus papuošti žibintais, neskambės ore įsiprašymo oracijos, nebus juokingų kalbų tarp vedlio ir suolsėdžio. Niekas neapdainuos mano jaunikio, mano Kristupo. Neslėps manęs pamergės kamaroje po paklode degančiais iš jaudulio skruostais, ir neras joks pasaulio piršlys manęs tenai ir neatves už stalo. Nesakys man pabrolys oracijos, garbindamas mano grožį ir vienkartinę jaunystę, ir neįteiks vainiko, kurį juokais išpeikčiau ir nepriimčiau. Negaus svočia iš piršlio pinigų, nes nebus svočios, ir piršlys negaus rankšluosčio, nes nebus piršlio. Nebus dovanų, ir tik pamergės įves išblyškusį mano jaunikį į kamarą ir apvilks tais marškiniais, kuriuos esu jam pasiuvusi, apjuos mano austa juosta, o jis duos joms po kokį skatiką. Tokia mano paguoda. Viešpatie, tu duodi, tu atimi. Tu baudi, tu paguodi. Amen."

Pradžia (III)

– Kas yra, Pime? Ko nubudai taip anksti? Ko šaukeisi per miegus?

– Nieko, mama. Sapnas mane pažadino, ir tiek.

– Koksai tas sapnas? Pasakyk man. Sapnas prieš vestuves lemtingas. Reikia klausytis, ką mums nori pasakyti per sapną. Prieš gimdymą, prieš vestuves ir prieš mirtį sapnai labai reikšmingi. Ką tu sapnavai?

– Vaiką.

– Tu jį šaukei?

– Ne. Aš išsigandau jo.

– Na jau, Pime. Išsigąsti vaiko!

– Ne, mama. Ten buvo kitaip. Buvo didelė žydinti pieva, gėlės kvepėjo. Aš stovėjau vienam pievos krašte, o kitam tas vaikas. Mažas dailus vaikelis. Mudu žiūrėjom vienas į kitą.

– Tikriausiai tai reiškia, kad turėsi sūnų.

– Taigi. Aš ir jutau, kad jis mano vaikas. Ištiesiau rankas, ir jis ėmė bėgti per pievą prie manęs. Bet, mama, Dieve mano. Jis paseno vos perbėgęs pievą. Kuo arčiau manęs buvo, tuo senesnis darėsi. Aš išsigandau ir sušukau. Man neramu, mama. Ką galėtų reikšti toks sapnas?

– Miegok, Pime. Viešpats neįdeda į sapnus tokios prasmės, kurios mes negalėtume suvokti. Tikriausiai tavo vaikas ilgai gyvens. Miegok, vaikeli.

Žmogaus jusles galima prilyginti vartams. Tam tikra prasme jos yra visiška vartų priešingybė: vartai uždaromi prieš antpuolį ir laikomi plačiai atverti, kai niekas negresia; jutimai, priešingai, užsiveria, apsilpsta ramybės metu ir būna kuo plačiausiai atverti ištikus pavojui. Laimė juslėms irgi yra pavojus, nes tuomet, kai žmogus ją patiria, juslėms sunkiausia, jos braška, grasindamos nebeišlaikyti ir subyrėti. Juslės, deja, ne visada įstengia iš visų pavojų išskirti laimės pavojų, kuris yra geidžiamas. Juk ne kiekvienas įstengia pakelti laimę.

Kristupas taip pat neįstengė užmigti. Jis buvo, kaip pats vadino, „velnio apsėstas". Tai tokia būsena, kai žmogus negali galvoti apie ką norėtų, negali dirbti ką norėtų, o tegali gulėti

aukštielninkas lovoje ir žiūrėti į lubas, nieko tenai nematydamas.

Sniegas nušviesino naktis, bet tokios nakties, kaip ši, iš tiesų negalėjo būti. Sykiu su tamsa atėjo šiluma, sniegas patižo ir ėmė garuoti, virsdamas rūku. Rūkas, tiršta tanki migla – nesuderinamas su žiemos laiku dalykas. Neregimų žvaigždžių šviesa lūžo ir sklaidėsi rūke, darydama jį matomą, aiškų, apčiuopiamą.

Pajutęs kambaryje smalkių kvapą, Kristupas atsikėlė ir atidarė duris į lauką. Vėsus drėgnas oras plūstelėjo vidun. Kristupas atsisėdo ant slenksčio, uostydamas vos vos dūmais kvepiantį rūką. Nebuvo šalta. Ausys pagavo ritmingą negarsų žvangėjimą, tarsi bėgančio žmogaus piniginėje skambčiotų monetos. Tačiau žingsnių nebuvo girdėti. Tik tylus skambčiojimas, sklindantis rūke. Garsas priartėjo, ir Kristupas įsitempė, stengdamasis įžiūrėti, iš kur jis eina. Už kelių žingsnių iš rūko išniro katė ir begarsiais minkštų letenų žingsniais nutapseno pro šalį. Kristupas sustingęs palydėjo ją žvilgsniu. Žvangėjimas sklido nuo katės, kažkas skambčiojo jos viduriuose.

Kurį laiką buvo tylu, tik drėgmė vėsiomis sruogomis pleveno apie kojas. Paskui iš miglos pasirodė nebylios būtybės. Maži šuniukai, trys ar keturi, liesi, lygiaplaukiai, nususę, smailiais snukeliais ir plačiai atvertomis akimis. Tai buvo tikri miglų šuniukai. Jų visada pilna rūke, ir nesuprasi, kur jie dingsta, šiam išsisklaidžius. Miglų šuniukai, pabrukę uodegas, baikščiai uosdami orą, atsargiai priartėjo prie Kristupo, vienas jų ilgam įbedė į jį nemirksinčias akis, stebėdamasis, kad dar kažkas, ne tik jie, budi šią naktį, paskui priėjo dar arčiau ir virpėdamas ištiesė nosį. Kristupas pakėlė ranką, ketindamas jį paglostyti, ir visi padarėliai kaipmat spruko sau ir daugiau nebepasirodė.

Lėta vieniša mintis, panaši į vos besisunkiančio šaltinio srovelę:

„Rytoj aš gausiu tai, ką daug laiko maniau esant geriausia. Ir dabar tebemanau. Kas bus paskui?"

Kristupo tėvas žavėjosi viena istorija apie du žmones, kurie nutarė pastatyti bažnyčią. Juodu ją pastatė ir už tokią Viešpačiui parodytą garbę pasimeldė, ir panoro, kad Viešpats jiems atlygintų taip, kaip pats panorės, tikėdamiesi gauti geriausią atlygį. Kitą rytą jie nebenubudo.

Kristupas nusišypsojo sau vienas. „Siela. Kas gali ją suprasti? Kodėl žmogaus kūnas pasunkėja, kai siela jį palieka?" Jam pasidarė vėsu, ir jis užšovė duris.

Albas gulėjo lovoje su atversta knyga ir mėgaudamasis skaitė. Pamažėle, žodis po žodžio, pasiskonėdamas skverbėsi į nežinomą pasaulį, nuolatos stebėdamasis argumentų jėga ir klausimų gilumu. Niekados jis nebūtų pamanęs, kad gali kilti abejonių dėl dalykų, kurie atrodo tokie aiškūs ir neabejotini: daiktai, žmonės, mintys – visa tai, ką regime ir jaučiame. Skaudindamas širdį, atėjo supratimas, kad pasaulyje yra kur kas daugiau tamsos ir nežinojimo, negu jis manė, tačiau šviesos irgi kur kas daugiau. Ištisas šviesos kraštas. Grafas atvėrė jam savo biblioteką, tačiau Albas buvo jam dėkingas taip, lyg šis būtų atvėręs savo širdį ir atidavęs savo akis. Albas nevertė kito puslapio, kol nebuvo tikras, kad šiame jau nieko nėra, ko jis nebūtų įsidėmėjęs. Kaip nuostabiai susiję viskas Dievo tvarinyje! Deguto trauktinė gali būti pakankamas pretekstas būties klausimams kelti ir spręsti! „Seiris, arba Filosofinių samprotavimų ir tyrinėjimų grandinė". Albas nevisiškai suprato svetimos kalbos žodžius, ir grafas jam daug padėjo.

Kuo daugiau Albas skaitė, tuo labiau bjaurėjosi ligšioliniu savo gyvenimu, tai yra tąja tikrove, kuri nuo mažens jį supo. Visa, kas anksčiau jo akyse buvo verta pagarbos ir reikšminga, nublanko, prarado pirmykštę vertę, viskas atrodė šiek tiek nešvaru ir padėvėta prieš tikrą, šviesią idealiąją būtį, prieš kultūrą. Kas yra šie namai, padvisę česnakais ir surūdijusiomis silkėmis, su sienomis, išgraužtomis vabzdžių, kas yra tie vabzdžiai? Kas yra šis statinys palyginti su tikruoju Statiniu, kuriame tik mintis,

skaisti ir gyva, gali gyventi? Kas yra ši žemė, trypiama dvokiančių padarų per amžių amžius, kas šie dvokiantys padarų kūnai? Kas tai yra palyginti su tikrąja Žeme, kurią tik angelų besvorės kojos vos vos liečia?

– Viešpatie, – sukuždėjo Albas, – koks aš dėkingas grafui už tai, kad jis mane išaukštino.

Koks menkas ir pasibjaurėtinas yra tas žmogus, kuris atvėrė duris ir pasakė verksmingu balsu:

– Albai, tu spigini ir spigini žibintą. Visai netaupai žibalo, vaikeli.

Albas norėjo jį išvyti, bet susivaldė. Apsimetė, kad negirdi.

– Galėtum parodyti kiek daugiau pagarbos savo tėvui, – vebleno senis.

– Kodėl? – staiga paklausė Albas.

– ... tėvui.

– Išeik, – pratarė Albas. – Išeik. Aš nenoriu tavęs matyti ir girdėti. Tu man trukdai.

– Labai gudrus pasidarei, vaikeli, – tėvo žodžiai uždarant duris.

– Sena baidyklė, – sumurmėjo Albas.

Tėvas. Kokią tai gali turėti reikšmę? Kas yra tėvas? Ar tai tas, kuris davė mums varginantį kūną? Ar už jį turime būti dėkingi? Už odinį maišą, pripildytą mėsos ir kaulų? Ar tai yra mumyse vertinga, kad turime dėkoti? Ar ne tam turim būti nuoširdūs, kuris lipdė sielą? Iš kur atsirado mintis apie laimę? Ar buvo nors vienas per visą žmonijos gyvybę laimingas? Nors vienas vienintelis! Ne? Tai kodėl visi nori to, ko niekada nė vienas nematė?

Žibintą Albas vis dėlto užpūtė. Tačiau tik tuomet, kai jis nebebuvo reikalingas: auštant.

Kunigas Pelužis devintą valandą vakaro gerai išvėdino kambarį, išgėrė stiklinę pieno su sužiedėjusia duona, pasimeldė ir nuėjo miegoti. Miegojo kietai, be sapnų. Rytą nubudo anksti, gerai pailsėjęs. Kažkur kaukė šuo, ir Pelužiui pasidarė

kažko neramu. Bet, nusiprausus lediniu vandeniu, nebeliko ir šio jausmo. Juk yra pasakyta: „Aš žinau ir esu tikras Viešpatyje Jėzuje, kad niekas nėra netyras savaime. Bet jei kas mano esant netyrų dalykų, tam jie netyri."

Pradžia (IV)

– Aš labai apgailestauju, kunige Peluži, kad taip vėlai viską sužinojau. Man širdį sopa, kad nepranešei ir su manimi nepasitarei dar tada, kai nieko nebuvo atsitikę. Gal sykiu būtume įstengę ką nuveikti, kad nieko neįvyktų. Atleisk man, viešpatie, kad norisi pašaukti tave vardu: galva man sukasi nuo susijaudinimo ir nuo tiekos klausimų, kurie joje knibžda.

Ką gi, kunige Peluži, aš tavo vyskupas, ir tu nieko negali nuo manęs slėpti. Aš noriu ištirti tą istoriją ir išaiškinti, kokio dydžio tavo kaltė. Taip, taip, mes spręsime ir apie tave. Dvasininkai tam ir yra, kad saugotų pasauliečių sielas. Pats neįstengei to padaryti. Turime išsiaiškinti, ar tikrai negalėjai nieko padaryti, o gal čia kaltas tavo nenoras iš viso ką nors daryti.

– Tėve, pasaulietinė valdžia nenustatė, kad aš būčiau kaip nors tenai prisidėjęs. Manęs nė vienu momentu netrikdė.

– Man tai žinoma, kunige Peluži. Bet kaip tik todėl ir imuosi šio įvykio. Kažkas juk turi ir tave patrikdyti. Maža to: užuot pavedęs kurijai, imuosi tirti pats, nes įvykiai, nutikę tavo parapijoje, yra be galo skaudūs. Mano galva neišneša...

– Nesijaučiu kaltas, tėve, ir visiškai atsiduodu tamstos valiai. Klauskite, aš pasistengsiu atsakyti.

– Smulkiai. Labai smulkiai visko tavęs klausinėsiu. Nes tai jau liečia ne kūnų nusikaltimus, o *nuodėmę*. Mes turime išsiaiškinti viską, kad daugiau šitaip išvis negalėtų atsitikti. Nei tau, nei kam kitam.

– Istorija, žmonių istorija yra regėjusi ir blogesnių dalykų, tėve.

– Taip, kunige Peluži. Bet kiekviena nauja žmonių karta viliasi esanti geresnė už ankstesnes. Mes visi norime matyti blogį tik praeityje ir todėl nuolatos turime stengtis jį suvokti, išsiaiškinti, kas kaltas, kad jis tebėra gajus: sąlygos, kurios visą laiką keičiasi, ar mes patys, kurie visais laikais esame tokie patys.

– Ar įmanoma mums tai suvokti?

– Reikia stengtis, kunige Peluži. Gal mums ir nepavyks, bet kas nors, kas gyvens po mūsų, tikriausiai sugebės viską suvokti, jeigu jau dabar mes dėsime pastangas išsiaiškinti kiekvieno konkretaus blogio šaknis. Ar esi pasiruošęs, kunige, kalbėtis su manim nuoširdžiai ir iki galo? Aš visą laiką rūpinausi tavo likimu. Neabejingas aš tau ir dabar. Bet kur kas labiau man rūpės kitų nelaimingųjų gyvenimas, jeigu bent pajusiu, kad nesi vertas mano palankumo. Ar esi pasiruošęs šnekėtis su manim?

– Taip, tėve.

– Taigi visų pirma: kada tiksliai tat atsitiko?

– Vienas tūkstantis aštuoni šimtai aštuoniasdešimt ketvirtaisiais viešpaties metais prieš kalėdas. Tikslios dienos dabar jau nebeprisimenu.

– Neprisimeni...

– Jei pamenat, tėve, tai buvo netrukus po to, kai mano parapijon iš kažkur atkeliavo pasakotojas. Aš rašiau jums apie jį, ir jūs patarėt man per daug nebarti jo iš sakyklos. Kas dar? Ak taip. Tuomet nusistovėjo tie keisti orai, šiltumu panašūs į pavasario ar vasaros, ir tik sniegas ant žemės kliudė tuo patikėti. Apie tai irgi esu rašęs.

– Taip, taip.

– Ar dabar atmenat, tėve?

– Taip, taip. Papasakok man, kunige Peluži, apie tuos grafus, apie Žilinskus.

– Nedaug ką galiu pasakyti. Jeigu girdėjot ką, tėve, apie tą įvykį, tai žinot, kad didžiausias visa ko kaltininkas ir buvo

grafas Žilinskas. Jis gyveno tenai su savo motina. Šiai priklausė dvaras, ji išlaikė ir jaunąjį grafą. Toji moteris...

– Ne tai, ne tai... Pasakyk man, kunige, kokio amžiaus buvo grafas.

– Tiksliai nežinau, bet maždaug mano metų.

– Kodėl jis taip padarė?

– Aš nežinau.

– Blogai, labai blogai. Pagalvok, kunige. Nepamiršk: mes sprendžiame ir tavo reikalą.

– Sunki mano padėtis, tėve. Tas žmogus nebuvo uolus katalikas.

– Jis nelankė bažnyčios?

– Labai retai. Jis nė karto nebuvo pas mane išpažinties.

– Hm. Gal jis turėjo kitą nuodėmklausį?

– Kažin. Nieko man nėra apie tai žinoma.

– Ką pats padarei, kad patrauktum jį prie bažnyčios?

– Tai ne toks žmogus, tėve. Jis šaltas, užsidaręs ir atkaklus. Jis...

– Atsakyk į mano klausimą, kunige. Aš laukiu.

– *Mea culpa*, tėve. Aš mėginau patekti į grafų namus. Tikėjausi, gal taip...

– Na ir ką?

– Man nemalonu šnekėti apie tai, tėve.

– Sakyk man viską kaip per išpažintį, kunige Peluži. Jokio slapukavimo. Jokių „nemalonu"," nenoriu"*et cetera*.

– Prieš mane užtrenkė tų namų duris.

– Kodėl?

– Galimas daiktas, aš pristigau lipšnumo.

– Och. Tai ne paaiškinimas. Konkrečiai, šnekėk aiškiai ir konkrečiai, kunige Peluži! Kitaip, atleisk man viešpatie, aš pradėsiu širsti. Kodėl tave... hm... išvijo?

– Manęs neišvijo, tėve. Taip pasakyti netikslu.

– Kunige Peluži!..

– Taip, tėve. Klausau. Tai atsitiko dėl to, kad aš atsisakiau

atkalbėti jaunąją Pimę nuo santuokos su Kristupu Meižiu, kaip manęs buvo prašęs grafas.

– Tie du yra nukentėjusieji?

– Taip, tėve.

– Kodėl tu atsisakei pakalbėti su jais?

– Bet, tėve...

– Taip, aš suprantu. Bet ar tikrai tu atsisakei patenkinti grafo prašymą? Galbūt tau nepavyko atkalbėti merginos? A? Atsakyk gi, ko tyli? Na?

– Ne, tėve. Aš... aš atsisakiau pakalbėti su jais.

– Dievas mato, jeigu tu meluoji, kunige Peluži. Aš nematau, bet nuo Viešpaties nenuslėpsi.

– Taip, tėve. Nenuslėpsiu.

– Vadinasi, kunige Peluži, grafas turėjo savų kėslų dėl tos merginos?

– Taip, tėve. Man rodos, jis ją mylėjo.

– Iš kur tau tatai žinoma? Jis pats sakėsi?

– ... taip, tėve.

– Jūs šnekėdavotės su grafu taip atvirai, svarstydavote tokius intymius klausimus? Tai neliudytų, kad grafas šaltas, o tau stigo lipšnumo.

– Mes šnekėjomės tik tą vienintelį kartą, kai grafas kreipėsi į mane su savo prašymu. Jis atjojo pas mane. Daugiau išvis nesame kalbėję.

– Kaip? Ką gi tu veikdavai tuomet grafų namuose?

– Aš... aš... aš skaitydavau jų bibliotekoje.

– Cha. Ir, sėdėdamas grafų bibliotekoje, tu tikėjaisi patraukti juos prie mūsų bažnyčios? Bravo, kunige Peluži. Bravo, bravo. Uolus misionieriaus triūsas. Ką ir sakyti. Na, gerai. Ar grafas neužsiminė apie savo kėslus, kai tu atsisakei patenkinti jo prašymą?

– Ne...

– Norėčiau išgirsti tvirtesnį atsakymą. Taip ar ne?

– Ne.

– Na ir kas buvo paskui?

– Nieko ypatingo. Aš pagarsinau Pimės ir Meižio užsakus. Kaip pridera. Per tris sekmadienius. O paskui buvo vestuvės.

– Stabtelk, kunige Peluži. Norėčiau kai ką išgirsti apie abu jaunuosius.

– Jūsų valia, tėve.

– Kokio jie luomo?

– Jie valstiečiai, tėve. Nors Kristupas Meižis ir yra neblogas dailidė, bet formaliai jie valstiečiai.

– Papasakok man apie kiekvieną atskirai, kunige Peluži. Iš kokių šeimų jie kilę, pasiturintys ar vargšai, ir kas šiaip jie yra, kokie žmonės. Pradėk nuo vaikino, nuo Kristupo.

– Mudu su juo beveik sykiu atsikėlėme į tą parapiją. Jis buvo išgyvenęs tenai gal metus laiko, kai aš atvažiavau. Taigi dar nebuvo spėjęs sušilti kojų, apsiprasti, artimiau su kuo susipažinti. Anksčiau jis gyveno vienkiemyje, vadinamojoje Meižynėje, už kokių dešimties varstų nuo manosios parapijos. Daug kas jį pažinojo, bet artimai niekas. Aš taip pat negaliu pasakyti, kodėl jis nusprendė persikraustyti iš vienkiemio čionai. Pardavė trobesius ir žemę, nusipirko sodybą šiame kaime ir apsigyveno. Žemės jau beveik nebedirbo, vertėsi amatu. Žmogus jis uždaras, bet pamaldus ir geras. Dabar jam jau per tris dešimtis. Dėl savo uždarumo jis ir nevedė taip ilgai. Daug kam atrodė truputį keistas, bet jūs, tėve, geriau už mane žinote, kaip yra liaudyje: kas ne toks, kaip aš, tas įtartinas. Skurdžius jis nebuvo, bet ypatingas turtuolis irgi ne. Kas dar, tėve?

– Čia ne tavo kaltė, kunige Peluži, bet kiek nedaug mes tegalime pasakyti apie kitą žmogų! Iš kokių menkų nuotrupų turi kurtis jo paveikslą. Kur gyvena, kiek turi pinigų, kokio amžiaus... Galima sakyti, ir viskas. Na, atsiprašau, nutraukiau tave. Kalbėk toliau. Papasakok apie mergaitę.

– Nelaikykit mano šnekos nuodėminga, tėve, nes viskas, ką galima apie ją pasakyti, nesunkiai gali būti pavadinta nusidėjimu mintyse.

– Jos gražus kūnas, kunige Peluži?

– Taip, tėve. Ji gražuolė. Aš negaliu spręsti, kame slypi moters grožis, nes mes vengiame galvoti ir samprotauti apie jų išvaizdą, kad nebūtume sugundyti. Mes neturime patyrimo, kuris mums pasakytų, kas dar moters yra gražu, be veido, kurį visi regime. Vien veidas jos buvo kerintis, bet manau, kad ir stotas taip pat. Kai ji įeidavo bažnyčion pavėlavusi, man kniet ėdavo trumpam nutraukti pamokslą ir tylomis pasižiūrėti, kaip ji žengia. Žinoma, aš taip nepadarydavau, bet visų vyrų mintys valandėlę atitrūkdavo nuo mūsų viešpaties, o akys, net ir senių, įsmigdavo į ją.

– Tu ją mylėjai, kunige Peluži?

– Ne, tėve. Aš galvojau apie ją, tas teisybė, bet tik kaip apie seserį Jėzuje Kristuje, kurią turiu mylėti taip pat, kaip myliu jus, kaip myliu bet kurį kitą žmogų. Būsiu atviras su jumis, tėve. Vieną ar du kartus aš pagalvojau, kad myliu ją mažiau už kitas, aš supykau ant jos už tai, kad ji trikdo mano mintis. Bet tuojau pasigailėjau šito. Be to, galvodamas apie ją su pagieža, aš daugiau galvojau apie visas moteris.

– Aš suprantu tave, kunige Peluži. Visiems taip būna. Man pačiam keletą kartų magėjo nusivilkti sutaną. Nieko čia nuostabaus. Negaliu tavęs smerkti. Na, o toliau?

– Bažnyčios knygoje ji įrašyta Efemijos vardu, bet visi ją vadina Pime. Jos laimė, o gal ir nelaimė, kad ji nežino, kokia gražuolė yra. Ji gyveno tik su motina, tėvas seniai žuvęs. Jos neturtingos. Sunku gyventi pasaulyje moterims be vyro. Mergaitė buvo neturtinga nuotaka, ir piršliai pas ją neužsukdavo, nors daug kas sukąsdavo dantis, varydamas arklius pro tuos namus. Taip, tai gera ir pamaldi mergaitė. Ir darbšti. Regėdami tokias moteris, galvojame, kad jos sutvertos geresniam gyvenimui.

– Visi mes sutverti geresniam gyvenimui, kunige Peluži, ir turime tokį gyvenimą mūsų Viešpaties dvasioje.

– Taip, tėve.

– Ar ta mergaitė mylėjo savo sužadėtinį?

– Manyčiau, kad taip, tėve. Tokius dalykus retai kada galime žinoti be abejonės. Bet aš manyčiau, kad mylėjo. Aš ir pats...

– Ką, kunige Peluži?

– Ne, nieko, tėve.

– Na, gerai. O paskui, vadinasi, tu juos sutuokei?

– Taip, tėve. Aš tikėjausi, kad jungtuvės bus tylios, santūrios dėl jaunosios neturto. Maniau, kad nebus nei didelių pulkų, nei raitelių. Ir kaip nustebau, kai išvydau gausius abiejų pusių pulkus: vos ne pusė kaimo dalyvavo vestuvėse. Jaunikis ir pabroliai atjojo bažnyčion raiti, kaip priderėjo. Jaunoji buvo laiminga, tėve. Tai visiems buvo matyti. Jūs žinot, ką tokie dalykai reiškia mergaitėms. Taigi aš sutuokiau juos ir daugiau nebemačiau. Bet žmonės man papasakojo, kaip buvo toliau.

– Ar grafas buvo bažnyčioje per jungtuves?

– Taip, tėve. Jis stovejo atokiai, apsuptas nepažįstamų jaunų vyrų, ir spindinčiomis akimis žiūrėjo į nuotaką. Aš puikiai mačiau, kad jis dreba. Tiesą sakant, aš ir neabejojau, kad jis bus. Tik baiminausi, kad nesukeltų kokios netvarkos bažnyčioje ir nesugadintų jungtuvių. Bet jis laikėsi ramiai, tik stovėjo ir žiūrėjo šviečiančiomis akimis, baltas kaip popierius.

– Vadinasi, daugiau tu nieko nebematei?

– Ne, tėve. Bet zakristijonas man viską papasakojo.

– Na, ką gi.Tuomet tu man persakyk.

– Gerai, tėve. Tad štai. Po jungtuvių visi nukeliavo į jaunosios namus ir puotavo tenai iki rytojaus vakaro. Kristupas Meižis pasirūpino, kad puotai nieko nestigtų. Nei valgių, nei gėrimų.

– Ar puotos metu nieko nenutiko?

– Apie tai aš ir norėjau pašnekėti, tėve. Nutikti nenutiko nieko. Bet zakristijonas man pasakojo – o jis buvo tenai, – kad puotai vis kažko trūko. Gal nuoširdaus linksmumo, gal kokios kitos nuotaikos. Visi dainavo ir šoko, bet sykiu buvo įsitempę, lyg kažko lauktų. Neramumas jautėsi ore. Zakristijonas įsitikinęs,

kad grafas su savo galvažudžiais kaip kokie vilkai sukiojosi netoliese. Gal ir kiti taip galvojo. Nuotaka juokėsi, bet jos skruostai buvo blyškūs. Kitos dienos vakare...

– Vaišėms pasibaigus?

– Taip, tėve. Antrosios dienos pavakare buvo ruošiamasi jaunąją išleisti pas vyrą. Jūs žinot, tėve, kaip tai esti. Jaunąją su pamergėmis pasodino už atskiro stalo, Kristupo Meižio pirmasis pabrolys padėjo ties ja lėkštę ir pašaukė visus jaunosios apdovanoti. Visi metė lėkštėn pinigus, jaunoji kiekvieną įmetusį bučiavo, pabrolys vaišino stikleliu degtinės. Jaunosios pusės jaunimas, mesdamas smulkius pinigus, sako „mūsų sesuo", jaunojo pabroliai – „mūsų marti". Jaunąją neva nuperka jaunasis, įmetęs daugiausia pinigų. Viskas ėjosi sklandžiai, tik kai pirmoji pamergė paėmė lėkštę su dovanomis jaunajai paduoti, ūmai atsidarė durys ir įėjo...

– Grafas?

– Taip, tėve. Visi apstulbo, žado neteko. Grafui tai buvo paranku. Jo tvardymasis, kai jis to nori, pavydėtinas. Grafas priėjo prie pirmosios pamergės ir supylė į lėkštę visą saują auksinių monetų. Daugiau už bet ką. Daugiau už jaunąjį. Suprantat, tėve?

– Suprantu, kunige Peluži. Pasakok.

– Taigi išeitų, kad jaunoji priklauso jam, nes jis daugiausia už ją sumokėjo. Visi tebebuvo apstulbę. Tik jaunasis, Kristupas Meižis, suvirpėjo. O grafas įžūliai pasilenkė per stalą prie jaunosios, kad jį pabučiuotų. Svečiai žiūrėjo į jaunąją laukdami, kas bus. Bet ji nieko nedarė, tik sėdėjo nuleidusi akis. Visi laukė. Laukė grafas, laukė nuotaka, laukė pamergės ir pabroliai. Galop jaunoji pakėlė akis ir pažvelgė į Kristupą. Šis irgi atgijo, priėjo prie grafo ir tvardydamasis negarsiai pasakė: „Tamstai čia ne vieta. Tamstos niekas nekvietė. Geriau išeikit."

– O grafas?

– Grafas niauriai nusijuokė, o paskui atsakė: „Aš išeisiu. Tik laukiu, kad jaunoji mane pabučiuotų. Toks paprotys. Aš daugiau

už visus čia esančius sumokėjau už šį pabučiavimą. Tegul ji mane pabučiuoja, ir aš išeisiu." Pimė užsidengė rankomis veidą ir pravirko."Ji nebučiuos tamstos, – pasakė jaunasis. – Galit pasiimti pinigus ir eiti. Ne pinigai čia svarbu. Jokia iš šių merginų tamstos nepabučiuotų." – „Ach šitaip", – sumurmėjo grafas. „Išeikit gražiuoju", – kalbėjo Meižis. „Vadinasi, tamsta manai, kad dėl šito jokia mergina negali manęs pabučiuoti?" – grafas ištraukė iš kišenės savo tripirštę ranką, tokią panašią į paukščio koją. „Aš nemanau, kad dėl šito, – atsakė Meižis. – Tiesiog tamsta čia esi nekviestas. Padorus žmogus taip neateina." Grafo balsas pasidarė grubus: „Ne tau mane mokyti dorybės. Aš išeinu, bet sakau: šita mergina vis tiek mane pabučiuos. Jei ne dabar, tai paskui. Likit sveiki." Ir jis išėjo galvą iškėlęs.

– Ar ne paprasčiau būtų buvę, jei mergaitė būtų jį pabučiavusi, kunige Peluži?

– Taip, tėve. Tikriausiai, kad taip būtų buvę geriau. Bet juk esmė čia visai kita. Pats grafo atėjimas tenai buvo iššūkis. Jis atėjo įžeisti jų. Ir visi tai suprato. Jeigu nuotaka būtų jį pabučiavusi, grafas būtų sugalvojęs kitokį įžeidimą. Gal besibučiuojant būtų įkandęs nuotakai į lūpas, gal ką kita. Nuotaka irgi tą suprato. Ji norėjo, kad viskas kuo greičiau pasibaigtų, kad grafas išeitų. Todėl ir nepajudėjo. Jie iškart priėmė grafo iššūkį, ir tiek.

– Gal ir taip, kunige Peluži, gal ir tavo teisybė. Tu pasakok, pasakok. Kas buvo paskui?

– Šventės nuotaika galutinai sugedo. Vestuvininkai paskubomis atliko gaubtuvių ceremoniją, kad visi suspėtų, kol dar vakaras nevirto juoda naktim, nuvykti pas jaunąjį. Jūs žinot, tėve, kad mūsų kaimą skiria į dvi dalis nedidelis miškas, priklausantis grafams ir todėl neiškirstas ir neužstatytas trobesiais. Būgštauta, kad grafas su savo gauja gali surengti pasalą tame miške ir sukelti riaušes, todėl geriausia būtų pervažiuoti per mišką dar ne pačioj nakties juodumoj. Šviesa, nors ir

menka, atbaido plėšrūnus ir piktadarius. Tačiau kol susiruošė, spėjo sutemti kaip reikiant, ir todėl paskutinę akimirką kažkaip savaime dingtelėjo mintis paleisti jaunuosius važiuoti atskirai aplinkiniu keliu, o visiems vestuvininkams vykti tiesiai, ir kas bus, tas bus. Jeigu grafas tikisi užklupti jaunuosius, tai kol jis susivoks, kad tarp vestuvininkų jų nėra, jie jau bus Meižio namuose. Atrodė, kad toks planas saugus. Taip ir padarė. Bet jie neatsižvelgė į grafo gudrumą. Jis iš tikrųjų buvo surengęs pasalą, bet ne miške, o aplinkiniam kely.

– Vadinasi...

– Taip, tėve. Jaunieji, vienu du, pateko į grafo pasalą.

– Kas jiems nutiko, kunige Peluži?

– Sunku pasakyti. Juk nė vieno liudininko neturime. Grafas ir jo gauja dingo kaip į vandenį. Nė vieno nepavyko sučiupti. Sklido kalbos, esą grafas vėl Vokietijoje, valdžia mėgino kvosti senąją grafienę, bet ši tvirtina pati nieko nežinanti. Kažin ar kas kada bus atskleista, kas ten iš tiesų nutiko. Vienintelis liudininkas, iš kurio valdžia būtų galėjusi iškvosti teisybę, čionykščio daktaro sūnus Albas, kitą rytą grįžo namo ir pasikorė savo kambaryje.

– Baisu, baisu ir skaudu, kunige Peluži. Mes visi turime jaustis kalti dėl to. Kada vestuvininkai pasigedo jaunųjų?

– Jie nekliudomi nuvyko į Meižio namus ir, žinoma, rodo juos tuščius. Tuomet, palaukę tiek laiko, kiek, jų supratimu, turėjo užtrukti jaunieji kely, vyrai leidosi į aplinkinį kelią. Ir surado juodu pusiaukelėj...

– Neverk, kunige Peluži. Štai tau mano nosinė. Nusiramink ir kalbėk toliau. Aš suprantu tave, bet tu nurimk.

– Jaunoji gulėjo rogėse nuoga ir išniekinta. Ji vos alsavo ir buvo sustingusi nuo šalčio. Kristupas Meižis, irgi išrengtas nuogas, buvo pakabintas ant pakelės kryžiaus. Be sąmonės kabojo nukryžiuotas. Labiausiai visus sukrėtė merginos akys, kurios buvo plačiai atmerktos ir ilgesingai įsmeigtos į žvaigždes juodame danguje.

II. Pirmoji amžinybės naktis

Svečias

1909 metai. Fizionomistas iš Paryžiaus, pavarde Driuonas, Pjeras Žanas Driuonas, su apskritu išvirtusiu pilvu, kurį be perstogės glosto ir čiupinėja judrios jo rankos, kalba:

– Pone, aš esu matęs kinų ir malajiečių labai nuožmiais veidais. Bet jie buvo romūs kaip avinėliai. Taipgi esu sutikęs Prancūzijos uostuose negrų, kurių veidai iš pirmo žvilgsnio atrodydavo panašūs į Kristaus Nazariečio veidą. Kone visi jie turėjo užvestas asmens bylas policijos archyvuose už bjauriausius nusikaltimus. Tad kartoju: pirmas įspūdis nieko nereiškia. Fizionomika yra mokslas, turintis tam tikrą sandarą. Jo taikymas pagrįstas specialiomis taisyklėmis, kurios neleidžia mums pasiduoti asmeniškiems įspūdžiams. Kol pasaulyje yra žmonių, manančių, kad galima remiantis vien savo gyvenimišku patyrimu ką nors spręsti apie kitą žmogų iš jo veido, tol negalės būti nė kalbos apie kokį nors fizionomikos pozicijų tvirtumą tarp kitų mokslų. Patikėkite manimi, pone, labai klaidinga yra manyti, esą fizionomika nerimtas mokslas ar išvis nėra mokslas, vien todėl, kad jums atrodo, jog patys galite įvertinti žmogų pagal jo veidą. Neturėdami specialių žinių, jūs niekuomet negalėsite šito tinkamai padaryti.

Fizionomisto rankų judrumas stebėtinas. Palyginti su visu kūnu rankos primena kirbines driežiukų, vinguriuojančių po saulės įkaitintą, apsnūdusią viržių kalvą. Gegužės dienos neįprastai kaitrios, ir kapitonas Uozolas, prisimerkęs nuo šviesulio, spindinčio pro atvirus langus, kone užuodžia saldų viržyno kvapą, sumišusį su besikalančios iš žemės stumbražolės kvapu. Fizionomisto veidas ramus, kupinas tiesiog kosminės ramybės, su viskuo susitaikiusio žmogaus veidas. Juodi plaukai, kaip ir dera paryžiečiui, dengia ausis, bet virš kaktos jų ne itin gausu, persišviečia įraudusi nuo pavasario saulės oda, nes skrybėlę ponas Driuonas dažniausiai nešiojasi rankoje. Paakiuose glebnūs geltoni maišeliai nuo nesaikingos mitybos ir netvarkingo virškinimo. Akys keistai vaiskios, nelyginant nešviežio upėtakio. Pono Driuono akys kapitoną Uozolą šiek tiek baugina. Kapitonas stebi jas, stengdamasis neatkreipti svečio dėmesio, ir truputį kenčia, kad neranda su kuo tas akis palyginti. Kuo paaiškinti jų poveikį kapitono juslėms? Kapitonas ūmai atsidūsta. Na žinoma. Pono Driuono akys neturi žvilgsnio. Du drebučių rutuliukai, į kuriuos šviesa susigeria tarsi vanduo į smėlį.

Ponas Driuonas vyksta į Peterburgą su reikalais. Bet jis specialiai padarė lankstą, norėdamas pasižiūrėti valsčiaus centre architektūros ansamblio. Kapitonas Uozolas sutiko jį vakar, siurbiantį savo nepaprastomis akimis šviesą, atsispindinčią nuo Tytuvėnų bažnyčios. Trinavė bazilika, apšviesta minkštų rytmečio spindulių, atrodė kaip Dievo kūrinys, ir kapitonas taip pat stabtelėjo pasigėrėti jos keturių tarpsnių bokštais, ko jau nebuvo daręs daug metų. Čia jis ir susipažino su ponu Driuonu.

– Žinote, aš esu buvęs beveik visuose miestuose, pažymėtuose Kuziečio Vidurio Europos žemėlapyje, – prancūzo balsas aksominis, truputį egzaltuotas. – Architektūra – mano aistra. Tyrinėti žmonių veidus yra mano duona. O architektūra... Kaip čia jums tiksliau pasakius... na, tai nelyginant

meilužė. Meilužes, žinia, visada labiau mylime negu žmonas, ar ne? – fizionomistas droviai nusišypsojo. – Nes kam gi jos būtų reikalingos?

Jiems einant pro dviaukštį prieangį, Driuonas pačiupinėjo mūrą, o tada pauostė pirštus.

– Jūs gyvenate šiame miestelyje, tiesa? Jums pasisekė. Jau penkioliktame amžiuje apie jį žinojo Europa. Miestelis, kuriame gimiau aš, šitokios garbės nesusilaukė. Ar turite meilužę? – staiga paklausė prancūzas, ir kapitonas krūptelėjo.

– Aš klausiu perkeltine prasme, – nuramino ponas Driuonas. – Ar ką mėgstate, be savo profesijos?

Kapitonas Uozolas nusišypsojo:

– Tik žmoną, – ir po kurio laiko pakartojo: – Tik žmoną.

– Jūs tikras kariškis. Geras kariškis, – nusijuokė Driuonas. – O aš blogas fizionomistas.

Dabar, sėdėdamas kapitono namuose ir savo balsu, minkštu it pelės kailis, stengdamasis apginti fizionomiką, ponas Driuonas nutyla ir po valandėlės, žiūrėdamas į kapitono šešėlį, krintantį ant pelenų spalvos kilimo, vėl sako vakarykščius žodžius:

– Jūs tikras kariškis.

Kapitonas nesuvokia, kaip reikėtų šitai suprasti. Ar kaip pagyrimą, ar kaip ironiją, ar dar kaip nors? Jis žino, kad iš veido yra panašus į Romanovų dinastijos atstovą, ypač į Nikolajų, kurio profilis iškaltas auksinėse monetose. Smailus smakras, aukštyn sušukuoti plaukai – štai ir visi būdingiausi bruožai. Tačiau jis niekuomet negalvojo apie veidą kaip apie tipišką karininko fizionomiją. Buvo patenkintas savo profesija, bet kai pamąstė, jog ji atsispindi net veide, ne tik mundure, kurį vakare gali nusivilkti, pajuto burnoje nemalonų šarmo skonį, panašiai kaip valgant netikusiai sutaisytas sraiges, tą iš Prancūzijos atkeliavusį delikatesą, kuriuo dabar visi perdėtai žavisi: ne tokios jau jos skanios. Kur kas labiau jam patiktų, jeigu veide matytųsi latviška jo kilmė, tegu ir negryna. Savo latviškumu, kurį liudijo ir pavardė, kapitonas slapčia didžiavosi, nors

niekada niekam šito nebuvo prisipažinęs. Tačiau šią valandėlę, skubotai pasvarstęs, kapitonas Uozolas pamanė, kad fizionomistas viso labo tik prancūzas. Jis yra regėjęs kinų, malajiečių ir negrų, tačiau dievaž anksčiau nesilankė šiuose kraštuose. Todėl apsiriko. Kapitono veidas turi latviškų bruožų, o latviai, žinia, visada buvo geri karininkai strategai.

Dangaus plotas, matomas pro atvirus langus, lygut lygutėliai mėlynas, sakytum balto fajanso dubenyje nusistovėjęs žibuoklių vanduo. Bet vėjas akimirką praskleidžia plonas, baltas kaip nuometas užuolaidas, ir priešais esančios vaistinės stikluose matyti atsispindėję kamuoliniai debesys. Kapitonas Uozolas, džiaugdamasis galįs išblaškyti šią moksliška, aukštuomenės salonų nuotaiką, malonią tik trumpam, pripila į mažytes krištolo taureles tiršto avietinio vyno ir atsiduses taria:

– Netrukus lis. Žiūrėkit, koks suputojęs dangus.

– Lietus tai sferų muzika, – sako ponas Driuonas. – Bachas ir Bethovenas kartu. Dangaus sferų muzika.

Meižis

Neramink manęs, tėvuk, aš nenusimenu. Čia mano veidas raukosi ir akys verkia. Bet ne aš. Aš nenoriu verkti. Tad nereikia raminti. Raminti reikia raudantį ir norintį raudoti. Aš ne toks.

– Bet aš toks, Meiži. Žiūrėdamas į tave, aš ir pats galiu pravirkti. Jeigu tu nelietum ašarų, tai man tokia mintis į galvą neateitų.

Gerai, tėvuk. Pasistengsiu nusiraminti. Nenoriu tavęs skaudinti. Tiktai nemanyk, jog ašaros man bėga todėl, kad bijau mirti ar gailiuosi savęs. Štai ką aš tau pasakysiu: turėjau tokį pažįstamą, amžiną jam atilsį. Vieną kartą jis man kalbėjo: norėčiau, girdi, pasiimti taiklų šautuvą, šovinių tiek, kad užtektų, atsisėsti aukščiausiame bažnyčios bokšte ir po vieną iššaudyti visus žmones pasaulyje, nuo didelio ligi mažo, išnaikinčiau

visą žmonių giminę. Taip ir pasakė. Palauk, tėvuk, dar nesižegnok, aš nebaigiau. Dėl to man ašaros ir sunkiasi, kad negaliu to paties padaryti.

– Juk nuodėmė, Meiži.

Taip, tėvuk. Dievo žodis „nežudyk". Bet dabar gailiuosi, kad visas neatsidėjau tam darbui. Jeigu galėčiau išeiti iš akmenų maišo, kuriame mudu pelijam, nieko daugiau neveikčiau, kaip tik supirkinėčiau šovinius. Kaip manai, ar daug reiktų? Ar ilgai paskui turėčiau tame bokšte sėdėti?

– Bijok Dievo, Meiži. Ar ir mažus vaikelius? Ir bejėgius senukus?

Visus, tėvuk. Tu nemanyk, aš ne iš kerštо. Paprasčiausiai – nors vieną gerą darbą per savo gyvenimą padaryčiau.

Luktelk valandėlę. Aš tuojau nusiraminsiu, ir mudu pašnekėsim apie linksmesnius dalykus. Tikriausiai žinai kokių smagių istorijų? Žinai, žinai. Kur tu, senas šelmi, nežinosi. Aš irgi kelias esu girdėjęs. Pasipasakosim, pasijuoksim, pamatysi, kaip greit prabėgs mums naktis. Pakars mudu tikriausiai iš paties ankstyvo ryto, ar ne? Na, nesvarbu. Kada pakars, tada. Laiko turim užtektinai. Šypsokis, tėvuk.

Štai ir viskas. Mano akys sausos kaip saulės išdegintos viksvos. Nė ženklo drėgmės, net mirksėti sunku. O veidas giedras kaip mergaitės Velykų rytą, ar ne? Apie ką mudu šnekėsimės? Katras pradėsim? Gal tu, tėvuk? Man, sakai, pradėti? Nieko juokingo neateina į galvą, sarmata pasakyti. Ničnieko juokingo neprisimenu. O gal papasakoti tau, kaip viskas buvo? A? Tikriausiai miršti iš smalsumo, tik apsimeti, kad tau nerūpi? Iš tikrųjų nerūpi?

– Gali nepasakoti, Meiži, jeigu nenori. Neaitrink sau širdies. Bet jeigu papasakosi, išklausysiu.

Taigi suprantu. Viską puikiausiai suprantu. Tik geriau jau būtų, kad nieko nesuvokčiau, kaip tie vaikeliai, kurie be krikšto dangun eina. Vėl tu žegnojiesi. Gal aš ne taip ką pasakiau? Neina jie dangun? Koks skirtumas. Geriau patark, nuo ko

pradėti, jeigu nori viską apie mane išgirsti. Pasakojimas bus netrumpas.

– Pradėk nuo savęs, vaikeli. Tavo nutikimas, nuo savęs ir pradėk. Mudu juk visai nepažįstami. Pirmą sykį matomės. Ir paskutinį, tebūnie tau žemė lengva. Kaip matau, vaikas tu geras. Širdis man plyšta pagalvojus, kad šiandien mėnuo tau paskutinį kartą patekėjo. Paskutiniam iš Meižių. Jeigu imsi pasakoti nuo savęs, aš lengviau suprasiu, kaip tu galėjai čia atsidurti.

Nelaikyk manęs geru, tėvuk. Jeigu pradėčiau gailėtis dėl savo darbų ir dėl kiekvieno iš jų atgailaučiau po minutę, nė savaitės neužtektų. Nežiūrėk, kad jaunas. Jeigu esi greitas ir netingi, per metus gali padaryti tiek, kiek kitas nė per dvidešimt nepadarys. Žiūrėk, vienas žmogus žyla pamažėle, visam gyvenimui jam užtenka. O kitas pražyla per vieną naktį, kaip kartais klevas prie tavo namo pernakt visus lapus nusidažo skaisčiai geltonai ir raudonai, pavirsta spindinčiu debesiu, arba išvis jų netenka, išbarsto, o tu nubundi rytą ir negali patikėti savo akimis.

– Iš kurgi tu, Meiži, žinai apie klevą prie mano namo? Ar esu tau ką apie jį sakęs?

Nepertraukinėk manęs be reikalo, tėvuk. Leisk išsišnekėti. Nesu girdėjęs apie jokį medį prie tavo langų. Pasakiau tik dėl pavyzdžio.

Pradėti nuo savęs? Aš esu, senuk, tik visų savo protėvių liekana. Matyt, ne kažin kas ten buvo, jeigu visa sutilpo į mane vieną. Pradėti reiktų nuo jų, bet... Nori – papasakosiu, kaip susipažinau su savo močiute? Nesišaipyk, tėvuk. Gali tai vadinti kitaip. Ji yra pirmas žmogus, kurį aš prisimenu. O gal man nepasakoti nieko? Tuščias laiko gaišimas. Nei geriau nuo to bus, nei blogiau, tai kam tada reikia. Neturėsim ką veikti? Na, galėtume kad ir pašokti. Tu dainuosi, o aš šoksiu. Tavo dainavimas bus man muzika, senuk. Tu būsi mano girgždanti ryla ar smuikas, ar armonika, ar viskas drauge. Galėsi delnais

ploti taktą, ir tada dar reikia pridurti, jog tu būsi didysis mano būgnas. Aš būsiu tavo šokėjas. Nenori?

– Koks čia dainavimas, vaikeli, paskutinę naktį? Reikia susikaupti, viską permąstyti. Atsiprašyk visų, kuriuos esi nuskriaudęs, ir dovanok tiems, kurie tave nuskriaudė. Lėta, rami šneka geriausiai tam tinka. Tu dar jaunas, todėl šokiai ir dainos galvoje. Mirti reikia mokėti. Pagarbiai reikia mirti, nieko neįžeidžiant. Nei kūno, nei sielos nereikia niekint. O tu... šokti...

Gerai sakai, tėvuk. Viskam reikia mokslo. Numirti retas temoka. Gyventi – visi mokslinčiai. Dar ir tave pamokys. O va mirti nemoka. Kiek esu matęs visokių mirčių, bet nė vienos tokios, kad ir tau noras sukiltų.

– Juokis, juokis, vaikeli. Pažiūrėsim, kieno bus teisybė, vardan Dievo tėvo ir sūnaus...

Ne, tėvuk, aš nesijuokiu. Nežiūrėk, kad mano akys pradėjo blizgėti. Tai dėl to, kad negaliu šokti. Labai man patinka tas dalykas. Vienu tarpu, kai jau maniau, kad esu doras krikščionis ir mano ranka niekados nepakils nusikalsti, aš panorau išvažiuoti į svečias šalis ir suburti tenai į draugę mėgstančius šokti. Mes šoktume rytą, per pietus ir vakare. Šoktume ir šoktume, kol be kvapo nuvirstume ant žemės, bet ir tada žiūrėtume, kaip šoka likusieji. O kitą rytą pradėtume iš pradžių. Tai būtų tikras gyvenimas, ar ne, tėvuk? Sako, kad svetur yra tokių bažnyčių, kuriose per pamaldas groja muzika ir parapijiečiai tą tedaro, kad šoka. Bet aš netikiu. Per daug jau būtų gerai. Štai kodėl mano akys blizga, tėvuk. Aš nejuokauju.

Na, tiek jau to, paklausyk. Vienas man pasakojo, kad atmena pribuvėją, kurią tematė vienintelį kartą, kai gimė. Kaip tu jį pagausi meluojant? Nepagausi. Aš pribuvėjos neatmenu, bet mano atmintis irgi toli siekia. Pats pirmas daiktas, kuris gerai įstrigo galvoje, buvo dūmai. Užkūrus krosnį, dūmai veržiasi pro dureles atgal virtuvėn. Nėra jokios traukos dūmtraukyje, ugnis gęsta ir gęsta, sausos kaip gyvatės išnara prakurų skiedrelės su tošimis dar šiaip taip sudega, bet drėgnos drebulinės

malkos tik smilksta, virsdamos baltų gailių dūmų kamuoliais, kurie atkakliai negeidžia eiti kaminan.

„Vienas juokas, vaikeli, – šnekučiuoja močiutė. – Seniai kurta, todėl."

Aš sėdžiu lopšyje ir tik tiek temoku – sėdėti.

– Bet tu ir pasakotojas, Meiži. Sėdėti temoki, o jau viską išmanai. Ir apie malkas, ir apie dūmtraukį, ir močiutės kalbą supranti.

Nagi, tėvuk, vėl mane pertraukei. Juk prašiau... Aišku, kad viską sužinojau paskui, jau įgavęs proto. Anuo metu dar nieko nesupratau. Tik vaizdus ir garsus prisimenu.

– Dovanok man, Meiži. Daugiau nebeįsiterpsiu.

Aš, vadinasi, sėdžiu lopšyje ir susirūpinęs kaišioju į tarpupirščius pagaliukus, juokiuosi patenkintas, kai pavyksta sudėti tris lazdeles tarp keturių pirštų. Močiutės žodžiai reiškia man dar tiek pat, kiek ir jos krenkščiojimas, kai pagauna dūmų į plaučius. Gražaus kosėjimo tada klausydavausi taip pat dėmesingai, kaip ir meilios šnekos.

„Kregždės pažeme laksto, – sako močiutė. – Dėl to ir netraukia, prakeiktasis", – ji sugniaužia kumštį ir pagrūmoja prakeiktajam kaminui.

Gerai tu sakai, tėvuk. Garsai k, r, e, g, ž, d, ė, s man neturėjo jokios prasmės; tykus vištų kudakavimas man reiškė lygiai tiek pat, kiek tie garsai, slystantys pro baltas močiutės lūpas, bet vis tiek akimirkai pamirštu savo pagaliukus ir žiūriu pro atdarų durų angą pasaulin, kur pažeme, lesiodamos mašalus, švytuoja kregždės, toliau džiūsta išdraikyti tinklai, nesudėti iš po nakties, apkibę visokiausiom šiukšlėm ir žuvų žvynais. Žiūrint iš namuko vidaus, susinarpliojęs tinklas vietomis susilieja su nendrių šluotelėmis upės deltoje. Virš tykiai plaukiančio vandens klykauja juodgalviai kirai. Iš tokio atstumo jie atrodo panašūs į vėjo blaškomus rytmečio miglos krešulius. Gryniausia teisybė, tėvuk. Viską labai gerai atsimenu.

Močiutė nukelia keptuvę nuo viryklės ir pasižiūri pro špižiaus rinkes: ugnis vėl užgeso.

„Tai man, – sako jinai, – vilktakis ją dabar čia apsėdo, – tada ūmai taukšteli delnu sau į kaktą. – Dieve tu mano, tai atmintis!"

Ji vėl pradeda iš naujo. Pridrožia balanų nuo sausos pliauskos. Atidariusi dureles, gražiai sudėlioja skiedras aplink malkas ir uždega. Dūmai veržiasi virtuvėn, bet dabar močiutė jau žino, ką reikia daryti. Paskubomis užžiebia balaną ir kiša pro angą dūmtraukin:

„Reikia parodyti ugniai kelią. Krosnis seniai nekurta: ką ta ugnis žinos, kur eiti."

Močiutė pila keptuvėn aliejų, volioja miltuose naktį pagautus ūsorius ir tvarkingai kloja juos į įkaitintus riebalus.

Neturėdama kas užvaduotų, ji pati mesdavo tinklus, įbridusi iki krūtinės vandenin, pati ir ištraukdavo juos brėkštant, kai žuvys nustoja ėjusios. Kad ir vasara, pats supranti, tėvuk, bristi upėn ketvirtą valandą ryto šalta. Tad močiutė ištuštindavo stiklinėlę alaus, kurį pati pasidarydavo. Trys stiklinės to alaus išverčia iš kojų žaliūką vyrą. Tau, tėvuk, užtektų ir dviejų su puse. Bet užtai, išgėrus stiklinėlę, vanduo atrodo visai nešaltas. Ta stiklinė paskui iki pačių pietų versdavo ją dūsauti ir šnekučiuotis su manim.

„Geriausia vieta toji Paukščio duobė. Tenai visada pilna ūsorių."

Ugnis, radusi kelią dūmtraukin, įsipleška visu smarkumu, ir žuvys pradeda svilti. Močiutė nuima keptuvę ir aimanuodama uždeda ant skylės dar dvi rinkes.

„Mūsų teta, kur prie miško, visą gyvenimą nežinojo tų krosnių. Būdavo, įeini pro duris, tai per vidurį asloje ugniakuras, virš kurio ir verda valgį, puodą pakabinę ant kablio. Dūmų nuo pastogės iki juosmens, tai visi vaikšto perpus susilenkę. Seniukas, būdavo, susirietęs prie pat žemės, su didžiausia pypke, vaikštinėja aplink ugnį ir kursto", – jinai, tėvuk, visada parodydavo, kaip susirietęs vaikštinėja tetos seniukas.

„Nė skylės stoge, nieko. Dūmai pro plyšius eina lauk, ir tiek. Visoj pastogėj mėsų prikabinėta. Taip ir rūkosi. Lubų nėra jokių. Tiesiai stogas.

Teta pastatydavo katilą ant aslos, visi sutupia aplinkui ir valgo. Mes nepratę, neinam. O teta: „Valgykit, valgykit. Ko laukiat?"

Močiutė nusijuokia ir varto keptuvėje spirgančias žuvis.

„Tinklas skylėtas. Tokiam tinkle kiaušinių nepaneši, o žuvis, žiūrėk, ir įstringa."

Man pabosta žaisti pagaliukais, žiūrėti į kregždes, kurios vis medžioja ir medžioja, kartkartėmis sukrykšdamos iš džiaugsmo, pabosta močiutės plepėjimas, kepamų žuvų čirškimas ir aliejaus kvapas, ir aš pradedu verkti. Iš pradžių verkiu tyliai, trinuosi kumščiais akis, paskui vis garsiau ir garsiau.

„Kas dabar, kas? – klausia močiutė. – Dieve tu mano, kad nors vieną ranką dar turėčiau. Ir tam duok, ir kitam."

Ji paima puoduką, įpila iš prikaistuvio šilto vandens, šliūkšteli tenai šaukštelį savo giros ir, raminamai burkuodama, sugirdo man. Ašaros išdžiūsta, veidas išsigiedrija, lūpos man šypsosi, o dar po kelių minučių užsimerkiu ir užmiegu.

Nieko man nėra, seneliuk, nesibaimink. Aš tik rodau tau, kaip užmiegu. Ką tu ten šnabždi? Ne, kodėl, aš ją labai mylėjau. Juk ji iš tiesų neturėjo šimto rankų. Klausyk, tėvuk, toliau.

„Gaurusi! – šaukia močiutė, semdama iš prijuostės grūdus ir berdama vištoms. – Kaip tu dabar tą tinklą klostai? Plūdes gražiai dėk vienon pusėn, švinus kiton. Ir eik jau valgyti. Sriuba išvirė. Paskiau pabaigsi."

Gaurusis tai aš, tėvuk, tu žinai. Mane taip vadina – Gaurusis Meižis. Aš atsargiai nuleidžiu tinklo kraštą žemėn, nusišluostau rankas į marškinius ir einu namo. Saulė tvieskia iš dangaus, ir aš atrodau beveik perregimas – tokia skaisčiai balta mano oda. Pasižiūrėk, tėvuk, net ir čia, prietemy, kone šviečia.

– Teisybė, Meiži, šviečia. Tik štai kas: pasakoji apie save kaip apie kitą žmogų. Ar tu gali prisiminti save iš šalies?

Na, seneliuk, nuvylei tu mane. Nuvylei. Aš pasakoju tau dalykus, kurie buvo labai seniai. Pagalvok: sapnuose tu juk matai save iš šono? Nepagalvojai, vadinasi. Nesikrimsk, tėvuk, mes abu dar turime vieną naktį laiko pasitaisyti.

Net kaitriausiomis vasaromis aš nė kiek neįdegu, tik veide atsiranda daugiau strazdanų.

„Kregždėtas tas vaikas, – sakydavo kartais kaimynai. – Motina, matyt, kregždžių kiaušinius vogė, ne kitaip."

„Aišku, ką ji vogė. Jeigu visus išperintų, pilnas kaimas būtų tokių kregždėtų."

Aš pasistrykčiodamas einu basomis kojomis per karštą smėlį. Niekas nėra matęs manęs einančio ramiai. Toks esu nuo prigimimo. Visada judu krutu, nesitveriu savam kaily, kaip šeimininko išsiilgęs šuo. Turėjau tada penkerius metus, o tinklą narpliodavau geriau už bet kurį suaugusį žmogų. Nespėtum, tėvuk, sužiūrėti. Rodos, tik paliečiu pirštais labiausiai užveltą vietą, kur tu springdamas triūstum dvi valandas, ir jokio susimazgymo nebėra. Būdavo, eina kas pro šalį: tai rankos vaiko, tai bent rankos, ir kaip jis taip moka? Dievaž, nuostabu, tėvuk. Tinklas juk sunkus, šlapias, šiurkštus, pažiūrėti tau į jį nesmagu būtų. O man tik paduok. Nerastum užsiėmimo, kuris man būtų labiau patikęs už šitą. Dirbdamas aš nė nežiūrėdavau į tinklą. Pirštais jaučiau. Dairausi sau į kirus, gaudančius žuvytes, o mano rankos pačios žaidžia su sunarpliotu tinklu. Valgyt tu man neduok, būdavo, o tinklą išnarplioti leisk.

Taigi einu aš pasistrykčiodamas per karštą smėlį, o plaukai liepsnote liepsnoja. Aš visas esu iš ugnies, tėvuk. Ar mano plaukai tau nepanašūs į raudonus liepsnos liežuvius? Aš ir sakau.

Žengiu per slenkstį, pakliūvu į tvankų virtuvės šešėlį, sėduosi ant suolo, ir mano liesos baltos kojos su smailiais keliais pakimba virš žemės. Tylėdamas žiūriu, kaip močiutė mediniu samčiu, kurį pati išsiskaptavo, pila dubenėlin sriubą. Paskui imu šaukštą ir srebiu, tik kartkartėmis pakeldamas akis.

Močiutė sėdasi greta ir delnu, panašiu į sudžiūvusią usnį, glosto man plaukus. Še, paliesk juos, seneliuk, pamatysi, kokie jie švelnūs. Vienas malonumas tokius glostyti. Ką jie tau primena? Slidžias vėsias linų sėklas, kai į jas panardini ranką? Neblogai.

„Vaikiuk tu mano, vaikiuk. Kas su tavim bus?"

Pasakiusi tuos žodžius, močiutė nusigręžia ir žiūri tolumon. Upės paviršius lygus, įkaitęs ir spindi lyg išlydytas alavas. Daržai išdegs, tai aišku. Oras tiesiog tvoskia karščiu. Štai tada aš ir klausiu:

„Močiute, kodėl mane vadina „Gaurusis"? Ar mano toks vardas?"

„Ne, vaikiuk. Kai tu gimei, tai iškart su juodais plaukais. Todėl taip ir praminė."

„Bet jie ne juodi..."

„Anie nuslinko, o paskui išaugo šitie."

„Ar taip visada būna?"

„Retai. Kai vaikas gimsta su juodais plaukeliais, žmonės šneka, kad Dievas nuo jo nusigręžė, – močiutės balsas virsta šnabždesiu. – Kas man tinklą išnarplios, kai tu išvažiuosi?"

„Išvažiuosiu? Kur?"

„Nežinau. Tėvas nori išvežti tavo motiną iš kaimo. Sako, gana jau. Ir tave drauge. Bet ar tu veši, ar tu neveši... Mūsų moterys visada bus karštesnės už kitas."

„Mano motiną? Kokią motiną?"

„Nei tu žinai, vaikiuk, ką nors, nei tu galvok apie tai. Nelaužyk sau galvelės. Prireiks tau dar jos. Na, pavalgei ir eik."

Aš nulipu nuo suolo ir žengiu link durų. Bet ūmai sustoju, jaučiu, kaip mano akys darosi stiklinės, žvilgsnis ima klaidžioti aplink, rankos, stebuklingos mano rankos, kurias Dievas sutvėrė tinklams narplioti, sustingsta, nurimsta. Paskui viskas išnyksta, aš regiu tik liepsningą saulės ratą, besisukantį visu greitumu.

Močiutė dar sykį atsidūsta, pripila pusę puodelio virinto vandens, kitą pusę alaus, prineša man prie burnos ir pamažėle

supila. Permaina matyti išsyk. Akys vėl tampa kokios buvusios, minkštos ir drėgnos, rankos virpteli, pakyla ir nušluosto lūpas. Aš ryju seiles ir truputį svyruodamas išeinu pro duris į traškantį nuo karščio orą.

– Ei! Meiži, Meiži, ar apkurtai? Ar girdi mane?

Ką? Kas yra, tėveliuk? Kur aš gimiau? Kaip ten buvo su mano motina? Pasakysiu tau teisybę: tada buvau dar labai mažas ir nieko daugiau neprisimenu. Iki šios dienos man tai paslaptis. Ar tau dar nenusibodo, tėvuk, klausytis? Ne, sakai. Gerai, tada klausykis toliau.

Kapitonas

Dabar viskas vyksta tokiais sparčiais tempais, kad įmanoma, jog dar sulauksime tos dienos, kai nebeliks nė vieno vieškelio. Brukas, žinoma, kainuoja nemažai, bet jeigu mes norime likti orūs civilizuoto pasaulio akyse, būtinai turime ką nors daryti. Europoje kelius dengia asfaltu. Pas mus viskas vėliau.

Tas Čekiškės kelias pernelyg dulkėtas. Mes visi beveik kaip malūno darbininkai. Antai ties ąžuolu jau ir tiltas per Dubysos upę. Už jo Seredžius – dvi eilės namelių, išsidėsčiusių abipus grįstkelio, nelyginant dantys milžiniškuose žandikauliuose. Ant stataus kranto daili, balta kaip kamparas bažnyčia, aplink jos špilius sukiojasi puslaukiniai balandžiai.

Aš pasistiebiu balnakilpėse ir dairausi patogesnio nuolydžio link upės. Stabtelsim.

– Pailsėsim valandėlę, pagirdysim arklius ir suksim link Vilkijos, – sakau kareiviams; kai kurie iš jų žiovauja, įsidėmėsiu jūos ir kareivinėse truputėlį daugiau pavaikysiu.

Arkliai, pamatę vandenį, šnirpščioja. Jų raumenys kartkartėmis virpteli, tarsi vėjas perbėgtų tykiu vandens paviršiumi, suraibindamas jį. Žolė dar ką tik prasikalusi, tad arklių kanopos palieka drėgnoje žemėje apvalias duobutes.

Pasitiesęs ant žemės apsiaustą, atsisėdu. Nusiimu kepurę ir atsargiai pasidedu šalimais. Aš esu įpročio žmogus. Įvairios smulkmenos, prie kurių esu pripratęs per daug metų, padeda man išlaikyti vidinę pusiausvyrą nestandartiškiausiomis aplinkybėmis. Gyvenimas, o ypač kariškio gyvenimas, visaip susiklosto. Dažnai atsiduriame tokiose situacijose, kai gali greit pamesti galvą. Įprotis, pastovumas yra didelė atrama, padedanti mums išlikti savimi.

Išsiimu iš kišenės nedidelę knygelę rudu neišvaizdžiu viršeliu, į kurią kaip į dienoraštį viską kruopščiai sužymiu, ką kada veikiau, nors oficialiai to ir nereikia. Atverčiu ir pieštuku parašau: „1910 gegužės 4. 11 val. dienos. Postovis prie Seredžiaus." Rašydamas raidę t, visada pajuntu prasklendžiant pro šalį silpną bažnytinių smilkalų kvapą, nes ji man primena krucifiksą. Pakeliu galvą, pažvelgiu į Seredžiaus bažnyčią ir kone automatiškai persižegnoju. Tuojau dairausi, ar kas nepastebėjo, bet, rodos, niekas į mane nežiūri. Trisdešimt mano kareivių veikia kas ką.

Aš esu tikras katalikas, išauklėtas tikėjimo dvasia. Tačiau religiniai jausmai, asmeninis religinis patyrimas, man atrodo, yra tokia gyvenimo kertelė, kurioje sudėta visa, kas žmogaus silpna, jautru, švelnu. Malda, žegnojimasis kitiems matant – neleistinas kariškiui silpnumas, panašiai kaip vaikiška liga, netikėtai užklupusi suaugusį žmogų. Žodžiu, dalykas, su kuriuo nesuderinama bet kokia viešuma.

Atvirai šnekant, dirbu darbą, kuris man visai ne prie širdies. Neatitinka mano statuso. Tiesa, pamažėle imu priprasti. Pastaraisiais metais prasidėjo visokie neramumai. Daugiausia tai politinio ir ekonominio pobūdžio judėjimas prieš valdžią. Nemažai žmonių į šiuos neramumus pažiūrėjo kaip į valdžios susilpnėjimą. Kitaip tariant, kaip į atsiradusią tam tikrą kriminalinę laisvę. Nusikaltėlių pridygo kaip grybų po lietaus. Įvairiose administracinėse krašto srityse susibūrė nedidelės plėšikaujančios gaujelės, kurios, nekeldamos ypatingos

grėsmės visam kraštui, nuolatos baugina tenykščius gyventojus. Valdžia, nebeišmanydama kaip įvesti tvarką, ėmė siuntinėti *kareivių* būrius susidoroti su šiomis gaujomis. Labai dažnai nutinka, kad dešimt ar dvidešimt kareivių turi gaudyti vieną du nusikaltėlius. Tačiau tai efektyvu, tad ir toliau į baudžiamąsias ekspedicijas siunčiama kariuomenė, o ne policija ar žandarai. Dalis būrių nuolatos patruliuoja paskirose zonose. Dažniausiai tai mobilūs raitelių būriai, kurie, gavę žinią apie pasirodžiusius plėšikus, tuojau pat gali pradėti gaudynes. Aš vadovauju vienam tokiam būriui.

Ūmai mano žvilgsnis užkliūva už sūnaus. Uozolas jaunesnysis, pasidėjęs ant žolės albumą ir atsigulęs kniūpsčias, kažką piešia. Visą laiką stengiasi būti atokiau nuo manęs ir kareivių. Tvardausi, kad veide neatsispindėtų mano nepasitenkinimas. Sūnus yra man rakštis. Krislas aky. Per šį postovį jis vėl paėjo kelias dešimtis žingsnių į šalį, atsigulė į šviežią, kvapnią, švelnią žolę ir ėmėsi piešimo. Anusas (tai mano žmona sugalvojo jam tokį kvailą vardą) kareivių vengia todėl, kad šie visuomet žvangiai juokiasi iš jo piešinių. Piešia jis daugiausia visokius gyvius ir ypač varles, kurias nudažo nuostabia žalia spalva, kokia fiziniuose žemėlapiuose pažymėtos žemumos ir daubos. Visi kareiviai, eidami pro šalį ir metę akį į jo darbą, tuojau ima juoktis, badyti piešinį pirštu ir rodyti sau į smilkinį. Galimas daiktas, kuris nors kareivis ir pasigaili šitaip padaręs, juoba kad Anuso veidas tokiais momentais tampa kaip nuliūdusio įskaudinto gyvulio, kuriam tu visai be reikalo tvojai lazda ir dabar jis nudėręs galvą sliūkina šalin, toksai vienišas ir nelaimingas, kad tau suspaudžia širdį. Visai galimas dalykas, kad, vieną kitą kartą pamėginę pasijuokti iš to vaikio, kareiviai būtų pamiršę šią pramogą, kaip ir daugumą kitų, kurios smagios tik iš pradžių (kaip, pavyzdžiui „kriaušės" lošimas), bet paskui nusibosta, juo labiau kad ir tie piešiniai pagalvojus ne tokie jau negražūs, tik tos varlės kai kada pavaizduotos pernelyg išskėstomis kojomis ir primena moteris,

kurias kareiviai mėgsta lankyti: nedailias, užtai ir nebrangias. Bet kaip jie nesišaipys, jeigu aš žiūriu į šitai palankiai. Pats aš, žinoma, negaliu pasakyti blogo žodžio savo sūnui – ir apskritai dažniausiai neprakalbinu jo dieną ar dvi – bet kareiviai neišauklėti, tad jiems nebus jokio nusikaltimo, jei truputėlį pasišaipys iš vaikino. Aš manau, kad tai galbūt padarys jį vyru.

Niekados niekados nebūčiau ėmęs vaiko su savim į ekspediciją, jeigu ne mano žmona, ponia Regina, mergautine pavarde Sokdinskaitė, o tai šį tą reiškia. Dar tiksliau – ji yra kilusi iš uteniškių Sokdinskų, iš pačių baisiausių, nes tokio užsispyrimo, kaip tos giminės, nėra buvę pasaulyje nuo neatmenamų laikų. Kaip sakydavo mano velionis tėvas, Jahvė būtų daug greičiau pasiekęs savo tikslą, jeigu Babilono bokšto statytojams būtų davęs Sokdinskų užsispyrimą. Būdavo, kad jie, susiginčiję tarpusavyje, nesišneka ištisus mėnesius. Mano žmona yra puikus Sokdinskų būdo pavyzdys. Ji įsigeidė, kad paimčiau vaiką į ekspediciją.

Akies kampeliu stebiu Anusą, gulintį žolėje. Sakau atvirai: aš negaliu jo pakęsti. Ligi šiol matydavau jį tik retsykiais, grįžęs iš savo nuolatinių reidų ir ekspedicijų, ir jaučiu jam visišką abejingumą (švelniai tariant), kurio net gėdijausi, nes juk esu tėvas ir privalau turėti tėviškų jausmų, o dabar, nuo ryto iki vakaro matydamas jį greta, prieky, o atsigręžęs – ir už nugaros, pradėjau jo nekęsti, savo sūnaus. Nežinau, ar jis tai jaučia, bet stengiasi nepakliūti man po akių ir apskritai būti kuo mažiausia našta man ir visam būriui. Manau, kad jam nelengva. Aš suprantu, kad tūlas galėtų man prikišti tam tikrą mąstymo atvirumą, artimą cinizmui, bet tai neišvengiama, jeigu žmogus nori būti nuosekliai objektyvus. Vertindamas save, irgi nedarau nuolaidų.

Anusui šešiolika metų. Jeigu sūnus turi būti tėvo veidrodis, tai toks jis ir yra, tik ta prasme, jog visu kuo jis mano priešingybė. Romaniškai griežtas, sausas ir taisyklingas mano profilis atsispindi mažytėje Anuso nosyje ir atsikišusioje apatinėje

lūpoje, kuri daro jį žioploką. Juodų kaštoninio atspalvio mano plaukų atspindys yra skystučiai bespalviai plaukeliai, panašūs į pernelyg išaugusius gyvaplaukius. Mano akis, du mėlynus akmenėlius, atitinka raudonos it triušio akys, įdegusią elastingą odą – blyškus ir išglebęs skenduolio apvalkalas, liesas grakščias rankas – rankos glebnios ir putlios, su trumpais pirštais ir kažkokiais itin ryškios rožinės spalvos banguotais nagais, lankstų raitelio kūną – maišas, į kurį kaip pakliuvo sumesti griaučiai, viduriai ir visa kita. Šitokio pobūdžio veidrodinis atspindys, suprantama, negali kelti pasigėrėjimo man, įpratusiam matyti aplink save stiprius ir miklius išmuštruotus vyrus. Žinoma, aš neskiriu daug dėmesio kūno grožiui, stengiuosi neturėti prieš nieką išankstinio nusistatymo, nesiliauju mėgęs žmogaus vien dėl to, kad jo išvaizda neatitinka fizinio grožio kanonų. Tad kartais, žiūrėdamas į sūnų, aš klausiu savęs, kodėl jo neapkenčiu. Bet atsakyti neįstengiu. Gal netgi nėra vienareikšmio atsakymo. Mane, pavyzdžiui, erzina sūnaus gyvybingumas. Tame netvarkingame kūne glūdi kažkas gamtiška, net gyvuliška. Gamtiškumas, panašus į nesąmoningą entuziazmą, kūno entuziazmą, visą laiką kunkuliuoja jame, nelyginant riebios avienos viralas puode, stovinčiame ant lėtos ugnies. Man, įpratusiam pasaulį suvokti kaip tam tikrą protingą sistemą, sutvarkytą pagal harmonijos taisykles, šis nepadorus gyvybingumas (nežinau nė kaip jį geriau pavadinti) niekaip nesiderina su *žmogaus* prigimtim. Ilgėliau pasižiūrėjęs į sūnų, pajuntu tokį pasibjaurėjimą, kaip kad matydamas arklių, karvių ar šunų kergimąsi. Šit ir dabar, žiūrėdamas į piešiantį Anusą, neįveikiu kylančios pasišlykštėjimo bangos: tvirtai suspaudęs pirštais pieštuką, mano vaikas vedžioja juo, stengdamasis pavaizduoti vieną iš savo mėgstamų gyvių, o jo kūnas rangosi, trūkčioja, lyg tampomas priešmirtinių konvulsijų. Atrodo, kad tie pavidalai, kurie per ranką patenka į popierių, gimsta galvai visai nedalyvaujant, kažkur kūno gelmėje. Tai jau daugiau negu paprastas laisvalaikio leidimas, tas piešimas

pernelyg primena skausmingą gimdymą. Anusas užsimiršęs dejuoja, ir aš nusigręžiu, nebegalėdamas to matyti.

Dar viena mano antipatijos priežastis yra sūnaus proto galios. Teisybė, niekados nesu šnekėjęsis su Anusu apie tokius daiktus, iš kurių būtų galima spręsti apie jo sumanumą. Bet atsitiktinai esu nugirdęs porą sakinių iš to, ką jis kalbėjo prasčiokei savo krikštamotei (Sokdinskų klanas). Nuo tada aš numojau ranka į žmonos siūlymus pasamdyti vaikui mokytoją. Esu įsitikinęs, jog tai beprasmiška. Nugirstas pokalbis buvo prieš penkerius šešerius metus, tačiau ko gali išmokyti mokytojas vaiką, kuris tiki, jog labai norint galima sustabdyti saulę, sukelti lietų ar rašyti bei piešti vandens paviršiuje. Beviltiška.

Aš taip ir neįstengiau apsiprasti, kad mano sūnus net šešerių metų vakarais prieš užmigdamas žįsdavo motinos krūtį, neapsipratau nei su daugeliu kitų faktų. Vaizdžiai tariant, širdyje aš jį jau palaidojau, kaip kad mintyse palaidojamas pamestas durų raktas ar tankioje žolėje pabiręs vėrinys. Tačiau man reikia kažkur išlieti tėviškus jausmus, kurių nesugebėjau atiduoti savo šeimai. Ir aš, savo garbei ar gėdai, galiu pasakyti, jog myliu kapitono Belenicino sūnų. Jam dar tik aštuoneri metai. Geibus kaip dėžutėje išaugintas žirnis. Bet jis *protingas*. Jis, pavyzdžiui, puikiai skambina fortepijonu, taisyklingai, nedarydamas klaidų. Kiekvieną kartą, aplankęs Belenicinus (jie gyvena Raseiniuose; atsikėlė čia iš Tulos, apie kurią visuomet kalba su perdėtu švelnumu; ponia Belenicina, aukšta moteris ilga nosimi ir pakaušyje mazgu surištais plaukais, dedasi esanti graikų kilmės, bet jos mergautinė pavardė Knobloch), taigi kaskart, vos peržengęs slenkstį, aš pradedu virpėti, norėdamas kuo greičiau pamatyti tą nuostabų vaiką. Mudu susėdame vienas priešais kitą ir, gurkšnodami rudą kvepiančią Kaukazo arbatą, ilgai šnekamės apie viską kaip lygus su lygiu. Šnekamės apie mokslą, apie grojimą fortepijonu, apie meškeriojimą ir kitką. Gaila tik, kad jis dar toks jaunas, ir mes negalime liesti rimtesnių dalykų. Bet aš esu įsitikinęs, kad mūsų pažiūros

sutaps. Visą laiką negaliu atsikratyti jausmo, jog kaip tik šis berniukas yra mano vaikas, jog kažkur aukštybėse įvyko baisi klaida, dieviškoji pribuvėja sukeitė kūdikius, ir dabar aš, kapitonas Uozolas, turiu su liūdesiu apie tai mąstyti. Tik greta mažojo Belenicino aš įstengiu atsipalaiduoti, kiek atleisti savo disciplinos varžtus, ir tuomet, žinau, mano veide atsispindi jausmai, kuriuos šaipjau, kitu laiku ir kitoje vietoje, slepiu šarvuotoje nedegamoje spintoje. Pavyzdžiui, pradedu juoktis, ir tas mano juokas būna tikras, kartais nusijuokiu netgi tada, kai, regis, visai nereikėtų, ir graudulys apima natūralus, visai ne toks, kokį reikia dėmėsingai parodyti kareivio našlei ar tėvams.

Mano žmona, ponia Regina, jaučia šias nuotaikas. Žinoma, jų priežasčių ji nesupranta, nes aš visada buvau ir esu iš pažiūros šaltas žmogus, nemėgstantis šnekėti apie save. Jai atrodo, kad čia kalta mano profesija. Kaip kiekviena motina, ji trokšta, kad šeima būtų darni, todėl, nusprendusi, jog aš, dažniau matydamas sūnų, labiau su juo suartėčiau, sumanė išleisti Anusą į ekspediciją. Ji ilgai dėl to dvejojo. Juk toks žygis pavojingas. Bet ji pasitiki manimi ir galų gale ryžosi. Šeimos darna labai stiprus motyvas. Dėl savo užsispyrimo, kurio visuomet griebdavosi kraštutiniu atveju (dažniausiai aš tingiu prieštarauti ir protingai atsakinėti į neprotingus argumentus), jai pavyko viską sutvarkyti kuo puikiausiai.

Staiga aš krūpteliu, tarsi kišenėje būčiau užčiuopęs kažką slidaus ir šalto. Vaikas, gulintis žolėje, vėl suvaitojo. Aš užsimerkiau, jausdamas viduriuose nemalonų vėsų drebulį ir sunkumą, lyg būčiau prigėręs daug ledinio vandens. Tą akimirksnį išgirstu taukšint arklių kanopas. Mediniu, kiekvieną pavasarį surenkamu, o rudenį išardomu tiltu rieda nedidelis žalias vežimukas, pakinkytas dvejetu rudų, lyg pernykščiai lazdynų lapai, arklių, jie lekia zovada, pliaukši botagas. Na štai, galvoju dėdamasis kepurę ir kildamas nuo žemės. Kareiviai išveda iš upės arklius, dabar aunasi batus ir rengiasi, kas buvo bent kiek

nusirengęs. Kai vežimukas pasiekia tą vieškelio vietą, kur paupy stovi būrys, jame sėdintis žmogus garsiai šaukia „tpru, tpru!", nelaukdamas, kol arkliai sustos, šoka lauk ir paknopstom bėga šlaitu žemyn. Įsibėgėję arkliai sustojo tik už kokių penkiasdešimties žingsnių. Ko tam žmogui taip jaudintis?

Meižis

Sakyk, tėvuk, o gal pabelsti į duris ir paprašyti žvakės? Mudu mirtininkai ir galime reikalauti lengvatų. Man būtų geriau pasakoti, jeigu tu mane matytum. Žodžiais aš ne ką galiu pasakyti. Ko nepasakau, tu išskaitytum mano veide, mano akyse, rankose. O ir man geriau būtų matyti, ar tu viską supranti, ar ko nesupranti ir gal aš turiu paaiškinti smulkiau.

– Nereikia, Meiži. Tiek to. Kam trukdyti žmonėms ramybę? Aš tave ir be žvakės suprantu. Suprantu ir tamsoje, ir šviesoje.

Na, kad taip, tai tebūnie. Tu man geras, tėvuk.

– Ir tu, Meiži, geras. Visi geri, tik mudviem nepasisekė. Niekas nuo to nepasidarė blogesnis. Nei mudu čia, nei kiti ten. Kokie buvom, tokie ir likom.

Tėvuk! Tėvuk! Džiaugiuosi, seneliuk, kad mudu kartu mirsim. Na, bet klausykis. Turiu papasakoti tau apie namą. Apie paprastą namą, kuris žmonių širdyse buvo virtęs puikiausiu rūmu, ir apie tai, kas iš to išėjo. Paklausyk.

Tėvas, motina ir aš persikėlėm gyventi į Vilkijos kaimą. Prie pat Vilkijos miesto.

– O tavo močiutė, Meiži?

Močiutės su mumis nebuvo, ji pasiliko senojoj vietoj, kurios vardo aš neprisimenu. Rasi tai bus kažkur Kurše. Po pusmečio tėvas išvažiavo jos parsivežti, bet neberado. Kaimynai sakė, kad ji prieš porą mėnesių užkalusi lentomis langus ir duris ir išvažiavusi pas mus. Jokios žinios apie ją iš niekur negavom, amžiną jai atilsį.

Tėvas išnuomojo svirną, iškirto langus, ir metus laiko mes gyvenome tenai. Mano tėvas stalius, tad darbo atsirasdavo. Amatininkai, aš įsitikinau, niekad nebūna be darbo. Kam reikia spintos, kam lovos, kam kraitinės skrynios. Ūkininkai galėtų ir patys pasidirbti, bet reikia laiko, o jie prasmegę nuo ryto ligi vakaro laukuose, tvartuose. Tėvas viską padirbdavo. Jis dirbdavo dar ir ratus. Žodžiu, nieko blogo apie jį negalima pasakyti. Jis degtinės negėrė, pypkę rūkė retai. Į bažnyčią eidavo kiekvieną sekmadienį. Kartais pataisinėdavo tenai kokį suolą ar duris, tad nuo bažnytinės rinkliavos buvo atleistas. Dėjo skatiką prie skatiko.

– O motina, Meiži? Sakei, kad ligi tol jos nepažinojai.

Taigi, tėvuk. Nepažinojau savo motinos, ir nežinau kodėl. Pamačiau ją pirmąsyk tada, kai susirengėm į kelionę. Apie ją aš nemažai tau papasakosiu. Visoje šioje istorijoje jos vieta svarbi. Daug kas galėtų būti kitaip, jeigu ne ji.

Motina buvo graži moteris. Aš, seneliuk, ne kažin ką teišmanau apie moteris. Nežinau, už ką jos labiau vertinamos, už ką mažiau. Lygiai kaip apie tave negalėčiau pasakyti, kas tavo gražu, kas ne. Bet visi, kurie ją pamatydavo, sakydavo, kad ji yra labai puiki. Taip ir tau aš sakau.

Ji buvo aukšta, aukštesnė už mane ir tave. Jos oda buvo tokia pat balta, kaip ir mano, ir tokia pat lygi. Lygut lygutėlė. Paliesk mano odą, tėvuk, paliesk, ir tu įsivaizduosi, kokia buvo jos oda. Jos kojos buvo ilgos, sėdynė truputį siauresnė už pečius, o juosmenį tu, senuk, pirštais apimtum.

– O krūtinė, Meiži? Krūtinė moterims labai svarbu.

Hm. Su kuo čia palyginti? Kiekviena jos krūtis buvo maždaug katės galvos didumo. Nors, atvirai šnekant, krūtinę aš nelabai įsidėmėjau. Užtat jos plaukai buvo kaip juodos liepsnos. Visai kitokie negu mano. Panašūs į naktį. Ar tu įsivaizduoji?

– Akys, Meiži, irgi svarbu. Moterų nieko nėra nereikšmingo. Patikėk manim. Jeigu mudu turėtume daugiau laiko ir būtume

ne čia, o kur kitur, aš daug ką tau parodyčiau ir daug ko išmokyčiau. Visai tu dar vaikas, kaip matau.

Nebereikia, tėvuk. Pasilik sau savo mokslą. Sakau tau, jeigu įvyktų stebuklas ir šitos akmeninės sienos prasiskirtų, o iš dangaus nusileistų angelas su mėlynais sparnais ir pasakytų: „Jums dovanota. Keliaukit laimingai", aš dantimis įsikibčiau į suolą, ant kurio dabar sėdžiu, ir nepajudėčiau iš vietos. Gryna teisybė. Aš priversčiau juos mane pakarti, o jeigu man šitai nepasisektų ir jie išvarytų mane iš čia pjudydami šunimis, aš apakčiau ir apkursčiau prieš išeidamas. Nenoriu aš ir tavųjų mokslų.

Smulkmena, seneliuk. Neglostyk manęs, aš nesijaudinu taip smarkiai, kaip tau gali atrodyti. Jeigu turėtume žvakę, tu pamatytum.

Tai, sakai, akys irgi svarbu. Mano motinos akys buvo žalios kaip tos Bohemijos stiklinės, iš kurių taip smagu gerti degtinę. Žalios, visą laiką pusiau primerktos, su ilgom blakstienom. Ji beveik nieko nekalbėdavo.Tarsteldavo vieną kitą žodį šypsodamasi, ir baigta. Ji žiūrėdavo į tave, bet nematydavo, jos mintys skrajojo kažkur kitur. Tik tokią ją atsimenu. Apie ką ji visą laiką galvodavo? Aš nedrįsdavau klausti, o ji ir nebūtų atsakiusi. Niekas to nežinojo. Nė tėvas.

– Aš nujaučiu, Meiži.

Taigi, tėvuk. Dabar jau ir aš žinau. Bet tada nežinojau. Būdavo, ji dirba ką nors, paskui pamiršta ir nueina. Staiga, iš niekur nieko. O po to klausia: „Gaurusi, ar neprisimeni, ką veikiau prieš kelias minutes?"

„Džiaustei baltinius, mama, – sakau aš. – Antai kubilas stovi."

Tada ji nusijuokdavo ir pabaigdavo darbą. Kitą sykį, jei tas darbas būdavo pagal mano jėgas, aš nieko jai nesakydavau ir padarydavau pats. Štai kokia ji buvo.

– Ar tai viskas, Meiži, ką apie ją žinai?

Ne, tėvuk, ne viskas. Aš paskui tau dar kai ką papasakosiu, kai ateis laikas.

Tad štai, iš pradžių mes gyvenom svirne. Ir, rodės, viskas mums gerai klojosi. Bet taip tik atrodė. Mes esame Dievo pasmerkta giminė, ir jeigu mums kada pasirodo, kad jau viskas gerai, reikia laukti ko nors blogo.

Taigi naujoje vietoje viskas ėjo geryn. Tėvas sutaupė pinigų, ir jiedu su motina nutarė pasistatyti namą. Ši mintis išjudino net motiną, o tai, nors gal tu ir nesupranti, buvo nemenkas dalykas. Jie nieko daugiau negalvojo, tik apie būsimą namą. Motina švytėjo. Jos mintys nustojo klaidžiojusios pasaulio pakraščiais, ji pasidarė šnekesnė. Bet šnekėjo tik apie namą. Man kas, aš buvau nedidelis ir nesirūpinau, ar mes gyvenam svirne, ar tikroj troboj. O jiedu įsivaizdavo viską iki menkiausių smulkmenų, žinojo, kur pastatys puodą su gėle, kur pakabins druskinę ir taip toliau. Visą laiką, kol tėvas statė tą prakeiktą namą, tarp jų nebuvo kitokios kalbos. Aš nežinau, ką jie ten įsivaizdavo, bet tuo metu buvo laimingi. Tu pavydėtum jų laimės, tėvuk. Šypsojosi vienas kitam, vaikštinėjo vakarėjant susikibę už rankų kaip jaunavedžiai. Na, tiesiog geriau nereikia. Ir vien tik „namas... namas... namas..." Mintyse jį tikriausiai regėjo kaip rūmą, puikų, didžiulį, spindintį, tarsi plaukiantį ore. Namas jiems, matyt, rodėsi gairė, nuo kurios jie pradės kitaip matuoti savo gyvenimą. Gal taip jau, senuk, turi būti, kad žmogus vis mato prieky gairę, už kurios, regis, jo gyvenimas pakryps kitaip, į gerąją pusę. O paskui paaiškėja, kad šnipštas. Viskas kaip seniau arba dar blogiau.

Namui pastatyti prireikė pusantrų metų. Statė kruopščiai, pamažu, apgalvodami viską. Galiausiai pastatė ir mes įsikūrėme. Praėjo dar pusmetis, ir paaiškėjo, kad tai pats paprasčiausias namas. Su voratinkliais kampuose, su kaminu, iš kurio kartkartėm reikia išvalyti suodžius, su puodais nukrauta krosnimi. Namas nei geresnis, nei blogesnis už kitus. Geriau jau jis būtų buvęs blogesnis, geriau būtų nesisekę jį statyti, geriau tėvas būtų keikęsis, kam su juo prasidėjo, viskas būtų geriau. Kad tik jie nebūtų pasistatę rūmo savo galvose. Po pusmečio

miglos išsisklaidė ir paaiškėjo, kad iš teisybės niekas nepasikeitė. Motinos mintys vėl ėmė klaidžioti, vėl ji pamiršdavo ką veikusi, vėl žiūrėdavo neregінčiu žvilgsniu. Tik dabar dar pratrūkdavo ir įniršis. Ji mesdavo žemėn lėkštę ar šluotą, trenkdavo durimis ir kažką murmėdama išeidavo laukan. Atsisėsdavo ant suolelio po langu ir nepajudėdavo, kol viskas praeidavo. Šit kaip, tėvuk. Pasemk vandens iš kibiro. Burna visai išdžiūvo bešnekant.

Ačiū tau. Atsigėriau. Dabar paklausyk, kas paskui buvo. Motina šitaip kamavosi, nerasdama sau vietos, o po kurio laiko nurimo. Rodės, įvyko stebuklas. Bet greit netgi aš pastebėjau kodėl. Vos tik atsklisdavo ligi mūsų namo vyrų balsai, juokas, dainos, motinos šnirpšlės imdavo virpėti. Kaip Dievą myliu, tėvuk. Jos akys patamsėdavo, pilvas pradėdavo judėti, ji imdavo tankiau kvėpuoti. Nežinau, gal nuo jos sklisdavo koks kvapas, tik aš buvau per mažas ir nejutau, bet vyrai netruko jį užuosti. Kažkaip dažniau jie praeidavo pro mūsų namus, stengdavosi pagauti motinos žvilgsnį. Ar supranti, senuk, ką reiškia, kai šitaip yra su tavo motina? Vienas dalykas, kada tai būna šiaip moteris, tada net truputį įdomu, ir visai kitas dalykas, kai ta moteris tavo motina. Ji vengė žiūrėti į praeivius, nusigręždavo į kitą pusę, bet jų nebuvo galima apgauti. Savęs apgauti jai irgi nepavyko. Aš manau, kad tėvas viską nujautė. Bet gal jis jau buvo nuo to visko pavargęs, nuo amžino sekimo, įtarinėjimo. Matyt, gerokai jam jau tai buvo įsiėdę. Jis nutilo, užsidarė savy ir dėjosi nieko nematąs. Apsimesdavo, kad miega (o gal ir tikrai miegodavo?), kai motina naktį vienais marškiniais išslysdavo pro duris ir grįždavo švintant, šlapia nuo rasos ir šypsodamasi. Vieną kartą aš nusekiau paskui ją. Ji žengė mėnesienoje per laukus, paskui sustojo, nusivilko marškinius ir toliau nuėjo nuoga. Naktis buvo vėsi, aš žvarbau, eidamas pridurmu, o ji, rodės, nejautė šalčio. Priėjusi pievą, motina atsigulė į žolę ir kurį laiką ramiai gulėjo stingdančioj rasoj. Paskui ėmė dūsaudama vartytis po tą žolę. Lygiai taip, kaip atėjom, vienas paskui kitą

mes grįžom namo. Kaip manai, tėvuk, kodėl rasa taip stipriai moteris veikia, a? Tu juk daug išmanai.

– Nežinau, Meiži. Yra dalykų, kurių žmogus negali suprasti nebūdamas moteris.

Kitą sykį, tai buvo antra šienapjūtė, aš vėl pasekiau savo motiną. Negalėjau užmigti, mane trikdė šunų lojimas tamsoj, šienpjovių dainavimas, atsklindantis iš tolumos, žiogų svirpimas. Girdėjau, kaip motina atsikėlė ir išėjo. Nuėjau iš paskos. Kaip ir tada, ji vėl nusirengė, bet šį sykį nesustojo pievoje, o nužengė toliau. Ėjo labai tiesiai ir greitai, galima sakyti – skubėjo. Tiesiai į šienpjovių balsus. Jau pasimatė jų laužas ir jie patys, susėdę aplink. Viešpatie, galvojau, negi ji nemato, kur eina? Negi ji eis tenai tokia? Bet ji matė. Dar nepriėjus paleido iš rankos marškinius ir dabar jau visai nebegalėjo niekuo prisidengti. Ėjo lengvai, stangriai, kažkaip netgi plėšriai, kaip man dabar atrodo. Vyrai ją pagaliau pamatė, nutilo, o ji priėjo prie pat laužo ir sustojo įsmeigus akis į ugnį, ryškiai liepsnų nušviesta. Aš daugiau nebežiūrėjau. Apsisukau ir grįžau namo. Negalėjau miegoti, vis galvojau ir galvojau. Viešpatie, galvojau, tegul tik grįždama ji randa tuos marškinius, tegul nepraeina pro šalį jų nepastebėjusi. Nuo tada, tėvuk, lioviausi pasitikėjęs moterimis. Aš ėmiau jų bijoti. Ar supranti, kur būdavo mano motinos mintys?

– Tu drebi, Meiži. Nereikia. Aš taip iškart ir supratau. Nevertėjo tau nė pasakoti. Na štai. Vėl verki.

Dievai nematė, seneliuk. Leisk man truputį paverkti. Gal kada vyrams ir nederėjo lieti ašaras. Bet dabar jie verkia dažniau nei moterys. Aš žinau, tėvuk, ne veltui tiek laiko gyvenau tarp vienų vyrų.

– Visais laikais taip buvo, vaikeliuk, tik mes verkiam naktimis, o moterys dieną. Toks tarp mūsų skirtumas. Nurimk, Meiži. Nepasakok, jei tau širdį taip graužia.

Ne, tėvuk. Viską turiu papasakoti. Kitaip nesuprasi, kodėl mudu čia sėdim ir šnekamės, laukdami aušros.

Tau aišku, kad vieną sykį kaip nors turėjo viskas pasibaigti.
– Dievas ją nubaudė, Meiži.

Taip ir buvo tikriausiai. Mano motina pasijuto serganti, ir greitai jau bet kas galėjo tai matyti. Ar tau kada, tėvuk, teko regėti, kaip viskas atrodo? Ne? Tai ir gerai. Aš turėjau jau dvylika metų, todėl daug daugiau supratau negu anksčiau. Man nereikėjo aiškinti, kas čia yra. Kad tu būtum matęs, seneliuk! Mano motina puvo. Ji vienui viena gyveno išsvajotam name. Apie ką ji mąstė visiškoje vienatvėje? Mudu su tėvu miegojom jo dirbtuvėj, bet ir medienos kvapas neįstengė nustelbti irstančio kūno dvoko. Iš gražuolės moters nieko nebeliko. Tėvas, užsimovęs pirštines, nunešdavo jai maisto ir truputį aptvarkydavo. Išėjęs laukan, kaskart ilgai ir giliai alsuodavo grynu oru. Pro mūsų namus jau niekas nebėjo. Visi tie, kurie anuomet gaudyte gaudydavo žalių akių žvilgsnį, pasuko kitais keliais.

Vieną rytą – jau buvo prasidėjusios rudenio šalnos, ir baltas gruodas naktį nuklodavo žemę – mudu su tėvu pažadino liepsnos ūžimas. Namas degė, o jo viduje ir motina. Aš manau, kad ji pati jį padegė. Bet kas ten gali žinoti. Mes stovėjome ir žiūrėjome – buvo jau pernelyg vėlu ką nors daryti – ir ūmai išgirdom (o gal mudviem tik pasigirdo?) motinos balsą, šaukiantį tėvą. Nemaniau, kad jis toks greitas. O gal degančio namo (jo svajonės) vaizdas sugrąžino jį praeitin ir jis pamiršo, į ką motina buvo pavirtusi. Tik iškart šoko į ugnį. Aš mačiau, kaip jo rūbai užsidegė dar neįbėgus vidun. Bet jis, rodės, nieko nematė, nieko negirdėjo. Supratau, kad mano tėvas iš ten nebeišeis. Spoksojau pelėdos akimis į traškančią ir gaudžiančią liepsną, nebėgau pagalbos, nieko. Bet tėvas išėjo. Buvau apstulbęs. Išėjo apdegusiu veidu, be plaukų, apanglėjęs, vietomis nuo kaulų buvo atšokusi mėsa. Aš pribėgau artyn, bet kūnas buvo vienų žerplėjančių žarijų. Toji figūra išskėtė rankas, tarsi norėtų mane apglėbti, dusliai sušvogždė: „Atleisk, sūnau", – ir nugriuvo. Pasilenkiau. Į mane žiūrėjo žalia akis (kita buvo išdegusi). Ten buvo ne tėvas, o mano motina.

Tada aš atsitiesiau ir... Palūkėk, tėvuk, nebegaliu. Žinok: beveik kiekvieną naktį, jau daugiau kaip dešimt metų, aš vien tai tesapnuoju. Luktelk valandėlę, aš tuojau.

Akies kampeliu mačiau atbėgant žmones. Su kabliais, kibirais. Nelaimė suvienija, tėvuk. Tada aš atsitiesiau ir spjoviau. Aš nusispjoviau ant savo motinos lavono. Nežinau, kas man buvo užėję. Apspjoviau motinos palaikus.

Kam aš tau tai pasakoju? Tai labai svarbu, tėvuk. Tu pamatysi. Tas mažytis lipnus gumuliukas, išlėkęs man iš burnos, nulėmė mano likimą. Paklausyk, kas buvo toliau.

Tie žmonės vis artėjo ir artėjo, iš namo jau nedaug buvo belikę, o jie bėgo, kol ūmai sustojo ir sustingo lyg paliepti. Ir tuomet pamačiau tai, ko buvau neregėjęs daug metų. Suakmenėjusių žmonių vaizdas išnyko, o man prieš akis danguje ėmė suktis ratas liepsnojančiais stipinais. Jau sakiau tau, kaip tai būna.

Na, tėvuk, dabar matai, kad nesu geras? Ką aš tau sakiau?

– Leisk, Meiži, man tave pabučiuoti.

Ar tu nebijai, seneliuk, kad aš galiu sirgti ta bjauria liga? Nejaugi tau nesvarbu? O gal atsitiko stebuklas ir paskutinę minutę tave paleis. A, tėvuk?

– Duok, Meiži, aš tave pabučiuosiu, kad tu nemanytum, jog galiu tave smerkti. Tu geras vaikas, Meiži. Mes privalom pasitikėti vienas kitu. Paskutinę valandą tai bus didelė parama.

Na gerai, tėvuk, pasibučiuokim.

Anusas

Ąžuole prie kelio sukrankė varnai. Medis gražus, šakotas, jame šeši juodi dideli paukščiai.

Kai vėl atsigręžiau į prunkštaujančius upėje arklius, kurių kaklais ritosi skaidrūs vandens lašai, visas peizažas priblėso, lyg debesys būtų paslėpę saulę. Arkliai nerimastingai pakėlė

galvas. Debesis nedengė saulės, ši kaitino kaip ir pirma, bet ryškios rytmečio spalvos, skaisti žaluma prigeso, liauna žolė vos vos palinko, tarsi silpnas vėjas būtų ja perbėgęs. Bažnyčios varpas trumpai ir negarsiai klangtelėjo, rodės, kas praeidamas pro šalį abejingai truktelėjo virvę. Nerimas sugniaužė man krūtinę, aš sudejavau ir užsimerkiau.

Kai vėl atmerkiau akis, saulė spindėjo kaip spindėjusi ir spalvos vėl buvo ryškios ir gaivios, arkliai nuleido galvas ir gėrė. Iš karto pamaniau, kad man viskas tik pasivaideno. Panašiai kaip atsidūręs nepažįstamoje, svetimoje vietoje staiga pajunti, lyg kažkada jau esi čia buvęs, arba ėmęsis kokio naujo darbo pasijunti kažkada jau tą darbą dirbęs. Pasižiūrėjau ąžuolo pusėn: varnų ten nebebuvo, tačiau spėjau pamatyti šešis vasnojančius paukščius, kurie tuoj dingo už kalvų. Vadinasi, tai vėl buvo *ženklas*.

Ir iš tikrųjų. Tas žmogus iš žalio, pipirmėčių spalvos vežimuko, pasistrykčiodamas per kurmių kupstus, šuoliais artėjo prie mūsų. Iš pražiotos jo burnos driekėsi plonas, ilgas, lipnus ir blizgantis seilių siūlas, nelyginant voratinklio gija, kokios rudenį, vėjo nešiojamos, plevena virš plikų dirvonų. Mačiau iškirmijusius, rudus nuo tabako dantis, blyškias, laukinių erškėtrožių spalvos dantenas, panašias į nebešviežios žuvies žiaunas, liežuvį, kažkodėl styrantį burnoje stačiai – virpėjo tik smailus jo galiukas. Aš neišsyk supratau, kad tas žmogus šaukia. Tai buvo matyti iš jo burnos, bet garsas, kurį jis taip sunkiai stūmė iš plaučių, krito žemyn, atsitrenkė į krūtinę ir sutrupėjo. Jo plaukai buvo sutaršyti, iš jų lėkė šiaudgaliai, švarko skvernai plevėsavo.

Mes stovėjom ir žiūrėjom į tą žmogų. Aš buvau sustingęs iš netikėtumo, kad ženklas taip greitai pasitvirtino. Kitą kartą praeina savaitė ir daugiau. Krikštamotė sako, kad visuomet įvykis eina tuojau po ženklo, tik arba įvykis menkas ir aš jo nesugebu pamatyti, arba menkas ženklas ir tada aš jo nepastebiu. Ji tvirtina, girdi, aš dar pernelyg jaunas ir todėl daug ko

neįžiūriu aplinkui. Esą ir auklėjimas mane gerokai sugadinęs.

Niekaip nesupratau, ką tas žmogus šaukia. Man rodos, niekas nesuprato. Netikėtai man tarsi replėmis sugniaužė gerklę: pajutau, kad bus blogai. Kažkas blogo bręsta ore, tvinksta ir anksčiau ar vėliau pratrūks. Nebegalėjau susitvardyti, užsidengiau rankom veidą ir pravirkau. Tėvas krūptelėjo, kaip aš tada, kai pamačiau medyje juodus paukščius, ir iškošė pro dantis:

– Nutilk. Girdi? Nutilk. Nedaryk man gėdos.

Jo balsas tarsi praskynė kelią to žmogaus šauksmui, ir tada mūsų ausys pagavo jį dar nespėjusį sudužti.

– Plėšikai!!!

Kareivių kairės kojos truktelėjo, lyg šokant ant arklių, bet jie nepasijudino iš vietos. Tėvas tylėjo. Reikėjo skubėti, bet jis tyčia delsė. Stovėjo ir žvelgė į žmogų iš pipirmėčių vežimo. Aš žinau: jis duoda šaltakraujiškumo pamoką. Visada mano, kad niekas jo nesupras, bet, kas nori, gali jį iškart perkrimsti. Aš pravirkau, ir dabar jis niekaip negalėjo skubėti. Turėjo savo metodais pamokyti mane šalto proto, gebėjimo tvardytis, nepasiduoti panikai. Amžinai jis turi su kuo nors kovoti. Šįkart pasitaikiau aš. Jeigu manęs nebūtų, jis stengtųsi nugalėti save. Toks jis yra. Ir tegul. Bėda tik, jog kartais jis būna nepakenčiamas. Kad ir su tais kareiviais, kuriuos jis tyčia siundo ant manęs. Aš kiaurai jį matau.Man motina nemažai apie jį pasakojo.

Greta manęs stovėjo žemaūgis kareivis, pavarde Blaževičius, ne ką didesnis už vaiką, puikus raitelis. Jis pasisuko ir sušnibždėjo man į ausį:

– Neverk, Anusai. Nebeverk.

Tas Blaževičius tiki, jog žiogai gali nukąsti karpas nuo žmogaus pirštų. Man pasidarė nejauku, kad jis rūpinasi manim, ir aš paklusau. Atitraukiau rankas nuo veido ir stovėjau, žiūrėdamas į žmogų su botagu rankoje. Man nereikėjo laukti, ką jis pasakys. Aš jaučiau. Iš jo burnos nusidriekusi seilė buvo panaši į karvės, kai ji baigia gerti.

Galų gale jis nusišluostė delnu burną ir pasakė rusiškai:

– Jeigu jūs esate kapitonas Belenicinas, tai kodėl vykstate nuo Čekiškės, o ne nuo Raseinių? Mes jūsų laukiame Motiškių kelyje.

Tėvas galų gale pamiršo mane ir šyptelėjo lūpų kampučiais:

– Aš esu kapitonas Uozolas. Sakykite pagaliau, kas atsitiko?

Jaučiau, kad jis nori atsigręžti į mane ir pasitikrinti, ar aš į jį žiūriu. Bet, suprantama, susitvardė.

– Ar jūs atvykot vietoj kapitono Belenicino?

– Ne, aš atvykau *vietoj savęs*, – taip jis juokauja.

Žmogus kažkodėl nusigręžė, ir man pasidarė jo gaila. Jis ėmė žiūrėti į savo arklius, kurie paėjo į šalikelę ir per žąslus mėgino rupštelti jaunos skanios žolės. Paskui atsigręžė ir tarė ramiu balsu (gal arklių vaizdas jį veikė raminamai):

– Vakar rytą mes išsiuntėm žmogų į Raseinius pakviesti kapitono Belenicino su jo būriu. Ir šiandien laukiam jo Motiškių kely.

– Kapitono Belenicino nėra Raseiniuose. Mano manymu, jis kažkur apie Eržvilką. Yra žinių, kad ten slepiasi... O kas pats tamsta būsi?

Tėvas vos neišsitarė daugiau negu reikia. Jam tai nebūdinga. Jis pats taip mano.

Vyras tik dabar pamatė save. Susisagstė švarką, brūkštelėjo ranka suveltus plaukus. Žiūrėti į žmones beveik taip pat įdomu, kaip stebėti gyvulėlius ar augalus arba pamatyti *ženklus*.

– Seredžiaus taikos teisėjas. Petras Kramonas.

Na štai, vos tik jis pasakė kelis žodžius apie save, ir jau lyg iš naujo pajuto savo padėtį, savo teises. Įtampa išsyk dingo nuo raudono jo veido, šnervės nustojo virpėjusios, lūpos įgavo gudroką išraišką. Tėvui tai patinka. Aiškiai matyti.

Taikos teisėjas pasisuko, perėmė botagą į kairę ranką, o laisva dešiniąja pakvietė tėvą paeiti į šalį. Tėvas linktelėjo, ir jiedu nuėjo link žalio vežimo. Dabar jie lygūs. Vieną kartą, kai tėvas išgirdo, kad Kauno ir kitų miestų fabrikų darbininkai nori lygybės, jis pasakė motinai:

„Žmonių lygybė turi būti nustatyta proto pagrindu. Protingas lygiuojasi su protingu, kvailys su kvailiu. Ko gi nori tie žmonės? Jie ir taip lygūs."

– Taigi, – dabar pasakė tėvas, išsitraukdamas iš bato aulo steką, kad rankos būtų kuo užimtos, – sklinda gandai, kad Eržvilke sukinėjasi Kristupas Gontas su savo gauja. Girdėjot apie tokį? Tai šit kapitonas Belenicinas išvyko ten. Gal galiu aš būti naudingas?

Teisėjas ėjo kapodamas botagu žolę. Kiekvienas kirtis palikdavo juodą dryžį šviesiai žalioje pievoje, kiekvienas kirtis man ėjo per širdį. Kai kas niekada to nesuprastų. Krikštamotei reiktų pamatyti.

– Grynas sutapimas, kad jūs čia atsiradot, – kalbėjo teisėjas Kramonas. – Mes esame labai kebliame padėjime. Jeigu ne jūs, nežinotume iš kur laukti pagalbos.

Teisėjas reikšmingai nutilo, ir dabar aklas būtų supratęs, ką jis pasakys.

– Kristupo Gonto nėra Eržvilke. Jis čia.

– Aha, – tarė tėvas, ir aš pajutau, kad jis vėl nori atsigręžti į mane, bet tik sausai kostelėjo į delną ir pakartojo: – Aha.

– Seredžiuje? – paklausė už kelių žingsnių.

– Belvederyje.

– Belvederyje?

– Taigi. Dvare. Dieną prieš tai ar, tikriau, naktį jie pašeimininkavo Kalviuose.

– Ką jie ten padarė? – paklausė tėvas, o jo balse girdėjosi blogai slepiamas noras pasimėgauti smulkmenomis.

– Kaip visada, – plaukštelėjimas botagu man per širdį. – Kaip visur ir visada. Padega namus. Žmonės bėga lauk su brangiausiais daiktais ir pinigais. Anie viską atima. Žagina moteris. Už menkiausią pasipriešinimą – perpjauta gerklė. Sudegintos dvi turtingiausios sodybos. Nukentėjo dvi moterys ir viena berods dar visai mergaitė. Suprantat, ką turiu omeny, sakydamas „nukentėjo"? Du žmonės užmušti. Tėvas ir sūnus.

Mėgino gelbėti vieną iš tų moterų, o gal pabėgti. Pabėgti jie taip pat niekam neleidžia. Kad kam nepraneštų. Viskas apgalvota ir metodiška.

„Metodiška" – tėvo žodis (metodiška reiškia gerai). Jam nepatinka, kad teisėjas pritaikė jį plėšikams. Jis suraukė kaktą ir pasakė:

– Šunsnukiai.

– Taigi. Gryniausi niekšai, – sutiko taikos teisėjas. – Tokius, kaip Gontas, pakarti maža. Juos reiktų kankinti.

Jiedu pasiekė vieškelį. Teisėjas kažkodėl patrepsėjo kojomis kaip žmogus, kuris nusikrato sniegą nuo kojų, įėjęs į butą iš lauko.

– Nupjaučiau jiems rankas ir kojas, išraučiau liežuvį ir paleisčiau toliau gyventi, – kalbėjo jisai.

– Taigi, – atsakė tėvas; tokie dalykai jam ne prie širdies – per daug jis tvarkingas žmogus.

„Aš esu už dvasines bausmes, – sakydavo jis motinai. – Fizinis susidorojimas su nusikaltėliais netinka mūsų epochos žmogui. Dvasinės bausmės kur kas efektyvesnės. Bet mes vis dar tebesame barbarai."

– O ką jie padarė Balvederyje?

– Kad ir kaip keista, ten beveik nieko. Rūmai dabar tušti. Tad jie tik ramiai atėjo, įsilaužė ir štai jau antra diena kaip ten įsikūrę. Aplinkiniai gyventojai ir ūkvedys pasislėpė.

– Aišku, – atsiliepė tėvas, o aš vėl pamačiau anuos šešis paukščius, sukančius ratą mėlyname danguje, ir oda man pašiurpo kaip išsimaudžius šaltam vandeny.

– Nesu buvęs Belvederyje, bet įsivaizduoju, jog mums nebus sunku juos ten apsupti. Juk aplink rūmus parkas?

– Taip. Veimutinės pušys, sibiriniai kėniai, skautėtalapės liepos. Nuostabus parkas.

– Na ką gi. Važiuojam, – tėvas nusišypsojo. – Jeigu bėda, reikia padėti.

Tuo momentu jis man beveik patiko. Kartais jis gali pasirodyti geras žmogus, bet aš žinau, kad toks įspūdis apgaulingas.

Jis nėra nei blogas, nei geras. Negalima į jį taip žiūrėti. Jis abejingas gerumui ir blogumui.

Tėvas mostelėjo ranka būriui sekti iš paskos ir įlipo į vežimuką. Jo judesiai visuomet labai grakštūs. Teisėjas pažvelgė į jį, ir aš perskaičiau tame žvilgsnyje kaip knygoje: „Tikras gražuolis; kakoja irgi turbūt gražiau už kitus."

Nuo tos akimirkos teisėjas man pradėjo patikti, ir aš mintyse dovanojau jam už tuos nerūpestingus botago kirčius.

Meižis

Gerai čia mudviem, seneliuk, ar ne? Už šitų sienų bruzda, knibžda, pešasi, klastauja, dauginasi, verkia ir juokiasi, o mudu sėdim sau tamsoje ir ramybėje ir nuoširdžiai šnekamės. Naktis, bet mes nemiegam.

– Dievas, Meiži, davė žmogui miegą, kad jis pasislėptų nuo dienos rūpesčių ir pailsėtų.

Ak tėvuk, rūpesčiai... Dabar aš tau papasakosiu teisybę apie savo rankas, ir tuomet tu suprasi, kokių rūpesčių jos man pridarydavo. Paliesk mano plaštaką. Matai? Siauras delnas, ploni ilgi pirštai. Paprasčiausia ranka, ir, rodos, visiškai nestipri, ar ne? Taip ir yra. Aš visas nesu stiprus. Tu mane matei, seneliuk. Bet pusė gubernijos šitų rankų bijojo labiau nei maro. Ar gali įsivaizduoti, kad vyrai kaip ąžuolai vidurnaktį rūko pypkes negalėdami užmigti, nes girdėjo, kad aš esu kažkur netoliese? Patys žiauriausi vagys ir plėšikai žegnojasi išgirdę mano vardą. Žinau, tu netiki manim, manai, kad giriuosi.

– Tikiu, vaikeli. Nes argi tu čia sėdėtum, jeigu teįstengtum vištą pavogti.

Norėčiau, kad tu pabūtum netoli tos vietos, kur aš ką iškrečiu. Papasakosiu tau nors šį tą, kad galėtum spręsti apie mano rankas.

Taigi įsivaizduok blyškią priešaušrio šviesą, sklindančią pro atlapas duris (kad matytųsi vieškelis, jeigu kartais kas

sumanytų ateiti). Įsivaizduok aštuonetą vyrų – jie ką tik grįžo apiplėšę sodybą, kurioje gyveno du turtingi senukai. Visų veidai išvargę nuo nemigos ir įtampos, bet dabar jie patenkinti ir žarsto monetas truputį vangiai ir netgi, sakytum, abejingai. Kol dirbo savo darbą, jie buvo vieningi, visi kaip vienas, bet dabar jau po viskam ir galima pailsėti nuo vienybės. Tad, nors ir būdami drauge, sėdi kas sau, kiekvienas atskirai geria pernakt atšalusią gelsvą rugių degtinę, nors rankos su puodeliais pakyla drauge ir drauge nusileidžia, kas sau užkanda rūkytu vyšnių spalvos kumpiu ir žaliais svogūnų laiškais, tegu kumpis vienas ir svogūnai iš to paties daržo. Ir šneka kas sau: nors visi drauge pajuokia kurį vieną, bet kiekvienas sako tai, kas tik jam pačiam atrodo juokinga; vadinasi, ir juokiasi kiekvienas sau.

Aš nėjau kartu su jais, bet kažkuris vyras vis tiek pastumia man krūvelę monetų. Numoju į jas ranka, nes kam jos man reikalingos. Aš, tėvuk, niekada nebuvau godus pinigų, ir plėšikavimas nebuvo man verslas, o tik vienintelis užsiėmimas, kuriam buvau tinkamas. Juk turi žmogus ką nors veikti.

Man patinka tas rytmetys, aš juokiuosi, siūbuoju į šalis, barbenu pirštais į blizgantį suolą, mano akys šokinėja nuo vieno daikto prie kito, prisimerkdamos, kai stabteliu ir pažiūriu į ką įdėmiau, ir vėl plačiai atsiverdamos, kai žvilgsnis šuoliuoja daiktų paviršium nesustodamas. Matei, tėvuk, koks aš judrus.

Kažką pasakau vyrams (pasakau švepluodamas – nuo mažens aš truputį švepluoju), ir vienas, labiau įsismaginęs, atsako man pamėgdžiodamas šveplavimą. Regis, aš nieko nepastebėjau, neatkreipiau dėmesio, aš toliau erziu ant savo suolo, o žvilgsnis tebešuoliuoja daiktais, regis, nieko neatsitiko.

Bet ne, vyrų vyzdžiai pamažėle plečiasi. Aš pats dar nieko blogo nenujaučiu, o jie jau mato. Vyrai žiūri į mano rankas, o jų lūpos beregint apsitraukia balkšvais pelėsiais. Rankos, čiupinėjusios ir maigiusios suolo medieną, dabar ramios. Aš dar nieko nežinau, o jie jau žino, kad mano rankos ima mane savo valdžion. Plaštakos, tėvuk, nurimusios taip, kad, rodos, nė

kraujas nebeteka jų gyslomis, rodos, jos apmiršta, rodos, jos yra vienintelis nejudrus daiktas tame dideliame pasaulyje, kuriame viskas juda, bėga, krenta, gimsta, lekia, plaukia, kruta, šlaužia ir taip toliau. Mano plaštakų ir pirštų nejudrumas dvelkia nykiu speigu, nebūtim. Baltos sustingusios rankos, tėvuk, – mirties ženklas.

Tau, seneliuk, pasirodytų, kad mano kūnas, mano smegenys priešinasi rankų ramybei. Raumenys ir kaulai visomis išgalėmis puola ir puola šaltį, apėmusį rankas. Viskas perniek: mano rankų ramybė pavaldi tik velniui, tik „ne", ir visų gyvybės dvasių, šaukiančių „taip", siekiai iš anksto pasmerkti.

Nė vienas iš tų vyrų, susėdusių aplink stalą, šito negalvoja. Mano rankos, auštančios ant rudo suolo, pamažėle kausto jų judesius, paralyžiuoja smegenis, panašiai kaip žalčio žvilgsnis priverčia sustingti pelę. Mano rankos užbraukia vieno iš jų gyvenimą. Tą jie žino.

Kai rankos galų gale pradeda judėti, tai atrodo, kad jos tik virptelėjo ant suolo, daugiau nieko, tik truputį suvirpėjo. Bet kodėl tada raudonas, tirštas kaip upės dumblas kraujas pliaupia iš perpjautos gerklės ant stalo, ant svogūnų laiškų, ant kumpio, tyliai apsemia monetas ir suraikytą rupią duoną? Kodėl jis teka per aslą kažkur po slenksčiu?

Štai kokia velniška mano rankų galia. Ar kada pagalvotum, tėvuk?

– Man atrodo, Meiži, kad tu būsi padegęs savo tėvų namus.

Pamirškim tai, tėvuk. Tas buvo taip seniai, kad aš negaliu prisiminti, kaip ten iš tiesų atsitiko. Ir taip daug kuo turim stebėtis.

Kapitonas

Regis, taikos teisėjas priklauso tam tikrai žmonių rūšiai: „Darbe, pasidaryk pats". Tokie žmonės vos nutaikę progą meta

dirbę, nuoširdžiai tikėdami, jog kaip tik tas darbas nėra tiesioginė jų priedermė. Šitoks taikos teisėjas niekados nepasiims kelių savo miestelio vyrų ir nepamėgins susitvarkyti su niekdariais, savavaliaujančiais jo apygardoj. Aš suprantu, kad vieni žmonės būna veiksmo žmonės, kitų veiklumu nepripildytum nė žirnio ankšties. Bet taikos teisėjas Kramonas yra toks savotiškas tipas, kurio geri norai tiesiog virsta per kraštus, kad tik išvengtų veiksmo. Žodžiu sakant, toks žmogus padės visas jėgas ir sumanumą, kol suras žmogų, galintį nukirsti medį, užuot nukirtęs jį pats. Būna tokių.

– Manding galime užsukti pas mane, – sako jis. – Aš manau, plėšikai nedings. Tikriausiai žino, kad kapitonas Belenicinas jų ieško aplink Eržvilką. Papietausime. Pailsėsime. O tada jau bus galima imtis to darbo.

Imtis, žinoma, turėsiu aš. Kurių galų pats šitaip skubėjai, jeigu mes dar ir papietauti galim suspėti? Bijojai, kad nepraeitume pro šalį.

Viešpatie, ar jo namiškiai neužuodžia, kaip jis atsiduoda prakaitu. Simpatiškas žmogus, bet kvapo galėtų ir nebūti.

– Taip ir manyčiau, – sako teisėjas.

– Ne, nevalia šitaip daryti, – reikia jam duoti pareigingumo pamoką, nedidelę, subtilią. – Pirmiau privalau viską užbaigti.

Aš labai norėčiau valandėlę atsidurti kur po stogu, vėsiame kambaryje, kur akys gautų truputį pailsėti nuo ryškios šviesos ir skaudžių gegužės spalvų.

– Ar daug tenai tų šunsnukių? – klausiu aš.

„Šunsnukiai" yra bene vienintelis stiprus žodis, kurį aš retkarčiais pavartoju. Man užtenka to vieno, į jį sudedu visą panieką ir pasišlykštėjimą. Tie, kas mane seniau pažįsta, žino šitai ir supranta, jog man jis atstoja visus pasaulio keiksmažodžius. Galų gale esam protingi žmonės ir galim verstis be keiksmažodžių. Ponia Belenicina vieną kartą sakė (kapitonas man pasakojo):

„Tam Uozolui geriau reikėjo stoti į dvasininkų seminariją. Koks jis kareivis, jeigu nemoka stipriai ko nors niekinti ar neapkęsti?"

„Kodėl tu taip manai, mieloji?" – pasiteiravo Belenicinas (esu įsitikinęs, kad nukąsdamas siūlą, nes pats turi siūtis sagas į mundurą).

„Kiek ten to pykčio, jeigu jis sutelpa į vienui vieną žodį „šunsnukis".

„Kartais, mieloji, jis dar sako „bestija".

Dieve, jie pasidarė iš to anekdotą.

– Septyni ar aštuoni, – sako teisėjas. – Daugiau jų nebus.

Mes važiuojame per tiltą, dusliai trinksintį po ratais. Tilto savininkas su baltais ūsais liūdnai žiūri į mus: kariuomenė nemoka už pervažiavimą.

– Mūsų buvo keli vyrai, – murma teisėjas. Pamatęs jūsų būrį, aš nusiunčiau juos namo.

Na žinoma.

– Bet jeigu reikia, galiu juos vėl surinkti.

Ką, jis skaito mintis?

– Susitvarkysim, – aš išsiimu iš kišenės baltą nosinę su lygiu mėlynu krašteliu ir šluostausi kaktą.

– Ar man vykti kartu su jumis? – teisėjas klausia, žiūrėdamas tiesiai prieš save, o paskui dėl visa ko priduria, bet jau arkliams: – Nuo–o.

– Kaip norit, – mano balsas nuostabiai abejingas, ir dabar, regis, jam tikrai nebepatogu. – Tik štai ko noriu tamstą paprašyti. Drauge su manim yra mano sūnus. Visai dar vaikas. Aš norėčiau kol kas palikti jį čia.

Malonus žmogus, bet nenujaučia, kaip aš su juo žaidžiu. Jis apsidžiaugia gavęs atsikvėpti. Kroketo sviedinio psichologija.

– Taip, taip. Kokia gali būti šneka. Būtinai palikite. Mano žmona jį prižiūrės. Suprantama, negalima vaiko leisti į tokį žygį. Turime puikų sodą, galės ten sau žaisti.

Naivuolis.

– Nėra jis toks mažas, kad reikalautų priežiūros. Aš tenorėčiau, jeigu tamstos neapsunkins, jį čia palikti.

Prašnekęs apie Anusą, jaučiu burnoje nemalonų krekenų skonį. Mielai baigčiau tą kalbą, bet dabar teisėjas nudžiugo, aptikęs temą pašnekesiui.

– Ir kaip tamsta nebijai imtis savo vaiko į šitokius žygius? Juk pavojinga ir nuovargis.

– Tegul pratinasi, – sakau, nes nonoriu nieko jam aiškinti.

– Ruošiate karo mokyklai?

– Taip, – jau nebežinau kaip užbaigti nemalonią šneką.

Tačiau teisėjas rasi pats bus pajutęs mano nenorą šnekėtis. Tik jis turbūt klaidingai išsiaiškino ir mano, kad aš pykstu dėl jo atsargumo.

– Jeigu neprieštarausit, aš važiuosiu į Belvederį kartu su jūsų būriu, – kiekvieną žodį teisėjas stačiai jėga išstumia iš burnos.

– Kaip tamsta nori. Mes eisime pėsti. Parke nebus kur jodinėti.

– Taigi. Eisiu su jumis.

Dabar vežimukas trinksi Seredžiaus grindiniu, ir nė lingės negelbsti nuo kratymo. Šitaip kratant, ramus mano veidas netenka griežtumo, nes veido oda ir raumenys dreba į ratų taktą. Pasijutau nejaukiai. Teisėjo skruostai ir lūpos klapsi dar smagiau. Vežimukas darda gatve, jam iš paskos už kokių dvidešimties metrų žingine joja būrys. Čia viename, čia kitame lange prasiskleidžia balta užuolaidėlė, pasirodo žmogaus galva, paskui ant palangės nusileidžia alkūnės – žmonėms įdomu. Išgirdę apie plėšikus, visi lindi namie. Žmogaus įprotis – slėptis nuo nelaimės savo namuose, savo urve, savyje, nors kaip tik ten lengviausia su juo susidoroti. Kristupo Gonto taktika tuo ir paremta. Kaip jis padarė tokį atradimą? Aš įsitikinęs, kad visai atsitiktinai, nes argi tie šunsnukiai moka mąstyti. Atradimas sėkmingas, veikia be priekaištų. Pajutęs degant namus, visuomet žmogus čiumpa gelbėti tai, kas jam brangiausia.

Paprastai brangiausi būna pinigai. Nė sykio nebuvo apiplėštos tos sodybos, kur yra mažamečių vaikų. Ką gi, suprantama. Juk tada iš degančių namų žmonės griebtųsi gelbėti vaikus, o kokia Gontui nauda iš vaikų. Gontas turėtų būti pasakiškai turtingas. Ko dar jis nori? Kodėl nemeta savo amato? Galų gale tai jo dalykas. Dabar jau per vėlu mesti. Dabar jau mes priversime jį mesti visus pasaulio amatus. Ilsėkis ramybėje – štai vieninteliai mūsų žodžiai, kuriais mes palydime tas bestijas.

– Tprū, – sako taikos teisėjas, ir vežimukas sustoja prie tilto per Pieštvę. Upelis, tekantis per žalius akmenis, skaidrus kaip akis ir visiškai seklus. Net nuo kelio matyti žuvų mailiaus būreliai, besisukiojantys apie akmenis. Iš abiejų pusių upelis apaugęs alksniais, tarp kurių styro aviečių ir dilgėlių stagarai.

– Mes geriame iš šito upelio, – kažkodėl didžiuodamasis aiškina teisėjas, o aš linksiu galva. – O ten aukščiau mano ūkis.

Pakeliu akis. Sodyba stovi lėkštame šlaite. Namas su baltai nudažytomis langinėmis, aplinkui sodas – obelys, vyšnios, serbentai, aviliai, per sodą takelis, matyt, link ūkinių pastatų.

– Anusai, – pogarsiai ištariu.

Jis sunkiai nučiuožia nuo arklio ir eina artyn, vesdamasis gyvulį už pavadžio. Veidas prakaituotas, plaukai taip pat šlapi ir sulipę. Nejučia pasipurtau iš pasidygėjimo.

– Mes turime dirbti savo darbą. Tu pasiliksi čia ir palauksi, kol mes baigsime. Supratai?

Anusas linkteli. Aš žiūriu į teisėją ir matau jo akyse nuostabą. Žmonėms visada keistas to vaiko vardas (aš čia mažiausiai kaltas). Teisėjo vyzdžiuose parašyta: „Ir sugalvok tu man tokį. Šitie kariškiai taip riečia nosį, kad net savo vaikams negali duoti žmoniškų vardų. Anusas. Pamanykit." Galimas daiktas, kad aš apsirinku. Gal jis stebisi visai ne vardu, o išvaizda. Vieną dieną girdėjau, kaip vaistininkas šnekėjosi su savo broliu, žiūrėdami į Anusą. Vaistininko brolis pasakė:

„Kažkoks keistas vaikas. Nesinorėtų taip galvoti, bet manding bus nepilno proto."

Vaistininkas atsiliepė:

„Esu matęs senųjų dailininkų paveikslų, kuriuose visi vaikai panašūs į idiotus. Išsyk nesuprasi kodėl. Tik ilgėliau pasižiūrėjus tampa aišku. Tai todėl, kad jų veidai kaip suaugusių."

– Čia drauge su tavim bus moteris, – aš pasitikslindamas pakeliu antakius ir žiūriu į teisėją, jis pritariamai linkteli. – Taigi čia bus moteris, kurios tu privalai visur klausyti. Jeigu norėsi gerti, paprašysi jos. Valgyti dar per anksti. Jei siūlytų, tu mandagiai atsisakysi. Supratai? Viskas.

Dabar teisėjo akyse parašyta: „Viešpatie tu mano!" Tegul galvoja, ką nori. Pasisuku į jį ir klausiu:

– Kur galėtume pririšti arklius?

– Ana ten, – jis rodo du ilgus rąstus, specialiai pritaikytus tam tikslui.

– Visi pririšk savo arklius, – sakau kareiviams.

Jie išmuštruoti kaip reikiant, ir jiems patinka trumpi, aiškūs įsakymai. Mano tvarkingumas, galima sakyti, veiklos elegancija nejučia jiems ima kelti pasigėrėjimą. Aš matau. Tačiau šįsyk, gal nuo kaitros, o gal todėl, kad tuojau reikės eiti ir, be abejo, šaudyti, jų judesiai vangūs, lėti. Įsidėmėsime tai.

Meižis

Na, tėvuk, nežinau. Mes neturėjome Belvederyje jokių reikalų. Tiesiog ilgai gyvenom vienoje vietoje, Stanislavo miške. Paskui mums pasakė, kad pasirodė Kristupas. Viskas išėjo savaime.

– Ar Kristupas Gontas, Meiži?

Taip, seneliuk, jis. Tu apie jį girdėjai. Linksmas žmogus, nepiktas, tik dėl pinigų beširdis.

– Ak Meiži, Meiži... Nereikėjo tau pas jį eiti.

Taigi, tėvuk. Nuėjom, vadinasi, į Belvederį, išgėrėm degtinės, šokom ilgokai, paskui šnekėjomės ir dainavom. Dvaras

tuščias, ūkvedys ir aplinkiniai gyventojai išsislapstę. Net mums, būryje, dvaras atrodė kiek per tuščias. Nebuvo labai jauku ir vertėjo tuojau iš ten išeiti. Be reikalo užsibuvome. Gal kiek per daug išgerta...

Rytą mane pažadino garsas, panašus į botago pliaukštelėjimą.

– Šūvis?

Taip, senuk. Aš pakirdau ir išvydau Gontą, stovintį prie lango su šautuvu.

„Kelkis, Meiži, – sako jis man. – Jau turim po vieną nudobtą iš abiejų pusių."

Jis šypsojosi, tėvuk, viena pusė jo veido buvo saulės apšviesta, ir jis atrodė gražus tarsi grafas, ankstų rytą medžiojantis pro miegamojo langą povus. Barzda jo veidą darė kažkokį šventą, tėvuk.

Ir štai, seneliuk, saulė, rytas, mėlynas dangus pro langą, Gontas švytinčiu veidu... Aš irgi pasijutau kaip grafas. Nieko nesupratau:

„Kas atsitiko? Iš kokių pusių?"

„Kareiviai", – sako Gontas juokdamasis ir vėl užsitaiso šautuvą.

Ten buvo trisdešimt kareivių, tėvuk. Specialus patruliuojantis būrys. Trisdešimt puikių kariškų šautuvų prieš mūsų keturis padėvėtus. Tie vaikinai, senuk, susirinko mus kaip viščiukus, įsipainiojusius į kanapes.

– O tu, Meiži? Su tavo vikrumu šitaip įkliūti!

Taigi, tėvuk. Aš ir pats suku galvą, kaip ten galėjo šitaip atsitikti. Nesuprantu. Kas kas, o aš tikrai turėjau išsprūsti jiems iš nagų. Ak seneliuk, likimas. Kitaip nepaaiškinsi. Rasi taip buvo įrašyta mano lemty.

– Mes užsitarnaujame sau likimą, Meiži.

– Vadinasi, tą rytą jau buvau užsitarnavęs. Nieko nepadarysi. Įsidėmėk, seneliuk, šį mano istorijos momentą. Nuo čia, kas tik atsitiks, viskas ves mane į keturių sienų maišą, pas tave.

O rytą į kartuves. Kažin ar greit pradės švisti? Dabar jau būtų tikrai kvaila, jeigu nespėčiau tau visko papasakoti.

Kiaurą naktį mes išsėdėjome gražiose Belvederio arklidėse. Kad tu būtum, tėvuk, matęs tas arklides! Siauri kryžiaus pavidalo langiukai, išlipdytos sienos. Ne arklidės, o dar vienas rūmas.

Vos tik jie mus suvedė tenai, margą, netvarkingą, purviną gaują, aš tuojau atsiskyriau nuo kitų. Visi iškart sugulė ar susėdo ant grindų (arklių čia seniai nebelaikė, tad nebuvo nei šiaudų, nei šieno, nei mėšlo, tik dulkių kvapas ir balandžių išmatos; balandžiai sukosi savo lizdus aukštoj palubėj ir kartkartėmis supliaukšėdavo sparnais, perskrisdami nuo vienos gegnės prie kitos). Dauguma tylėjo, tik vienas kitas keiksnojo, trindamasis sumuštas vietas.

Aš, tėvuk, elgiausi visai kitaip. Kažkas man atsitiko. Ligi tol dar niekada nebuvau pagautas, ir dabar stačiai šėlau. Mano bičiuliai abejingai žiūrėjo, kaip aš, vos patekęs arklidėsna, ėmiau urgzti ir vikriai karstytis sienomis ir sąsparomis, ieškodamas plyšio, pro kurį galėčiau išlįsti lauk. Pasižiūrėjus į kitus, galima buvo pagalvoti, kad jie netgi patenkinti, jog nebereikia nieko daryti – pulti, bėgti, slėptis, – tokie jie buvo nuslopę: įsitikinę, kad jau viskas, galas. O aš – ne. Murmėdamas sau po nosimi, aš vis zujau po visą arklidžių ertmę, pažeme ir pastoge, niekaip neįstengdamas susiimti, neįstengdamas patikėti, kad esu nelaisvėje, uždarytas, įkalintas. Visi kiti pavargo į mane bežiūrėdami, o aš vis spurdėjau ir spurdėjau, rodės, negalėjau sustoti nė labiausiai norėdamas, turėjo išsisukti kažkokia spyruoklė man viduj, bet vis neišsisuko. Nerasdamas jokio plyšio, tėvuk, aš tarsi apakau, ėmiau atsimušinėti visu kūnu į sienas, nemačiau jų: einu, atsitrenkiu į mūrą ar rąstą, ar ėdžias, visai jų neregėdamas, krentu žemėn, keliuosi, einu priešingon pusėn, jei pasitaiko žmogus, lipu ant žmogaus, vėl krentu, stojuosi ir vėl einu. Žmonės lėtai pasitraukia, duodami man kelią, nes ir baisu manęs tokio, antra vertus, ką jau bepadarysi: tegul eina.

Gal spyruoklė mano viduj niekada nebūtų išsisukus, kol nebūčiau nugriuvęs be kvapo, toks sulaužytas įtaisas, sugedusi lėlė, nuvarytas gyvulys. Bet veikiai, tėvuk, pasirodė kareiviai su geležiniais pančiais ir visus supančiojo, kad nepabėgtume, kai reiks vesti į kvotimus. Pančiojimams aš nesipriešinau, rodės, nė nematau kareivių, nesuprantu, kas čia darosi, o tik dairausi po pastogę, lyg svarstydamas, pro kur išskristi, jeigu jau kojomis išeiti nebegalima. Ir vis kažką murmėjau ir murmėjau, pats nežinau ką, retsykiais suurgzdamas.

Supančiotas aš vėl pajudėjau eiti, bet griuvau, atsistojau, vėl klupau, kaskart sudejuodamas, bet ne iš skausmo, o lyg nustebęs: kas atsitiko, kad nepaeinu? Tada akimirką man akyse prašviesėjo, nušlubčiojau į nišą sienoj, atsisėdau atokiau nuo kitų, susirietęs, nukoręs rankas, kurių pirštai, sakytum priklausydami kitam kūnui ir atsiliepdami kitos galvos įsakymams, labai švelniai ir atsargiai ridinėjo smulkius akmenukus ir sudžiūvusius mėšlo trupinėlius.

Daugiau aš, tėvuk, nebesiblaškiau, tik sėdėjau atrėmęs galvą į sieną, įbedęs baugiai tuščią žvilgsnį į dulkiną langelį. Turbūt kitiems atrodžiau panašus į primuštą bandšunį, kuris lekuoja iškišęs liežuvį. Aš palūžau, tėvuk. Supranti? Kas kelios minutės man kūną sutraukdavo mėšlungis. Konvulsijos sugniaužd avo trūkčiojančius raumenis ir krūtinę, nugarkaulis išsiriesdavo priekin braškėdamas ir cypdamas, lyg neteptas, žandikaulis visai atsiverdavo, kone liesdavo krūtinę, ir bičiuliai matė burnoje putotas seiles ir rudus dantis. Ir tik mano rankos visoje toje agonijoje buvo kupinos ramybės, ploni pirštai lėtai judėjo, rūpestingai apčiupinėdami kiekvieną žemės gurvolėlį, kiekvieną šiaudelį, kurį tik įstengė pasiekti.

Mano kančia, tėvuk, buvo neapsakoma, netgi sunkiai man pačiam suprantama, nes kaipgi gali šitaip kentėti tas, kuris ne sykį suteikė tiek kančių kitiems. Juk šitaip kęsdamas, galima sakyti – mokėdamas kentėti, aš, regis, neįstengčiau nė gėlės nuskinti negraužiamas sąžinės. Vienas kitas iš kalinių, aš

žinau, jautė norą man padėti (gal ne iš gailesčio, o įsiteikdamas), bet nedrįso. Baimė, tėvuk. Bijojo manęs. Net Kristupas Gontas, kuris buvo nė kiek už mane ne mažesnis piktadarys, o gal dar didesnis, ir tas manęs bijojo. Norėdamas neprarasti autoriteto, Gontas sėdėjo atsilošęs į sieną ir šypsojosi netardamas nė žodžio ir į nieką nesikišdamas. Bet jo akys pro pusiau nuleistas blakstienas budriai ir atidžiai sekė: Gontas manęs bijojo.

Atėjus sutemoms ir barškant lauke kareivių katiliukams, kaliniai kiek sujudo. Jie buvo alkani ir dabar, be savo sumušimų, keiksnojo dar ir kareivius, per kuriuos turi dvėsti iš bado.

„O gal mus nori badu numarinti?"

Tik aš, tampomas keistų konvulsijų, nekreipdamas dėmesio nei į alkį, nei į grindų kietumą, vis tokioje pat padėtyje išsėdėjau visą naktį. Niekas nepasikeitė nė tada, kai išaušus rytui durys prasivėrė ir šiurkštus balsas sumaurojo:

„Meiži! Judėk, tu kurvos vaike."

Ankstyvi rytmečiai, tėvuk, turi savo ypatingą kvapą. Panašiai kaip jazminai ar sutrinti tarp pirštų rasoti rūtų lapeliai. Aš pajutau jį išėjęs pro arklidžių duris ir iškart aprimau. Lipdamas rūmų laiptais, išgirdau:

„Įveskit!"

Mane įvedė vidun. Kambaryje, kuriame aną naktį miegojome mudu su Gontu, sėdėjo vyras kapitono munduru ir vaikas, gal penkiolikos metų, maždaug mano ūgio. Vaikas man išsyk patiko. Viešpatie, tėvuk, tu pamatysi, koks lemtingas man buvo to vaiko sėdėjimas tenai.

– Vaikas, Meiži? Iš kur ten galėjo atsirasti vaikas? Ar tu jo neišsigalvojai? Gal tavo iškamuotos akys palaikė vaiku kokį šešėlį ar ant kėdės numestą rūbą?

Ne, tėvuk. Ten tikrai buvo vaikas, dar kvailiukas iš pažiūros, bet akys rodė jį esant protingą. Kaip vėliau paaiškėjo, jis buvo kapitono sūnus. Jo vardo tu niekaip neįspėtum.

– Na, Meiži?

Jis buvo vardu Anusas. Gryna teisybė, seneliuk. Man teko matyti šunį, pavadintą Nieku, ir karvę, vadinamą dar keisčiau, bet šitokiu vardu jokio gyvo padaro sutikti neteko. Kai mane įvedė, jis man nusišypsojo.

Maniau, kad mane pradės kvosti, bet, pasirodė, visai ne dėl to buvau pašauktas.

– Ko jam, Meiži, iš tavęs reikėjo? Ko gali reikėti ponui iš tokio paprasto berniuko, kaip tu?

Jis norėjo, kad stočiau jam tarnauti. Buvo daug apie mane girdėjęs, žinojo, kad esu greitas ir vikrus. Čekiškėje, kaip pasakė, sugavo nusikaltėlį, Juodąjį Kazimierą, kurį reikėjo kuo greičiau nugabenti į Kauną. Neturėjo tam tinkamo žmogaus ir prisiminė mane. Taip jis ir pasakė: jeigu aš nuvesiu į Kauną tą žmogų, kuris turi būti kuo greičiau tenai pristatytas, ir įteiksiu kalėjimo viršininkui laišką, man viskas bus dovanota. Visos mano kaltės. Ir aš galėsiu pradėti gyvenimą iš naujo. Žinoma, aš galėjau atsisakyti. Bet nusprendžiau pamėginti. Besėdėdamas tose arklidėse, supratau, kad mano nedideli laimės ištekliai pasibaigė. Nebeturiu jų nė kruopelės. O neturėdamas laimės nė per nago juodymą, ilgai plėšiku nebūsi. Naktį arklidėse apgailestaudamas pagalvojau, kad jau seniau man reikėjo mesti tą verslą. Ir štai pasitaikė proga. Aš sutikau, tėvuk.

– Bet, vaikeli, tegu ir koks būtum vikrus, neįstengsi tokį kelią nuvesti žmogaus, žinančio, kad jį veda pakarti.

Teisybė, tėvuk. Bet turėjau jį vesti ne vienas. Kapitonas paskyrė kareivį man padėti.

– Na, tada kas kita, Meiži. Tada vertėjo pamėginti. Tik ar nepagalvojai, kad tave gali apgauti?

Ne, tėvuk. Teisybė, dingtelėjo mintis. Bet tas vaikas, tas Anusas, su tokia nuoširdžia užuojauta žiūrėjo į mane, kad man tapo aišku: apgaulės čia negali būti. Man turi pasisekti. Tai, kad kapitonas leidžia vaikui ten sėdėti, man buvo didžiausias įrodymas. Niekas juk neleistų savo vaikui žiūrėti, kaip apgaunamas žmogus.

– Bet vis tiek, Meiži, jis tave apgavo. Nes argi tu čia būtum?

Palūkėk, tėvuk, neskubėk. Viskas ne taip jau paprasta, kaip atrodo. Kapitonas čia nekaltas. Dievas nenorėjo, kad man gerai klotųsi. Leisk papasakoti iki galo.

– Pasakok, Meiži, pasakok. Aš nesitveriu greičiau sužinoti, kaip toliau buvo. Še, išgerk dar vandens.

Dėkui, tėvuk.

Tad štai. Po kokių dviejų valandų mes išėjom. Aš gavau kareivišką mundurą, maišelį, gertuvę, truputį maisto ir šautuvą su durtuvu. Su tokiais rūbais ir tokiais daiktais aš pradėjau gyventi iš naujo. Be manęs, kalinį varė toksai Lašukas, amžiną jam atilsį. Išėjom, kai visi dar miegojo.

Mes nusileidom stačiais laiptais nuo Belvederio kranto. Prieš leisdamasis aš atsisukau. Pasirodė, kad kažkas žiūri man į nugarą. Lange, tėvuk, stovėjo tasai Anusas ir mojo man ranka. Geras vaikas.

Štai ką aš dabar pagalvojau, seneliuk: mano gyvenimas panašus į venterį žuvims gaudyti. Iš pradžių, vos į jį patenki, jis yra platus ir, rodos, neturi ribų. Paskui iš lengvo ima siaurėti. Tu eini į jo gilumą, o jis nuolat siaurėja ir siaurėja, kol galiausiai pastebi, kad jis nėra beribis, o turi daugmaž aiškias ribas kairėj, dešinėj, viršuj ir apačioj. Kuo ilgiau tu gyveni, tuo siauresnis darosi venteris. Kai pakliuvau į tas arklides, man reikėjo šitai suprasti ir nieko nebesistengti. Bet aš maniau, kad galima iš venterio išlįsti. O po teisybei – tik lindau ir lindau gilyn į jo vidų, jis nuolat siaurėjo, kol atsidūriau paskutiniame taške – venterio gale, šitoje tamsioje kamaroje. Ar tu supranti, tėvuk, ką noriu pasakyti?

– Suprantu, Meiži. Tik ne tavo vieno toks gyvenimas, o visų. Visi mes ateinam į venterio galą, bet tie, kurie nėra akli, mato, kad šiame gale yra skylutė, specialiai padaryta iš venterio išeiti į plačiąją upę.

Ne, tėvuk, tie, kurie mato tą angą, yra akli, nes pačiu geriausiu atveju tai išėjimas į kitą venterio maišą, daug didesnį.

Ir jeigu dabar dar gali nutikti stebuklas ir tu iš čia ištrūksi, tai paskui šito nebegalėsi padaryti. Iš ten nebeišeisi, lygiai kaip žuvis neberanda skylės, pro kurią įlindo.

Tai va, seneliuk, aš, kvailys, tikėjau, kad einu atgal, o iš tiesų tik lindau ir lindau gilyn. Mes nusileidom nuo Belvederio kranto, o aš nesitvėriau savo kaily iš laimės, kad viskas taip pasisuko ir esu laisvas. Laisvas, tėvuk. Man nereikėjo nė stengtis, aš išsyk pamiršau visą savo praeitį ir išplėčiau akis ir ausis, stengdamasis pasirinkti naujų įspūdžių, ant kurių, galvojau, turės stovėti naujojo mano gyvenimo rūmas. Ar tau nieko, tėvuk, tas neprimena? Ar nepanašus tau šitas tikėjimas į mano vargšo velionio tėvo viltį, kad su nauju namu prasidės ir kitas gyvenimas? Ar galiu galvoti, tėvuk, kad esu kitoniškas negu tie, iš kurių aš atsiradau? Mes ėjom per žolę, ir aš pirmąsyk po ilgo laiko nesibaiminau, kad skaisti žalia žolė tuojau bus sulieta krauju dėl manęs, dėl to, kad man kažkas nepatiko. Tą valandėlę, tėvuk, aš tikėjau savim, tikėjau, kad gyvensiu tame naujame rūme, net jeigu turėčiau nusikirsti rankas. Iš nakties aš išėjau į dieną, taip man viskas rodės. Gryniausia teisybė, tėvuk: aš sustojau pievoje, pakėliau akis į dangų ir pirmąsyk per savo amželį padėkojau Dievui, kad jis galų gale pamatė mane. Tau turbūt niekada taip nebuvo atsitikę.

Paskui mes perėjom ganomas lankas, pasiekėm Nemuną ir nuėjom šlapiu pakrantės smėliu, ant kurio pavasario potvynis buvo prinešęs ir palikęs sudžiūvusių karklų šakelių, apsivėlusių maurais, parudusių gumbuotų ajerų šaknų, žolės kuokštų, lentų nuolaužų. Kaip man visa tai buvo, tėvuk, pažįstama ir artima! Naujas mano gyvenimas prasidėjo nuo vandens, nuo upės, ir aš dar sykį padėkojau už taiDievui.

Aš marksčiausi nuo spindinčio vandens raibuliavimo ir uodžiau žuvies ir dervos kvapais persmelktą vėją, atidvelkiantį iš kitos Nemuno pusės, iš Kriūkų, kur gyvena žvejai, kur dirbamos ir dervuojamos viltys. Kiekvienas kvapas, kiekviena spalva ir garsas man buvo kitokie nei anksčiau. Dabar,

pasakodamas tau, aš iš naujo patiriu visą džiaugsmą. Toks jis buvo stiprus, kad net jo prisiminimas gali padaryti mane laimingą. Ak tėvuk, tėvuk...

– Tu, Meiži, pasakok, pasakok, nesiraukyk. Negaišk laiko, aš už tave apgailestausiu, o tu tik klok viską. Man rodos, dangus jau šviesėja.

Tas Lašukas, kuris ėjo kartu, buvo truputį kumptelėjęs, ir dėl to jo nugara atrodė labai siaura, kaip žuvies, bet jis turėjo tokias stiprias beždžionės rankas, kad galėjo sugniaužti mešką. Juodasis Kazimieras ūgio buvo neaukšto, bet ir nelabai žemo, menkais ūseliais, ir išvis buvo panašesnis į siuvėją negu į plėšiką. Jis gyrėsi esąs nepaprastas šaulys: kai paimąs į rankas šautuvą, iš jo žydros akies pro taikiklio plyšį nusitiesianti balta sidabro styga iki pat taikinio vidurio.

Lašuko tikroji pavardė buvo Pivorius, ir kilęs jis buvo iš Pasvalio. Jis tolydžio prašnekdavo apie alų ir tada valandėlę pliaukšėdavo liežuviu iš skanumo. Amžiną jam atilsį. Tai jis nešė kapitono laišką, kurį turėjom įteikti Kaune.

„Ar tau, Lašuk, nebuvo baisu, kai sužinojai, kad teks su manim eiti?" – paklausiau aš jo, žvalgydamasis į urvinių kregždžių olas kietame molėtame skardyje.

Eidami palei Nemuną, mes priėjom lygioje vietoje išsišovusią kalvelę. Vieną jos šlaitą potvyniai buvo nuplovę, lyg peiliu nuriekę. Jame kregždės ir gyveno. Atsimeni, tėvuk, pasakojau tau apie kregždes? Na štai, čia ir vėl kregždės. Tas rodo, kad net jeigu tikrai būtų prasidėjęs kitas gyvenimas, jis nebūtų skyręsis nuo ano, nes jau iš pat pradžių daug kuo panėšėjo į ano, senojo, pradžią.

„Ne, – Lašukas nužvelgė mane nuo galvos iki pėdų. – Ko man tavęs bijoti? Aš už tave stipresnis. O be to, jeigu man ką padarytum, vienas šito, – jis parodė į Juodąjį Kazimierą, – neišsaugotum. Tau tik blogiau būtų."

„Tavo teisybė, – sumurmėjau aš.

„Galėtume susiimti, Meiži, – kibo jis. – Pamatytum, kas stipresnis."

Bet aš jį jau buvau pamiršęs, o jis dėl to, matyt, įsižeidė.

„Užlipsiu pasižiūrėsiu, – pasakiau aš, man rūpėjo kregždės. – Judu čia pabūkit. Arba ne. Užlipkit ant viršaus. Šita kalva vadinasi Palocius. Aš paskui vieną dalyką parodysiu."

Pasiremdamas šautuvu kaip lazda, ėmiau kopti skardin. Klykaudamos kregždės visu būriu ėmė suktis man apie galvą. Jų buvo koks šimtas, tėvuk, ir pralėkdamos jos sparnais užkliudydavo pakaušį ar veidą. Bet aš vis tiek ropščiausi aukštyn, nepaisydamas. Lipau aš labai vikriai, nors turėjau ant nugaros kuprinę, o rankoje nešiausi šautuvą.

Lašukas su Juoduoju Kazimieru apėjo kalvą iš kitos pusės ir nuožulniu šlaitu greitai užlipo viršun. Girdėjau jų šneką.

„Kaip tau jis?" – paklausė Kazimieras.

„Nieko. Tik truputėlį įsivaizdina. Pamanykit... Bijosiu mat jo. Bet šiaip nieko."

„Geriau atrištumėt man rankas nors truputį. Visai nutirpo."

„Kai brisim per Dubysą, atrišiu. Dabar nieko nebus. Matei, kaip jis akių nuo tavęs nenuleidžia?"

Aš tuo tarpu, įsikibdamas skardžio nelygumų, pasiekiau apatines olas ir, apsuptas šėlstančių kregždžių, stabtelėjau atsipūsti. Apsidairiau. Pro Palociaus kraštą matėsi dalis Seredžiaus miestelio. Miestelis dar miegojo, bet moterys, matyt, jau kėlėsi gyvulių žiūrėti, nes tarškėjo kibirai tvartuose. Ant tilto per Dubysą, už kokio varsto kito, mačiau vienišą žmogaus pavidalą: tilto savininkas jau budėjo, pasistatęs šalia skardinę rinkliavos dėžutę.

Minutėlę luktelėjęs, aš pamėginau įkišti urvelin ranką, bet šis buvo pernelyg siauras. Tada susiradau platesnį, tačiau urvas buvo gilus, ir nepasiekiau galo.

„Dievai nematė", – sumurmėjau, nulipau nuo skardžio ir priėjau prie Lašuko su mūsų belaisviu.

„Jeigu taip eisim, tai niekada nenueisim", – pasakė Lašukas.

„Spėsim", – tarė Kazimieras.

„Tau, žinoma, neskubu, – atsakė Lašukas. – Tavęs kartuvės laukia. O kam mudviem su Meižiu tampytis?"

„Tuojau eisim, Lašuk, – pasakiau aš. – Tik parodysiu vieną dalyką."

Visa Palociumi vadinama kalva apaugusi žole. Ja apžėlė ir kažkada čia padėti, o paskui, matyt, pamiršti laivybos įrankiai, raudoni ir balti mediniai bakenai, apie kurių spalvą galima buvo spręsti tik iš keliose vietose likusių dažų lopelių (lietūs ir vėjai nudrengė dažus, ir liko plika rauplėta irstanti mediena), du surūdiję inkarai, vienas mažesnis, kitas didesnis, perpus susmegę žemėn (per dideli valtims, kitaip serediškiai seniai būtų juos pasiėmę), supuvusių virvių liekanos.

„Ar šituos norėjai mums parodyti?" – paklausė Kazimieras.

Bet aš nieko nesakiau, tik nuėjau į kitą kalvos galą ir koja nuverčiau į šalį keletą akmenų ir plytgalių, sukrautų mažytėn krūvelėn. Tuomet pasidairęs susiradau pagaliuką ir pabadžiau žemę. Vienoje vietoje pagaliukas lengvai sulindo.

„Žiūrėkit", – pasakiau didžiuodamasis.

Lašukas su Kazimieru pasilenkė ir pamatė žemėje žiojėjančią kumščio didumo skylę. Kazimieras šyptelėjo, Lašukas supliaukšėjo liežuviu kaip šnekėdamas apie alų.

– Meiži, vaikeli, ar tas labai svarbu? Žiūrėk, dangus iš tikrųjų šviesėja.

Palūkėk, tėvuk, man atrodo, kad svarbu viskas, kaip kad tu sakei viskas svarbu moterų.

„Kas čia?" – paklausė Lašukas.

Aš paėmiau nedidelį akmenuką ir įmečiau skylėn. Iš pradžių nesigirdėjo nieko, bet po akimirkos akmenukas atsimušė į akmenį ar plytą, o paskui aidžiai pliaukštelėjo į vandenį.

Man vienas toks parodė, tėvuk. Sako, kad ten yra požemiai, pilni aukso, degančio naktimis.

„Įdomu, kas ten viduj", – smalsiai pasakė Juodasis Kazimieras.

„Tu čia nesidomėk, – atsiliepė Lašukas. – Kai drikstels ant virvės, dar daugiau pamatysi", – bet jam irgi buvo įdomu, kas yra toje kalvoje.

Man pagailo Kazimiero (dabar turėjau teisę gailėtis):

„Kam tu taip? Jis ir taip žino. Argi lengva."

„Na na", – pasakė Kazimieras, nusigręžė ir pamėgino švilpauti dainelę, bet jam nelabai sekėsi.

„Tai gal paleisk jį, ir po viskam", – atsakė Lašukas ir dirbtinai nusijuokė: vis dar man kerštavo.

„Ne. Paleisti negalima."

O geriau būčiau paleidęs ir nuėjęs savais keliais. Bet ne. Tegalvojau apie save. Apie savo išganymą šiame pasaulyje.

Tą akimirką aš prisiminiau kapitoną ir pajutau jam didelį dėkingumą, kad manim pasitikėjo. Pirmąsyk po ilgo laiko aš galėjau stovėti dienos šviesoje nuo nieko nesislėpdamas, nieko nesisaugodamas. Galėjau eiti per plyną lauką, nebijoti pasalos. Anksčiau, visų persekiojamas, tėvuk, aš jaučiausi laisvas ir nesidaviau pagaunamas, kad tos laisvės neprarasčiau. Dabar, niekieno negaudomas, pasijutau dar laisvesnis, ir mane apėmė džiaugsmas. Visą laiką taip bus, galvojau su baugiu šiurpuliu. Man buvo neįprasta „visą laiką" ir „bus". Aš buvau atpratęs galvoti apie ateitį. Nedrįsau apie ją galvoti, nekūriau planų. Nedrąsu buvo ir dabar. Žinojau, kad turiu tokią teisę, bet vis tiek... Galvojau: reikia eiti, kapitonas pasikliovė manim, tad turime kuo greičiau nuvaryti tą Kazimierą į Kauną. Kad tik Lašukas nepamestų laiško. Jeigu laiškas dingtų, niekas negalėtų pranešti ponui gubernatoriui, kad kapitonas pasitikėjo manimi. Tada mane jau tikrai pakartų. Pagalvojęs, kad mane galėtų nubausti dabar, kai pažinau šitokią laisvės saldybę, kai apsisprendžiau pasirinkdamas naują gyvenimą, aš pasibaisėjau.

„Na, einam, – pasakiau. – Gana jau pasižiūrėjot."

Ir kai mes jau traukėm žemyn, pridūriau:

„O gal man duok neši tą laišką, Lašuk? Bijau, kad gali jį pamesti. O tada... pats supranti."

„Ne, Meiži. Laišką kapitonas padavė man. Tu nuneši jį tik tada, jei man kas atsitiks, – paskui ramindamas pridūrė: – Nebijok, Meiži, aš nepamesiu."

Kazimieras įsiterpė:

„Papasakok, Meiži, geriau ką nors apie tą skylę."

Aš nežinojau, kaip elgtis. Dabar supratau, kad tas Lašukas nebuvo protingas ir nieko doro negalėjo patarti. Mat Juodojo Kazimiero kalbinimai ir juokai man kėlė prieštaringų jausmų. Viena, aš mielai būčiau su juo pasišnekučiavęs, nes man stačiai odą niežėjo, taip troškau su kuo nors pasikalbėti, juoba kad Juodasis Kazimieras ypač galėtų justi mano išaukštinimą, nes pats buvo tokioje padėtyje, kaip aš dar vakar. Bet, antra vertus, mintis, kad Kazimieras yra kalinys, ir dar vedamas teisman, kur, be jokios abejonės, bus nuteistas mirti, mane trikdė. Jeigu aš bent kiek suartėsiu su juo, jis nustos buvęs tik šiaip kažkoks vagis, ir tada aš labai graušiuos, kad vedu žmogų mirti. Visada daug lengviau nužudyti nežinomą žmogų negu bent kiek pažįstamą, tėvuk. Laimė, tuo metu mes priėjom Dubysą, ir man nieko nereikėjo šnekėti.

„Stok, – garsiai pasakė Lašukas. – Aš atrišiu jam rankas, o tu žiūrėk, kad jis ko nesugalvotų", – tarė man.

Jis atrėmė savo šautuvą į mane kaip į kokį medį ir nuėjo prie Kazimiero. Aš savojo šautuvo vamzdį atstačiau tiesiai belaisviui į tarpumentę. Kazimieras tiesiog nugara tai pajuto ir suvirpėjo užgniaužęs kvapą, kad tik man nepasirodytų, jog jis nori bėgti, ir kad aš neiššaučiau.

„Stovėk ramiai, – urgztelėjo Lašukas. – Drebi kaip musių apsėsta karvė."

Jam niekaip nesisekė atrišti mazgo. Bandė ir šiaip, ir taip, pamėgino net dantimis. Kniūstėsi kokias keturias penkias minutes, bet paskui jo kantrybė trūko, ir jis išsitraukė peilį.

„Palūkėk, – tariau aš. – Duok, aš atrišiu."

Lašukas nusispjovė, nuėjo, pasiėmė šautuvą ir atsistojo mano vieton. Aš suėmiau pirštais virvę, veržiančią Kazimiero

riešus, žvilgtelėjau iš apačios, kaip užrišta, ir veik nežiūrėdamas akimirksniu atrišau.

„Meistras tu, Meiži", – tarė Juodasis Kazimieras, trindamasis nutirpusias rankas ir glostydamas sau ūselius.

„Renkis", – liepė jam Lašukas.

Kazimieras papurtė galvą:

„Kam?"

„Kad nepabėgtum. Nuogas, kad ir su laisvom rankom, tu būsi labiau nuo mūsų priklausomas."

„Kaipgi taip?.." – stebėjosi Kazimieras.

„Rinkis, – sakė Lašukas. – Arba pantis ant rankų, arba eini nuogas."

„Et", – numojo Kazimieras ir ėmė rengtis. Netrukus stovėjo prieš mus toks, koks kada nors stos prieš Dievo teismą. Lašukas nusijuokė, žiūrėdamas į melsvą besigūžiantį kūną: jis didžiavosi savo atradimu.

„Imk, Meiži, jo marškinius ir kelnes. Aš paimsiu batus."

Po valandėlės, pasiieškoję seklesnės vietos, mes subridome upėn. Vanduo buvo malonus, vėsus. Aš mėgaudamasis jaučiau, kaip maži kilbukai baksnoja blauzdas minkštais snukeliais. Pradėjau strykčioti ir kikenti – taip jie kuteno.

„Saugok savo slieką, Kazimierai, – pasakė Lašukas. – Nukramtys kilbukai."

Aš ėmiau juoktis – labai juokingai atrodė Kazimieras, tėvuk, – mano juoku užsikrėtė ir aniedu: šokinėjo, kvatojosi ir taškėsi vandeniu.

„Kiek čia jų daug! – šūkavo Lašukas. – Kaip apynių."

Mes šokinėjom ir spygavom kaip mažos mergaitės, senuk (net tilto savininkas ėmė žiūrėti nesuprasdamas, kas čia yra), ir išlipome į krantą šlaputėliai. Lašukas grąžino Juodajam Kazimierui batus, apsiavėme ir ėmėm brautis pro karklyną, prisiraizgiusį dygių gervuogių. Įdomu buvo žiūrėti, kaip raitėsi nuogas Kazimieras, stengdamasis išvengti gervuogių ir

dilgėlių. Galop išsigavom iš karklynų ir nužygiavome per lauką tolyn, smagesni nei pirma, kai tik leidomės kelionėn.

„Gal nors marškinius duotumėt?" – viltingai paklausė Kazimieras.

„Leidom tau pasirinkti", – atsakė Lašukas.

„Man šalta", – Kazimieras iš tiesų buvo pašiurpęs: rytas tebebuvo ankstyvas.

„Duokim jam marškinius, – pasiūliau. – Be kelnių jis vis tiek kaip pririštas."

„Daryk kaip tinkamas, Meiži."

Kazimieras apsivilko marškinius ir dabar atrodė dar juokingiau nei pirma: marškiniai buvo trumpi, neuždengė jo sarmatlyvųjų narių, batai atrodė per dideli palyginti su plonomis kojomis. Nuėjome toliau. Pienės jau buvo išsiskleidusios, ir dabar svaigiai kvepėjo medum.

„Tai kaip su ta skyle žemėj, Meiži?" – paklausė Lašukas.

„Tas, kas man parodė, sakė, kad naktimis tenai dega pinigai. Galvoju, reikės kada pakasinėti."

„Dega pinigai?" – Lašuko balsas buvo išgąstingas.

Aukso degimas, tėvuk, Lašukui kvepėjo nelabuoju, šventvagyste, o tokie dalykai jį gąsdino, varė siaubą. Jis tik gyrėsi, kad smuklėn užsuka dažniau nei bažnyčion. Iš tikrųjų buvo dievobaimingas žmogus.

Po kurio laiko Lašukas vėl nurimo.

„Prieisim anuos medžius, abipus kelio, ir sustosim parūkyti ir užkąsti", – pasakė, užsikabindamas šautuvą ant peties.

Ūmai man dingtelėjo viena mintis, bet aš nusprendžiau iškloti ją, kai sustosime po medžiais.

Saulė, seneliuk, buvo jau gana aukštai, kai mes visi trys susėdome didžiulių gluosnių paunksmėje. Lašukas atrišo kuprinę, išėmė iš jos gertuvę ir labai skaniai ėmė gerti šaltą vandenį.

„Duok ir man", – paprašė Kazimieras.

Lašukas davė jam gertuvę, aptrauktą veltiniu, kad ilgiau laikytų šaltį ar karštį, o pats pradėjo raustis kuprinėje.

„Regis, bus metas papusryčiauti, – sumurmėjo jis. – Ką, Meiži?"

„Galim", – atsiliepiau aš, sukdamas galvą, kaip čia tinkamiau pasakius Lašukui apie savo norą.

Viešpatie, tėvuk, man buvo tas labai netikėta. Juk čia tokia doro gyvenimo ypatybė. Anksčiau aš buvau persekiojamas, bet taikytis ir derintis man prie nieko nereikėjo. Matai, seneliuk, kaip kiekviename žingsnyje man atsirasdavo nepatirtų dalykų, prie kurių privalėjau priprasti.

– Taip jau, Meiži, yra.

Taigi, tėvuk. Doro gyvenimo irgi ne visada gali pavydėti. Tada kaip tik man pakvipo rūkyti lašiniai ir žali svogūnų laiškai, kuriuos iš savo maišelio išsitraukė Lašukas, ir aš prisiminiau, kad nuo vakar ryto nieko burnoje nesu turėjęs.

„Paskolink man peilį, Lašuk", – paprašiau, irgi išsiimdamas lašinių ir svogūnų, o paskui atskirai suvyniotą duoną.

Paėmęs peilį, vikriai supjausčiau lašinius plonytėmis, beveik perregimomis skiltelėmis, lygiai, gražiai suraikiau duoną ir sudėjau viską ant kuprinės. Kuprinę padėjau į tarpą tarp savęs ir Juodojo Kazimiero.

„Valgyk", – pasakiau ir pats tuoj ėmiau kimšti pilna burna.

– Už tai giriu, Meiži, vaikeli. Vertingas žmogus tas, kuris duoda kitam duonos ir vandens, o ne tas, kuris meiliai šneka ir meiliai šypsosi.

Tėvuk, kad tu būtum matęs, kaip priekaištingai Kazimieras pasižiūrėjo į Lašuką, kuris visą valgį buvo susidėjęs sau ant kelių!

Kurį laiką mes tylėdami čepsėjom lašinius su duona ir svogūnais. Paskui Lašukas skaniai atsiriaugėjo, vėl viską suvyniojo į pergamentą ir sukišo kuprinėn. Gerai nusiteikęs, jis atsilošė, susisuko ožkos kojelę ir užsirūkė, leisdamas rudų smirdinčių dūmų debesis. Keliu, kibiru nešina, praėjo moteris. Lengva vasariška suknele, plikomis rankomis, basa.

– Na na, Meiži, papasakok, kokia ten buvo moteris.

Cha, tėvuk. Matau, kad tave labai domina moterys. Labai, labai domina.

– Na ką tu, Meiži. Esu per senas. Tiesiog noriu viską kuo aiškiau įsivaizduoti, ką tu pasakoji.

Išsisukinėji, tėvuk. Na, tiek to... Tos moters kojos buvo apaugusios juodais gyvaplaukiais. Kazimieras, nustojęs kramtyti, su kąsniu burnoje, nulydėjo ją žvilgsniu:

„Ech, moteris. Kaip sviestas. Minkšta minkštutėlė."

Lašukas prisimerkęs irgi pasižiūrėjo moteriai pavymui.

„Kad kojos plaukuotos, man nepatinka."

„Kuo daugiau plaukų, – tarė Kazimieras, – tuo moteris karštesnė."

„Bet vis tiek negražu."

Kazimieras numojo ranka, nurijo kąsnį ir pasigręžė į mane, tėvuk:

„Kokios tau, Meiži, patinka moterys? Riebios ar liesos?"

Aš paraudau ir nuleidau akis:

„Man nepatinka moterys."

Kazimieras su Lašuku nustebę žiūrėjo į mane. Nesuprato manęs. Tuomet pasakiau:

„Man nepatinka riebios moterys."

„Och, – atsiduso Kazimieras, – abudu jūs nieko nesuprantat. Vienam tas, kitam tas. O aš pasakysiu, kad riebi, ir dar su plaukuotom kojom, moteris yra pati geriausia."

„Man gali būti ir riebesnė, – tarė Lašukas. – Bet kad jokio nereikalingo plauko. Tik ten, kur turi būti."

„Hm", – pasakiau aš, irgi dėdamasis likusį valgį kuprinėn.

Bet pagalvok pats, tėvuk, ar galėjau pasakyti ką kita, ar galėjau aiškinti, kad nesvarbu, kaip moteris atrodo? Svarbu kitkas...

– Gerai jau, gerai, Meiži, vaikeliuk. Nesidėk per daug šventas. Viskas yra svarbu, jau sakiau tau. Geriau pasakok toliau, nes tikrai tuoj ims brėkšti.

„Ko tu, Meiži, toks nešnekus? – tada paklausė Kazimieras. – Gal ką turi? Sužadėtinę?"

Aš sumišau ir nusigręžiau nenorėdamas, kad anie šitai matytų.

„Turiu", – pasakiau.

„Ar riebi?" – varė savo Kazimieras.

„Užsičiaupk, – tarė jam Lašukas. – Per daug šnekėt pradėjai. Pats rasi niekad mergos neturėjai, todėl tiek ir šneki."

„Tu tik tiek turėk",– sumurmėjo Kazimieras.

„Geriau parūkykit, – pasiūlė Lašukas, atkišdamas savo popierių ir tabaką. – O paskui eisim."

Mudu su Kazimieru susisukom po papirosą. Valandėlei trukus, aš galop ryžausi.

„Klausyk, Lašuk, – pradėjau atsargiai (tėvuk, kad tu žinotum, kiek jėgų man atsiėjo visi tie atsargumai). – Čia, prie Vilkijos, yra mano kaimas. Mes beveik neišsuktume iš kelio, jeigu eitume pro jį."

Lašukas sukluso.

„Kad nežinau, Meiži. Kažin ar galima? Ko tau dabar tenai prireikė? Ar sužadėtinę prisiminei? Tai šiaip kada užsuksi."

Kaip aš nusiminiau, tėvuk!.. Galva man nusviro. Tu pamatysi kodėl, seneliuk.

„Na, suprask, Meiži. Juk mums reikia kuo greičiau nueiti į Kauną. Nedings tavo sužadėtinė."

„Kad ne, – tariau aš. – Ne dėl sužadėtinės. Kapines norėjau aplankyti."

Tai buvo neteisybė, seneliuk, paskui tu pamatysi. Nors ir iš tiesų norėjau užsukti į kapus.

„O kas ten tavo yra?" – paklausė Lašukas.

„Visi", – atsakiau.

Lašukas nedrįso apsispręsti. Jau berods tau sakiau, tėvuk, kad didelio proto jis neturėjo. Juk jeigu sužadėtinė, jo supratimu, galėjo palaukti, tai kapinės juo labiau.

„Na jeigu, sakai, netoli..." – pradėjo jis.

Aš tiesiog švytėti ėmiau:

„Visai čia pat. Nesugaišim ilgiau kaip valandą."

„Tada judėkim", – tarė Lašukas, keldamasis nuo žemės.

„Eikim panemunėm, – pasiūlė Kazimieras. – Ten plynos vietos, ir nereikės surišti man rankų."

„Kaip manai, Meiži?" – Lašukas užsidėjo kuprinę.

Po kokios valandos sutikome čigonus.

Moterys ryškiais, spalvingais rūbais sėdėjo žolėje, išskleidusios plačius sijonus kaip tetervinai. Nuogi pilvoti vaikai taškėsi sekliam vandeny, vaikydamiesi mailių. Keli vyrai laikė vandenyje įmerkę tinklą, kiti, šūkaudami ir lazdomis kapodami vandenį, vijo žuvis pasroviui į jį. Žolėje jau duso keli karšiai. Visas būrys – vaikai, vyrai ir moterys – kėlė neapsakomą erzelį, klykaudami kimia savo šneka nesuprantamus žodžius.

Man patinka čigonai, tėvuk. Atrodo, kad jiems į viską nusispjauti. Niekas jų nekankina, jokios bėdos, jokie rūpesčiai. Ne taip, kaip mus. Net jeigu tu matai čigono veide susirūpinimą ar baimę, tai vis tiek atrodo, kad jis tik apsimeta.

– Neteisybė, Meiži, vaikeliuk. Nuo amžių taip manyta apie juos, bet neteisybė. Bėdų jiems užtenka. Nėra gyvo padaro pasauly, kuris galėtų atvira širdimi pasakyti: „Štai aš, kuris neturi rūpesčių." Taip aš manau.

Aš žinau, seneliuk. Pats mačiau, kaip jie grieždavo dantimis, o prakaitas sunkdavosi iš jų išpampusių gyslų kaip rudi pūliai iš žaizdų. Aš mačiau juos, kai jie manęs nematė, o kam tada jiems apsimetinėti. Viską suprantu. Bet man patinka jų išvaizda. Ją aš turiu galvoj, kai sakau, kad jie atrodo visad laimingi.

Stovėjau, tėvuk, ir grožėjausi jais. Vienas tinklą laikiusių vyrų atsigręžė ir sušuko:

„Meižis! Žiūrėkit, Meižis!"

Visi sužiuro mūsų pusėn. Kiti šaukė:

„Žiūrėkit, oi, tikrai Meižis! Su kareivio rūbais! Meižis! Ką tu čia darai, Meiži? Girdėjom, kad tave, Meiži, pagavo! Ar tie geri žmonės tave veda kur nors? Pabūk su mumis, Meiži. Pagausim žuvies. Kepsim. Valgysim."

Lašukas su Kazimieru stovėjo atokiau ir žiūrėjo į sujudintą skruzdėlyną ir mane, išdidžiai stovintį jo viduryje. Lašukas atrodė kiek susirūpinęs. O aš stovėjau ir jauste jaučiau, kaip raudoni mano plaukai ir baltas veidas spindi juodų plaukų ir rudų veidų dugne. Mačiau susirūpinusį Lašuko veidą, mačiau, kad jis persižegnojo ir atsiduso, o paskui ėmė šnekėtis su Kazimieru. Bet man tas nerūpėjo aną valandą. Mano širdis apsalo. Tviskėjau iš pasididžiavimo: čigonai gėrėdamiesi ir aikčiodami čiupinėjo uniformos medžiagą, žibančias sagas, šautuvą. Ir tik tada, kai pamačiau, jog Lašukas su Kazimieru šnibždasi sukišę galvas, mano širdis sukluso. Aš paniurau, bet drauge pasijutau kažkaip įprasčiau. Įtarumas man paprastesnis dalykas negu tas naujasis nerūpestingumo jausmas.

Čigonai pajuto mano persimainymą – jie yra labai jautrūs – ir atsitraukė. Kazimieras irgi pajuto ir kumštelėjo Lašuką. Šis krūptelėjo, atšlijo, apsidairė ir, sutikęs mano žvilgsnį, sutriko:

„Gal jau eisim, Meiži?"

„Eikim", – atsiliepiau aš lyg niekur nieko; mačiau, kaip Lašukas nurimo: galgi aš ir nepastebėjau.

Pasakysiu tau teisybę, tėvuk. Aš nepasidaviau įtarumui. Sakiau sau: pasižiūrėk į save, kapitonas pasikliovė tavim, aprengė ir pamaitino, pasiuntė gyventi iš naujo, nors turėjo teisę pakarti. Ar gali tu abejoti savo naujojo gyvenimo tikrumu? Varyk šalin nepasitikėjimą, sakiau aš sau. Naujam trobesy nėra vietos seniems rakandams. Aš įtikinau save, seneliuk. O kitaip tariant, paprasčiausiai užsimerkiau.

– Meiži, gal ir gerai, kad taip darei. Ramia širdimi gali žengti paskutinius savo žingsnius. Nors ir trumpai, bet pabuvai laimingas.

Ne, tėvuk, niekas manęs dabar neguodžia. Nebuvau aš jau toks laimingas, kaip tau atrodo. Svečioj šaly, svetimuos namuos nebūsi laimingas. O aš kaip tik ir buvau tokiuos namuos, ir viskas man buvo per daug neįprasta, kad suspėčiau dar ir laimingas pasijusti.

– Esi išmintingas, Meiži, mylimas vaikeli. Bet negudrus. Gudrumo tau stinga, štai kas. Todėl tave ir apgavo.

Niekas manęs neapgavo, seneliuk. Iš pradžių aš taip, žinoma, ir pamaniau. Galvojau sau: kokių reikalų gali turėti Lašukas su Juoduoju Kazimieru? Gal spąstai? Neįmanoma. Ponas kapitonas doras žmogus. Klastos čia negali būti. Ponas kapitonas negali meluoti savo vaiko akyse. Kad tu būtum, tėvuk, matęs to vaiko akis! Vaikas tai jau tikrai neįstengtų šitaip apsimesti. Sakau tau, to vaiko akyse buvo matyti meilė. Štai kas.

– Akys gali apgauti, Meiži.

Taigi, tėvuk, gali. Bet širdis juk negali, ar ne? Pasakyk man. Jeigu jau širdis apgautų, tada ir tu esi man priešas. Tačiau širdis man sako, kad tu mano draugas, ir aš ja tikiu. Aš nepasikliaučiau vien akimis.

Nuvijau nepasitikėjimą ir įtarimus, ir mes nuėjome.

"Antai tas miškas vadinasi Stanislavas", – parodžiau Lašukui tamsiai mėlyną medžių sieną.

Lašukas krūptelėjo ir nei iš šio, nei iš to paklausė „kodėl"? Aš neturėjau ką jam atsakyti ir ėmiau galvoti apie savo mergaitę, kurią netrukus pamatysiu.

– Ar tu, Meiži, mylėjai ją?

Taip, senuk. Iš pradžių aš nekenčiau jos, bet paskui pamilau. Papasakosiu tau, kaip ten buvo.

– Mano ausys atviros tavo žodžiams, vaikeli. Aš nekantrauju išgirsti.

Tai klausyk, tėvuk.

Anusas

– Eime, berniuk, – pasakė man taikos teisėjas, tiesdamas ranką, kad aš jos įsitverčiau.

Bet rankos aš nepaėmiau. Mudu perėjome tiltą, kuris iš tiesų tėra dvi ar trys sujungtos šulinio bonios, iš viršaus apipiltos

žvyru, nusileidome nuo kelio pylimo ir palei upelį nuėjome sodybos linkui. Teisėjas žengė plačiais žingsniais. Jo veidas buvo kiek sumišęs. Jautė pareigą ką nors man pasakyti ar paaiškinti. Bet nežinojo ką. Tad tik paspyrė pasitaikiusį akmenuką, ir šis pliaukštelėjęs įkrito į upelį. Teisėjas pasižiūrėjo į mane. Tada aš panūdau truputį suvaidinti tėvą. Mano veidas tapo neįskaitomas. Aš nė nežvilgtelėjau, kur nukrito akmenukas, nors kiekvienas žmogus mechaniškai taip padarytų.

Teisėjas Kramonas atvėrė vartelius ir praleido mane pirma. Kai priėjome duris, jis pasakė:

– Na, ar pajėgsi atidaryti pats? – bet tučtuojau galutinai sutriko, suvokęs visą savo klausimo kvailumą. Tačiau aš nė nežvilgtelėjau į jį, ramiai atidariau duris ir peržengiau slenkstį.

Už slenksčio buvo virtuvė, visai tuščia, tik klegantys puodai rodė, kad kažkas turi būti netoliese. Teisėjas, lyg būtų atėjęs į svečius, pabeldė krumpliais į durų staktą ir pašaukė:

– Anele.

Aš pamačiau „stambiai sudėtą", pasak krikštamotės, bet liekną moterį ilgais kaštoniniais plaukais, bangomis krintančiais ant pečių. Rankoje ji laikė tankias kaulines šukas. Stovėjo tarpduryje ir, nors buvo aukšta ir stambi, atrodė, kad saulė, spindinti pro langą už jos nugaros, peršviečia tą moterį kiaurai.

Moteris tylėdama ir šypsodamasi žiūrėjo į mudu. Aš pakėliau galvą ir pažvelgiau į teisėją. Šis irgi vos pastebimai šypsojosi. Peržengus slenkstį, dingo žmogus, kapojęs aštriais botago kirčiais žolę, išnyko jo veidą kaustęs savo reikšmės pajutimas (kai jis šnekėjo su mano tėvu), sumišimo išraiška (kai jis ėjo greta manęs upelio pakrante, nežinodamas ką pasakyti). Visa tai liko saulėkaitoj už slenksčio. Dabar jo veidas išsilygino, jis prisimerkęs žiūrėjo į žmoną, o jos lūpos ir blakstienos vos vos virpėjo, panašiai kaip sparnai peteliškės, vėjyje nutūpusios į žolę.

– Čia kapitono Uozolo sūnus, – pasakė teisėjas. – Aš turiu eiti su jais. Nenoriu ten eiti, norėčiau pasilikti su tavim. Pats

nežinau, kodėl einu. Tikriausiai žmonių nuomonė man reiškia daugiau, negu ligi šiol maniau... – žodžiai tarsi popieriaus skiautės pleveno po virtuvę, kadangi niekam nebuvo svarbūs: nei man, nes ne man buvo skirti, nei teisėjo žmonai, nes, nežinia kodėl, ji jų nesiklausė, tik *žiūrėjo* į vyrą, galop nei pačiam teisėjui, nes jie dar prieš ištariami buvo jo galvoje.

– Prašom nesirūpinti, – pasakiau. – Aš čia pabūsiu.

Teisėjas nusišypsojo, kostelėjo, pakratė galvą, lyg išpurtydamas vandens lašus iš plaukų. Iš kur tie šiaudgaliai jo plaukuose? Gal jie miega ant šieno?

– Eisiu, – tarė teisėjas, paėmė žmonos ranką, pabučiavo į delną ir išėjo, palikdamas mus vienus.

Nežinojau, ką sakyti. Atsisėdau ant suolo, atsiverčiau savo albumą ir pradėjau piešti žuvis. Neturėjau jokio ūpo: per šią kelionę tiek ir tiek visko jau pripiešiau. Bet ką beveiksi... Norėjau grįžti namo, pailsėti nuo tėvo, nuo tabaku persmirdusių kareivių. Bet tikriausiai nepavyks anksčiau kaip po savaitės.

Tada staiga man pasirodė, kad suolas po manimi suvirpėjo. Vėl *ženklas*. Šiandien jau antras. Mane išpylė vėsus prakaitas. Krūptelėjau ir suvaitojau. Moteris atsigręžė. Jos veide buvo matyti išgąstis, ir aš pamaniau: žiūrėk į mane, į krūpčiojantį, alpėjantį ir dejuojantį padarą, juk esu padaras, kažkoks neaiškus ir nesuprantamas, žiūrėkite visi (virte viriau). Krikštamotė man sakė, kad taip bus. Perspėjo: jeigu matysiu ženklus, visi žiūrės į mane su pasibjaurėjimu. Sakė, kad jaunystėje ją laikė ragana.

Aš žinau, ką ta moteris galvoja dabar. Mano, kad piešdamas taip įsiaistrinu, kad... (nežinau, kaip tai vadinasi). Jai atrodo, kad esu labai vienišas. Tuojau pradės gailėtis. Bet aš nesu vienišas. *Mano galvoje yra viskas, ko man reikia, kad toks nebūčiau.*

– Ar jūsų motina nesibaimino, išleisdama jus į šitą žygį? – tarė ji, kurstydama krosnį.

Bet tuo momentu aš galvojau apie kitką, ir jos klausimas man nuskambėjo visai ne taip.

– Kažkas atsitiko, – atsiliepiau, nepakeldamas galvos nuo popieriaus lapo. Paskui vis dėlto atsitiesiau, apsidairiau aplink, bet iškart nesupratau kur esąs.

– Kur mes esame?

– Seredžiuje, – atsakė ji sumišusi.

– Ak taip. Jūs klausėt... Ne, ji pati norėjo, kad jočiau su kareiviais. Ilgai įkalbinėjo kapitoną.

Dabar ji svarstė, kodėl aš pavadinau tėvą kapitonu. Tikriausiai galvoja: kas per žmonės? Ar jie bent į bažnyčią vaikšto? Ir panašiai.

– Šit kaip, – tarė ji ir vėl pasilenkė, taikydama giliau įkišti pliauską.

Aš žiūrėjau į plikas jos rankas, apgraibomis ieškančias tinkamo pagalio. Veidas vis tebebuvo atsuktas ugnin. Balta krakmolyta bliūzė prigludusi prie tvirto liemens. Paskui mano akį patraukė moters krūtinė. Teisėjienė stovėjo pasilenkusi, tad krūtys buvo nukarusios ir matėsi visu didumu. Speneliai rėmėsi į audeklą ir atrodė it dvi gilės: dideli, statūs. Atmenu savo motinos krūtis, kurias vakarais kažkada žįsdavau (šito tėvas man negali dovanoti, kaip sakė krikštamotė), atmenu su visomis smulkmenomis, todėl, sutikęs kokią nors moterį, nejučia įsmeigiu žvilgsnį į krūtinę, lygindamas ją su motinos. Dažniausiai laimi motina, ir tuomet aš liaujuosi kreipęs dėmesį į tą moterį. Bet kartais, kai krūtys man pasirodo kuo nors neįprastos, ar forma, ar didumu, ar, priešingai, mažumu, mane apima toks jausmas, lyg kad griaudžiant perkūnijai stovėtum po aukštu medžiu, nors ir žinotum, jog nevalia ten stovėti, reikia pasiieškoti mažesnių medžių, į kuriuos žaibas netrenks. Šįsyk aš pasijutau, tarsi stovėčiau po ypatingai aukštu medžiu, ir vėl krūptelėjau. Dabar tai nebuvo *ženklas*. Moteris pajuto tą mano drebulį, nuėjusį iki jos grindimis, ir nukaito. Metusi greitą žvilgsnį mano pusėn (aš žiūrėjau į ją parėmęs ranka smakrą), ji sušnabždėjo:

– Dieve tu mano, nežinojau, kad tokių vaikų esama.

Keista, nes atrodau vyresnis negu esu. Aš žiūrėjau, kaip moteriai atsitūpus krūtys gula ant kelių, ir jutau, kad medis, po kuriuo tariausi stovįs, iš tiesų yra mano viduje ir dabar ima augti, sparčiai leisti šaknis ir kerotis, plėšydamas mane į gabalus. Nebesikęsdamas nulipau nuo suolo ir pamažėle ėmiau eiti artyn prie moters. Mano judesiai buvo kaip sėlinančio žvėries. Moteris juto tai nugara, mano drebėjimas puikiai jai persidavė. Tarp mudviejų atsirado įtampa. Aš regėjau kuo aiškiausiai mintis ir vaizdinius, kurie sukosi jos galvoje, kaip kad žalių musių spiečiai burbdami sukasi apie nudvėsusią katę šalikelėje. Ji vijo jas šalin, bet įtampa vis augo (netgi oras ėmė virpėti), ir moteris atsigręžė.

– Vandens, – paprašiau aš. – Kapitonas man sakė, kad paprašyčiau jūsų, kai užsimanysiu gerti.

Ji nudžiugo ir nusišypsojo, tikriausiai galvodama, kad yra kvaila ir kad viskas jai tik pasivaideno.

– Tuojau.

Nuėjusi prie indaujos, išėmė metalinį emaliuotą puodelį, pasėmė iš kibiro vandens ir padavė. Žiūrėdama į mane, matyt, pati pajuto troškulį ir, stebėdamasi dėl to, nes ką tik buvo gėrusi, pasisėmė pilną kvortą. Jau einant prie krosnies jai kilo noras mane paliesti. Buvo betiesianti ranką, bet susitvardė. Vis dėlto aš ne mažiau kvailas kaip jinai.

Meižis

Koks ten garsas, senuk? Kas ten aidi? Mane šiurpas krečia. Tarsi negalėtų mūsų ateiti tyliai, nedrumsdami nakties ramybės. Gaila, senuk, nespėsiu pabaigti tau savo istorijos.

– Ne, Meiži, spėsi. Čia tik šiaip prižiūrėtojas eina koridorium. Pažiūrėk į žvaigždes. Dar, galima sakyti, pati naktis. Tu, vaikeli, pasakok. Nepaisyk to triukšmo. Nesiblaškyk. Susikaupk ir pasakok toliau.

Ačiū tau, senuk, nuraminai. Svarbių dalykų nebūčiau spėjęs papasakoti. Pačių svarbiausių – apie savo meilę ir apie tai, kaip aš stojau į plėšiko, visų atstumtojo, kelią. Tu džiūgauji, tėvuk, trini rankas iš pasitenkinimo, kad išgirsi šį tą įdomesnio. Matau, senuk. Aš ir tamsoje neblogai matau.

– Man šalta, Meiži. Todėl ir trinu rankas.

Meluoji, tėvuk. Mane prakaitas muša, o tau šalta, tu stingsti?

– Tu jaunas, Meiži, vaikeli.

Atsimeni, seneliuk, pasakojau tau, kaip likau gyvent vienas? Ir taip, ir ne visai. Mane pasiėmė globoti viena šeima iš to paties kaimo. Kas jie tokie... Svarbiausias daiktas jiems buvo pareiga. Jie ir mane pasiėmė, jausdami pareigą rūpintis pasaulio tvarka. Jiems atrodė, kad jų pareiga būtų neatlikta, jeigu gyventų našlaitis, kuriuo jie nepasirūpino, nors galėjo pasirūpinti.

– Geri žmonės, Meiži.

Taigi, tėvuk. Bet jų gerumas savotiškas. Labai savotiškas. Jų pareigoj nė trupučio nebuvo geros valios. Nė trupučio meilės. Priešingai, jie niekados negalėjo laikyti pareiga to, kas būtų daroma su džiaugsmu. Pareiga jiems – daryti tai, kas nėra malonu, bet *reikia*. Žmogui malonu sočiai pavalgyti, vadinasi, jis turi valgyti tik tiek, kad nenumirtų. Taip jiems atrodė. Ak tėvuk, kaip papasakoti, kad tu suprastum?

– Aš nutuokiu, Meiži. Esu matęs ir tokių žmonių.

Juo geriau, seneliuk. Juo lengviau man. Aš galiu įsivaizduoti, tėvuk, kad pareiga geras dalykas, bet tik tada, kai ji yra dėl ko nors, o ne pareiga dėl pareigos. Aš buvau mažas berniukas, ir ta aplinka, į kurią pakliuvau, mane slėgė. Dievaži, senuk, tik likęs vienas pasaulyje, be jokių artimųjų, pajutau, kokioje laimingoje vienatvėje gyvenau, kol buvo gyvi tėvas su motina. Pirma man užteko nenusikalsti, nepadaryti nieko blogo, kad galėčiau sau ramiai gyventi. Dabar, naujoje šeimoje, to neužteko. Nuo ryto ligi vakaro mane persekiojo visokie prisakymai, ką privalau daryti, kaip elgtis, buvau mokomas

stropumo ir pareigingumo. Anksčiau galėdavau snūstelti kur saulėkaitoje, o dabar nė pagalvoti apie tai nebuvo galima, nes „diena yra skirta darbui, o naktis poilsiui". Jie nepervargindavo manęs, tėvuk. Jie atlaidžiai, sulig mano amžium, žiūrėjo į tai, ką nuveikdavau. Jiems rūpėjo pats dirbimas: diena skirta darbui, tėvuk.

Jų buvo trejetas. Tėvas, motina ir duktė. Aš atsiradau jų šeimoj ketvirtas.

Pavydėtinas buvo įtėvių sutarimas. Girdėjau kalbant, kad jie visada buvo tokie, o ne laikui bėgant supanašėjo. Dar būdami sužadėtiniai, jie kuo puikiausiai sutarė dėl pagrindinių dalykų: dėl būtinybės atlikti *pareigą*, laikytis tradicijų ir papročių, dėl dievo baimės ir kitų pagirtinų daiktų. Pasakysiu tau, tėvuk, kas mane nustebino iš pat pradžių, vos tik atsidūriau naujuose namuose: nuo mano įtėvių niekados nėjo joks kvapas. Rodos, jie niekada neprakaituoja, niekada nevalgo nieko, kas paskui galėtų smirdėti ar kvepėti. Jie buvo tarsi guminiai. Už nusižengimus jie bausdavo be jokio gailesčio. Bet ne iš piktos valios ar netinkamų įgeidžių, o kad buvo įsitikinę, jog už nusikaltimus turi būti atlyginta, kaip ir už paslaugas. Kaime jų vieni privengė, kiti baiminosi, treti iš jų šaipėsi, bet tik už akių. Įtėvis buvo stiprus vyras, stamantrus, raumeningas, ir jis būtų nepakentęs atviro pasityčiojimo. Niekas jo nesuturėtų, kai jis imtųsi atlikti *pareigą* kieno nors įžeistas. Duktė man pasirodė irgi tokia, kaip įtėvis su įmote, niūroka ir protinga, bet vėliau paaiškėjo, kad klydau. Ta mergaitė buvo mano metų, bet jau puikiai mokėjo slėpti savo kėslus ir mintis. Ir prie mano lemties prisidėjo daugiausia ne įtėvis ar įmotė, bet kaip tik ji. Galimas daiktas, tėvuk, ji taip pat turėtų būti nubausta, bet aš pernelyg trumpai gyvenau su savo įtėviais, ir jų *pareiga* nespėjo įsitvirtinti mano sieloj. Aš neišmokau bausti apdairiai. Štai kokie buvo mano įtėviai.

– Kodėl buvo, Meiži? Argi jų nebėra?

Yra, senuk, gyvi ir sveiki. Bet jie jau *ne tokie*. Dievas viską supina ir iškraipo, kai tik kieno nors lemtis susiliečia su manąja.

Aš buvau uždaras, tėvuk, uždaras kaip tamsus rūsys, o tokiam jaunam berniukui šitai nepridera. Mano įtėviams nekėlė rūpesčio tasai uždarumas, o netgi patiko, jie manė, kad tai liudija apie mano rimtumą ir susikaupimą. Bet jie apsiriko, senuk, aš nebuvau toks, kokį jie norėjo mane matyti, aš buvau baikštus ir susigūžęs, o pasaulis man atrodė per didelis. Aš liūdėjau, tėvuk, ir nieko čia nėra blogo, nes buvau mažas berniukas, o permainos, mane ištikusios, buvo didelės, nemažos net ir suaugusiam žmogui. Norėjau pabūti vienas, bet tuose namuose šitai buvo neįmanoma, visiškai neįmanoma. Negalėdamas kur nors užsidaryti, aš buvau priverstas užsisklęsti bent savy. Ir daugiausia nemalonumų čia teikė man Regina, mano įseserė. Kiekviena proga ji kalbino mane ir klausinėjo. Galima buvo ją suprasti, tėvuk. Dėl mano įtėvių rūstumo beveik niekas jų nelankė, žmogus buvo retas svečias tuose namuose. Ir štai atsiradau aš, svetimas, tad jai buvo įdomu ir smalsu. Tačiau aš vengiau jos, taikydamas pabūti vienas, ir tai dar labiau gildė jos smalsumą. Ta mergaitė man buvo gyva kančia, senuk. Ji pyko, kai aš nusigręždavau ir nueidavau jai pasirodžius, ir, nieko blogo per daug nenorėdama, o tik truputį atkeršyti, padarė tai, kas iš pagrindų pakeitė visą tolesnį mano gyvenimą.

Tai nutiko vasaros pabaigoj, nokstant obuoliams. Vieną vakarą įtėvis nutvėrė sode vagį. Pasiturinčių ūkininkų vaikas, maždaug septyniolikos metų, eidamas pro šalį sumanė nusiskinti obuolį. Jis netgi nesipriešino sugautas, nesimuistė ir nemėgino bėgti, nes nieko labai blogo nesijautė padaręs. Užtat įtėvis įžvelgė čia blogį, kuris neišvengiamai turėjo būti nubaustas. Įtėvis atsivedė į kiemą tą vaikiną, kaip kad Abraomas vedėsi aukoti nieko neįtariantį Izaoką, pririšo jo rankas per riešus prie arklių buomo ir, paėmęs medinę kaladę, vienu smūgiu sutraiškė vaikinui dešinę plaštaką, tardamas sulig smūgiu „nevok!". Paskui lygiai taip pat ramiai atrišo perbalusį bernioką ir nuėjo į trobą neatsigręždamas, įsitikinęs savo teisumu.

Kitą dieną nubaustojo tėvas, dvejetas vyresniųjų brolių ir šiaip keli žmonės atėjo pas įtėvį įtūžę. Įtėvis stovėjo tarpdury, anie kieme, ir jis net nepaprašė jų vidun.

„Kodėl tu taip padarei, Juozapai? – klausė nubaustojo tėvas. – Dėl kelių obuolių?"

„Pats žinai, kad ne, Pranciškau, – atsakė įtėvis. – Jis *vogė*. Jei jis būtų atėjęs ir paprašęs, niekados šitaip nebūtų nutikę."

„Turėsi atsakyti už tai prieš teismą, Juozapai. Kerštas yra mano, Viešpaties sakyta."

„Aš niekam nekerštauju. Tavo vaikas nubaustas, ir tiek. Tu turėtum man padėkoti. Aš manau, nuo šiol jis nebenorės vogti."

„Savo vaiko tu niekados nebaustum šitaip. Juk nebaustum, Juozapai? Svetimam tu neturi širdies."

„Blogai, vadinasi, jūs mane pažįstat", – ramiai atsakė įtėvis, nusisuko ir uždarė duris, palikdamas vyrus niršti kieme vienus.

Visas kaimas buvo nusistatęs prieš įtėvį, čia vieni, čia kiti prisiminė visų supratimu blogus jo darbus, tarėsi visi susirinkti draugėn ir nubausti įtėvį, ir dar nežinia kaip viskas būtų pasibaigę, jeigu po savaitės ar dviejų nebūtų nutikęs kitas įvykis, privertęs pamiršti aną. Čia jau bus apie mane, senuk. Tu paklausyk.

Vieną pavakarę, per patį mašalų metą, – tu žinai, tėvuk, kaip dailiai jie ima šokti tam tikrą valandą, baigiantis dienai, – taigi vieną pavakarę aš grįžau iš pievos perkėlęs ir pagirdęs karves. Tik tik buvo pradėję vėsti, aš ėjau pamažu, smagindamasis tąja vėsa, besileidžianti saulė man švietė tiesiai į veidą. Ir tada raudono dangaus dugne išvydau šokančius mašalų spiečius. Žengiau pirmyn, apžavėtas vabzdžių šokio, nežiūrėdamas sau po kojomis, ir nejučia išsimušiau iš tako. Ūmai pasijutau įbridęs į rugius. Apsisukau, ketindamas grįžti atgal į taką, ir tik tada pamačiau, kaip labai buvo išmindžioti rugiai. Ne, tai ne aš juos ištrypiau. Mano brydė buvo siaura ir tik viena. Čiagi atrodė, tarsi kas būtų didelio pykčio genamas laigęs po rugių lauką,

tyčia stengdamasis palikti kuo platesnes brydes. Grįžau į taką. Tenai stovėjo Juozapas, mano įtėvis.

Jis stovėjo ir vos pastebimai šypsojosi, tėvuk. Štai kas mane išsyk sutrikdė ir sukėlė nerimą. Šypsena buvo retas daiktas naujojoje mano šeimoje, ir aš atpratau nuo jos visiškai. Ir tik dėl tos menkos šypsenos, kurią išvydau aną valandą įtėvio veide, vėliau aš padariau tai, ką padariau. Švelni kaip vasaros ryto drėgmė šypsena visuomet stovi man akyse, ir dabar aš dar labiau nei pirma esu įsitikinęs, kad įtėvis buvo pamėgęs *savo pareigą*.

„Ko gi tu išsigandai?" – paklausė jis manęs, imdamas už peties ir sukdamas link namų.

„Aš neišsigandau", – atsakiau, nes iš tiesų nebuvau išsigandęs.

„Tai blogai, – tarė įtėvis, – blogai. Žmogus, padaręs ką pikto, turi bijoti atpildo."

Aš tylėjau nesuprasdamas, apie ką jis kalba.

„Būsi nubaustas", – ištarė jis ir daugiau nebesakė nieko.

Parsivedęs namo, išėmė vištidės duris, padėjo įkypai, atrėmęs į arklių buomą, tada pašaukė mane. Aš paklusniai atėjau, manydamas, kad įtėviui reikia mano pagalbos.

„Gulkis ant durų, – pasakė įtėvis. – Gulkis, gulkis."

Atsiguliau. Tuomet jis paėmė virvę ir pririšo mane prie tų durų. Stipriai. Negalėjau pajudėti, tėvuk. Gulėjau aukštielninkas, žiūrėjau į retus debesis, plaukiančius dangum, vis tamsėjančius, į kregždes, išlėkusias vakarienės. Įtėvis Juozapas, jau liovęsis šypsotis, vis tokiais pat ramiais judesiais nusišluostė nosine rankas ir išėjo iš kiemo.

Gal užsnūdau, senuk, gal tik šiaip neprisimenu kai ko, bet vienu tarpu išvydau daug žmonių stovinčių mūsų kieme pusračiu ir žiūrinčių į mane, nukryžiuotą ant vištidės durų. Vėl užsimerkiau, nenorėdamas susitikti tų žvilgsnių, ir tada išgirdau įtėvio balsą:

„Kai kurie čia mano, kad Pranciškaus vaiką nubaudžiau iš pykčio. Girdi, savųjų aš niekuomet nebausčiau smarkiai."

Jis nutilo, tėvuk, ir laukė, gal kas prieštaraus. Bet visi tylėjo. Tada vėl išgirdau jį sakant:

„Bausmę nustatau ne aš, o nusikaltimo dydis."

„Ką jis padarė, Juozapai? Ką tavasis padarė?" – tai buvo Pranciškaus balsas.

„Jis išmindžiojo rugius. Ar prisimena čia kas, kokia bausmė pagal paprotį dera už javų ištrypimą? Ne? Na, tuojau prisiminsit."

Atsimerkiau. Įtėvis Juozapas stovėjo ties manimi, ne, tėvuk, virš manęs, taip, stovėjo virš manęs su lazda rankoje. Stora lazda, sulig mano riešu. Jis užsimojo ja, senuk, ir tą valandėlę žinojau, kad suknežins man galvą. Vėl užsimerkiau, kad nematyčiau žemyn švilpiančios lazdos.

– Bijojai, Meiži, vaikeli?

Ne, seneliuk. Buvau pavargęs. Nežinau nuo ko. Nepersidirbdavau. Širdis mano buvo pavargusi. Nieko nenorėjau galvoti tą valandą. Žinojau, kad mirsiu, bet man buvo tas pats.

Tada lazda trenkė, net vištidės durys subraškėjo po manimi. Buvau gyvas. Atsimerkiau nesuprasdamas, kam buvo skirtas smūgis. Man nieko neskaudėjo.

„Štai kokia yra tėvų bausmė, – pasakė įtėvis, numesdamas lazdą. – Dabar eikit. Daugiau jums nėra čia ko veikti."

– Tai ką jis tau padarė, Meiži?

– A–a, tėvuk. Jis sulaužė man abiejų kojų blauzdikaulius.

– Vadinasi, Meiži, tu iš tiesų buvai nekaltai nubaustas.

Tas ir yra, tėvuk. Tą aš ir noriu tau pasakyti. Ką, tavo nuomone, padarytų protingas žmogus? Jis pasistengtų užmiršti nuoskaudą.

O aš galvojau taip. Už nusikaltimą žmogus baudžiamas. Anksčiau ar vėliau. Aš esu nubaustas nepadaręs nusikaltimo. Vadinasi, turiu jį padaryti. Man nė mintis nekilo, kad tokia pusiausvyra gali būti suardyta. Tai buvo aišku kaip dieną: kada nors turėsiu padaryti tokį nusikaltimą, nes bausmę jau esu iškentęs.

– Taip, Meiži, dabar matau, kad esi tik vaikas.

Taigi, senuk. Bet anuomet aš neturėjau tokio žmogaus, kuris mane pamokytų ir man patartų. Buvau vienas pats ir sprendžiau apie viską iš savo paties patyrimo.

– Meiži, aš nujaučiu kažką blogo. Kas atsitiko tiems žmonėms? Tu nužudei juos?

– Ne, senuk, nusiramink. Jie tebegyvena, bet pasidarė visai kitokie negu kad buvo. Paskui aš tau dar apie juos papasakosiu. Na, o dabar klausk manęs, senuk.

– Apie ką, Meiži?

Apie tuos rugius, kas juos ištrypė ir taip toliau. Juk turėjo viskas kaip nors išaiškėti.

– Taigi, Meiži, kaip ten buvo? Aš nekantrauju.

Ogi štai kaip.

Rugius ištrypė ta mergaitė, kurią aš jau sykį ar du tau minėjau. Mergaitės vardas Regina, o tuo metu jai buvo trylika. Ilgai aš nieko nežinojau. Paaiškėjo viskas tik po pusmečio, gal anksčiau, gal vėliau.

Aš nesupratau jos. Apskritai turėjo praeiti nemaža laiko, kol ėmiau bent kiek suprasti, tėvuk.

Vos tik atėjęs į naująją šeimą, aš buvau tylus ir nusiminęs – nuo mane ištikusios nelaimės. Kai viskas žuvo liepsnose, buvo praėję nedaug laiko. Toji Regina buvo rami ir baikšti mergaitė, o to man ir tereikėjo. Įkyrus, triukšmingas vaikas būtų bemat mane pradėjęs dirginti. O aš šalinausi žmonių ir triukšmo. Mano nelaimė vertė mane taip daryti. Nemanyk, tėvuk, kad slapsčiausi nuo jų atšaliuose kampuose, kad bėgau. Aš tik tūnojau savy ir džiaugiausi, kai mane kuo mažiau pastebėdavo. Po anos bausmės aš dar labiau susigūžiau, panašiai kaip moteris, sėsdamasi valtin, apsižiūri, kad koks rūbo kraštelis neišsikištų lauk ir nesušlaptų. Vieną kartą išgirdau, kaip toks keliaujantis vaistytojas ir arklių romytojas pasakė mano įtėviui Juozapui:

„Saugokitės šito vaiko. Sakau jums, saugokitės."

„Kodėl tamsta taip manai?"

„Jis per daug niūrus. Jeigu nepasisaugosit, turėsit dėl jo daug rūpesčių ir vargo."

O pasirodė, tėvuk, toji Regina labai domėjosi manim. Vieną kartą – buvo jau ruduo, rugsėjis, šalta, saulėta ir vėjuota diena – ji priėjo prie manęs ir atsitūpė greta. Aš sėdėjau sodo žolėj ir žiūrėjau į medžius, blaškomus vėtros. Tu gal nematei, tėvuk, niekada nežiūrėjai, kaip jie krūpčioja, tamposi į visas puses, nelyginant pritvinkę žalio skysčio sviediniai. Medžių konvulsijos, senuk. Jie panašūs į bjaurias minkštas lėles, tampomas už daugybės virvelių. Prie kiekvienos šakelės vis kitas siūlas, traukiantis savo pusėn.

„Kodėl tu toksai tylus, Gaurusi? – paklausė ji, o jos balsas, tėvuk, švelnus kaip saulašarės lapas, kai prie jo prisilieti atvirkščia rankos puse. Jis švelnus kaip juodieji serbentai ar mano paties oda. – Kodėl tu niekada nieko man nesakai?"

Tai buvo tiesa. Aš nesikalbėdavau su ja, džiaugdamasis, kad ir ji manęs nekalbina. Sakiau tau, senuk, kodėl.

„Neturiu ką tau pasakyti, Regina, – atsiliepiau aš. – Apie ką gi mudviem kalbėtis?"

Ji truputį patylėjo, dvejodama, sakyti man ar ne, o paskui prabilo:

„Tai aš ištrypiau rugius, Gaurusi. Aš norėjau padaryti tau nemalonumą. Jeigu tėvas nebūtų pamatęs tavęs tenai, būčiau sumelavusi jam, kad mačiau, kaip tu tai padarei. Gal bent girdėdamas mane meluojant pasakytum man ką nors. Tegul ir pikto."

Tu matai, seneliuk, aš visada nukenčiu ne dėl to, kad kas nori man blogo. Gali norėti kas kam patinka, bet jeigu tai liečia mane, viskas baigiasi negerai man.

„Tu blogai padarei, Regina, labai blogai."

„Ar tau smarkiai skaudėjo, Gaurusi?" – ji ištiesė ranką, norėdama paglostyti mano kojas, bet aš ją atstūmiau.

„Taip. Bet ne todėl tu blogai pasielgei. Tu matei, kad tavo

tėvas ketina mane bausti, ir neprisipažinai. Nepriėjai ir nepasakei, kad tai tu ištrypei rugius."

„Bet, Gaurusi, aš bijojau. Ak, aš neištverčiau, – pridūrė ji tyliai ir vėl norėjo paliesti mano kojas, bet aš vėl ją atstūmiau. – Aš gailiuosi, Gaurusi."

„Tau jis nebūtų taip daręs. Jis tavo tėvas."

„Bet jis ir tavo tėvas", – pasakė ji nustebusi.

„Taip, – pasakiau, – ir mano. Bet..."

Ūmai viena obelis taip persisuko nuo vėjo, kad man pasidarė šleikštu. Atsistojau ir nuėjau, palikęs Reginą vieną.

– Palaiminti, kurie liūdi, Meiži, vaikeli. Jie bus paguosti.

Tai nebuvo liūdesys, senuk, tiesiogine prasme. Pamažu aš supratau. Tikrasis liūdesys niekados neduoda jokių vaisių. O manasis turėjo jų atnešti. Bet tai nebuvo ir pyktis. Aš ant nieko nepykau. Aš liūdėjau, bet paskui pamačiau, kad liūdėdamas galvoju apie vienui vieną dalyką. Aš mąsčiau apie savo bausmės dydį ir sukau galvą, kokio didumo nusikaltimą ji galėtų atitikti. Liūdėdamas aš rinkausi nusikaltimą, tėvuk.

– Tavo nusikaltimai, Meiži, pranoko visas bausmes, kokias tik galėtum iškęsti. Tu pats sakei.

Tai buvo vėliau, daug vėliau. Man reikėjo valgyti. O be to, mano rankos... Negalėjau jų nusikirsti. Esu silpnas, tu žinai. Mano gyvenimą nulėmė labai daug aplinkybių. Ką gi, užtai aš ir mirsiu. Ir nesakyk man nieko, tėvuk. Aš žinau: tu labai daug norėtum man pasakyti. Tu norėtum atverti man akis, ilgai mane mokyti. Bet tai būtų tavo akys ir tavo mokslas. Aš atėjau čia ne mokytis, atėjau, kad išeičiau visam laikui. Aš stabtelėjau čia, šiame akmenų maiše, kad atsipūsčiau prieš išnykdamas ir papasakočiau tau, kaip viskas buvo, taip kaip man tai atrodo. Net jei išklausyčiau tavo pamokymų, nebūtų kur ir kada jais pasinaudoti. Dėkui tau už rūpestį, tėvuk, bet jis nereikalingas šiąnakt. Pavirsk visas ausimis, kurios klausosi. Pamiršk turįs liežuvį pamokymams. Nesinaudok tuo, kad dabar esu bejėgis. Mylėk mane, ir man bus to gana. Mylėk mane, senuk, ir man

nieko daugiau nereikės. Neabejoju, kad, sužinojęs tavo istoriją, sugalvočiau nė kiek ne mažiau pamokymų. Bet jie neturėtų tau reikšmės. Mylėk mane taip, kaip aš tave myliu, ir aš būsiu laimingas, ir mes abu sugiedosim giesmę prieš užlipdami ant pakylos. Sutarta, seneliuk? Na, neužsigauk, pralinksmėk.

Sakau tau: toji Regina mane stačiai persekioti ėmė nuo anos dienos, kai priėjusi atsitūpė greta žolėje. Net tada man užteko proto suprasti, kad tai ne iš nuobodumo, nors kartais jai nejuokais būdavo nuobodu, aš mačiau, nes vienmečių draugų ji neturėjo.

– Ji mylėjo tave, Meiži, taip?

Gal dar ne, senuk. Tikriausiai dar nemylėjo manęs tuomet iš tiesų. Bet ją kamavo mano liūdesys.

– Ak Meiži, yra tokių moterų. Jos mums nepasiekiamos.

Taigi, tėvuk, tu pamatysi, kas atsitiks. Tikriausiai ir ji pati gerai nesuprato, kas verčia ją kaip šešėlį slankioti man iš paskos. Dažniausiai aš jos vengdavau, slapstydavausi, nes mano liūdesys geidė apmąstymų ir svarstymų, o ji man trukdė. Teisybė, kartais aš leisdavau eiti ar sėdėti šalia. Jai tik to tereikėjo. Ji imdavo mano rankas ir glostydavo, kažką tyliai murmėdama, glausdavo mano delnus prie savo skruostų ar pirštų galais liesdavo mano akių vokus. Ji kišdavo rankas man po marškiniais, tėvuk, ir glostydavo pilvą ir nugarą, užsimerkusi pūsdavo šiltą kvapą man į ausis, į plaukus, į kaklą, ir aš jausdavausi tarsi iš stiklo: lengvai aprasodavo tos vietos, kur atsimušdavo oras iš jos burnos. Ir visą laiką ji murmėdavo nesuprantamus tylius ir duslius garsus, keistus ir negirdėtus. Aš suvokdavau, kad ji nori mane nuraminti ir paguosti. O be to, ji jautėsi kalta, kad aš liūdžiu. Ir iš tiesų: tomis valandėlėmis man pavykdavo užsimiršti, aš atsipalaiduodavau, mane apimdavo kažkokia snaudulio būsena, ir mes abu ilgai skendėdavom joje. Bet taip atsitikdavo palyginti retai, nes aš vis tiek jos vengiau. Mano reikalai man rūpėjo labiau, nors tada jie visai neatrodė esą reikalai. Rodėsi, mano mintys pamažu bręsta pačios, be

jokių mano pastangų. Šiaip ar taip, aš niekados nepagalvodavau apie Reginą, neprisimindavau jos, nepasigesdavau. O ji priešingai: atrodė, kad be manęs jai nėra kitų žmonių, jie išnyko, liovėsi gyvenę. Gal aš kiek ir perdedu, senuk, tu jau man atleisk.

Iš tiesų sakau tau: tuo laiku Regina pasidarė tikra gražuolė, kaip kad tu pasakytum, senuk. Jai ėjo penkiolikti metai, ir ji pamažėle virto tokia, kokia yra ir dabar. Jeigu aš tada būčiau buvęs laimingas, na bent jau nerūpestingas, jeigu tada būčiau galėjęs žiūrėti su ilgesiu į mergaites, – o tada jau buvo pats laikas pradėti į jas žiūrėti, – nieko daugiau neveikčiau, tik sėdėčiau su Regina, nenuleisdamas nuo jos akių. Ji buvo pati gražiausia tame kaime, tėvuk, o ir paskui man nesitaikė matyti nieko gražesnio. Gal tik mano motina jai galėjo prilygti, nors juodvi visai skirtingos. Bet tu žinai, senuk, kaip būna, kai tave kas nors slegia: tada tu nematai kaip reikiant nei žmonių, nei žemės, nei dangaus, žiūri į viską, bet nepamatai nieko, ką derėtų pamatyti žiūrinčiam žmogui.

Aš nesu didelis, tėvuk, o ji būtų man iki peties. Ar galėsi tu įsivaizduoti tokią mažytę gražią mergaitę? Jeigu girdėjai kada apie laumes, kurios bėgioja vandenų paviršium, – tokios jos lengvos, – tai Regina galėtų šokti tenai drauge su jomis. Jos plaukai kaip jauno lazdyno žievė. Ak seneliuk, mažytės rankos, mažytės kojos, mažas liemuo, tu iš proto išeitum, senas smaližiau, senas tu mano begėdi. Jos krūtys tokio didumo, kad kaip tik telpa į mano delną. Štai pažiūrėk, paliesk mano saują ir tu pajusi. Jos veidas švelnus ir truputį drėgnas, tarsi visados ji būtų ką tik nusipraususi lietaus vandeniu. O štai akys žalios, lygiai kaip mano motinos, ir tokios pat ilgesingos. Aš dabar manau, kad žalios akys yra mano nelaimė, mano pragaištis. Ir kad Reginos akys pažaliavo tik todėl, kad ji sutiko mane. Jeigu nebūtų manęs pažinusi, jos būtų likusios paprastos: rudos, juodos ar mėlynos. Nori nenori, tėvuk, pradedi tuo tikėti, kai gyvendamas matai visokius pasikartojimus.

Taigi, senuk, aš vis bėgau, o ji mane vijosi. Visais kitais kartais, tėvuk, bėgdavo ji, ir kiti ją vydavosi. Tu pamatysi.

O vis dėlto mes artėjome prie kits kito, labai pamažu, bet artėjome, kol nebeliko nė plyšelio tarp mudviejų, bet mes vis tiek judėjom, tėvuk, kol galop susiliejom, sutapom, tarsi viena į kitą sudėtos stiklinės. Ir tai vis jos pastangomis, kasdieniu jos triūsu. Koks sunkus ir vargingas, ir kupinas rūpesčių turėjo būti tas kelias. Nes aš juk nieko nedariau, kad jai padėčiau, tik bėgau ir bėgau užsimerkęs, stengdamasis pasverti savo bausmę, kurią ilgainiui įsivaizdavau ir pergyvenau vis stipriau, ir gal tokiu būdu net padidinau savo akyse. Ir štai ką aš dabar manau apie tai: man nereikėjo užsimerkti. Bet aš tikėjau, kad, man ateinant į pasaulį, Didžioji Gyvenimo šventė jau buvo praėjusi arba dar neatėjusi. Jeigu būčiau pasipriešinęs savo nusiminimui, tėvuk, būčiau pamatęs ir supratęs, kad gimiau pačiu laiku. Šventė buvo greta. Bet, senuk... mano kaltė... Ar supranti mane, tėvuk? Kas pažvelgs į vagies širdį!

– Suprantu, vaikeli, tavo širdgėlą. Pats aš niekada apie tai nepagalvojau, bet dabar liūdžiu kartu su tavim.

Bėgant laikui aš vis aiškiau mačiau, prie ko prives mane tie liūdesio apmąstymai, tai stovėjo man prieš akis kaip pašvaistė, ir aš ėmiau ruoštis naujam likimo posūkiui. Tuo metu neapsakomai troškau būti vienas, norėjau, kad mane užmirštų, nepastebėtų manęs. Aš jau buvau stojęs į nuodėmės kelią. O ji, toji Regina, mane varžė. Gal ji jautė kažkokias dideles permainas manyje ir nenorėjo manęs prarasti, nes persekiojo ypač atkakliai. Tada jau buvo mane pamilusi.

„Ką tu darytum, Gaurusi, jeigu manęs nebūtų?" – būdavo, klausinėja.

Aš gūžtelėdavau pečiais ir, nenorėdamas jos įskaudinti, atsakydavau:

„Kur tu gali pradingti."

„Daug kas norėtų manęs. Ar tau būtų skaudu, jeigu taip atsitiktų?"

Aš purtydavau galvą, ir ji žinojo, kad man būtų vis vien. Bet nenorėjo tuo tikėti.

„Ak Gaurusi, – kalbėdavo ji, įbedusi akis į mano veidą, – jie pasigauna mane vakarais, jie dreba, lyg sirgtų ir turėtų karščio, jie apkabina mane ir bučiuoja. Jie prašo, kad įsileisčiau juos naktį, ir šnabžda meilius žodžius. Jie man žada viską, ko tik aš panorėsiu."

„Na, o tu?" – sakau aš, nes ką nors pasakyti reikia.

„Man jų gaila, Gaurusi, – sako ji. – Jie tokie silpni ir bejėgiai, visai silpni. Aš šypsausi ir leidžiu jiems daryti, ką tik jie nori. Bet jie nori kažko daugiau. Nori, kad juos mylėčiau. O aš myliu tave, Gaurusi."

Aš žinojau, tėvuk, kad ji nemeluoja. Džiaugdamasis, kad bent valandėlę esu vienas, ne sykį mačiau vaikinus, tykančius Reginos kur nors tarp medžių vakaro prietėmy. Kartais, visai netyčia, užtikdavau ją su kuo nors, sugulusius žolėje. Jai iš tiesų buvo jų gaila, seneliuk, ir ji leisdavosi mylima, norėdama juos nudžiuginti, norėdama, kad jie įgytų pasitikėjimo, jėgos, kad taptų tikri vyrai.

– Ir niekados, Meiži, niekas nevirpteldavo tau? Niekados tau nekilo noras atsidurti jų vietoje?

Niekad, tėvuk. Nė mintis tokia nekildavo.

– Tu blogai elgeisi, Meiži, vaikeli.

Galimas daiktas, tėvuk. Nors nesu tvirtai tuo įsitikinęs. Kodėl turėčiau jiems trukdyti? Ar jie blogesni už mane? Galų gale jos meilė man dėl to nesumažėjo. Ji mylėjo mane, o ne juos! Argi ne tai tau atrodo svarbiausia? Ar galėjau aš prieiti ir pasakyti: ei jūs, nedrįskite jos mylėti, nedrįskit sapnuoti jos naktimis ir svajoti apie ją! Lyg ne tiesą sakau, tėvuk?

Taigi, senuk, ji niekaip nuo manęs neatstojo. Ir vieną kartą, kai buvau benueinąs ją pamatęs, ji užbėgo man už akių ir visa virpėdama, degančiom žalia liepsna akim – aš niekada nepamiršiu, senuk, – pasakė:

„Meiži, tu esi bjaurus. Tu esi šlykštus kregždėtas kalės vaikas. Tavo motina padvėsė nuo... – neprisimenu to žodžio, tėvuk, – ir tu jos vertas."

Gal ji dar ką kalbėjo, aš nežinau. Nereikėjo jai priminti mano motinos, mano praeities. Pasaulis mano akyse plykstelėjo ir užsidegė kaip perdžiūvusi šieno gniūžtė. Ir, Dievas mato, tėvuk, rasi tada jau buvau kiek ją pamilęs. Nes kai atsipeikėjau, mano rankos gniaužė jos laibą kaklą, bet ji buvo gyva. O tu žinai, kad man taip nebūna. Aš paleidau ją, atsistojau ir ėmiau spardyti sukandęs dantis, nes man buvo bjauru taip daryti. Aš mušiau ją ir spardžiau, o ji tik alpėjo užmerktomis akimis. Sulig kiekvienu smūgiu jos išblyškęs veidas trūkčiojo. Ji šnabždėjo: ak Gaurusi, ak Gaurusi, – ir vis stengėsi nusišypsoti, bet negalėjo. Galų gale ji mane įveikė, tėvuk. Tai buvo paskutinė jos korta, daugiausia ir geriausia, ką ji įstengė sugalvoti, ir jai pavyko. Ji privertė sujudėti mano tyliai kunkuliuojančią dvasią ir atgręžė ją į save. Pagaliau aš ją pamačiau, kokia ji yra, graži ir gera. Mylėjau ją. Tu negali įsivaizduoti, senuk, kaip šleikštu man buvo dėl to, kad ją mušu, savo meilę. Bet ji suprato, kad pagaliau ją myliu, ir buvo laiminga.

Tu manai, kad mano elgesys nors kiek pasikeitė? Ne, tėvuk. Aš ir toliau vengiau jos. Bet dabar ji žinojo turinti man galios. Aš vienintelis, kam ji norėjo jos turėti ir turėjo. Dabar jos pašauktas aš nubėgdavau šalin ir nesislėpdavau, ji laiminga apkabindavo mane ir imdavo murmėti. Bet tai buvo nebe gailesčio murmesys, o meilės, ir aš jį supratau.

– Ką ji tau sakydavo, Meiži, vaikeli?

Ji šnabždėjo visokiausius žodžius, jie buvo ir priekaištas, ir švelnumas, ir gražiai susidėdavo tarpusavyje. Vieną kartą ji man sukuždėjo:

Eina namo iš kito.
Kad paįvairintų kelią,
Galbūt į tave ji žiūri,
Naktinio laukimo mėnuli.
Koks išblyškęs tu auštant!

„Kokie čia žodžiai? – paklausiau aš. – Iš kur jie? Ką jie reiškia?"

„Čia tavo žodžiai, Gaurusi. Tu turėtum man juos šnekėti, bet tu tyli, todėl aš pasakau už tave."

Štai ką ji man atsakė, tėvuk. Bet vis tiek aš stengdavausi matyti Reginą kuo rečiau. Bijojau, senuk, kad įsimylėjęs nepadarysiu nusikaltimo, kurį turėjau padaryti, idant pasaulyje būtų pusiausvyra, ir kurį buvau apgalvojęs. Bijojau, kad meilė gali man sukliudyti. Aš pykau ant jos, kam ji privertė – kaipgi kitaip pavadinsi – mane įsimylėti. Ar mylėjai kada, tėvuk? Ar žinai, ką tai reiškia? Ar suvoki mano žodžius?

– Nesirūpink, vaikeli. Suprantu kuo puikiausiai.

Todėl kartais, kai mano ryžtas susvyruodavo ir Regina buvo tuo kalta, aš vėl ją mušdavau. Taip, senuk, man nemalonu apie tai šnekėti, bet tai teisybė, o aš noriu, kad tu žinotum teisybę. Visą ar beveik visą. Kuo daugiau. Taigi kažkokia abejonė vis dažniau ir dažniau mane pagaudavo, ir pajutau, kad ilgiau atidėlioti negalima. Ir aš padariau jį, tėvuk, savo nusikaltimą, už kurį buvau atkentėjęs.

– Tu jį padarei, Meiži... Ir kokia buvo bausmės kaina? Aš tavęs klausiu, Meiži, o man oda šiurpsta.

Nei daugiau, nei mažiau, tėvuk, kaip visa mano įtėvių sodyba, su visais trobesiais ir viskuo, kas tik joje buvo. Tu žinai, senuk, aš mėgstu ugnį, ji man artima... Na, tu supranti, ką noriu pasakyti. Kalnas man nuo pečių nusirito, kai pamačiau didžiulius stulpus kibirkščių kylant į patį dangaus vidurį, milžiniškus liepsnos liežuvius, tarsi pati saulė būtų nusileidusi žemėn. Aš viską apgalvojau, tėvuk, gaisras buvo staigus, nieko nepavyko išgelbėti iš to laužo, nė šapelio. Žmonės liko kaip stovi. Padegęs sodybą ir atsikratęs savo naštos, ėmiau gailėtis žmonių, likusių be nieko. Jie nešaukė ir neraudojo kaip žydai, tik stovėjo tokie tylūs, sumenkę. Dievaž pasidarė jų gaila, tėvuk. Jie juk neblogi žmonės. Paėmė mane, maitino ir rengė, o aš štai kaip jiems atsilyginau.

– Dosniai, Meiži.

Taigi, tėvuk. Bet pats pagalvok, senuk, ar turtas gali atlyginti žmogui dvasios nuostolį. Aš viską pasvėriau, seneliuk, tu nemanyk. Mano viskas buvo apmąstyta. Mes buvome atsiskaitę, ir dabar aš tyra širdimi jų gailėjausi.

Tai buvo antras gaisras mano gyvenime, po teisybei ir paskutinis, nes nė vienas iš vėliau regėtų nebuvo toks didelis ir toks skaudus man. O ir koks tai buvo gaisras, senuk! Nieko gražesnio kaip gyvas nesu matęs. Sakau tau: ugnis buvo kaip raudoniausios rožės ar oranžinės nasturtos, jeigu pamėgintum ją įsivaizduoti sustingusią, nejudančią. Bet ji judėjo, tėvuk. Ir, judėdama pastatų sienomis aukštyn, buvo panaši į spindinčius vijoklius, kurie iššauna savo ūglių strėles ant sutrešusių medžių kamienų. Kai viskas virto vienu liepsnos kamuoliu, aplinkui per varstą buvo šviesu kaip dieną. Liepsna kaukė. Vaitojo ir krūpčiojo kaip moteris. Liepsna buvo gyva aistra, senuk, bet joks žmogus niekados tokios nepajus, nes reikia visai neturėti proto, kad tokiai pasiduotum. Ji naikino, tėvuk. Viskas žuvo joje. Aistra naikino negyvus daiktus. Ji surijo medį, geležį ir audeklą. Žmogaus aistra pati savaime nepajėgtų sunaikinti daiktų, tą tegali ugnies aistra. O vis dėlto ji yra žmogaus aistros tvarinys, šit kas man nuostabu. Ji buvo mano tvarinys. Aš stovėjau atokiau, niekieno nestebimas, bet pats stebėjau viską ir visus neatitraukdamas akių ir gėrėjausi. Galiu leisti išdurti sau akis, bet tą akimirką, kai namas, paskutinį kartą suvaitojęs, sugniužo išpurkšdamas žaižaruojančių purslų spiečių, aš išgirdau tenai tyliai ramiai skambant Becherio markės laikrodį. Toks buvo galas, senuk.

Ugnis pamažėle pradėjo slopti, dauguma žmonių išsiskirstė žegnodamiesi, kad nugintų nuo savęs tokias nelaimes, liko tik mano įtėvio Juozapo šeima ar keletas artimiausių kaimynų, kurie nenorėjo artintis prie jo šią minutę, kad jis galėtų apsiprasti su savo netektim. Juozapas laikė už rankos žmoną, o ji negarsiai kūkčiojo, prijuostės skvernu šluostydamasi akis. Gailestis man visai suspaudė širdį, ir aš priėjau prie jų. Tik

nemanyk, tėvuk, kad apgailestavau dėl savo darbo. Ne, taip turėjo būti padaryta, ir jeigu nepavyktų, na, gaisrą užgesintų ar dar ką, aš pamėginčiau iš naujo. Aš tikėjau, tėvuk, buvau patikėjęs, kad taip turi atsitikti, įtikėjau. Įtikinau save, jeigu nori, per ilgą savo liūdesio metą. Prisipažįstu tau, senuk. Aš negudrauju. Nieko nenoriu nuo tavęs nuslėpti.

Širdis man krauju sruvo, seneliuk, kai artinausi prie savo įtėvio Juozapo. Iš tiesų nelaimė, jį užgriuvusi, buvo labai didelė. Priėjau prie jų visų trijų, manoji Regina irgi čia stovėjo susikaupusi, ir atsistojau šalia. Po kurio laiko Juozapas, mano įtėvis, pakėlė galvą, apsidairė ir mane pastebėjo.

„Taip padariau aš", – pasakiau jam.

„Aš žinau", – ištarė jis, o jo lūpos buvo sudžiūvusios nuo kaitros ir vokai be blakstienų.

– Iš kur jis galėjo žinoti, Meiži, vaikeli? Ir kodėl tau tuomet nesukliudė?

Netikiu, senuk, kad jis būtų žinojęs iš anksto. Gal matė, kaip aš gėrėjausi gaisru užmiršęs viską pasaulyje, tada ir suprato. Taigi jis pasakė „aš žinau" ir pažvelgė į mane iš viršaus, nes yra aukštas vyras. Kur kas už mane aukštesnis. Ir štai kas atsitiko, tėvuk. Juozapo akyse, kai jis žiūrėjo į mane, nebuvo nė lašelio ankstesnės tvirtybės, tenai tebuvo liūdesys ir nuoskauda, ir dar kai kas, tėvuk, ir dėl to man ypač suspaudė širdį. Baimė. Jis manęs taip bijojo, kad pro išsiplėtusius jo vyzdžius galima buvo matyti, kas yra akių viduje. Tąsyk aš pirmą kartą pamačiau, kad manęs šitaip bijomasi. Vėliau mačiau dar ne sykį, bet tas kartas buvo pirmasis. Dievaži, senuk, aš niekada nenorėjau, kad manęs bijotų.

– Nesidievagok, Meiži, tu nesi nuoširdus, kai šitaip sakai. Norėjai, kad tavęs bijotų.

Tu išgirdai dvejonę mano balse, tėvuk. O vis dėlto ne, man niekados tai nepatiko. Baimė patogus dalykas, kai tavęs bijo, tau gyventi lengviau, bet daugiau nieko. Niekad šito nenorėjau. Tas teisybė.

Štai kaip, tėvuk. Paskui jie nuėjo, kaimynai juos priglaudė. Kol įsikurs. Aš negalėjau eiti kartu. Likau stovėti gaisravietėje. Laukiau. Po kurio laiko Regina atėjo. Ir sakau tau gryną teisybę, ji mane taip pat tebemylėjo.

„Tėvas nuėjo pašaukti žandarų, kad tave suimtų", – pasakė ji.

Dabar, senuk, mano meilė pirmą kartą atsipalaidavo nuo visų varžtų. Niekas jos daugiau nebevaržė. Aš buvau visiškai laisvas. Regina tai suprato, o juk tebuvo mažytė mergaitė.

„Ak Gaurusi, – kartojo ji, – ak Gaurusi."

O aš urzgiau ir griežiau dantimis kaip vilkas, tėvuk. Aš buvau kaip perkaitusi krosnis, maniau, kad man krūtinė trūks ir viskas išlakstys į visas puses kaip žiežirbos, nebeliks nieko. Man atrodė, kad galiu paimti mažytę savo mergaitę ant delno ir ji puikiausiai ten tilptų.

Stovėjau šalia jos, savo šonu jausdamas jos šoną, ir man nereikėjo nuo jos bėgti ir slapstytis savy. Aš drebėjau.

–Tu buvai laimingas, Meiži, vaikeli mano.

Ne, apie tai negalėjo būti nė kalbos. Aš kentėjau, senuk. Ir jeigu tai yra laimė, tad kas tuomet nelaimė? Reikia tik stebėtis, kodėl visi taip geidžia tų kančių. Jeigu liks laiko, tu galėsi man paaiškinti.

Regina glostė man nugarą ir pečius ir šnabždėjo keistus savo žodžius, o jie man kėlė vis didesnį virpulį, vis didesnį skausmą, verčiantį mane urgzti. Pasakiau:

– Dovanok man, Regina. Dabar viską žinai.

Bet jai buvo nė motais, ji nė negirdėjo manęs. Murmėjo savo meilės rožančių, kartkartėmis įterpdama „ak Gaurusi". Ir tada aš pajutau jai didelį švelnumą. Pirmą kartą apkabinau ją ir pasilenkęs pabučiavau. Tai buvo vienintelis toks pabučiavimas. Paliečiau lūpomis jos kaktą, lygiai taip, kaip tu, senuk, pirma palietei mano. Jos oda degė.

„Eik namo, Regina, – pasakiau užmiršęs, kad sudeginau jos namus, – tu sergi."

Kam jis man visa tai pasakoja? Galimas daiktas, nedažnai turi progos parodyti savo išmanymą. Tegul.

– Devyniolikto amžiaus pradžioje pagal prancūzų architekto projektą čia buvo pastatyti rūmai su bokštu, vadinamuoju belvederiu.

Iš pradžių teisėjo balsas buvo nedrąsus, jis nežinojo, ar neįkyri man savo šneka, bet toliau įsidrąsino.

– Tūkstantis aštuoni šimtai aštuoniasdešimtaisiais metais rūmai buvo perstatyti. Jų vidus išgražintas devyniolikto amžiaus pastatų puošmenimis: rozetėmis, plafonais, kronšteinais.

Teisėjas aiškina, bet aš negaliu atsikratyti jausmo, kad jis išmoko tai atmintinai iš kokios nors knygos. Tiek to. Aš nesidomiu pastatais ir istorija.

Kareiviai, užlįsdami už medžių ir krūmų, pamažėle, neskubėdami lipa į krantą ir siaučia rūmus. Dar prieš išeinant iš Seredžiaus, aš aiškiai kiekvienam pasakiau, ką kuris turi daryti, ir dabar neatsižavėjau jais kaip nusisekusiu savo kūriniu. Vangumo, varžiusio juos anuomet, kai rišo arklius prie neobliuotų pušinių rąstų, nė žymės neliko. Nurodymus jie vykdė tiksliai, tarytum kiekvienas turėtų vidun įdėtą laikrodžio mechanizmą, kurį prieš paleidžiant eiti gerai išvalė ir tvirtai prisuko visus sraigtelius. Judesiai greiti, žvalūs, tykūs, tvirti. Žingsniai be jokio garso. Nuostabus kovos mechanizmas. Štai kokiu metodu reikia susidoroti su visokiu gaivalu. Sistema ir tikslumas – du puikiausi pasaulyje dalykai.

Aš girdžiu šalia nuo spartaus ėjimo ir susijaudinimo pagreitėjusį taikos teisėjo kvėpavimą ir apgailestaudamas galvoju, kad greta nėra sūnaus. Jaučiu, kad per pastarąsias dvi dienas ir ypač per šį rytą Anusas tapo man savotišku simboliu, kažkokia negatyvia alegorija, materializuota idėja. Jis įkūnijo visą tą pasaulio dalį, kuri yra ne aš, įkūnijo tai, ką neigia mano protas ir ką visados neigs bet koks protas. Vaikas, pats to

nežinodamas, atstovauja mano sąmonėje jutimų pasauliui, yra to pasaulio diplomatas su ypatingais įgaliojimais. Mūsų amžius pakankamai civilizuotas, kad įstengtume įvertinti protą ir padaryti jį vienintele vertybe. Turėdami praeityje tiek tūkstančių tobulėjimo metų, galbūt jau galime tarti „ne" bet kokiam jutimiškumui? Gimėme proto amžiuje, tad būkime protingi. Taip aš manau.

Pagalvojęs apie nusikaltėlius, kuriuos gaudyti yra mano darbas, nejučia tariau sau: „Štai kas iš to išeina." Mano nuomone (primygtinai to netvirtinu), plėšikai, prievartautojai ir vagys irgi yra Anuso šalies piliečiai. Džiaugiuosi, kad man pavyko taip aiškiai užbrėžti ribą tarp savojo aš ir ne aš, padalinti tikrovę į dvi priešingas stovyklas, tarp kurių negali būti jokio sutarimo. Toks jau aš žmogus. Ir štai dabar, kai prisimerkęs stebiu šlaitu kopiančius kareivius, norėčiau pasakyti tam asmeniui, likusiam teisėjo sodyboje:

„Pažvelk į šią darną. Kokią jėgą tu gali pastatyti prieš ją? Štai tau įrodymas. Pažvelk ir įvertink. Kelis milijonus metų žmogus ėjo kaip tik prie šios darnos. Jis siekė jos visais įmanomais būdais, nors jūs jam tolydžio trukdėte, kabojot sunkiu svambalu jam prie kojų, pakirpdami dvasios sparnus. Pasižiūrėk, ir gal atsivers tau akys, gal tu praregėsi. Greičiau pasižiūrėk."

Esu tikras, kad jeigu kam papasakočiau apie savo mintis, būčiau palaikytas egoistu. Bet taip nėra. Aš beveik negalvoju apie save. Kai šįryt padubysyje aš pagaliau suformulavau ligi tol gan neapibrėžtą savo santykį su sūnum, tardamas mintyse „aš" ir „mano", tegalvojau apie save kaip apie dalį kažko didesnio. „Aš" reiškia didesnę ar mažesnę pasaulio dalį, kuriai jaučiuosi atstovaująs. Lygiai taip ir Anusas man liovėsi buvęs pavieniu žmogum, o tapo gaivalo pasaulio įasmeninimu. Mudviejų santykyje neliko jokio asmeniškumo, nė krislelio. Net pats santykis liovėsi buvęs tėvo ir sūnaus santykiu.

– Gal norite šautuvo? – klausiu taikos teisėją. – Jeigu jie įnirtingai ginsis, pravartu turėti po ranka tokį daiktą.

– O jūs? – jis šluostosi prakaitą nuo sprando.

Aš šypsausi: kam man ginklas? Čia principo dalykas.

– Aš pasiimsiu kitą.

– Geriau nereikia, – nusprendžia jis. – Teisėjas teisia. Bausmę vykdo kiti.

– Demagogija, – aš laikau šautuvą ištiestoje rankoje. – Galit gauti kulką į pilvą nespėjęs nieko nuteisti. Imkit.

– Ne, dėkui, – sako jis. – Nelabai koks iš manęs šaulys.

– Kaip norit, – aš gūžteliu pečiais. – Mano pareiga pasiūlyti. Na, eime ir mudu.

Ligi tol stovėjom kranto apačioje ir laukėm, kol kareiviai daugmaž apsiaus rūmus. Dabar kareivių tarp medžių jau nebesimatė, tad reikėjo eiti jiems iš paskos ir duoti ženklą pulti.

– Norėtųsi pasinaudoti Gonto metodu ir, padegus rūmus, išrūkyti juos iš ten, – sako teisėjas.

– Deja, – aš lenkiuosi ir lendu pro obels šakos apačią. – Deja. Neturime teisės. O ir rūmai mūriniai. Nedegs.

Barzdotas susivėlęs vyras vešliais juodais antakiais, nuogas iki juosmens, plaukuotomis rankomis, krūtine ir liemeniu, eina prie šulinio. Ramiai. Neskubėdamas. Eidamas rauna basų kojų pirštais jauną žolę: stato koją, kulnas smigteli į minkštą žemę, pirštai susiriečia sučiupdami žolės kuokštelį, išrauna jį ir numeta. Kelias lig šulinio netrumpas, tad barzdočius gali į valias šitaip žole pasidžiaugti. Kai kada, aptikęs guštelį pienių, jis taip įkiša tenai pėdą, kad į kiekvieną tarpupirštį įtektų po žiedą. Paskui kelia pėdą aukštyn, geltoni bumbuliukai tyliai spragsėdami nutrūksta, ir pakeltos kojos pirštai atrodo tarsi apmaustyti žiedais su brangiaisiais akmenimis, žiburiuojančiais saulėje.

Mudu su teisėju stovime slepiami kėnių ir žiūrime. Žiūrėdamas į tą gyvulį, besidžiaugiantį žole, aš prisimenu Anuso krikštamotę: apimta kažkokios mažne rytietiškos ekstazės, ji dažnai rytais braido po žolynus, rinkdama rasą į mažytį baltą porceliano puodelį. Kam jai tat reikalinga?

Priėjęs šulinį, Kuzma Bagdonavičius, totorius, buvęs vežėjas (vėliau mes tai sužinojome), šnirpšlėmis traukdamas skaidrų, virpantį nuo šilumos orą, nukabina nuo veleno rankenos sulankstytą cinkuotos skardos kibirą, patiesina jį tarp rankų ir meta žemyn, į vėsią žiojėjančią juodą skylę. Prilaikydamas delnu įsibėgėjusį veleną, rankų nugludintą per šimtą metų iki blizgesio, Kuzma klausosi, kol kibiras pliaukšteli į vandenį. Palūkėjęs kelias akimirkas, ima traukti, vis tebesiklausydamas, kaip vanduo, ištiškęs per kibiro kraštus, krenta atgal į šulinio gelmę, kaskart aidžiai tekšteldamas. Bagdonavičiaus judesiai lėti, tiesiog sakraliniai. Ištraukęs kibirą, Bagdonavičius stato jį ant mažyčio suolelio, tam tyčia įtaisyto prie šulinio rentinio, tuomet pasilenkia ir, įmerkęs vandenin visą veidą, geria šnarpšdamas it arklys. Atsitiesia: plaukuotas jo veidas pilnas žibančių lašelių, kurie saulės spinduliuose, prasiskverbusiuose pro gosliai žalią parko lapiją, atrodo truputėlį netikri. Šnirpšles vis tebevirpina ką tik sužydusių ievų kvapas, baltas, saldus, minkštas, toks tirštas, kad tai jau nebe kvapas, o greičiau skonis, kurį netinka uostyti, bet reikia pajusti liežuviu, kaip kokius saldžius riebalus.

Povas, vaikštinėjantis medžių pavėsyje, sklaido savo žiburiuojančią uodegą. Bagdonavičius merkia rankas į kibirą – juodi gyvaplaukiai aplipę vaiskiais oro karoliukais – ir dar sykį rieškučiomis šliūkšteli vandens į veidą.

Gyvuliškumas.

– Gana, – sakau aš negarsiai, povas šaižiai rikteli, Bagdonavičius atsimerkia, ir tiesiai jam į tarpuakį kažkaip droviai įsminga kulka, sakytum vabzdys, saugantis savo lizdą medžio uokse. Bagdonavičius atsilošia ir pamojuoja ranka prieš akis – taip būna, kai žmogus išvysta aplink veidą besisukiojančią širšę – paskui virsta, pargriaudamas kibirą. Juozui Koverai už šitokį šūvio taiklumą daviau dėžutę papirosų, nors apskritai kareivių aš nelepinu.

Tą akimirką plačiai atvertame rūmų lange aš pamačiau dar vieną iš tų bestijų. Jis stovėjo su rūkstančiu šautuvu prie peties, ir aš labai aiškiai išgirdau, kaip jis pasakė:

– Tataigi.

– Bjaurybės, – sušvogždžiau jausdamas, kaip kraujagyslės mano smilkiniuose išsipūtė ir tapo panašios į dėles.

Prilaikydamas klumpantį taikos teisėją per liemenį, aš pavėdėjau jį (sunkiai alsuodamas iš pykčio, kuriam šiaipjau retai pasiduodu) parko gilumon, į didesnį pavėsį.

– Sakiau, kad pasiimtumėt ginklą.

Teisėjas nieko neatsakė. Skausmo jis dar nejautė, tik stengėsi delnu užspausti žaizdą ir sulaikyti plūstantį lipnų kraują.

– Nieko, – pasakiau aš. – Mes susidorosim su jais. Su visais iki vieno. Tik man regis, jų ten daugiau, nei jūs sakėt.

Teisėjas ir vėl neatsiliepė. Sužeistas į petį, jis, matyt, pajuto, kaip visi dalykai, visos mintys ir reikalai, kurie dar prieš valandą atrodė jam tokie reikšmingi, dabar nutolo, išsislapstė žolėj ir tarp medžių lapų. Žiūrėdamas į savo paties kraują, srūvantį tarp pirštų, jis nieko negalvojo, tik jautė smarkų apmaudą. Mačiau, kad jam jau pažįstamas šitas jausmas. Tai buvo nykstančios būties apmaudas. Ne todėl, kad kas nors nepadaryta ar ko nors negalima padaryti dabar, bet dėl to, kad jau nieko nebus galima nuveikti ateityje. Nykstančios ateities apmaudas.

Jis *nenorėjo* tuo tikėti, bet mačiau, kad tikėjo: tik šis apmaudas jam dabar buvo reikšmingas ir gailestis, susipynę su paralyžiuojančiu bejėgiškumu (padėti sau, palaikyti savo dvasią tinkamai galėtum tik pats, bet kaip tik dabar pats negali to padaryti). Teisėjas ėmė kūkčioti, sausai, be ašarų, kaip seniai įsiverkęs vaikas, kuriam akys jau išdžiūvo, o jis niekaip negali sustoti.

Aš pasodinau teisėją ant suolelio tarp tuopų ir su pasibjaurėjimu nusigręžiau. Nejaugi visi mes tokiu momentu virstam gyvuliais? Nejaugi, tik vieną akimirksnį pasiduodami silpnumui, mes grįžtam atgal visą kelią, kuriam nueiti prireikė

daug metų? Nejaugi gaivalas tvirtai sugriebia mus savo čiuptuvais per vieną sekundę? Nejaugi jis toks stiprus? Nejaugi mes visi?.. Nejaugi ir aš?.. Šimtas „nejaugi" pralėkė mano galvoje, bet aš tuojau susitvardžiau. Tai juk *abejonė*. Abejonėms aš negaliu pasiduoti. Neabejoti – štai pagrindas, ant kurio aš stoviu tvirčiausiai, abiem kojom, ir kaip tik todėl esu toks, koks esu. Puikiai tą suvokiu. Neabejoti – yra mano luomo, mano klasės, mano vidinės sandaros žmonių devizas, stiprus ir esmingas. Žinoti ir neabejoti. Įveikti save man nereikia didelių pastangų. Idėja, mintis yra aukščiau už kūną, daugiau nei medžiaga, grubi ir chaotiška.

– Nugalėkit save, teisėjau. Būkit vyras. Nieko baisaus neatsitiko. Jūs lengvai sužeistas. Mums, kareiviams, tai įprasta. Verkti? Juk jūs teisėjas. Neužmirškit. Jums leidžiama teisti, galų gale jūs privalote teisti. Verkti moterų darbas.

Aš turėjau gerokai pasistengti, kad vėl nenusigręžčiau. Nors ir supratau, jog didžiuma mano įtikinėjimų teisėjui dabar atrodo kvailystės, vyliausi, gal bent vienas žodis jam kris į širdį.

– Tuojau, tuojau, pakentėkit. Viskas bus gerai. Na, teisėjau. Būkit protingas. Tegu jie verkia, – kryptelėjau galva rūmų pusėn.

Ūmai pagalvojau, kad gal ryžtingumas labiau jį paveiks.

– Na, teisėjau, nusivilkite švarką.

Mintis buvo teisinga. Teisėjas pakėlė galvą ir pasimuistė, mėgindamas nusirengti, tačiau dabar šoko būsena jau buvo praėjusi, skausmas jam nutvilkė petį ir ranką. Tai buvo geriausias argumentas. Skausmas įveikė apmaudą, suteikė jėgų. Mano padedamas, taikos teisėjas Kramonas nusivilko švarką.

– Sutvarstykite jį, – paliepiau kareiviui Blaževičiui, atbėgusiam klausti, ką daryti, nes plėšikai rasi bus įsitvirtinę rūme. – Tie vagys nedings. Einu ir pats jais pasirūpinsiu.

Nosine rūpestingai nusišluosčiau nuo pirštų raudoną taikos teisėjo kraują, bet rusvos dėmės vis tiek liko.

– Kulka perėjo kiaurai, – pranešė Blaževičius, nuplėšęs teisėjui marškinius ir veržđamas jų atraižomis petį virš žaizdos.

– Iš arti šovė, ačiū Dievui. Prašom nesirūpinti, ponas kapitone. Eikit. Paprasta žaizda. Nuo tokios niekas dar nemirė, – jis nusišypsojo teisėjui, ir, man rodos, tas iškart jį pamilo. – Aš pats pasižiūrėsiu teisėjo.

Aš pritariamai linktelėjau:

– Nuveskite, Blaževičiau, teisėją į miestelį. Taip bus geriau. Ar galėsite eiti, teisėjau? Na, aukščiau galvą. Seredžiuje tikriausiai yra daktaras. Jis išplaus žaizdą ir sutvarstys kaip reikiant. Sėkmės.

Nuėjęs tiek, kad manęs jau negalėjo matyti nei sužeistasis, nei jį prižiūrintis kareivis, aš pajutau palengvėjimą ir nusispjoviau.

Anelė

Dabar tas vaikas įniko apžiūrinėti mūsų litografijas ir spalvotus atvirukus, sukabinėtus ant kalkėmis baltintų sienų. Aš vis negalėjau atsikratyti jausmo, lyg būčiau sulaužiusi ištikimybę savo vyrui. O tai juk...

– Kas tasai žmogus, kaitinantis žarijose reples?

– Šventoji Teresė. Ar jūs niekada nematėte tokių paveikslėlių? – Tą „jūs", kurį drovėjausi jam tarti, dabar pasakiau lengvai, lyg taip ir derėtų: baiminausi jo. Man nemalonu buvo kalbėti apie paveikslėlius, iš kurių žvelgė šventieji, bet neturėjau kitos išeities.

– Pas mus nėra tokių.

– Bet tikriausiai matėt bažnyčioje? – paklausiau aš, jausdama, kad mano akys klastingai sublizgėjo: pasakyk, kad ne, ir aš žinosiu, kad tu ne žmogus, o pats velnias vaiko pavidalu.

– Taip. Bažnyčioje mačiau. Bet ne visus. Mūsų bažnyčioje kai kurių nėra. Va tos moters su replėmis. Ir štai šito su alyvomis. Kiti irgi ne visai tokie, kaip čia.

Anusas nusisuko nuo paveikslų ir ėmė žiūrėti pro langą. Aš atsistojau kitam virtuvės gale, stengdamasi, kad mus skirtų

kuo didesnis tarpas, nors apskritai tas beveik negelbėjo: man niežėjo rankos tą vaiką pasmaugti... Arba pulti jam į kojas.

Tokiu pat veidu – būtų daug geriau, jeigu jis pieštų, tuomet viskas sueina iš jo į popierių ir nesklando ore – Anusas paklausė:

– Kur jūs laikote savo aitvarą?

– Aitvarą? Kokį aitvarą?

– Na, aitvarą.

Aš nejučia apsidairiau, tarsi ieškodama, kurgi mes galėtume laikyti aitvarą.

– Gal ne visuose namuose būna aitvarai, – kalbėjo Anusas neatsigręždamas. – Tenai, pas mus, tokie žmonės pasistatė namą. Jie superka kiaules, žinot, tas, kurios pačios padvesia. Ir kas jiems iš jų? Aš pats mačiau, kaip jie įsikėlė į savo naująjį namą. Ir vyresnysis jų vaikas atnešė tenai aitvarą. Išvertė iš maišo tokį panašų į katę, bet gerai niekas nesuspėjo pamatyti, nes aitvaras, vos šlumštelėjęs ant grindų, tuojau stryktelėjo ant krosnies, o paskui nuo krosnies šoko į spintą. Kai atidarė plačiau spintos duris, norėdami geriau į jį pasižiūrėti, tai spintoje buvo tuščia. „Yra", pasakė vienas iš jų ir patenkintas pasitrynė rankas. Štai šitaip.

Parodęs, kaip „vienas iš jų" pasitrynė rankas, Anusas atsigręžė į mane:

– O jūs neturit?

Mane vėl nutvilkė kaitra, daug karštesnė už krosnies kaitrą, nes svilino ne vien tik kūno paviršių, bet ir raumenis, kaulus, nervus, kraujagysles, degė gaisru galvoje. Rodės, mano širdis apsitraukia suodžių ir pelenų plėnimis, ir dabar tik toks pat žmogus, kaip šitas vaikas, turintis tiek jėgos, tegalės vėl padaryti mane, kokia buvau.

– Ne, – atsakiau karščiuojančiomis, sudžiūvusiomis lūpomis. – Ne. Aitvaro mes neturim. Nieko mes neturim. Nei aitvaro, nei ko kito.

– Turit gražų sodą. Ir upelį, – tarė Anusas, vėl nugręždamas veidą į langą.

Nė kojos daugiau nežengsiu į tą sodą. Ir vandens iš upelio negersiu. Vien todėl, kad tu taip pasakei.

– Ar jūs mylit taikos teisėją, savo vyrą? – paklausė Anusas.

Norėjau surikti „ne!", bet tik sušnabždėjau, sunkiai alsuodama:

– Nežinau. Jau nežinau.

– Antai jį parneša. Visas kraujuotas.

Meižis

Svarbiausiems dalykams sugalvoti, tėvuk, nereikia daug laiko, ar ne? Kuo labiau tau kas nors rūpi, tuo greičiau apsisprendi, kaip turi pasielgti. Taip man atrodo.

– Taigi, vaikeli. Ilgiausiai mus graužia smulkmenos. Čia tu gerai sakai.

Kai mes įėjome į mišką, norėdami aplenkti miestą, kad nereikėtų eiti su belaisviu tiesiai per jį, aš jau buvau nusprendęs. Aš nutariau vesti mažytę savo mergaitę.

– Kas gi čia tokio, Meiži? Juk tu ją seniai mylėjai, tad būtum ir vedęs.

Ne, senuk. Mano galva purtosi smarkiau, negu reikėtų vienam pasakymui „ne". Niekaip negalėjau jos ligi tol vesti nei tokios minties turėti. Juk miegodavau bet kur, misdavau irgi bet kuo. Toksai gyvenimas skirtas tik retai kam. Tu net draugo negali turėti, senuk. Nei šuns, nei jokio kito gyvo daikto. Vagies gyvenimas yra vieno žmogaus gyvenimas. Jeigu tu turėsi draugą, šunį ar varną, gali atsitikti, kad prireiks jais pasirūpinti. Bet šito tu ir negali. Turi rūpintis tik savim, tik vienu žmogum ir tik vienu gyvu daiktu – savim. Nors ir kaip skaudu tau būtų pakęsti vienatvę. (Bet tai nėra taip skaudu, kaip daug kam atrodo, man netgi patikdavo.) Tarp mūsų buvo ir tokių, kurie vadindavo kits kitą draugais ir visaip stengėsi tą vardą pateisint: rūpinosi vienas kitu, pasakodavosi savo gyvenimą, kaip

aš dabar tau, ir panašiai. Dažniausiai, tėvuk, jie buvo raštingi, mokėjo skaityti ir prisiskaitydavo apie tokį elgesį iš visokių knygelių. Aš galvoju, kad jie tikėdavo, jog šitaip elgdamiesi išlaiko dalį dorybės, kurią kažkada prarado. Man skauda galvą nuo tokių protavimų, senuk, ir aš nenoriu į juos gilintis. Pasakysiu tau tik tiek, kad tokie beveik neišlįsdavo iš kalėjimų. Arba jų draugas juos įduodavo pagautas, arba jie patys nepalikdavo to, kurį laikė draugu. Vagis turi būti vienas, tėvuk. Kaipgi aš galėjau vesti? Neturėjau nei namų, nei pagaliau tikrumo, kad vieną dieną manęs nesuims. Aš klaidžiojau vienišas, vis tebemylėdamas, bet apie vedybas nė pagalvoti negalėjau. Jau sakiau tau, tėvuk, kad mano gyvenime nebuvo ateities, nė minties apie ateitį, o vedęs neišvengiamai turėčiau apie tai galvoti.

– Tu teisus, vaikeli. Vedybos yra sąjunga dėl ateities. Jeigu turi rūpintis dabartim, gali šiaip sugulti su moteriške, ir tiek.

Gerai, senuk. Viską tu pats žinai. Nereikia daug aiškinti.

– Ar tu, Meiži, niekad nepasiilgdavai savo mažytės Reginos taip, kad norėtum ją aplankyti? Ar užteko tau paties savęs savo meilei?

Taip, būdavo kartais. Įsinorėdavau ją pamatyti. Retai, bet aplankydavau ją. Tavo teisybė.

Nueidavau. Sapnuodavau ją kelias naktis iš eilės, nubudęs ilgai galvodavau. Viską prisimindavau. Jos žingsnį, balsą, išvaizdą ir dar kažką, ko nemačiau, bet jaučiau ją turint. Kažkokį būdo bruožą ar veido išraišką tam tikromis akimirkomis. Tada jau žinodavau, kad turiu nueiti pas ją. Ir nueidavau.

Mano įtėvis Juozapas sudegusios sodybos vietoje buvo pasistatęs nedidelį namuką be jokių ūkio pastatų, tik su vištide ir mažu tvarteliu. Varganu buvo virtęs tos šeimos gyvenimas.

Aš ateidavau bet kuriuo metu, kada man patikdavo. Mėgdavau ateiti nepastebimai. Mane truputėlį linksmindavo jų nustebimas, kai ūmai apsižiūrėdavo mane sėdint tarp jų už stalo arba gulint lovoj. Aš įeidavau be garso. Būdavo, pasuks

Juozapas galvą, o aš besišildau rankas prie krosnies, nors ir durys uždarytos, ir langai. Aš moku, senuk. Jeigu norėčiau, aš ir iš čia galėčiau išeiti. Nors ne, iš čia neišeičiau.

„O, Gaurusi!" – sakydavo jie, visuomet šypsodamiesi (dabar jau jie šitai mokėjo), o mažytė Regina puldavo man ant kaklo ir pakibdavo kaip šermuonėlis.

Ir štai tada, senuk, kai ji apkabindavo mane, tuojau visa pasikeisdavo, pradėdavo virpėti, kartais jai iš akių bėgdavo ašaros ir ji kuždėdavo tą savo „ak Gaurusi, ak Gaurusi", ir tai mane labai veikė. Tą valandėlę, tėvuk, aš pasidarydavau visai kitas žmogus. Pasijusdavau sotus, ir man būdavo šilta, nors pilvas uršdavo iš alkio, o permirkę rūbai versdavo šiurpti odą. Ir vis dėlto visiškai neatsipalaiduodavau. Aš buvau vagis ir turėjau saugotis. Pamatydavau keistą dalyką. Vos tik Regina apkabindavo mano kaklą, įtėvio Juozapo akyse įsižiebdavo neapykanta ir baimė. Jis būtų galėjęs perplėšti savo dukterį, bet klaikiai bijojo manęs. Aš nedrįsau pakartoti, senuk, ką šnibždėdavo jo lūpos, kaip dukterį išvadindavo, kokius prakeiksmus siuntė. Suprantu jį. Ačiū Dievui, siaubas jam neleido to ištarti garsiai, ir šitaip jis išvengė daug nemalonių dalykų, kurie galėjo jį ištikti.

„Ar tau gerai su jais? – klausdavau aš savo mergaitės, kai mudu likdavom dviese. – Ar tėvas neskriaudžia tavęs?"

„Ne. Žinoma, gerai, – ji nustebdavo įsivaizduodama, kad esu pernelyg įdirgintas savo gyvenimo, apie kurį daug gandų buvo prisiklausiusi, bet nieko tikro nežinojo. – Juk jis mano tėvas."

„Taip, suprantama", – atsakydavau ir tyliai urgzdavau. Regina, šiugždėdama lūpomis (tarsi šiugždėtų šienas) ir sėdėdama man ant kelių, trindavosi savo kūnu į mane taip, kaip tu, tėvuk, kad rangaisi, kai nori prasisprausti pro siaurą tvoros plyšį.

Matai, senuk, taip baimė permainė įtėvį Juozapą. Labai nemalonu žiūrėti į bijantį žmogų. Nors, rodos, kas gi čia tokio.

Mano įtėviai sukraudavo ant stalo visa, ką turėdavo: sūrį, sviestą, duoną, rūkytus lašinius, raugintas ar šviežias daržoves, valgydindavo mane kone per prievartą, girdydavo kvepiančiomis uogienių arbatomis ar pienu ir vis sakydavo, kad atrodau suvargęs, sušalęs, išblyškęs (argi galiu būti blyškesnis, tėvuk?). Su Juozapu išgerdavome degtinės. Viskas būdavo gerai, tik neturėjome su juo apie ką šnekėti. Aš nenuleisdavau akių nuo mažytės savo mergaitės, o ji šypsodavosi, labai tuo patenkinta. Tokiais momentais man norėdavosi ją suvalgyti, tėvuk. Kodėl kyla toks noras, kai matai gražius daiktus? Suvalgyti... Nesuprantama.

Išeidavau aš visuomet tą pačią dieną ar naktį, nelikdavau nakvoti. Pamatydavau, kad viskas gerai, kad mažytė mergaitė myli mane, o aš myliu ją (kaskart stipriau, kaip man atrodydavo, bet tai buvo tik atrodymas), ir iškeliaudavau sau. Mėnesiui, keliems mėnesiams užtekdavo man to pasimatymo. Kitą kartą praeidavo savaitė, ir, žiūrėk, aš vėl jau sapnuoju mergaitę. Dažniausiai šitaip atsitikdavo rudenį, kada mane suimdavo liūdesys. Žinai, medžių skaisčios spalvos, ankstyvos sutemos, oro vaiskumas... Veikdavo mane. Tada lankydavau Reginą dažniau.

– Na, o ji, Meiži?

Ką ji, tėvuk?

– Ji liko tokia pat? Na, tie visi vyrai, kurių jai gaila...

A–a . Taip. Tokia jau buvo, kad negalėdavo visų nesigailėti. Bet nemylėjo jų nė vieno. Tas labiausiai juos ir skaudino. Jie stengėsi lankyti ją dažniau, vildamiesi, kad ji pripras prie jų ir pamils. Pasakodavo jai visokius dalykus, kurie graužė jų širdis. Ji viską apie juos žinojo. „Vargšas", sakydavo gailėdamasi, apkabindavo, bučiuodavo, žiūrėdama tokiam į akis, ir jis jau pradėdavo tikėti, kad jinai jį pamils. Bet kur tau. Kūnas kūnu, tėvuk, bet jos sieloje tebuvau aš vienas. Vyrai kentėjo dėl to, jiems reikėjo dar didesnės paguodos, ir ji stengėsi kaip įmanydama. Viskas tuščiai, senuk. Jos siela kartu su manim klajojo

po miškus ir atkampius kaimus, gėrė degtinę drauge su utėlėmis aptekusiais vyrais apleistose pirtyse, žiūrėjo į minkštas sambrėškas ir neleido man liūdėti. Tie, kurie ją mylėjo, jautė, kad ji bėga nuo jų, traukiasi. Ir kas gi dėl to nesikrimstų? Jie maldaudavo jos ką nors pasakyti, duoti kokį ženklą, kad nėra abejinga. Bet ji buvo abejinga jų meilei. Jų rūpesčiams ne, bet meilei abejinga. Į visus klausimus apie meilę atsakydavo „ne". Tai varė juos iš proto.

– Kas ciesoriaus ciesoriui, o kas Dievo Dievui. Ar ne, Meiži?

Taigi, senuk. Taip buvo. Aš žinojau tai iš pasakojimų, mačiau iš mažytės savo mergaitės elgesio, iš jos veido, akių, rankų, pagaliau aš tai jaučiau. Du ar tris kartus, aplankęs Reginą, aš išgirdau beldžiant į langą, tyliai ir nedrąsiai, žvelgiau į ją klausdamas, ar ji eis, bet ji tik šypsojosi ir purtė galvą: ne.

„Tik nedaryk jiems nieko, Gaurusi, – prašė ji, kai aš ėjau lauk pasakyti vyrams, kad eitų sau. – Nieko jiems nedaryk. Jie nekalti, kad rūpesčiai juos slegia. Vargšai, nelaimingi vaikai."

Kai tik aš pasirodydavau, jie nueidavo nusiminę ir nuleidę galvas, ir net man būdavo jų gaila. Savo namuose jie rėkdavo ant žmonų, barė vaikus, bernus ir mergas, buvo tokie, tėvuk, kokius matai juos vidury dienos. Bet naktį, ties Reginos langais, jie būdavo liūdni, sumišę ir nedrąsūs. Vienas, girtutėlis, užsikniaubė ant tvoros ir pravirko. Aš priėjau, patapšnojau jam per petį ir pasakiau:

„Na, nieko. Nurimk. Eik namo ir išsimiegok. Pasaulis negriūva. Ateisi kitąsyk."

Negalėjau aš jiems paaiškinti, kad jų viltis tuščia kaip erškėtrožės žiedas, kad Regina niekad jų nemylės, tegu ir kiek bučiuotų ją ir maigytų lovoj ar šiene. Tada jie tik dar labiau nuliūstų.

„Ačiū, Meiži, – vapėjo tas girtuoklis. – Aš negaliu be jos, ar supranti?"

Kur aš nesuprasiu, senuk. Man net buvo truputį gėda, kad štai aš esu mylimas, o jie ne.

– Gal, Meiži, ir ji tavęs bijojo, kaip Juozapas?

Ne, senuk, tai aš bijojau, jeigu jau išėjo kalba apie tai. Labai bijojau, kad nesiliautų mylėjusi manęs.

– Tavo širdis, Meiži...

Gerai, tėvuk, nereikia.

Tad štai, stojęs į savo naująjį gyvenimą, aš nusprendžiau ją vesti. Tokia mintis man šovė tada, kai Lašukas sutiko padaryti nedidelį lankstą. Aš įsivaizdavau, senuk, koks džiaugsmas bus mažytei mergaitei. Tiesiog mačiau plastančias iš susijaudinimo blakstienas, regėjau ir girdėjau jos juoką, jutau rankas, apsivijusias mano kaklą. Nesitvėriau savam kaily, tėvuk, taip norėjau jai viską pasakyti.

Dievaži, senuk, kuo plačiau vėrėsi man prieš akis naujojo gyvenimo vartai, tuo greičiau troškau įeiti pro juos. Pasidariau godus, troškau gauti visas gėrybes išsyk, už tai ir turiu sumokėti. Aš džiaugiausi gražia, saulėta diena, šiltu oru, vaizdais, kuriuos mačiau aplink, ir žiogų svirpesiu, bet kuo daugiau galvojau apie tuos dalykus, taip netikėtai man tekusius, tuo labiau man jų buvo maža. Norėjau dar tą pačią dieną pasiekti Kauną, prisistatyti gubernatoriui su kapitono laišku, gauti nuodėmių atleidimą, vesti gražiąją savo Reginą, žiūrėti į ją nebe vagies akimis, kurios tetrokšta gerai įsidėmėti jos atvaizdą ir jį išsinešti, o kaip žmogus, kuris ją matys ir šiandien, ir ryt, ir visą laiką. Žodžiu, tėvuk, norėjau, kaip matai, aš labai daug, visai nepagalvodamas, ar tai man įmanoma.

Aš pamiršau net Juodąjį Kazimierą, kuris, reikia manyti, neskubėjo į Kauną: jo ten laukė kartuvės. Gyvenimo permainos pagavo mane, senuk, ir aš pasidariau nebe toks apdairus, nebe toks dėmesingas. Net trokšdamas kuo greičiau pasiekti savo tikslą, privalėjau nerodyti to niekam, nepamiršti, kad Kazimieras yra gyvas žmogus, kuris, aišku, nenori mirti, privalėjau pasirūpinti, kad jis pamirštų, kur mes einam, o ne aitrinti jo sielvartą, kuris gundys jį nudelsti ar viską sutrukdyti.

Norėjau priklaupti, tėvuk, prie savo tėvų kapo, bet nepriklaupiau. Aš praleidau pasakodamas tarpą, kaip mes visi trys pagaliau priėjome kapines, kuriose palaidota motina ir tėvo pelenai jos galvūgalyje: truputėlis pelenų iš gaisravietės, kurie galėjo būti ir sudegusio suoliuko, ant kurio stovėdavo vandens kibirai, ir sienojo, ir staltiesės, bet galėjo būti ir tėvo. Pelenai visų tokie patys. Tik keletas kaulų ne visai sudegė ir buvo tikri.

Taigi, tėvuk, mes pagaliau priėjome kapines. Lašukas su Juoduoju liko prie vartelių manęs laukti. Aš nuėjau vienas.

Širdį suspaudžia, tėvuk, kai tenai nueinu. Ne todėl, kad ten guli maniškiai. Į jokias kapines aš negaliu eiti. Mane suima graudulys, kai matau vienoje vietoje tiek nugyvenusių savo gyvenimus žmonių. Tyla ir ramybė, kokia tenai esti, primena man aną rudenišką ilgesio nuotaiką, kai užsimerkęs nieko daugiau neįstengi įsivaizduoti, vien tuštumą, juodą ir banguojančią. O dar, tėvuk, kapinėse, vaizduodamasis tuos žmones, gulinčius tenai, tamsiam šalty ir drėgmėj, būtinai pajunti tai, ką jutau atsidūręs Belvederio dvaro arklidėse. Neviltį, senuk. Tu guli, balti kirminai varpo tavo akis, tavo smegenis, o tu negali nei rankos pakelti, nei surikti, nes tavo burna pilna žemių. Aš girdėjau, tėvuk, kad toli toli yra šalių, kur laidoja numirėlius medžiuose: jie kabo tenai lopšiuose ir supasi vėjyje, ir kartais ant tų pačių šakų nutupia paukščiai ir gieda, ir tu gali girdėti, kai šnara lietus arba griaudžia perkūnija.

– Taip, Meiži, yra šalių, kur žmonės labai myli ir gerbia savo numirėlius.

Aš atėjau, senuk, pasirodyti savo tėvui ir savo motinai, ir jeigu yra tokios vilties, kad juodu gali mane iš tenai matyti, tai aš labai norėjau, kad taip atsitiktų. Kad mano tėvas prisiglaustų skruostu prie mano motinos skruosto, švelniai pasitrintų, o ji nusijuoktų patenkinta ir pasakytų:

„Štai matai, koks puikus yra mūsų sūnus, koks jis laimingas, kaip gerai jam sekasi gyventi. Mudu būsime jau labai seni, kai jis ateis pagaliau pas mus, palikęs daug vaikų ir anūkų, ir, ko

gero, nepažins mūsų. Bet mes jį prisiminsim ir pašauksim: „Gaurusi!"

Aš norėjau atsiklaupti, padėkoti už tai, kad pagimdė mane, kad išaugino, norėjau paprašyti atleidimo už visa, ką blogo buvau padaręs, norėjau jų palaiminimo. Bet neatsiklaupiau, tėvuk, žemė buvo labai drėgna ir juoda, o mano kelnės naujos ir švarios. Aš nenorėjau pasirodyti mažytei gražiai mergaitei nešvariomis žemėtomis kelnėmis. Tad nesiklaupiau, tik negarsiai pasakiau:

„Klausykit: aš ketinu vesti. Nežinau kaip pradėti gyventi ir norėčiau, kad judu, mirusieji, man patartumėt. Bet nieko, jaučiu, jūs man patarti negalėsit. Tuščias darbas šnekėtis su jumis."

– Galėjai, Meiži, kiek švelniau kalbėtis su savo numirėliais.

Ak senuk, man buvo pasidarę truputį skaudu ir pikta, kad viską turiu spręsti pats. Išėjo, paliko, nepagalvoję apie mane. Todėl šiek tiek nemandagiai ir šnekėjau. Paskui atsidusau ir nuėjau šalin. Tu nežinai, senuk, kaip norėjau matyti juos gyvus. Taip. Skaudu man buvo.

Paskui mes nuėjom aplankyti mažytės Reginos. Įžengėm į kaimą, tėvuk, ir niekas neatkreipė į mus dėmesio. O aš taip norėjau, kad atkreiptų. Aš jaučiausi lyg naujų šalių, naujų žemių ir miestų užkariautojas. Man būtų buvusi laimė matyti, kad į mus žiūri, ir kad ne aš esu tas, kuris eina prieky, nors mes laikėm nedidelį tarpą, kad per daug nekristų į akis, jog varome kalinį. Kuo arčiau įtėvio namų, tuo labiau aš jaudinausi.

Įtėvis Juozapas, tėvuk, lesino vištas, kai mes priėjome ir atidarėme vartelius. Išgirdęs juos girgždant, jis atsisuko, metė į mus trumpą žvilgsnį ir vėl nusisuko burbtelėjęs:

„Na va. Dar ir kareiviai."

Jis norėjo pasakyti, tėvuk...

– Aš supratau, Meiži, vaikeli.

Tuomet aš gražiai nusiėmiau kepurę ir pasveikinau jį:

„Padėk Dieve. Laba diena."

Tik tada jis mane pažino, senuk. Padėjo rėtį su grūdais ant žemės ir nusišluostė į kelnes rankas. Nužvelgė mus visus tris, paskui patyrinėjo mano apsirengimą ir, neramiai bėgiodamas akimis, pasakė:

„Džiaugiuosi, Meiži, kad atėjai. Turim naujienų."

Aš suklusau, tėvuk: kokios ten gali būti naujienos, – bet Juozapas toliau kalbėjo:

„Jeigu tau reikės slėptis, Gaurusi, prašom. Bet visų trijų priglausti aš negalėsiu. Nebus tiek vietos."

„Man nereikės slėptis, – atsakiau. – Manęs niekas nesiveja ir negaudo."

Jis nepatikliai žiūrėjo į mane:

„Aš girdėjau, Gaurusi, kad tave vaikosi visos gubernijos žandarai."

„Dabar jau ne, – tai mano žodžiai, tėvuk. – Dabar aš stojau tarnybon, – parodžiau jam uniformą ir šautuvą. – Nuo šiol niekas nesivaikys Meižio."

Juozapas lingavo galvą:

„Taip aš ir patikėsiu, Gaurusi. O kaip visi tavo nusikaltimai? Kas už juos atsakys?"

„Juos man dovanoja. Štai nešam laišką gubernatoriui. Jame viskas surašyta. Man atleidžia už praeitį ir priima karo tarnybon. Bet aš nebūsiu visą gyvenimą kareivis."

„Kodėl tuomet tavo draugužiai suka akis į šalį, jeigu tu šneki teisybę, Meiži?" – paklausė Juozapas.

„Parodyk tu jam laišką, Lašuk", – pasakiau aš.

Lašukas sumišo:

„Kad nežinau, Meiži, neturim teisės."

„Matai", – tarė Juozapas.

„Parodyk jam, Lašuk", – aš nenusileidau.

Lašukas išsiėmė laišką iš kišenės ir padavė Juozapui.

„Kaip nori, Meiži, – pasakė. – Pats žinai, jeigu laiškas dings..."

Juozapas atsargiai paėmė voką ir atsisėdo ant suoliuko. Tada pasižiūrėjo į jį prieš šviesą, pačežino, pauostė, vedžiodamas

pirštu perskaitė, kam laiškas turi būti įteiktas, ir grąžino jį Lašukui.

Tada valandžiukę pagalvojo ir kai pasižiūrėjo į mane, senuk, aš pamačiau, kad baimė iš jo akių išnykusi. Per tuos keletą metų buvau įpratęs ją tenai matyti, kada tik pažvelgčiau. O dabar jos nebebuvo, ir aš labai nustebau. Supratau, kad jis patikėjo manim, ir to būtų buvę gana, jeigu vietoj baimės akyse nebūtų atsiradęs kitkas. Gudrumas. Saugokis jo, pasakiau aš sau, jis nebijo tavęs.

Juozapas žiūrėjo į mane lapino akimis, o paskui paklausė:

„Vadinasi, tau viskas dabar dovanota?"

„Taip, – atsakiau. – Viskas."

„Ir už nieką niekad tavęs nebaus?"

„Jeigu nenusikalsiu iš naujo."

„Tai ir už mano namus tu nebūsi nubaustas?"

Nenorėjau jam aiškinti, tėvuk, kad už juos jis pats mane nubaudė. Todėl tik pakračiau galvą: ne.

„Hrm, – krenkštelėjo Juozapas. – O jeigu laiškas kur nusimestų, tada tave..." – jis brūkštelėjo pirštu sau per kaklą.

„Taip. Betgi tu mane žinai. Niekur jis nenusimes. Ir niekas pasauly jo nepavogs. Tu mane pažįsti."

„Taigi, – atsiduso jis. – Deja, pažįstu. Gaila..."

Visą laiką jis norėjo mano mirties, tėvuk. Vylėsi, kad būsiu sugautas ir pakartas.

„Mes pastatysim kitą sodybą", – pasakiau aš.

„Mes? Ne, Gaurusi, mes pasistatysim, bet tu ne", – dievaži, tėvuk, iš visko buvo matyti, kad jis nebijo: ir iš kalbos, ir iš laikysenos.

„Ką gi, galėsit, – panorau jam įgelti. – Aš pasiimsiu Reginą, ir..."

Ūmai jis nusijuokė, keista, nusikvatojo.

„Tu pasiimsi. Tu, tu, tu, tu... – jis kvatojosi, kartojo tą „tu" ir badė pirštu man į krūtinę. – Eik, pasiimk. Ji namie. Girdi, kaip lova girgžda? Smagumėlis ten jiems tikriausiai."

Niekas ten negirgždėjo tą kartą, tėvuk. Senis mane erzino. Žinojo, kad dabar aš jam nepavojingas, nors ir anksčiau aš pirštu jo palietęs nebūčiau. Man buvo kiek nejauku prieš Lašuką su Kazimieru, kad Juozapas šitaip mane sutinka. O be to, nenorėjau, kad juodu blogai pamanytų apie mažytę mano mergaitę. Jie juk nežinojo, kaip ji mane myli.

Galop Juozapas, matyt, susiprato negražiai padaręs, tad liovėsi juoktis ir tarė:

„Labai laiku atėjai, Gaurusi. Turim naujienų."

Kadangi aš tylėjau, jis pasakė:

„Regina išteka."

Pasakė mėgaudamasis, senuk, įsmeigęs į mane šviesias akis. Bet jis nemelavo. Žinojau, kad nemeluoja. Nebuvo melagis.

„Štai kodėl aš sakau, kad mes ir be tavęs pasistatysim. Užeik, juodu ten sėdi kambaryje."

Juozapas, mano įtėvis, atsistojo nuo suolo ir pakvietė Lašuką su Kazimieru:

„Užeikit, prašom. Nesivaržykit."

Mes suėjom į priemenę, pastatėm šautuvus ir žengėm vidun. Aš išvydau, senuk, savo Reginą, ir visi rūpesčiai man bemat išgaravo. Ji buvo kaip aguona, tėvuk. Niekada nebuvau matęs jos tokios gražios. Galva man ėmė suktis. Nebuvo jokios abejonės, kad yra susižadėjusi. Plaukai jos buvo gražiai surišti ant pakaušio, matėsi visas dailus kaklas. Ji man stovi akyse, senuk. Numirsiu su tuo vaizdu. Tokios gražios suknelės ji niekada nebuvo dėl manęs apsivilkusi. Skruostai buvo vos vos parausvinti, ir šypsojosi ji, tėvuk, kažkaip tyliai, gundomai, atrodė, kad jos šypsena šviečia iš vidaus, o nėra paprastas lūpų sudėjimas. Sakau tau: ji norėjo patikti jam, savo sužadėtiniui, ir dievaži patiko. Jis nenuleido akių nuo jos. Irgi buvo išsičiustijęs, išsidabinęs. Balti krakmolyti marškiniai, juoda vilnonė eilutė, o liemenės kišenėje laikrodis. Gražiai juodu atrodė, tėvuk, ir aš apsidžiaugiau, kad neatsiklaupiau kapinėse ant purvinos žemės. Tas vyras, senuk, buvo artojas ir darbininkas.

Jeigu pats nemylėčiau Reginos ir neketinčiau jos vesti, tai linkėčiau jai vyro kaip tik tokio: ramaus ir stipraus, tikro savo ramybe ir jėga. Išsyk matei, kad juo mergaitė gali pasikliauti. Jis neišsigąs, jeigu ji pasakys esanti nėščia, neims skaičiuoti dienų įtarinėdamas, kad vaikas ne jo, nepaliks mergaitės. Jo plaukai buvo išblukę nuo saulės, veidas raudonas, o panagėse žemių grūdeliai, kurių niekaip neišplausi, stenkis nesistenk. Ir aš sakau tau, tėvuk: jis nenuleido akių nuo mažytės Reginos ir net kvailokai atrodė dėl to šuniško žvilgsnio. Aš pajutau jam prielankumą už tą tauraus šuns žvilgsnį, senuk, ir už raudoną jo veidą. Man patiko, kad jis ateina pas mažytę mano mergaitę pasipuošęs ir dienos aky, o ne taip, kaip kiti: slapčia, tamsoje, prasmirdę degtine ir multanu, glosto nešvariomis rankomis baltą jos krūtinę, pilvą ir šlaunis, inkšdami ir taškydami seiles. Šitas buvo kaip reikiant. Man tik nepatiko vedybų reikalas.

Kai mes įėjom į kambarį ir pasisveikinom, Regina pakėlė akis. Aš visas įsitempiau, nes žinojau, kad ji cyptels kaip kalytė ir šoks man ant kaklo. Bet ne, senuk, ji nešoko. Vis tebesišypsodama padėjo ant stalo cukrinę, kurią laikė rankose, ir pasisveikino. Aš supratau, kad reikalas rimtas, labai rimtas, ir akys man truputėlį sudrėko. Aš tikrai nebuvau pasiruošęs šitiekai įspūdžių per tokį trumpą laiką.

„Štai Meižis, – pasakė Regina. – Gaurusis Meižis."

Ji paėmė mane už rankos ir privedė prie savo sužadėtinio. Mačiau, kad mano vardas jam girdėtas, bet jis neišsigando, tėvuk, ir todėl dar labiau man patiko. Šyptelėjo, padavė ranką ir atsisėdo.

„Meižis geras mano draugas", – pasakė jam Regina.

Aš pažvelgiau į Juozapą: įtėvis džiūgavo. Nugara man sudrėko, tėvuk, tokie prasti buvo reikalai. Aš – geras jos draugas. Taip ji pasakė. Žiūrėjau į Reginą nenuleisdamas akių, jos sužadėtinis irgi, bet ji nesumišo:

„Prašom už stalo. Gersim arbatą."

Aš nenorėjau arbatos, tėvuk.

„Dėkui, – pasakė sužadėtinis. – Jau eisiu. Turiu reikalų mieste. Hm, Regina, pakviesk savo draugą."

Jis nepasakė, tėvuk, kur pakviesti. Išėjo. Bet aš supratau. Į vestuves. Ir visa tai man, senuk, labai nepatiko. Aš nebuvau tam pasiruošęs. O Juozapui, įtėviui, priešingai, labai patiko. Jis šypsojosi nesiliaudamas.

Reginai, rodės, nepadarė įspūdžio mano uniforma.

„Stojai karo tarnybon, Meiži?" – paklausė ji, padengusi stalą. Sakė man „Meiži", tėvuk. Įsivaizduoji? Labai prastai aš jaučiausi.

„Gaurusis dabar kareivis", – šaipydamasis pasakė Juozapas. Tas lapinas viską suprato. Žinojo: jeigu Regina ištekės, jeigu aš jos negausiu, tada man viskas bus nusispjauti, visas naujasis gyvenimas. Jis suprato, kad būtinai ką nors iškrėsiu, mane suims ir anksčiau ar vėliau pakars, prikirpę dar ir senuosius nusikaltimus. To jis norėjo. Juozapas – kerštingas žmogus, senuk, iš anksčiau žinojau. Prisimeni, kaip jis vos vos šyptelėjo užtikęs mane rugiuose? Jis viską spėjo sumesti savo galvoje. Aš irgi. Man buvo liūdna.

„Regina, – pasakiau į ją nežiūrėdamas, – Regina, tu žinai, kaip tave myliu", – stabtelėjau, nesiryždamas sakyti jai visko.

„Žinau, Meiži. Ir aš tave labai myliu", – ji irgi vengė mano akių, susikaupusi pilstė į puodelius arbatą iš porcelianinio arbatinuko.

„Hm, – murmtelėjau. – Aš atėjau pasakyti, kad norėčiau vesti tave. Man gaila, kad pavėlavau", – ir čia, senuk, mano akys jau visai sudrėko.

Mačiau, kaip arbatinukas stabtelėjo, paskui nušvilpė ant grindų ir subyrėjo į šukeles. Galiu prisiekti, senuk, kad jis ne šiaip nukrito, išslydęs iš rankų, o buvo sviestas į grindis su jėga. Kelias akimirkas tvyrojo tyla, bet jau sakiau, tėvuk, kad dideliems dalykams sugalvoti nereikia daug laiko, ir tu tai patvirtinai.

„Gaurusi!" – išgirdau.

Sakau tau teisybę: šitaip ji niekada nebuvo šaukusi. Kas tik nori buvo jos balse: džiaugsmas, laisvė, palengvėjimas, meilė. Briedės miškų gūdumoj šitaip baubia, pamačiusios patiną. Mažytė mano mergaitė, kilstelėjusi sijoną, peršoko arbatinuko šukes ir cypdama puolė man ant kaklo. Aš sėdėjau ant kėdės, tėvuk, ir visai nelaukiau, kad ji šoks. Nors ir nesunki, mažytė mano meilė atsitrenkė į mane užtektinai stipriai, ir mes nugriuvome ant grindų. Ji laikė mane apkabinusi, įkniaubusi veidą man į petį ir kuždėjo: „Ak Gaurusi. Pagaliau prabilai taip, kaip reikia, ir aš neturėsiu sakyti sau tavo žodžių už tave. Ak Gaurusi."

Paskui, tėvuk, mudu atsikėlėme nuo grindų, mūsų sužadėtuvių guolio, kuriam nelemta buvo virsti kokiu kitu, geresniu. Juozapas buvo baltas kaip kalkės. Juodasis Kazimieras rinko nuo grindų šukes, o Lašukas verkė ir rankove šluostėsi ašaras. Jis buvo geras žmogus, senuk, nors ir šiurkštus.

Taip šitas reikalas buvo išspręstas. Nors, pasakysiu tau, aš jau buvau pametęs viltį, seneliuk.

Prieš išeinant paklausiau mažytės savo sužadėtinės:

„O kaip bus su anuo?"

„Nesirūpink, – pasakė ji. – Aš viską sutvarkysiu. Pasakysiu jam teisybę, kad visada mylėjau tik tave. Galvok eidamas apie mane, Gaurusi. Galvok apie savo mažytę mylimą žmoną. Pamatęs bažnyčią, galvok tik apie tai, ar norėtum joje tuoktis. Neik į kapines. Galvok apie mane, kai pūs vėjas ir lis lietus. Kai išgirsi čiulbant paukščius, Gaurusi, galvok apie mane. Tegul žolė tau nuolat mane primins. Kai būsi alkanas ar ištroškęs, manyk, kad dėl manęs išalkai ir ištroškai. Visur matyk mane, visur girdėk mano balsą. Užuosk visur mano kvapą. Gerdamas vyną, galvok, kad toks yra mano skonis. Jeigu ant tavęs kris medžio šešėlis, galvok, kad tai mano plaukai. Žiūrėdamas į dangų, galvok, kad tokia yra mūsų meilė."

„Taip, – pasakiau aš. – Tokia ji yra."

„Apkabink mane, Gaurusi, – tarė ji. – Ar tikrai tu mane taip myli?"

„Taip, – pasakiau aš. – Nebegali būti tikriau."

Štai kokia, senuk, mažytė mano mergaitė, kuri visa man sutilptų į delną.

Teisėjas

Man apmaudu. Ne todėl, kad galiu numirti. Mirdamas prarasčiau labai daug, bet iš tiesų skaudu tik dėl vilties drauge su Anele nuvažiuoti į Varšuvą, o paskui gal ir į Prahą ar net Paryžių. Ta sena svajonė visai nedera mūsų gyvenimo aplinkybėmis, ji yra netgi kažkaip kvaila, bet gal dėl to ir brangi. Mat aš norėčiau, kad mano vaikas būtų pradėtas kurioje nors svetimos šalies sostinėje. Nežinau, kada man kilo tokia mintis. Tikriau, nepamenu. Matyt, ji iš pradžių buvo menka, nesvarbi ir net kiek juokinga ir tik paskui nejučia virto tikra. Gal tai prietaras, bet aš ėmiau tikėti, jog tik todėl mes nesusilaukėme vaikų, kad gyvenam Seredžiuje. Jei tik nuvažiuotume bent jau į Varšuvą... Tačiau ne taip paprasta šitai provincijos žmogui, juoba taikos teisėjui, į kurio pilietines funkcijas, galima sakyti, neįeina jokios atostogos, nes argi gali būti atostogos nuo teisingumo. O svajonė gyva, ir nieko čia nepadarysi. Visada vyliausi kada nors pasižiūrėti svetimų kraštų, kuriuos įsivaizduoju šviesesnius, labiau nutviekstus saulės nei Seredžiaus apylinkės. Iš kur tas tikėjimas, kad šviesūs nauji vaizdai, patekę per mūsų akis į mūsų sielą, gali būti stiprus akstinas naujai gyvybei užsimegzti?

O dabar, jausdamas petyje gniaužiančią žaizdą, ypač akivaizdžiai regėjau savo lūkesčių tuštumą; o kaip kitaip tai pavadinsi. Ko aš galiu tikėtis iš ateities? Aš, menkas žmogelis, kuris pasijuto didelis tik tuomet, kai pirmąsyk į jį buvo kreiptasi „teisėjau". Kas iš to, kad tau suteikta galia teisti. Pasakyta: neteisk ir nebūsi teisiamas. Gerai pasakyta. Kas man iš teisėjo vardo, jeigu aš negaliu padaryti ko noriu? Tu gali vadintis

pasaulio viešpats, bet tu būsi niekas, jeigu negalėsi padaryti ko nori. Kuo galop aš skiriuosi nuo ano paauglio, negesintomis kalkėmis sprogdinančio žuvis Dubysoje, nuo paauglio spuoguotomis kojomis, kurias stengdavausi ilgais marškiniais prisidengti nuo kitų tokių pat paauglių? Dar nežinojau, kad įgysiu galią juos teisti ir spręsti jų ginčus? Niekai.

Be jokio sielos giedrumo aš žiūriu į tris A. Štrauso firmos fotografijas, kybančias virš lovos ant sienos. Siena apklijuota oranžiniu popieriumi, prie kurio baisu prisiliesti, nes prisilietęs tuojau susitepsi skaisčia morkų spalva. Fotografijos vaizduoja mano tėvą su motina tūkstantis aštuoni šimtai šešiasdešimt penktais metais, kai juodu, dar jauni žmonės, buvo nukeliavę Vilniun. Ar tai buvo jų povestuvinė kelionė, ar kokie kiti reikalai, aš nežinau ir niekada nemėginau sužinoti. Tėvas su motina gražūs ir jauni, tik motina atrodo truputį baikšti, gal kad nepratusi prie svetimos aplinkos, gal kad drovėjosi fotografo. Jų veiduose, povyzose matyti tikėjimas ateitim. Aš tiesiog jaučiu, kaip jie vaizduojasi šiltą, gražią, jaukią senatvę: balti plaukai, kiek nuvargusios šypsenos ir anūkai, tokie, kokie piešiami kalėdiniuose paveikslėliuose (rausvi skruostai, žydros akys ir panašiai). Deja... Nei žilų plaukų, nei anūkų. Jie numirė sykiu žiemą nuo vidurių šiltinės ir dabar šypsosi man, aš tuo tikiu, iš juodos kapų žemės. Pirmiausia – kai susirgo – jiems nuslinko plaukai, ir jie tapo panašūs į dvi sulysusias figūras iš tirpstančio sniego.

Dar dvi fotografijos, įsiterpusios tarp tėvų nuotraukų, yra išimtos iš J. Čechavičiaus albumo, datuoto tūkstantis aštuoni šimtai aštuoniasdešimt septintais metais. Jos vaizduoja Varšuvos apylinkes, kur aš... Na, užteks. Iš kur mūsų namuose atsirado tas albumas, neturiu jokio supratimo. Fotografijas aš išėmiau ir pakabinau pats. Mane visados apimdavo džiaugsmas žiūrint į jas. Jos liudijo, kad vietos, į kurias mane taip traukia, yra iš tikrųjų ir niekur nuo manęs nepabėgs. Dabar tai nebedžiugina.

Mano kojas pamažu nusmelkia šaltis. Tarpdury stovinčios mano žmonos pavidalas lygiai toks, kokį visuomet regėdavau skaitydamas eilėraščius, kuriuose vaizduojama motina su žvake rankoje, išlydinti kažką į kelią.

– Norėčiau nusiprausti, – sakau aš. – Tas alyvų kvapas.

– Gal uždaryti langą?

– Ne, – aš silpnai purtau galvą. – Man tik nusiprausti tą smarvę.

Matau jos akyse: „Jis kliedi." Ji eina vandens ir rankšluosčio. Tačiau aš nekliedžiu. Alyvų kvapas stačiai užtvindė Dubysos ir Nemuno slėnius. Sušilus orui, kvapo gūsiai kaip balti muilo tumulai skaidriame vandenyje vyniojasi apie medžius ir namus, apie besiganančius gyvulius, bangomis sklinda pro langus į kambarius, violetiniai kaspinai plaikstosi paskui žmones, ir niekur negali nuo to pasislėpti. Beveik visos Seredžiaus alyvos yra išsigimusios: susimaišė su laukinėmis veislėmis ir pačios sulaukėjo. Ant kreivų susiraizgiusių šakelių jos mezga mažus neišvaizdžius tuščiavidurius žiedelius, kurių kvapas ne silpnesnis kaip šviežio arklių mėšlo.

– Išskirsčiau aš tas alyvas, – sakau. – Neterštų jos man čia visko.

– Nusiramink, – Anelė drėgnu rankšluosčiu šluosto prakaitą man nuo veido. – Ką gi jos tau teršia?

– Jos gyventi man neduoda.

Ir vėl Anelės akyse: „Vargšas. Jis kliedi."

– Tu nemanyk, Anele. Aš nekliedžiu.

– Ne, brangusis, ne. Aš nemanau.

– Kur vaikas, Anele? Kapitono Uozolo vaikas. Kur jis?

Kodėl man ūmai parūpo tas vaikas? Aš nežinau. Ir kodėl ji krūpčioja? Gal jam kas atsitiko?

– Viskas gerai. Su juo anas kareivis, kuris padėjo tau ateiti. Pašaukti juos?

– Ne. Dėkui, nereikia. Ar kapitono dar nėra?

– Kaip tu jautiesi?

Aš pradedu širsti. Dar kiek, ir užriksiu. Niekada nesu užrikęs ant jos. Bet niekada taip ir nesusierzinu. Tvardausi.

– Och, tas alyvų kvapas. Kam joms reikia taip smirdėti? Kurių galų?

– Pavasaris, brangusis. Nieko nepadarysi. Kaip tu jautiesi? Gal ką suvalgytum?

Viešpatie. Tarsi aš nežinočiau, kad pavasaris. Ir kad nieko nepadarysi. Tas mane galiausiai ir siutina. Tuojau užriksiu.

– Blogai, – sakau. – Blogai jaučiuosi. Ir apie valgį nė pagalvoti negaliu, – neužrikau, ir tas gerai; tačiau ji suprato, nieko nesako.

– Įdomu, kaip ten kapitonas. Ar sugaudė tuos plėšikus? – klausiu, bet visai man neįdomu, iš tiesų.

Anelė visiškai nebežino, kaip jai elgtis. Aš matau. Tebūnie. Kodėl aš vienas turiu kentėti? Ji mano žmona, tekenčia su manim. Sujungti laimėje ir varge. Sujungti Kristuje. Kristus – laimė ir vargas. Laimė ir vargas ateina iš Beit Lachmo ir apsigyvena mūsų sielose ir mūsų kūnuose. Kurie yra sujungti. Du žmonės – viena siela ir du kūnai. Aš kliedžiu. Be jokios abejonės. Kapitonas įeina pro duris, rankose laikydamas kepurę. Ačiū Dievui, čia ne vizija.

– Gulėkit ramiai, teisėjau. Viskas padaryta.

– Ačiū Dievui, čia ne vizija.

Bet iš tiesų aš, teisėjas Kramonas, vadinasi, nejaučiu ypatingo palengvėjimo, išgirdęs gerąją žinią.

– Jų buvo daugiau, šiek tiek daugiau, negu manėme. Gaurusis Meižis irgi yra su jais.

Gaurusis Meižis. Kažką man turėtų priminti tas vardas. Ką jis man sako? Ak taip. Čia tas, už kurį gubernatorius paskyrė premiją. Galvažudys, kaip ir Gontas. Reikia džiaugtis, kad jis sugautas. Bet iš tikrųjų aš nesidžiaugiu. Man vis tiek.

Žiūriu į grindis, į numestus batų raištelius, kurie tokie dabar panašūs į askarides, tąsias kirmėles, gyvenančias mumyse. Kapitonas man pasakoja, kaip viskas dėjosi, o aš, visiškai abejingas jo žodžiams, tegalvoju, kad labai daug klydęs esu.

Niekados per daug nesamprotaudavau apie teisingumą, tačiau visad kažkaip savaime įsivaizdavau jį atsietą nuo bet kokio asmeniškumo, kaip visiškai bešališką dalyką. Teisingumas man buvo nelyginant pasiskolintas kastuvas, kurio aš pats nedirbau. Pasiskolinau jį iš kaimyno, tik iškasiu duobę ir grąžinsiu savininkui. Teisingumas man buvo kastuvas, įrankis, kurio aš negalandau ir netvėriau jam koto, bet pasiėmiau gatavą, tinkamą naudoti. Dabar supratau apgaudinėjęs save ir susigėdau. Jutau, kad raustu: mačiau iš nustebusių kapitono ir Anelės akių, bet jie nežino kodėl. Tiki, kad mane jaudina kapitono pasakojami dalykai.

Taigi man gėda. Dėl savęs. Alsuodamas dvisliu kvapu ir jausdamas žaizdą (staiga ji tapo man kaip plaukuotas gyvis, tupintis ant peties), aš galvojau apie plėšikus be jokios neapykantos. Gaila, kad apie teisingumą ir save, teisingumo įrankį, pagalvojau tik pašautas. Gėda, kad tam reikėjo, jog kažkas atsitiktų. Štai dėl ko aš raustu.

Savo apgaulę, galima sakyti, išvydau aiškių aiškiausiai tą akimirką, kai prieš kelias minutes, pasukęs galvą, pamačiau tarpdury žmoną; kai, išvydus ją, mano širdis nesuplakė stipriau, kaip kad visada atsitikdavo; kai žaizda kurį laiką pasidarė stipresnė už žmoną ir už jos meilę.

Aną teisingumą aš jaučiau (nelyginant aštrų šaltą peilį kišenėje) tol, kol įsivaizdavau, kad tie plėšikai gali padaryti man pikta. Klausydamasis pasakojimų apie jaunų moterų ir merginų prievartavimus, aš iki smulkmenų įsivaizdavau, stačiai regėjau priešais save, kaip prievartaujama mano žmona. Aš jausdavausi reikšmingas ir didus, ir mane žeidė, į pasiutimą varė tokie vaizdiniai. Štai tą įsiūtį aš ir laikiau teisingumo liepsna, teisingumo jausmu. Kai žaizda įveikė mano didystę ir parodė visą mano menkumą, kurio, kaip doras krikščionis, iš tikrųjų niekad neturėjau pamiršti, ir kai galų gale pasijutau abejingas moteriai, man priklausančiai, mintis apie kokią nors grėsmę nežadino man jokio pergyvenimo.

– Na štai, – sako kapitonas Uozolas. – Dabar galėsite juos kvosti ir teisti.

– Ne, – sakau aš, – negalėsiu. Aš atsižadu teisėjo pareigų.

– Kaip? – nuostaba.

Aš žvelgiu į fotografijas ir šypsausi. Viena nuotrauka mūsų šeimoje visada visus linksmino. Mat tėvas nusifotografavo su skrybėle rankoje. Fotografas, nepastebėjęs tos skrybėlės ir kažkodėl manydamas, kad stovėti gatvėje be skrybėlės nepadoru, priretušavo tėvui kitą skrybėlę. Ir tėvas liko su viena skrybėle rankoje, kita ant galvos.

– Negaliu, – sakau aš. – Sužeidimas neleis man likti bešališkam.

– Bet juk sužeidimas ne toks sunkus, – spiriasi kapitonas.

– Vis tiek negaliu. Turės juos teisti apygardos teismas.

Akies krašteliu matau, kaip kapitonas Uozolas susižvelgia su teisėjiene. Mane nustebina štai kas: mano žmonos akyse kerštо troškimas. Niekada jos tokios nemačiau. Mane išgąsdina šitokia jos aistra, ir aš beveik gailiuosi savo pasiryžimo. Niekada iš jos šito nebūčiau tikėjęsis. Tokia romi, švelni moteris. Bet blogiausia man pasirodė ne tai, kad jos žvilgsnyje išvydau tokį norą kerštauti. Tai būtų palyginti lengvai suprantama, nes aš esu jos vyras ir noras atkeršyti mano sužeidėjui būtų natūralus. Bet ne. Labiausiai mane išgąsdino tai, kad Anelės veide aš išvydau norą atkeršyti man.

Meižis

Ir štai, senuk, nespėjęs nutolti nuo svarbių dalykų, aš vėl savo pasakojime artėju prie jų. Ką darysi. Aš pradedu nekantrauti, kad tu greičiau viską sužinotum. Nekantraudamas laukiu ryto. Dangus jau truputėlį ėmė žydruoti, ir pas mus pasidarė šviesiau. Ar spėsiu, tėvuk?

– Spėsi, Meiži. Kaip tik išsiteksi mudviem likusiame laike. Aš tau sakau.

Tu – vienintelė mano paguoda dabar. Aš norėčiau padėkoti tau už visą paguodą, kurią iš tavęs patyriau, bet nežinau kaip.

– Savo pasitikėjimu tu man dėkoji, vaikeli. Aš klausausi tavęs, ir ko daugiau man bereikia.

Ne, tėvuk, nesakyk. Palauk minutę. Taip, aš sugalvojau, senuk. Tu pamatysi.

Taigi mes praėjom Vilkiją, Jaučiakius, Kulautuvą, pasiekėm Raudondvarį ir sustojom ant kalno, prie bažnyčios. Žiūrėdamas į ją, senuk, aš pajutau, kad norėčiau joje susituokti, tokia ji buvo graži. Tu matai: mano mergaitės priesakai neišėjo man iš galvos. Jeigu aš nebūčiau buvęs jų apsvaigintas, o daugiau žiūrėjęs, kur reikėjo žiūrėti, viskas būtų pasisukę kitaip ir dabar galbūt eičiau sargybą kur nors Kauno forte.

– Vadinasi, Meiži, tau atrodo, kad tavo mergaitė tave pražudė?

Na ką tu, senuk! Mane pražudė mano neapdairumas, turėjau atidžiau prižiūrėti bendrakeleivius. Bet, apsvaigęs nuo sėkmės, aš neatkreipiau dėmesio, kad juodu dažniau kuždasi kažką tarpusavyje. Man jie nerūpėjo. Kazimieras bėgti nemėgino, tad aš buvau ramus ir tegalvojau apie... na, tu žinai, apie ką aš galėjau galvoti.

Ir iš tiesų: visur aš mačiau, girdėjau, uodžiau savo mergaitę. Pulkelis kurapkų nuskrido nuo tako į pievą, ir aš pamaniau, kad jų sparnų plazdesys toks, kaip mano mergaitės žingsnių garsas. Mes gėrėme iš šulinio vandenį, ir vėsa, dvelkianti iš žemės gelmės, buvo kaip jos delnų vėsumas. Aš mačiau, kaip upelyje neršia žuvys, ir galvojau, kad lygiai taip pat, tėvuk, mudu kada nors pradėsime savo vaikus. Taip kaip jos liečiasi žvynais, mes liesimės drėgna balta oda, suksim ratus, užbėgdami vienas prieš kitą ir vėl atsilikdami. Kaip žuvys liečiasi uodegomis ir pelekais, taip mes liesim vienas kitą rankomis ir kojomis. Ir tylėsime taip, kaip jos. O dangus virš mūsų bus spindintis vandens paviršius. Dienos šiluma, kuri iškreipia visas daiktų linijas ir verčia orą virpėti, man atrodė kaip mano mergaitės žvilgsnis, neapčiuopiamas ir neryškus.

Mes ėjom sparčiai, senuk, diena jau krypo vakarop, kai sustojom ant Raudondvario kalno atsipūsti. Buvom šiek tiek nuvargę – sukartas tolimas kelias, – ir reikėjo nors trumpo poilsio. Juodasis Kazimieras su Lašuku susėdo į žolę ir išsitraukė tabaką, o aš žiūrėjau į bažnyčią, tokią lengvą ir šviesią. „Pamatęs bažnyčią, galvok tik apie tai, ar norėtum joje tuoktis." Taip, senuk, aš norėjau, aš troškau tuoktis toje rausvoje nuo vakaro saulės bažnyčioje, ant kurios sienos kabojo lentelė su kažkokiais užrašais. Ir kol aš žiūrėjau į bažnyčią, pro duris išėjo žmogus tamsiais rūbais, greičiausiai kunigas. Jis priėjo prie manęs, pasisveikino ir tarė:

„Tau patinka ši bažnyčia, sūnau?"

„Taip, – atsakiau, – aš norėčiau joje tuoktis. Mano mergaitė liepė parinkti gražią bažnyčią."

„Ką gi, – kalbėjo jis šypsodamas. – Jeigu jau taip, ateikite ir susituokite. Nors tu ir nepriklausai mūsų parapijai."

O aš, tėvuk, tikrai nežinojau, ar priklausau, bet jeigu tas žmogus sako, vadinasi, žino.

„Kas čia užrašyta?" – paklausiau aš ir parodžiau į lenteles ant sienos.

„Anichini ir Andrioli. Tai žmonių pavardės. Andriolis šią bažnyčią išpuošė, o Anichinis sugalvojo, kaip ją statyti. Bestatydamas jis nukrito nuo pastolių ir užsimušė."

Tada man praėjo noras tuoktis su mažyte savo mergaite Raudondvario bažnyčioje. Nenorėjau, kad to užsimušusio žmogaus šešėlis temdytų mūsų sutuoktuves. Aš pagalvojau, senuk, kad rasiu kitą bažnyčią, tegul ir ne tokią gražią, bet niekas nebus miręs ją statant nei kada vėliau. Pats pagalvok, argi galima ten vesti mergaitę.

– Man atrodo, Meiži, kad tai nesvarbu.

O ne, senuk. Jokiu būdu. Ne kažin ką tu išmanai apie vedybas. Paskui aš padėkojau kunigui ir buvau benueinąs, bet jis sustabdė mane:

„Kuo tu vardu, sūnau?"

„Gaurusis Meižis."

Kad būtum matęs, tėvuk, kaip jis sumišo, net truputį pablyško! Iškart supratau, kad išsigando. Štai tada jau tikrai žinojau, kad ten nesituoksiu. Kas man iš to bažnyčios gražumo, jeigu kunigas žiūrės į mudu su mažyte mergaite, tars žodžius, pritaikytus tam reikalui, bet galvos ne apie mūsų santuoką, o apie savo baimę.

Kai grįžau prie Lašuko su Kazimieru, juodu teberūkė. Kazimieras kažką apžiūrinėjo, laikydamas rankose. Aš apstulbau, senuk. Tai buvo laiškas. Pono kapitono laiškas. Vadinasi, Lašukas jam jį davė. Mintis apie tą vargšą žmogų, kurio vardas įrašytas lentelėje ant bažnyčios sienos, buvo valandėlę man nustelbusi Reginą, nes kitaip aš vėl būčiau nepastebėjęs keisto anų dviejų elgesio.

„Kodėl tu laikai rankose laišką, Kazimierai?" – paklausiau.

Jis tuojau pat atidavė laišką Lašukui, o šis įsikišo jį kišenėn.

„Norėjau pasižiūrėti, Meiži. Didelis čia daiktas, jeigu mesiu kartą akį į tą laišką."

„Kam tau žiūrėti? Kokia nauda bus, jeigu tu jį pamatysi?"

Juodasis išraudo, tėvuk. Jis buvo raudonas kaip saulėlydis. Žiūrėjo neramiai į Lašuką, o tas į jį. Tada, senuk, aš patikėjau, kad jiedu yra susimokę. Aš buvau vienas. Jiedu ėjo išvien.

„Lašuk, kam tu davei Kazimierui laišką?"

Jis krūptelėjo:

„Kas čia blogo, jei jis truputį palaikė jį rankose?"

Aš nenorėjau, kad jie mirtų, tėvuk, bet įsitempęs buvau kaip styga. Norėjau, kad jie gyventų, sugrįžtų namo (net ir Kazimieras), norėjau, kad jodinėtų arkliais, krikštytų vaikus, kapotų malkas ar spęstų spąstus žvėrims žiemą, kad darytų kas tik jiems patiks ilgai ilgai. Jie juk nebuvo blogi žmonės. Kuo jie kalti, kad sutiko mane, kad pasipyniau jų kely? Nenorėjau, kad jie mirtų, senuk. Nenorėjau, kad jų mirtis kristų šešėliu ant mano meilės mažytei mergaitei.

– Tu nužudei juos tenai, Meiži, vaikeli.

Ne, senuk. Many pabudo ankstesnis Meižis, bet sakiau, kad nenorėjau jų mirties. Tad tik ištariau:

„Gerai, eime."

Kaunas jau buvo visai čia pat. Tikėjausi, kad jeigu nenuleisiu nuo jų akių, jie nieko nesuspės padaryti, nesuspės pabėgti.

„Surišk jam rankas, Lašuk."

Juodu bijojo, tėvuk. Kai užtikau šitaip ramiai besišnekučiuojančius, jie labai išsigando. Ir dabar Lašukas, paėmęs virvę, pradėjo skubiai rišti Kazimierui rankas. Pirma jis buvo drąsus, kai siūlė man pasigalynėti, bet dabar jo drąsa dingo.

– Taip, Meiži. Prisipažinsiu: kartais ir man pasidaro nejauku, ir aš imu tavęs bijoti.

Juodasis Kazimieras pasakė:

„Gal nereikia, Meiži, rišti man rankų? Aš ir taip nebėgsiu."

Jis maldavo. Jo balsas buvo labai netvirtas. Tikrai susimokė su Lašuku, o dabar jų kėslai iro. Aš laiku pastebėjau.

„Surišk jam stipriai rankas", – teištariau aš.

Galų gale Lašukas surišo, ir mes ėmėm leistis nuo kalno. Visi trys buvom labai neramūs. Aš nenuleidau akių nuo anų dviejų, sekiau kiekvieną jų judesį, o jie mano, nors tiesiai į mane nežiūrėjo nė vienas. Visi trys jautėme, jog toli šitaip negalėsim nueiti, turėsim ką nors sutarti. Pirmasis pamėgino Lašukas:

„Gal užsukam į Solomenkos smuklę, Meiži? Užkąsim ir išlenksim po kaušelį. Kaušas alaus mums visiems būtų ne pro šalį."

„Ne, – atsakiau aš. – Eisim tiesiai prie kelto."

Apačioje jau matėsi, senuk, ir Šiaudinės kaimas, ir smuklė, ir keltas per Nevėžį.

„Duok man laišką, Lašuk, – ištariau. – Duok man nešti tą laišką, ir viskas bus gerai. Galėsim net alaus užsukti."

Lašukas sustojo, ir vėl juodu su Kazimieru susižvalgė.

„Ne, Meiži, – pasakė jis. – Negaliu tau jo duoti."

Ir štai šičia, tėvuk, nelaimė mus ištiko. Man dingtelėjo: laiškas. Jeigu turėsiu jį, viskas bus gerai. Vesiu mergaitę, ir mes

šoksim su ja kada tik norėsim. Ak seneliuk, kaip aš mėgstu šokti, ir niekada mes nesam šokę su ja, su mažyte Regina. Aš įsivaizduoju, kaip šokdama ji raitytųsi it maža gyvatė.

Žengiau prie Lašuko, norėdamas paimti iš jo laišką. Jis įkišo ranką kišenėn ir išsitraukė peilį. Nereikėjo, tėvuk, jam to daryti. Jeigu jis tik būtų atstatęs durtuvą ant šautuvo vamzdžio, gal dar galima būtų buvę viską sustabdyti. Bet jis išsiėmė peilį, o tada jau nebegalėjau galvoti.

„Rankas!" – klyktelėjo Kazimieras.

Ir iš tiesų viskas buvo jų sumanyta. Tą akimirką, kai aš savo durtuvu nudūriau Lašuką, jis dar spėjo perpjauti Kazimiero pančius. Reikėjo tam Kazimierui bėgti. Žinoma, būčiau jį viję-sis, bet šitaip jis būtų likęs gyvas. Bet jis nebėgo. Kai pasilen-kiau prie Lašuko – pataikiau durtuvu jam į šoną, ir jis dar krūpčiojo, o kraujas, senuk, šokčiodamas tekėjo iš kiaurymės – taigi, kai pasilenkiau paimti laiško, Kazimieras jau turėjo Lašu-ko šautuvą ir taikėsi į mane. Vos spėjau įsikišti laišką užantin, kaip jis iššovė ir sužeidė man dešinę ranką. Tada aš pakėliau nuo žemės Lašuko peilį, ir viskas buvo baigta išsyk. Kazimierui labiau pasisekė. Kai pagaliau atsistojau, jis nė nekrūpčiojo.

– Baisi nuodėmė, Meiži.

Taip, tėvuk. Kai galų gale ėmiau toliau leistis nuo kalno, anų kraujas plona srovele tekėjo man iš paskos. Jeigu ne Nevė-žio upė, senuk, aš manau, jis ir ligi čia būtų mane atsivijęs. Bet tada man niekas nerūpėjo. Turėjau tą laišką ir žinojau, kad daugiau niekas nesukliudys man jo nunešti.

Užlipau ant kelto, ir keltininkas tuojau pat atsistūmė nuo kranto. Sakau tau, keltininko veide aš mačiau gailestį. Jis man priminė mažosios mano mergaitės priesakus.

Ar mudu užkas, seneliuk? Aš manau, kad užkas, bet ne kaip lavonus, o kaip sėklą, tėvuk, iš kurios būtinai kas nors išaugs.

Mudu stovėjome netoli arklių, buvo jau beveik visai sutemę, upelis čiurleno nematomas kažkur šalia, Blaževičius rūkė papirosą, pusiau nusigręžęs nuo manęs ir spoksodamas į juodas sodo medžių dėmes.

– Ar tu matei, kaip tai atsitiko? – paklausiau aš.

Jis neatsakė, tik pakinknojo galvą. Paskui pridūrė:

– Aš buvau už kokių dešimties žingsnių.

Vadinasi, galima buvo į tą totorių nešauti, bet tėvas pasakė „gana", ir viskas baigta.

– Koks buvo jo veidas tuo metu? Kapitono Uozolo.

Blaževičius gūžtelėjo:

– Veidas kaip veidas. Kaip visuomet. Kuo čia dėtas veidas?

– Na, giedras ar apsiniaukęs?

– Eik tu... – sumurmėjo Blaževičius. – Tarsi nežinotum savo tėvo. Jis buvo giedrų giedriausias, jis šypsojosi, o paskui davė mums dėžutę papirosų už tą totorių.

Aš verksnys, ašaros man kaipmat sušoko į akis. Bet galvoti ir jausti tas netrukdo. Na, pažiūrėsim, kapitone, pasakiau sau. Pažiūrėsim.

– Velniop tą kariuomenę. Pabėgti, ar ką? Kai šitaip kvepia alyvos, tik merginos gali žmogui padėti, – kalbėjo pusbalsiu Blaževičius.

– Gal norėtum išgerti? – pasiūliau. – Aš kaip nors gaučiau. Paprašyčiau teisėjo žmonos. Ji viską man atiduotų.

Blaževičius pakratė galvą: ne, nenorėtų.

– Ar tau patinka teisėjienė? – paklausiau.

Taip, ji jam patinkanti. Bet kas iš to.

– Ar tau patiktų ji, jeigu tu būtum kapitonas, mano tėvas?

Patraukli moteris. Bet kažin ar kapitonui patinkančios moterys. Jis per daug išdidus, per daug riečiąs nosį.

Na, pažiūrėsim, kapitone, pasakiau sau.

– Kaip laikėsi teisėjas, kai jį sužeidė?

– Bailus žmogelis. Verkė visą kelią, – Blaževičius užsidegė naują papirosą nuo pirmojo ir atsiduso. Atodūsis buvo gilus ir jausmingas. – Niekur nemačiau, kad alyvos šitaip kvepėtų.

– Pasakyk, – tariau, – pasakyk, kaip tu manai? Ar galima šypsena ką nors užmušti?

– Taip, – atsakė jis negalvodamas. – Mačiau...

Tą akimirką tarpdury išvydau kapitono siluetą:

– Anusai! Vakarienės!

– Tai nenori išgerti?

Blaževičius vėl papurtė galvą: dėkui, nenorėtų.

Teisėjas gulėjo: valgis jam buvo paduotas lovon. Kapitonas, mano tėvas, dėjosi lėkštėn silkių su grybais ir pylėsi ant jų aliejaus. Teisėjienė palaukė, kol aš pasirinksiu vietą, tuomet irgi atsisėdo. Kapitonas vos pastebimai susiraukė: kažkas man parodė dėmesį. Šakutę ir peilį jis laikė grakščiai ir dailiai, net bjauru buvo žiūrėti. Tyčia nustūmiau peilį ant grindų, ir jis žvangėdamas nukrito. Teisėjienė krūptelėjo. Kapitonas apsimetė nepastebėjęs. Teisėjas pakėlė galvą ir akimis šyptelėjo man, paskui pasisuko į tėvą:

– Bet tai nežmoniška.

Tėvas paėmė riekelę duonos ir pasidėjo šalia lėkštės. Pakėlė taurelę:

– Priešingai. Tai labai humaniška, nes dar palieka šiokių tokių vilčių. Primo: jis dar galės kurį laiką mėgautis laisve. Sekundo: aš imuosi ant savo galvos riziką, nes negalima garantuoti, kad jis nepabėgs. Tercio: apie kokį humanišką santykį galima kalbėti po viso blogio, kurį jis atnešė visuomenei? Ne, nesakykit man nieko. Tiesą sakant, aš ir taip per daug rizikuoju. Bet visų mūsų širdyse tikriausiai slypi lošėjo aistra. Aš nesu tokių dalykų mėgėjas, bet šį kartą pamėginsiu. Kad įrodyčiau... – čia jis pažvelgė į mane ir užsikirto.

Jis – ir lošėjo aistra! Jis, kuris net Dievą tikėjo tik todėl, kad kažkokiu atsitiktinumu gavo, kaip pats sakėsi, *argumentų*. Mėgo apie tai pasakoti progai pasitaikius. Kažkokioje bažnyčioje

misionierius sakęs pamokslą, ir jis, netikėtai ten atsikliuvęs, išgirdęs. Tarkim, jūs einat per dykumą, kalbėjęs misionierius, ir randat laikrodį. Kaip jis galėjo ten atsirasti? Išėjęs iš dykumos, pirmame namelyje imate aiškinti, kad radote laikrodį ir kad jis dykumoj ne kieno nors pamestas, o atsiradęs pats savaime, veikiamas gamtos dėsnių ir aklų atsitiktinumo jėgų. Susidaręs iš pirminių pasaulio elementų. Jus palaikys mažiausiai bepročiu, jeigu taip papasakosite. Tuomet kodėl jūs rimtai žiūrite į tuos, kurie aiškina, jog tokiu būdu, pats savaime, atsirado pasaulis, visa visata, su žvaigždėm ir planetom, su žiogais ir žmonėm, ir medžiais, ir jūrom? Tai juk tūkstančius kartų sudėtingiau nei laikrodis. Kapitonas žavėjosi misionierium.

Štai ką jis sumanė. Blykstelti išradingumu ir protu ir gauti premiją. Ne šiaip gauti, bet parodyti man savo aštrų kaip skustuvas protą. Na ką gi. Netikiu, kad Meižis nepabėgs. Aš žinau, kad kapitonas mane irgi privers rytoj eiti su juo į Belvederį: be abejonės, norės, kad aš matyčiau, koks jis šaunus. Tikiuosi, tas vaikinas nebus toks kvailas, kad patikėtų tėvu. Bent akimis duosiu jam ženklą būti atsargiam.

– Nepatinka man tai, – sako teisėjas.

Tėvo akyse – panieka. Bet kas čia? Teisėjo žmonos lūpų kampučiai irgi paniekinamai timptelėjo. Tai tau...

– Kodėl už jo galvą paskirta tokia premija? – klausia ji.

Na, pažiūrėsim, teisėjiene, sakau sau ir imu *žiūrėti* į ją. Ji nepasuka galvos mano pusėn, bet, aišku, mato mano žvilgsnį, nes krūpteli ir pasislenka su visa kėde toliau nuo manęs. Saugokis, kapitone.

– Jis apiplėšė Kuršo gubernatoriaus brolį, keliavusį per mūsų guberniją. Mūsiškiam gubernatoriui tai tiesiog garbės reikalas.

Aš nenuleidžiu nuo teisėjienės akių, ir pamažėle ji ima virpėti. Kiti kol kas nieko nepastebi, bet ji, jeigu galėtų, išbėgtų iš čia, viską metusi. Gal ir nevertėtų man kištis į jų reikalus, bet kitos tokios progos gali nebepasitaikyti. Miręs totorius neduoda

man ramybės, kaip ir Blaževičiui. Miręs totorius klausia, kodėl jis miręs, o kapitonas gyvas ir teisėjienė gyva. Mirusiam totoriui įdomu.

– O, įdomi istorija, – kapitonas atsilošia ir leidžia sau trumpai ir sausai nusijuokti. – Niekas nežinojo, kas taip padarė. Ir tuomet mūsiškis gubernatorius sugalvojo gudrų dalyką. Jis pasikvietė Vilkijos kleboną, ir kitą sekmadienį tas paskelbė iš ambonos, kad tam, kuris padarė šį nusikaltimą, bus dovanota, jeigu jis ateis ir prisipažins. Per išpažintį.

– Viešpatie, – sako teisėjas blykšdamas. – Nejaugi jis nuėjo prisipažinti?

– Žinoma, ne, – kapitonas dar sykį trumpai nusijuokia. – Kitaip mes neturėtume jo dabar savo rankose: zakristijoje visą mėnesį budėjo keturi stiprūs žandarai. Tačiau atėjo kažkokia mergaitė ir pasakė: Meižis taip padarė. Ji klausė, ar tikrai jam būsią dovanota. Ir čia klebonas nebeištvėrė: prisipažino, kad ne. Dar truputis, ir jau tuomet jis būtų buvęs sučiuptas.

– Senasis Vilkijos klebonas, – šnabžda teisėjas. – Pelužis.

– Reikia manyti, – sako mano tėvas, – kad gavo šį tą iš gubernatoriaus, prieš patekdamas jo nemalonėn.

Ūmai pasigirsta ritmingas tankus skimbčiojimas. Tai teisėjienės šakutė virpa rankoje. Šakutė beldžia į lėkštę. Teisėjas žiūri į žmoną užjaučiamai, manydamas, kad ją sukrėtė tai, ką išgirdo. Užtat kapitonas... Taip, galima sakyti, jau turiu jį savo rankose. Teisėjienės virpėjimas persiduoda ir jam, paveikia jį, ir jis kramto valgį nesavais dantimis. Teisėjienė erzi ant kėdės, taisosi ranka plaukus, glosto kaklą, vėl taisosi plaukus, timpteli suknelę ir taip toliau. Nepakelia akių. Na, viskas. Aš atsistoju ir išeinu laukan. Jie nebekreipia į mane dėmesio. Kiekvienas užsiėmęs savo mintimis.

Alyvų kvapas tikrai stiprus. Tvankioje tamsoje jis dar troškesnis nei dieną. Ieškau akimis Blaževičiaus, bet jo nėra toje vietoje, kur palikau. Gerai. Išeinu į naktį ir laukiu. Teisėjienė pasirodo netrukus, paėjėja į sodą ir atsistoja po medžiais. Jeigu

gerai matau, ji verkia, užsidengusi veidą delnais. Šviesi jos suknelė boluoja juodumoj. Kapitonas pasirodo po kelių minučių, užsidega papirosą ir eina upelio link. Pastovi valandėlę. Numeta papirosą – žarijėlė brėžia gražų lanką – ir eina atgal. Na? Taip, jis pamato balkšvą dėmę sode ir žengia prie jos. Aš matau, kaip teisėjienė apkabina jo kaklą – jos rankos švyti tamsoj, – išgirstu atodūsį, jų keliai linksta, ir juodu pamažu nuvirsta į žolę. Dar valandėlė, dar vienas atodūsis, gilesnis. „Pats laikas", sukužda miręs totorius. Aš palieku savo stebėjimo vietą ir einu į sodą, atodūsio link. Alyvos vaitote vaitoja.

– Tėve, – sakau, – aš išvietės negaliu rasti.

Meižis

Toliau, senuk, aš tarpais ką atmenu, tarpais nieko. Žaizdą man labai sopėjo, bet aš gajus kaip katė. Čia ne žaizdą man skauda, pasakiau sau, čia mano mergaitė galvoja apie mane ir ilgisi. Paskui vėl ėjau nieko nematydamas ir negirdėdamas. Lyg apdujęs perėjau Kaniūkų ir Mykoliškių kaimus. Žmonės, reikia manyti, traukėsi man iš kelio. Ėjau kažkokiomis gatvėmis, ir pakraščiuose stovėjo žydai ilgomis barzdomis ir žandenomis. Aš kniubdamas žingsniavau gatvės viduriu, o jie žiūrėjo į mane iš visų pusių. Tada viena mergaitė, juodaplaukė žydų mergaitė, priėjo prie manęs ir nusivedė į vaistinę. Kiti žydai jai sakė:

„Palik jį ramybėj, turėsi bėdos. Serebriakova tau nepadėkos už tai."

Aš nieko nesupratau, tėvuk. Kas ta Serebriakova, kokios bėdos gali turėti juodarūbė žydų mergaitė. Bet leidausi vedamas. Supratau tik, kad ji nori man padėti.

„Tegul sau eina. Tu užtrauksi nelaimę savo tėvui ir motinai."

Bet ji nepaliko manęs, ir tada aš ėmiau galvoti apie Reginą ir vienu tarpu net išvydau ją priešais. Aš pašaukiau:

„Regina!"

„Aš ne Regina", – atsakė ji, ir tada išvydau, kad čia ta pati žydų mergaitė.

– Tau karštligė buvo prasidėjusi, Meiži. Tikriausiai daug kraujo nubėgo.

Taigi, senuk. Ana mergaitė irgi sakė man tą patį. Bet aš kaip katė. Mergaitė perrišo man ranką, paskui įpylė truputį prancūziškos degtinės. Išgėriau, ir pasidarė geriau. Akys prašviesėjo.

„Dėkui tau, – pasakiau. – Ar toli Kaunas?"

„Čia pat, – atsakė ji. – Tau reiktų gulti į lovą."

„Kur aš esu?" – paklausiau purtydamas galvą.

„Vilijampolėje."

Taigi eiti man liko jau nebetoli. Tad dar sykį padėkojau ir išėjau.

„Žiūrėk, kad tavęs neapvogtų. Žinai, čia Slabada. Daug nesąžiningų žmonių."

Aš išsigandau, kad gal jau nebeturiu laiško. Bet jis buvo. Tad nurimau ir nuėjau toliau. Ir sakau tau teisybę, tėvuk: ta mergaitė buvo tokia pat gera, kaip mažytė mano Regina. Laimingas bus tas, kuriam ji teks... Ji palydėjo mane iki pat tilto per Nerį, o paskui užėjo lietus, ir ji nubėgo atgal. Lyjant lietui, senuk, aš pagalvojau apie savo meilę, kaip Regina man buvo sakiusi. Kai perėjau tiltą, buvo jau beveik tamsu, ir sutemoms leidžiantis aš vėl pagalvojau apie savo mergaitę. Ji žinojo, ką sakė, tėvuk. Jeigu nebūčiau galvojęs apie ją, būčiau atsisėdęs ant žemės ir pravirkęs, nes buvau kiaurai šlapias, nuvargęs ir sužeistas. Bet ne. Aš perėjau totorių daržus ir pasukau į senąjį miestą. Drėgnas nakties oras dvokė rūgstančiomis odomis, ir vėl aš pamaniau, kad toks oras būtų kenksmingas mažajai mergaitei.

Ėjau tuščiomis gatvėmis, sulytas ir varganas, nežinojau gerai, kurion pusėn einu, ar teisingai, ir nesutikau nieko, ko galėčiau pasiklausti. Gatvės turėjo pavadinimus, bet aš nepažinojau šito miesto. Reikėjo rasti gubernatoriaus namus, kol vėl nesuėmė karštligė. Ir tada priėjau dar vieną bažnyčią, tėvuk.

Joje aš būčiau tuokęsis. Norėjau įeiti, bet manęs neįleido. Jaunas gražus vyras su sutana sustabdė mane prie durų ir pasakė, kad kraujas sunkiasi man pro tvarstį ir laša ant grindų. Tokiam man negalima esą ten eiti. Suspėjau vis dėlto pamatyti galybę žvakių viduje. Taip, tėvuk, ten viskas atrodė labai iškilminga. Kaip tik taip, kaip man reikėjo.

„Aš norėčiau čia susituokti", – pasakiau tam žmogui.

„Kitą kartą", – atsakė jis.

„Norėjau tuoktis Raudondvary, bet ten vienas vyras nukrito nuo pastolių. Tad čia man būtų geriau."

Pamažu mane vėl griebė karštligė, senuk. Nelabai suvokiau, ką kalbu.

„Gerai, – atsakė tas; tikriausiai irgi matė, kad mano akys traukiasi migla. – Bet dabar eikit. Jums reikia daktaro.

Jis mane gerbė, senuk. Sakė man „jūs". Aš nuėjau, bet pirma paklausiau kelio į gubernatoriaus namus, ir jis man paaiškino. Toks jaunas, švelnus žmogus. Ir, žiūrėdamas į jį, aš vėl prisiminiau...

– Ir ką gi, vaikeli, pagaliau tu juos suradai, tuos namus?

Taip, senuk. Didelis dviejų aukštų namas, apsuptas nukirptų krūmų. Į jį vedė švarus žvyruotas kelias. Visuose languose degė šviesa. Aš stovėjau merkiamas lietaus, tamsoje ir kurį laiką žiūrėjau. Mane kerėjo tas namas, kur galėsiu atiduoti pono kapitono laišką, kur man bus viskas atleista ir, išėjęs iš jo, galėsiu vesti baltaveidę gražiąją Reginą, kuri nieko pasauly daugiau nemyli, tik mane. Ir visas mūsų gyvenimas bus toks laimingas, kad net žuvys, neršiančios šaltinyje, mums pavydės.

Gubernatoriaus rūmą, senuk, aš sutapatinau su laimingu mūsų gyvenimu. Aš mačiau pavydžias žmonių akis, mačiau vilkus, ateinančius speiguotą naktį pasižiūrėti į mūsų gyvenimą ir šiurpiai ūkiančius iš pavydo. Girdėjau tylų verksmą žolės, nes ji irgi mums pavydės, kaip medžiai, gyvuliai ir paukščiai. Mačiau neregėtus negirdėtus gyvulius ir paukščius,

kurie lenda iš žemės, iš vandens, leidžiasi iš dangaus pasižiūrėti į mus, o paskui tolsta graužiami pavydo.

Bet negalėjau ten stovėti amžinai apniktas savo regėjimų, senuk. Tad pasibeldžiau į rūmų duris. Man atidarė, mane įleido į vidų, bet toliau eiti uždraudė. Aš atidaviau savo laišką, ir mane įleidęs žmogus nunešė jį kažkur. Du kareiviai atsistojo man iš šalių ir smalsiai mane apžiūrinėjo. Nieko jiems nesakiau, tik stebėjau, kaip mano kraujas pamažėle laša ant akmeninių grindų. Anas žmogus atsivedė kitą, nebejauną, vaškine raukšlėta oda, ir parodė į mane:

„Na šitas."

Naujai atėjusis perskaitė laišką, pasukęs į šviesą, ir kai baigė, įbedė į mane blizgančias savo akis.

„Ar jūs būsite ponas gubernatorius?" – lūpos man perdžiūvo, senuk, ir burna perdžiūvo, ir aš pasakiau „guerarius".

Tas ponas nusijuokė ir ištarė:

„Sakykim, kad taip. Na?"

„Aš ilgai ėjau, – pasakiau. – Kelias buvo ilgas."

„Atėjai. Kur yra kiti du žmonės, paminėti laiške?"

„Jie norėjo pabėgti. Jie norėjo... Aš turėjau atnešti laišką... Jie mirė..."

„Kuo tu vardu?"

„Meižis. Gaurusis Meižis."

„Meižis? – jo antakiai pakilo, senuk. – Šit kaip. Aš maniau... Vadinasi, Meiži, tu užmušei anuos du."

„Aš nenorėjau... Jie patys..."

„Taip, taip. Ir ko gi tu atėjai? Manai, kad dėl to nusipelnei mūsų malonės?"

Senuk, akyse man ėmė temti. Bet negalėjau nugriūti gubernatoriui matant.

„Taip. Ponas kapitonas žadėjo... Jis parašė laišką."

„Ar tu moki skaityti? – jis pamojavo laišku man prieš veidą. – Ar žinai, kas čia parašyta?"

Aš papurčiau galvą: ne.

„Taip, jis parašė. Ponas kapitonas, – gubernatorius vėl nusijuokė, – ponas kapitonas gudrus žmogus, nors to nelabai lauktum iš ponų kapitonų. Tik už kareivius turės atsakyti. Griežtai."

„Geras žmogus", – aš siūbavau.

„Tu taip manai? Ką gi, manyk, jei nori. Gal taip ir geriau. Na, lik sveikas."

Jis pasisuko eiti.

„O aš? Galiu keliauti sau?"

„Taip. Nuveskit jį į įgulos kalėjimą."

Tada aš sušukau, senuk:

„Aš nenorėjau jų užmušti! Man tik laišką reikėjo atnešti! Mano mergaitė, mažytė mano mergaitė. Aš turiu su ja susituokti. Ji laukia."

„Vedybas reiks atidėti. Bijau, kad suvisam", – jis nusišypsojo, ir tada supratau, kad iš jo nebeištrūksiu. „Aš pakarsiu tave" – toks buvo jo šypsenos vardas.

Ak tėvuk, tai mes nebe vieni?

– Taip, Meiži. Atėjo mūsų išvesti. Jau rytas. Tu suspėjai užbaigti.

Laikyk man ranką, senuk. Neleisk, kad mus išskirtų. Aš noriu, kad iki pat galo tu jos nepaleistum. Ei jūs, duokite man atsigerti! Na štai, dėkui. Nebespėsiu, tėvuk, aš tau atsidėkoti už rūpestį, už tavo gerumą, už tai, kad mane išklausei. Nebespėsiu. Aš norėjau numazgoti tau kojas, senuk. Numazgoti prieš mirtį pavargusias kojas, kurias tau sopėdavo naktimis, kurias sopėjo visą šią naktį, bet tylėjai, nieko nesakei ir nesiskundei, kad aš spėčiau užbaigti savo pasakojimą. Aš nieko apie tave nežinau, tėvuk, bet ir viską žinau: tu geras. Tokių žmonių neturėtų bausti mirtim. Aš norėjau savo rankomis, atsiklaupęs ant grindų, atsidėkodamas numazgoti gyslotas tavo kojas, pėdas, blauzdas. Nebespėjau.

– Nieko, vaikeli. Nėra už ką man dėkoti. Nesigraužk.

Koks vaiskus ryto oras, seneliuk, koks tyras, visai kaip mano mergaitės akys, kaip jos balsas ir žodžiai, plaukiantys iš

burnos. Laikyk mano ranką, tėveliuk. Niekada daugiau nepamatysiu jos, o ji nepamatys manęs. Žaltys! Žiūrėk, senuk, žaltys į mus žiūri! Matai, kur mano ranka rodo?

– Ten kartuvės, mielas vaikeli.

Ne, ne čia. Toliau. Tenai, danguje. Jo akis.

– Ten saulė, Meiži, vaikeliuk. Patekėjusi saulė.

Jis sugundė pirmąjį žmogų, tėvuk. Tu pats man sakei. Tai jis. Jis mus visus sugundė. Jis valdo mus kaip jam patinka, o jo žvilgsnis pragaištingas. Ar ne?

– Nežinau, vaikeli. Tai tik rytmetį tekanti saulė.

Aš ir sakau, senuk. Pabučiuok mane dar kartą, tik taip galima jam atsispirti. Kaip gaila... Nepaleisk mano rankos, seneliuk.

III. Epistolinis epilogas

Anuso Uozolo laiškas kapitonui Uozolui, atsargos karininkui

1925 m. lapkričio 28 d.
Kaunas

Gerbiamas Tėve, tikiuosi, Jūsų sveikata yra kuo puikiausia, taip pat ir Mamos. Sveikinu Jus ir visus namiškius su artėjančia žiema. Nutaikęs progą, ar, tikriau, nuvogęs truputį laiko nuo kasdienių rūpesčių, kreipsiuosi į banko direktorių, gal jis išleis mane savaitėlei atvažiuoti pas Jus. Žinoma, atskaitytų dienas iš atostogų. Norėčiau taip padaryti iškritus sniegui – tuomet pas mus ar, greičiau, pas Jus būna pačios gražiausios dienos: sniegas toks minkštas, purus ir lengvas, truputį kvepia vanile ir neturi įsisenėjusios žiemos skonio (lyg atšalusių suodžių, lyg dar kažko) burnoje ir širdy. Taigi.

Tėve, norėčiau sutikti žiemos pradžią pas Jus, tuomet apie viską nuodugniau ir pasikalbėsime. Apie mano gyvenimą Kaune, apie ateities planus, galop apie Jus ir Jūsų rengimąsi kelionėn. Ar dar neatsisakėte tos minties? Ar tebenorite važiuoti už tūkstančių varstų, nepažįstamon ir atšiaurion Jums, svetimšaliui, Prancūzijon, kad sutiktumėte tą žmogų? Rasi Driuonas bus jo pavardė? Na, bet tai Jūsų su Motule asmeniniai reikalai, ir man

nedera pernelyg į juos kištis. Aš tenoriu pasakyti, kad apie visa tai ir apie daug ką galėsime pasikalbėti man atvykus. Kokių ypatingų Kauno naujienų irgi nėra. Nebent kad jaunasis Belenicinas – Jūs atsimenat jį? Jo tėvas buvo Raseinių įgulos kapitonas – garsėja dabar kaip liežuvautojas ir mergišius, sklinda gandai, kad jis susitepęs ir melagingu liudijimu. Visi jo šalinasi, bet negali gi jis gyventi vienas, tad šliejasi prie menininkų, prie visokių poetų ir į juos panašių, lankosi jų kavinėse. Girdėjau šnekant, kad net ir jie iš jo šaiposi. Ką gi, seniai galima buvo šito laukti.

Aš manau, Jūs nekantraujate sužinoti, kas paskatino mane parašyti šį laišką, juoba kad pažįstate mane pakankamai ir žinote, kad nemėgstu šnekėti per tarpininkus, nors tie tarpininkai būtų tik plunksna, popierius ir Mūsų Pašto Tarnyba. Taip, Tėve. Aš iš tiesų norėčiau išsiaiškinti vieną kitą man rūpimą klausimą, ir kaip tik per laišką, nes manau – turiu tam pagrindo, – jog Jūs nenorėsite gadinti mano atvažiavimo šventės pašnekesiais apie šiuos dalykus. Žodžiu sakant, aš manau, kad tai, apie ką netrukus kalbėsiu, gali būti Jums nemalonu. Aplinkybių tam kiek gana, net jeigu Jūs ir mėgintumėt viską nuneigti. Taigi, Tėve, sutarta. Man atvažiavus, jokios užuominos apie tai nei žodžiu, nei mintim. O dabar – prie reikalo.

Rugsėjo mėnesį mane aplankė vienas žmogus. Negalėčiau tvirtinti, kad keistas, tačiau tokių žmonių mūsų darbo praktikoje labai reta. Jis atėjo pas mane į banką ir pasakė, kad norėtų man kai ką papasakoti, na, žodžiu sakant, pasišnekėti. Maniau, kad prašys paskolos, o reikia pasakyti, kad jo išvaizda negalėjo nuteikti šiuo atžvilgiu palankiai. Jis atrodė nuskurdęs kaimietis, drabužiais nors ir švariais, bet jau visiškai apibrizgusiais ir sunešiotais. Gal aštuoniasdešimties metų, gal kiek mažiau. Paprašiau jį kalbėti čia pat, bet jis atsakė – čia esą per daug žmonių ir panašiai. Pagalvojau, kad bus iš tų šykštuolių, kurie visą gyvenimą apsimeta vargetomis ir baiminasi kalbėti apie pinigus prie pašalinių. Jis panoro apsilankyti mano namuose, bet čia griežtai, nors ir mandagiai, pasipriešinau aš, sakydamas, kad

nuvargstu per dieną ir todėl neaptarinėju jokių dalykiškų klausimų už šios įstaigos sienų. Tuomet kaimietis pasakė, jog reikalas liečia Jus, mane patį ir vieną žmogų, pavarde ar vardu Meižis. Pastarasis vardas man buvo girdėtas, nors ir negalėjau prisiminti, iš kur. Vis dėlto mane suintrigavo, kad kaimietis nori šnekėti apie mudu su Jumis, tad, smalsumo skatinamas, daviau jam savo adresą ir paskyriau, kada ateiti. Padariau taip gerai nepagalvojęs, ir tik paskui man toptelėjo, jog gali čia būti šantažistas, žinantis kokių nors neoficialių mūsų šeimos praeities faktų ir norintis iš to pasipelnyti. Bet, ačiū Dievui, šitai nepasitvirtino. Jūs vėliau pamatysite, kad tas žmogus nenorėjo jokių pinigų nei iš manęs, nei iš Jūsų. O vis dėlto man neaišku ir po šiai dienai: ko jam reikėjo? Kokios naudos jis tikėjosi ir ar gavo jos? Šito aš nežinau. Šiaip ar taip, kiekvieną mano užuominą jis atmesdavo labai griežtai, tvirtindamas, kad prieš mirtį tenorėjęs kažką sužinoti, kas jam rūpėję ir nedavę ramybės. Ar jis sužinojo? Negaliu pasakyti. Nes nesuprantu – ką.

Tai, ką jis man papasakojo, yra labai įdomu ir netgi kiek graudu. Galop gal mano susidomėjimą apibūdins tai, kad aš paaukojau keletą vakarų, klausydamasis to žmogaus, ir keletą sekmadienių, stengdamasis atkurti kitus šios istorijos faktus.

Bendrais bruožais jo papasakoti dalykai atrodo šitaip (teisybė, jam pasakojant, o ir vėliau, apsilankęs vienur kitur, aš pats šį tą prisiminiau; todėl Jums rašau stengdamasis pateikti kuo išsamesnę įvykių seką, remdamasis drauge tąja mano paties užmiršta ir vėl iš dalies atgaivinta patirtimi).

Taigi tas žmogus tvirtina, esą kažkur apie dešimtuosius šio amžiaus metus, per vieną savo ekspediciją, kaip tik per tą, į kurią buvote pasiėmęs mane, tuomet dar visai paauglį, Jūs suėmėte nusikaltėlių grupę, kurioje buvo ir jau minėtasis Meižis, garsus plėšikas, už kurio galvą Kauno gubernatorius paskyręs didelę piniginę premiją. Beje, tasai kaimietis nieko griežtai netvirtina iš viso to, ką netrukus Jums parašysiu, bet visą laiką pabrėžia, jog jam svarbu, ar *galėjo* taip būti. Ne daugiau. Čia tik aš

sustiprinau klausimo stilistiką, kategoriškai žiūrėdamas, ar taip *buvo*. Noriu, kad Jūs žinotumėt. Tad štai tas žmogus (ilgainiui jis pasirodė labai malonus senukas, ir mano primatinė nuomonė išgaravo be pėdsako) kalba, esą dėl kažkokių savų, asmeniškų sumetų Jūs pasiskubinote išsiųsti tą nusikaltėlį į Kauną, atiduoti į gubernatoriaus rankas, nors galėjote leisti įvykiams plaukti sava vaga, juoba kad tą užmokestį būtumėte vis tiek gavęs. (Kaip gaila, kad kaip tik šie faktai visai man išgaravo iš galvos, nors buvau anų dienų liudininkas!) Aš atsakiau senukui, kad tokia buvo Jūsų pareiga, o jis, rasi visai pagrįstai, atsiliepė, jog Jūs užbėgęs už akių pareigai truputėlį į priekį. Ar suprantate, Tėve? Jeigu šioji versija teisinga, tai anuometinis pasielgimas išeina už tų ribų, kurias mums nubrėžia pareigos ir normos sąvokos, ir pereina į daug platesnę ir gilesnę moralės sritį, kurioje Jūsų poelgis būtų prilygintas *žmogžudystei*, nes Jūs ėmėtės teisti, neturėdamas tam jokių prerogatyvų nei iš žmonių, nei iš Dievo. Ir tam tikslui Jūs pasinaudojote savo pareigomis, savo tarnybinėmis funkcijomis. Kad ir kaip būtų skaudu man svarstyti šiuos klausimus, taip nelauktai iškilusius, čia dar ne viskas. Tasai senukas kaltina Jus tuo, kad savo tikslams realizuoti Jūs griebėtės dar ir *apgavystės*, kuri kainavo tam žmogui fizinę gyvybę (o Jums, Tėve, jeigu tai teisybė, garbę, moralinę gyvybę). Jis sako, jog Jūs įtikinote aną žmogų, pavarde Meižis, girdi, paleidžiate jį laisvėn ir netgi priimate karo tarnybon, tuo tarpu įdavėte jam laišką (žinodamas, kad jis nemoka skaityti, ir *pasitikėdamas* juo, t. y. tikėdamas, kad jis neskaitys), kurį reikėjo nunešti gubernatoriui, o tuo laišku atidavėte jį gubernatoriaus malonei, neužmiršdamas paminėti ir pinigus (koks bjaurus žodis šiame kontekste!), kuriuos Jums derėtų gauti. Tokia yra pirmoji versija ir, ačiū Dievui, ne vienintelė, nes kitaip galbūt man nebereikėtų šito rašyti. Aš manau, Jūs suprantate, kaip tas viskas svarbu. Mes visados nesutarėme dėl daugelio pasaulėžiūros dalykų. Bet šis klausimas – nebe pasaulėžiūra, o pats moralės pamatas, vienoks ar kitoks jo išsprendimas iš esmės nulems mudviejų

santykius, taip pat Jūsų ir mano santykius su visais kitais žmonėmis. Žodžiu sakant, ant kortos pastatyti dideli dalykai, galimas daiktas, kad visa mūsų buvimo pasauly prasmė ar net paties pasaulio prasmė. Jeigu pirmoji versija pasitvirtins, o šito aš nenoriu ir šituo baisiuosi, Jūs savo poelgio negalėsite pateisinti, kaip Jūs ir pats, manau, suprantate.

Tačiau yra ir kita tos istorijos versija, kuria aš norėčiau patikėti labiau ir kuri naujai nušviestų daug Jūsų elgesio momentų, kurių anksčiau aš nesupratau ir negalėjau suprasti, nes man trūko gyvenimo patirties ir galop šios istorijos. Kitaip tariant, jeigu pasitvirtintų šioji versija, aš vis tiek būčiau priverstas pakeisti savo nuomonę apie Jus, taip pat ir apie save anuo metu, kai dar buvau kampuotas paauglys, anaiptol ne toks kvailas, kaip Jūs manėte ir vėliau man prisipažinote. Aš noriu pasakyti, kad tada Jūs būtumėte vertas begalinio gerumo žmogaus vardo, nes retas pasiryžtų šitaip rizikuoti, gelbėdamas kitą žmogų, tą Meižį, nuo pražūties (tegul jūsų pastangos ir nuėjo perniek). Baisu ir nejauku pagalvoti, kad toks menkas niekas, kaip valandą trukęs pasidavimas silpnybei ir papiktnaudžiavimas savo pareigomis, ar, atvirkščiai, visiškai nepagrįstas įtarimas, gali nublokšti žmogų (šiuo atveju Jus, iš dalies ir mane) į vieną ar kitą, priešingą žmogaus moralinio vertinimo skalės galą. Šiurpu. Ir dabar aš noriu paminėti tai, ko laiško pabaigoje, viską Jums apsakęs, prašysiu primygtinai: gerai apgalvokite prieš man atsakydamas; supraskite, kaip viskas rimta, kokia Jūsų, mano tėvo, ir mano, Jūsų sūnaus, pozicija; permąstykite, pasistenkite prisiminti ir atsakykite man visiškai *nuoširdžiai*. Ar bent jau taip, kad negalėčiau Jūsų įtarti nenuoširdumu. Bet kuri smulkmena, galinti sužadinti man abejonę Jumis, iškart sunaikins visas mano pastangas išsiaiškinti Teisybę ir visam gyvenimui įskels bedugnę tarp mudviejų. Ar pakankamai aiškiai man vyksta išreikšti savo mintis, neišklystant iš deramo mandagumo ir sūnaus pagarbos? Tikiuosi, kad taip.

Taigi kitas šios istorijos variantas, irgi pasiūlytas minėtojo žmogaus, būtų toks. Jums iš tiesų pagailo to jauno nusikaltėlio,

Jums atrodė, kad iš gyvenimo jis dar gali šį tą laimėti, kas iš jo gal nepelnytai buvo atimta, ir Jūs ryžotės jam padėti. Jūs įdavėte jam ir dviem savo kareiviams laišką gubernatoriui su prašymu dovanoti anam jaunuoliui gyvybę, garantuodamas už jį savo garbe, savo turtu ar kt. Visa kita atsitiko be jokios Jūsų valios, nelaimingai susidėjus aplinkybėms. Beje, tas vaikinas, Meižis, iki pačios paskutinės gyvenimo minutės tikėjo šia antrąja versija. Jis numirė *tikėdamas Jumis*, štai kas.

Kaimietis atėjo pas mane vildamasis, kad aš, kaip anų įvykių liudininkas, galėsiu nusverti svarstykles į vieną ar kitą pusę.

Koks visoje šioje istorijoje yra *mano* vaidmuo? Kodėl *man* taip svarbu sužinoti Teisybę? Ogi štai kodėl. Kaimietis pasakojo, kad kai Jūs kalbėjotės su Meižiu prieš išsiųsdamas jį su laišku į Kauną, tame kambaryje buvęs ir aš. Ir Meižis, plėšikas, besąlygiškai sutikęs su viskuo, ką jam sakėte, ar, kitaip tariant, patikėjęs Jumis tik todėl, kad *aš* ten buvau. Žodžiu, mano buvimas virto *garantija*, kad Jūsų ketinimai yra patys geriausi. Tuomet aš tampu bendrininku geriausio darbo ar šlykščiausio dorovinio nusikaltimo. Aš ir noriu sužinoti, kas aš toks. Jūs galite pagrįstai priekaištauti, kam aš nepasirausiu *savo* atminty ir neišsprendžiu šių klausimų pats, nevargindamas Jūsų. Visa bėda, kad aš beveik nieko neatmenu iš ano prabėgusio laiko. Metus ar dvejus iš to amžiaus tarpsnio prisimenu labai menkai, be jokių įsidėmėtinų smulkmenų, kurių neabejotinai turėjo būti. Nežinau, kodėl taip yra. Tuomet buvau bene labiausiai suartėjęs su krikštamote ir nutolęs nuo Jūsų. Taigi visi to meto nutikimai mano sąmonėje apsitraukę pelenų spalvos migla (atmenate, Jūs man sakėte, jog aš tada labai mėgęs piešti? Ar nepamenu netgi šito). Todėl ir prašau, kad man padėtumėte.

Vadovaudamasis senuko pasakojimu, – o jis viską patyręs iš paties Meižio lūpų (vėliau Jūs pamatysite, kokių čia susidaro keblumų), – aš laisvu nuo darbo metu nuvažiavau savo automobiliu visą ano nusikaltėlio nueitą kelią, nuo Belvederio iki gubernatoriaus rūmų (dabartinė Prezidentūra) durų, visur

ieškodamas žmonių, kurie man galėtų patvirtinti ar paneigti senuko papasakotus faktus. Dauguma sutiktųjų neprisimena nieko, kiti buvo girdėję Meižio vardą ir žinojo, kas jis toks. Galiu pasakyti viena: nepavyko rasti žmogaus, kuris būtų buvęs artimas tam nusikaltėliui ir tai prisipažintų ar kuris žinotų jo istoriją visą, kaip kad ją žinojo manasis likimo siųstas svečias.

Aš nuvykau į Seredžių ir susiradau tą vietą, kur kitados stovėjo taikos teisėjo Kramono sodyba. Sakau „tą vietą", nes sodybos nebėra: per karą vokiečiai sudegino apie aštuoniasdešimt nuošimčių to miestelio trobesių, kartu ir teisėjo. Niekas man negalėjo pasakyti, kas ištiko teisėjo šeimą. Kalbėta, kad jis išvažiavęs į Varšuvą, paskui į Prahą, bet buvo ir kitokių gandų: esą teisėjas miręs, o jo žmona ištekėjusi už kito. Pats matote, kad iš savo kelionių nedaug tepatyriau. Teisybė, Seredžiuje man atsitiko menkas, bet keistas ir nemalonus įvykis. Man bestovint prie tenykštės bibliotekos durų (tikėjausi rasti kokius nors popierius ar dar ką, bet tuščiai: biblioteka irgi nukentėjo nuo vokiečių), priėjo apysenė moteris, įdėmiai pasižiūrėjo man į veidą ir pasakė:

– A–a. Tai jūs. Sugrįžote.

Dievaž mačiau ją pirmą kartą, tad nustebau ir paklausiau:

– Kas jūs? Turbūt apsipažinote.

– Teisėjienė. Mano vardas Anelė.

Patikėkite, aš labai norėjau, kad tai būtų teisybė, bet neįstengiau sutapatinti šios moters su ana, iš praeities, kurią menu lyg pro rūką. Toji buvo stamboko sudėjimo ir, kiek menu, gražuolė, o ši moteris neatrodė buvusi nei stambi, nei graži. Pasakysiu Jums: tai buvo pilka moterėlė, kokių tūkstančiai, slenkančiais plaukais, kuriuos rytais su gailesčiu renka iš šukų ir deda skrynelėn, pačios nežinodamos kam. Ir dar iš burnos jai sklido blogas kvapas: supuvusios mėsos, česnakų ir degtinės. Pastarasis ne per daug stiprus, bet aš pajutau.

Taigi man neatrodė ir dabar neatrodo, kad tai būtų ta pati moteris, juoba kad ir vardas, rodos, buvo kitoks. Manau, kad ana vadinosi Teresė, Tereza ar kažkaip panašiai.

– Jūs turbūt apsirinkate, – atsakiau aš. – Nesu jūsų anksčiau sutikęs.

– Šit kaip, – tarė ji, – jūs neprisimenat. O aš jus prisimenu. Jūs sugriovėt mano gyvenimą. Jūs – velnias.

Išties nemalonu buvo, Tėve, girdėti tą moterį šitaip kalbant. Galėjau ir aš suklysti, galėjo ta moteris pasikeisti taip, kad neįstengiu jos pažinti. Nenorėjau elgtis neapdairiai.

– Gerai, – pasakiau, – tarkim, aš iš tiesų esu tas, kuo jūs mane laikote. O jūs ta, kas tariatės esanti. Tuomet pasakykit man ką nors apie plėšiko Meižio bylą, kurios užuomazgos, iš visko sprendžiant, siekia jūsų buvusius namus, teisėjo namus, ir jūs negalite apie ją nežinoti. Papasakokit man ką nors apie tai, juoba kad dėl to čionai ir atvažiavau.

Moteriškės akys padūmavo, tarsi ji iš tiesų stengtųsi ką nors prisiminti, ir aš buvau bepradedąs ja tikėti. Bet pagaliau ji vėl pasižiūrėjo į mane ir pasakė:

– Ne. Nieko tokio neprisimenu. Matyt, būsiu apsirikusi, ir jūs iš tikrųjų esate ne tas žmogus, kuo jus palaikiau.

Ji apsigręžė ir nuėjo, o aš išvažiavau iš ten.

Turiu pasakyti, kad, prieš leisdamasis į visą tą kelionę, skaičiau keletą istorijos knygų ir šnekėjausi su išmanančiais šią sritį žmonėmis. Nemažai sužinojau apie vietas, per kurias esą driekėsi paskutinis to jauno nusikaltėlio kelias, bet nieko sau naudingo nepatyriau: mano viltis, jog tais metais atsitikę įvykiai kaip nors atsispindės dar nesenos istorijos faktuose, nepasitvirtino. Iš viso susidaro įspūdis, jog apie dešimtuosius metus čia buvusi tokia ramybė, toksai gyvenimo lygumas, kad žmonių atmintis stačiai neturi už ko užsikabinti.

Dar vienas įvykis nutiko Vilkijos mieste, kuris laikui bėgant prarijo gretimą Vilkijos kaimelį. Pagal manojo kaimiečio nupasakojimą susiradau neaukštą vidutinio amžiaus moterį pačiame stiprume, jeigu taip galima būtų pasakyti, nes ypatingo stiprumo, regis, ji niekada neturėjo, buvo poliesė ir smulkaus sudėjimo. Tokios moterys mėgsta sėdėti turguose su smulkiomis

savo prekėmis: kiaušiniais, kokiu apipešiotu naminiu paukščiu ar rūgščios grietinės kaušeliu. Tai, kas nutiko tarp mudviejų, yra nemalonus prisiminti incidentas. Toji moteris pasielgė taip, ko aš niekada iš jos nebūčiau tikėjęsis.

– Gal Jums teko pažinti ar bent girdėti ką nors apie vaikiną, vardu Gaurusis Meižis?

– Ne, – ji atsakė tarp staiga ir nė kiek nepagalvojusi, kad man iškart kilo įtarimas: ji tikrai ką nors žino, tik nenori ar negali sakyti.

Aš nusprendžiau, kad truputėlis pinigų ją padarys prielankesnę ir šiek tiek atvers jos atmintį. Tačiau, užsiminus apie pinigus, ji sureagavo labai nelauktai ir, pasakyčiau, net šiurkštokai.

– Klausykit, – pasakė ji, – jeigu jūs norit pergulėti su manim, labai prašom. Bet pinigų aš už tai niekada neėmiau ir neimsiu. Įsidėmėkit.

Ką gi, man beliko išeiti. Ji neteisingai išsiaiškino mano ketinimus, mano atvykimo tikslą. Du įvykiai, abu susiję su moterimis ir abu labai nemalonūs. Mano išvyka neatnešė jokių vaisių. Sugedo nuotaika, ir tiek. Aš grįžau į Kauną.

Dabar papasakosiu Jums, kur nuvedė mane tolesni ieškojimai. Man pavyko surasti archyvuose keletą caro įgulos kalėjimo dokumentų. Paaiškėjo, kad iš tiesų tūkstantis devyni šimtai dešimtais metais čia buvo kalinamas civilis asmuo, pavarde Gaurusis Meižis. Jis išbuvo tenai kardomąjį laikotarpį ir vieną parą po teismo. Nubaustas mirties bausme – pakartas. Iš tų mano surastų dokumentų savaime išaiškėjo du dalykai, kurie neleidžia man teikti pirmenybės nė vienam iš laiško pradžioje papasakotos istorijos variantų. Štai šie momentai, keliantys man nerimą ir statantys mane gana keblion padėtin. Kalbamųjų metų (vadinasi, 1910) rudens data yra gubernatoriaus įsakymas išmokėti tris tūkstančius rublių. Pinigai išmokėti Jums, Tėve. Teisybė, nekalbama apie jokią premiją. Ji neminima iš viso jokiuose dokumentuose. Bet... pats suprantate, tai jau šioks toks pagrindas mano nerimui. Juoba kad aš puikiai žinau iš Motulės pasakojimų, jog Jūs paskyrėt mano

išmokslinimui tris tūkstančius rublių, apie kuriuos ji nieko nežinojusi. Ar pakankamai aiškiai aš rašau? Pasistenkite suprasti, jog tikrai nenoriu Jūsų įžeisti ar supykinti.

Antrasis faktas dar įdomesnis. Iš dokumentų matyti, jog tais metais kalėjime buvo tik vienas civilis asmuo, tai tas minėtasis Meižis, ir tik jis vienas buvo pasmerktas myriop iš laukusių bausmės šiame kalėjime. Manasis kaimietis tvirtina, jog visą šią istoriją girdėjo iš paties Meižio lūpų paskutinę naktį prieš bausmę. Jis taip pat turėjęs būti nubaustas mirtimi, bet paskutinę minutę mirties bausmė jam buvusi pakeista kalėjimu iki gyvos galvos. Prasidėjus karui, amnestuotas ir paleistas. Bet apie jokį kitą asmenį dokumentuose *nėra nė žodžio*. Argi nenuostabu ir argi galima sutikti, jog bus įsivėlusi kokia biurokratinė klaida?

Ir dar ne viskas. Man dar labiau pasisekė. Susiradau žmogų, buvusį kalėjimo prižiūrėtoją, kuris tą naktį prieš bausmę saugojo nuteistąjį. Ir jis jį prisiminė, Tėve. Tas prižiūrėtojas gyvena Vilijampolėje, iš pažiūros gerokai aplamdytas ir pasidėvėjęs žmogelis. Vis dėlto nemanau, kad meluotų. Jam iš to nėra jokios naudos.

– Ar prisimenate žmogų, pavarde Gaurusis Meižis? – paklausiau jo.

– O kaipgi, – atsakė jis, – kaipgi gali neprisiminti? Aš prisimenu visus kalinius, kuriuos kada saugojau. Nieko blogo jie apie mane negalėtų pasakyti. Jūsiškį saugojau paskutinę naktį ir savo akimis mačiau, kaip jį pakabino.

Tai jie taip kalba, tie žmonės, Tėve. Žodis „pakabino" ne mano.

– Argi buvo kokia teisėtumo klaida? – paklausė tas prižiūrėtojas; jo plaukai atrodė muiluoti. – Man regis, viskas vyko kaip reikiant. Jūsiškis buvo didelis niekdarys. Ir jeigu būtų mano valia...

Manęs nedomino jo samprotavimai apie valią, ir aš jį pertraukiau:

– Ar drauge su juo kameroje laukė bausmės dar kas nors? Tai turėjo būti pagyvenęs žmogus.

Jis manė, kad noriu ką nors jam įteigti, kaip kad, Jūs žinote, mėgsta daryti laikraštininkai. Bet aš neturėjau tokių ketinimų, ir jis nusijuokė:

– Ką jūs, tamsta. Nieko ten daugiau nebuvo ir būti negalėjo. Mirtininkai visados sėdi vienutėse, ir man nesitaikė girdėti, kad ši taisyklė būtų kada pažeista. Jūsiškis buvo vienas vienužis, sakau jums. Teisybė, prieš galą jam truputį pasimaišė ir jis šnekučiavosi pats su savim, verkė arba juokėsi. Bet kad ten dar kas nors būtų? Negirdėta. Visą kelią iki pat kartuvių jūsiškis burbėjo sau po nosimi. Jiems taip atsitinka.

Padėkojau jam ir susirengiau eiti.

– Renkate medžiagą prieš buvusią kalėjimo vyresnybę?

– Taip, – pasakiau. – Žinome tokių dalykėlių, kad laikykis.

Kai viską papasakojau savo kaimiečiui, jis tepasakė:

– Vadinasi, jūs manim netikit.

– Nesakau, kad netikiu. Tik štai tie dokumentai ir visa kita... Gal papasakotumėt man ką daugiau apie save? Už ką, kaip sakėtės, buvote nubaustas? Kur dabar gyvenate? Ką veikiate? Nors ką. Kad žinočiau, jog neapgaudinėjate manęs, ir prireikus galėčiau bet kada jus rasti.

– Lizanas mano vardas, bet manęs nereikia ieškoti. Manęs nėra, – pasakė jis. – Aš pats atsirandu, kai būna reikalas.

Tai buvo paskutiniai jo žodžiai, Tėve. Daugiau nieko nepavyko iš jo išgauti. Jis tik žiūrėjo į mane, purtė galvą ir nepravėrė lūpų. Paskui išėjo ir niekada daugiau nebepasirodė.

Nesileisdamas per daug į smulkmenas, papasakojau Jums viską, Tėve. Tų smulkmenų begalė: nepažįstamasis persakė man visą jaunojo nusikaltėlio gyvenimą. Bet tai neturi jokios reikšmės mūsiškiam reikalui. Be to, dokumentai ir buvusio prižiūrėtojo liudijimas privertė mane pažvelgti mintyse į tą istoriją iš naujo, kritiškiau, ir, prisipažinsiu Jums, aptikau tenai momentų, kurie iš tiesų atrodo išgalvoti. Tiesiog jie *negali* būti neišgalvoti, nes jeigu patikėtume, kad taip atsitinka tikrovėje, tai sugriūtų visoks kitoks mūsų tikėjimas, neišskiriant nė mokslinio tikėjimo: mes negalėtume nei atsigulti, nes netikėtume, kad nubusime rytą,

nei žingsnio žengti iš namų, nes netikėtume, kad sugrįšime. Mes liautumės tikėję tokiomis brangiomis sąvokomis, kaip Meilė, Vaikų ir Tėvų Santykių Šventumas etc. Paprasčiausia šypsena vaiko lūpose mums atrodytų žadanti vos ne stichines nelaimes ir kiekvienas pabučiavimas – Judo pabučiavimas.

O vis dėlto tenai yra dalykų rasi ir nepramanytų. Tai žmonės, gyvenantys ar gyvenę, vietovės, taip pat ir kai kurie žmonių elgesio faktai, kurie atrodo natūralūs iš pirmo žvilgsnio ir išlieka tokie, kad ir kiek kartų į juos žiūrėtum.

Tačiau aš nutolau nuo savo prašymo, nuo pagrindinio tikslo, kurio siekiu šiuo laišku. Aš noriu, kad man parašytumėte, per daug nevilkindamas, bet ir ne paskubomis. Noriu, kad išsklaidytumėte mano rūpesčius ir abejones nuoširdžiai papasakojęs, kaip viskas buvo *iš tiesų*. Galiausiai, jeigu pasirodytų, kad kažkada pasielgėte ne taip, kaip Jums derėjo, sūnaus širdis įstengia suprasti ir atleisti daugiau, negu Jūs manytumėte. Aš noriu tik Teisybės ir Aiškumo. Nepaverskite mano gyvenimo nemaloniu dalyku, nuobodžiu blaškymusi tuščių abejonių kely. Parašykite man, ir mes niekados daugiau nebeminėsime šių dalykų.

Jus gerbiantis sūnus
Anusas

P. S. Dar sykį siunčiu geriausius linkėjimus Mamai ir namiškiams. Nepamirškite, kad ketinu atvykti!

Atsargos karininko kapitono Uozolo laiškas sūnui Anusui Uozolui

1925 m. gruodžio 6 d.
Tytuvėnai

Brangus sūnau. Iš tiesų nudžiugome gavę tavo laišką, bet kartu ir gerokai nustebome. Stebina mus ne tiek mistiški dalykai,

prie kurių mes nesame pratę, kiek tavo, jeigu galima taip pasakyti, žavėjimasis jais. Bet apie tai vėliau.

Pardavėme visiems tavo linkėjimus, labai tuo juos nudžiugindami, ypač Mamą, nes, retai gaudami žinių iš tavęs ar apie tave iš ko kito, tikrai buvome bepradedą manyti, jog mus užmiršai. Iš asmeninio patyrimo žinome, kad rašyti laiškus ar mušti telegramas, kai neturi nieko konkretaus pasakyti, atrodo kvailas ir nereikalingas darbas. Tačiau kitą kartą keletas tuščių žodžių, surašytų į atviruką, suteikia daug džiaugsmo tėvams. Neketiname tavęs mokyti ir barti, kam pernelyg retai mus aplankai ar mums parašai, tik norime pasakyti, kad visai neatrodys kvaila ar sentimentalu, jeigu praneši apie savo gerovę be kokios reikšmingos progos, o tik šiaip, eidamas pro paštą.

Mums džiugu ir malonu girdėti, kad tu taip rimtai žiūri į savo tarnybą (perskaitėme tarp tavojo laiško eilučių!) ir kad turi automobilį, dar tokį retą mums daiktą, bet labai, reikia manyti, patogų. Būk atsargus: girdėjom, kad benzino garai labai nuodingi! Atidžiai pasirink šoferį! Neimk bet kurio, pirmo pasitaikiusio. Pasitark su žmonėmis, kurie turi šioje srityje daugiau išmanymo už tave. Gal jie parekomenduos. Jauni žmonės negalvoja apie tokius dalykus, jiems rodosi, kad tai smulkmenos. O iš tiesų, sėsdamasis automobilin, tu atiduodi savo gyvybę ir sveikatą į šoferio rankas. Reikia, kad galėtum tomis rankomis pasitikėti. Taip pat žiūrėk, kad jis būtų sąžiningas žmogus.

Pas mus viskas gerai. Nė vienas nekenčiame jokių negalavimų, gyvename ramiai, taigi tuo pačiu ir laimingai. Nors metų laikas dabar labiausiai tinkantis visokiems peršalimams, visi laikomės puikiai. Mama net nesloguoja, nors šiaipjau, pats žinai, jai sloga ir sloga. Žodžiu, kaip sakoma, gyvenk ir norėk.

Tavo susirūpinimas mūsų su Mama kelione kol kas gali atlėgti. Nejudėsime niekur be pavasario, nes yra šiokių tokių nesklandumų su vizomis. Kitas dalykas: kelias tolimas, daug kaštuojantis, tad nutarėme, jog geriausia bus pamatyti Prancūziją pavasarį, kada ji, kaip ir bet kuris kitas kraštas, yra

gražiausia. Ponas Driuonas kviečia vis taip pat primygtinai, užsimindamas, kad galgi apmokės dalį išlaidų. Tačiau mudu su Mama nutarėme, jog tai mums vienintelis kartas, tad reikia vykti geriausiu laiku ir patogiausiomis aplinkybėmis.

Rašai, kad ketini atvykti gimtinėn „sutikti žiemos". Mums labai dėl to džiugu, patikėk. Lauksime tavęs nekantraudami. Tik prieš iškeliaudamas pranešk dieną, kad spėtume pasiruošti ir sutikti tave kaip reikiant. Jeigu leistum tau patarti, tai, kiek išmanom, sniego nebus šiemet iki pačių Kalėdų. Manome, supranti užuominą? (Džiaugtumės, jeigu praleistum Kalėdas pas mus.)

Dobermanas visą laiką muistosi po kėde. Turbūt jaučia, kad rašome jo numylėtiniui. Taigi, kad būtų pilnas linkėjimų komplektas, priimk juos ir nuo jo. (Mūsų linkėjimus tu žinai: linkime tau kuo geriausių dalykų, o Mama – kad galų gale susirastum tinkamą žmoną.)

Dabar pereisime prie tiesioginio tavo prašymo. Be reikalo manai, kad mums tai bus bent kiek nemalonu (nors dėkui tau už rūpestį) arba kad pareikalaus daug laiko kokiems nors ypatingiems apmąstymams. Pasakysim dar daugiau: mes netgi nesuprantam to ypatingo tavo susijaudinimo, kurį, beje, išreiškiki pakankamai neaiškiomis mintimis apie „moralę, pareigą, pasitikėjimą ir pan.". Mums atrodo, tai pateisina tik jaunystės tavo amžius. Bet vis dėlto atsakysime tau kiek galėdami aiškiau ir pernelyg nekomplikuodami tų klausimų (kaip kad darai tu pats). Jeigu tau atrodys, kad mūsų paaiškinimų nepakanka, arba ko nors nesuprasi, mielai galėsime apie tai pasikalbėti, kai atvažiuosi. Kodėl turėtume viską pamiršti? Jaučiame tėvo pareigą duoti tau kiek išgalėdami nors kokių pamokų. Kiekvienas tėvas, išleisdamas vaikus į savarankišką gyvenimą, privalo taip padaryti. Taigi visuomet mūsų visko klausk, drąsiai, tiesiai ir nesigėdydamas, ir mes visuomet pasistengsim tau atsakyti. Tokie, ir tik tokie, turi būti mūsų santykiai: atviri, nuoširdūs, pagrįsti abipusiu pasitikėjimu. Praėjo tie laikai, kai tu buvai toks jaunas, jog po teisybei negalėjom kalbėtis su

tavimi apie kai kuriuos dalykus. Dabar stojai vyro amžiun, tad ir šnekėsimės kaip vyras su vyru.

Taip, mes prisimename tą istoriją, nors irgi ne viską iki smulkmenų. Deja, laikas tai kinivarpų spiečius, paliekantis kiaurymes mūsų atminty. Betgi žinome tų smulkmenų palyginti apsčiai. Anuo metu gubernatorius buvo prašęs parašyti jam apie tai smulkią ataskaitą, arba raportą, kaip tai vadinama kariškių. Suprantama, ataskaitoje galėjom surašyti viską tik iki to momento, kol išsiuntėm nusikaltėlį su dviem kareiviais į Kauną. Bet paskui, raportą įteikę, sužinojom tos istorijos tęsinį ir pabaigą: kaip plėšikas žvėriškai nužudė abu kareivius ir graužiamas sąžinės, jeigu ją turėjo (o tuo mes labai abejojam!), pats pasidavė į teisingumo rankas. Daugiau nieko nežinom ir, prisipažinsiu tau, niekados nenorėjom sužinoti, visiškai buvom aną įvykį užmiršę, kol tu savo laišku mums jo nepriminei.

Dabar apie mūsų kaltę, kuri, anot tavęs, nulems „mūsų buvimo pasaulyje prasmę" ar panašiai. Ji apibrėžiama labai aiškiai, visiškai nenaudojant tam apibrėžimui „žmogaus moralinio vertinimo skalės", kuri, anot tavęs, turi kažkokius „priešingus, nesuderinamiausius galus". Jeigu nori žinoti mūsų nuomonę, tai išvis negali būti moraliniuose vertinimuose jokio kategoriškumo, jokių priešingų galų. Moralinis žmogus negali būti vien geras arba vien blogas, jis neišvengiamai yra ir vienoks, ir kitoks, ir tai seniai jau yra pastebėję netgi pigių romanų rašytojai. Taigi tavo baimė ar noras pamatyti mus išaukštintus ar pažemintus neturi *absoliučiai* jokio pagrindo. Tai išmonė, sūnau, tai prasimanymas, kuris negali duoti ir neduos jokių rezultatų.

Anuo metu (o ir dabar, jeigu nori) mes buvome kalti dėl dviejų kareivių mirties ir nubausti už tai disciplinine tvarka. Bausmė taikyta nelabai sunki, atsižvelgiant į ano meto situaciją ir daug kitų aplinkybių. Mūsų kaltumo faktas yra neabejotinai svarbus. Bet ne toks tragiškas, kaip tu stengiesi įsivaizduoti. Atlikę bausmę, mes nebesijaučiame tokie pat kalti, sakome tau teisybę. Nusikaltimo (mūsų atveju aplaidumo) ir bausmės santykis yra griežtai pamatuotas, priklausomybė tarp šių dvie-

jų polių apibrėžta įvairaus pobūdžio kodeksuose ir nuostatuose, ir jokių dviprasmybių čia negali būti. Jau Senojo Testamento laikais, o gal ir dar anksčiau, egzistavo gana griežtai suformuluoti įstatymai ir būvio taisyklės. O dabar, sūnau, dvidešimt šešti dvidešimtojo amžiaus metai. Taigi, pasakysim tau, problema nebenauja ir gana gerai išspręsta. Nemanome, kad tavo revizija ką iš esmės tais klausimais pakeistų. Per amžius žmonija ieškojo būdų, kaip apibrėžti kaltę objektyviai, t. y. perkelti ją iš subjektyvaus ir individualaus plano į išorinį ir bendrą. Kodėl mes turėtume pasukti atgal? Pernelyg painu būtų kiekvienam žmogui atskirai nustatyti jo atsakomybės ribas, o galų gale ir juokinga prieiti prie žmogaus ir pasakyti: „Štai tu turi iškęsti dešimt sąžinės graužimo metų." Pats matai, sūnau. Jeigu pasirinktume šį kelią, mums daugiau nieko nebeliktų gyvenime, tik galvoti, ar nenusikalstame darydami vieną ar kitą dalyką, ar nesunaikiname bausmės, kurią patys sau pasiskiriame. Galop prieš ką mes turime būti atsakingi? Prieš save? Bet juk tai kvaila. Netgi nužudydamas kitą žmogų, aš nepadarau sau nuostolio. Kam tada man save bausti? Prieš visuomenę? Taip. Bet pati visuomenė man tokiu atveju bausmę ir paskiria. Ji įvertina padarytą jai žalą ir nubaudžia mane. Ar tu mus supranti? Mes buvome nubausti už neapdairumą darbe, visuomenė pasvėrė mūsų nusikaltimą ir paskyrė bausmę. Argi turėtume kankintis galvodami, kad esame nubausti pernelyg lengvai? Ar tu kankintumeis? Rask man, pavyzdžiui, katorgininką, kuris tau pasakytų esąs nubaustas nepakankamai. Nereikia sukti sau galvos, sūnau. Yra žmonių, kurie valgo iš to duoną. Visuomenė pasirūpins savim ir be tavo malonės. Tu atneši daug daugiau naudos, pavyzdingai dirbdamas *savo* darbą. Tarkim dar, kad egzistuotų nusikaltimas, kuris nebūtų išaiškintas ir visuomenei žinomas ir kad dėl to ji turėtų kokių nors nepatogumų. Tuomet tavo ryžtas būtų suprantamesnis. Mes įstengtume suprasti tavo poziciją. Bet šiuo atveju taip nėra. Viskas puikiausiai žinoma ir užmiršta, sūnau. Taip, taip, užmiršta! Kas kita, jeigu tu nori būti istorikas. Tačiau *teisti*

praeities dalykus – irgi ne istoriko kompetencija. Sakei, kad šnekėjaisi su istorikais, tad pasiklausk jų ir šito. Tu eini tuščiu, bergždžiu keliu, vedančiu į aklavietę. Pagalvok. Bet kartojam: mes jau atsakėm už beprasmišką (tam tikru aspektu) anų kareivių mirtį. Kaltės būta, bet nebėra. Ji išpirkta.

Tu nori mums įteigti, kad viskas išeina už pasaulėžiūros ribų ir virsta morale. Nieku gyvu, sūnau. Vien tai, kad yra dvi nuomonės apie tuos dalykus, tavo (neturinti pagrindo) ir mano (visiškai pagrįsta, logiška ir suprantama), rodo, kad tai grynai pasaulėžiūros kompetencijos reiškiniai. Tu atskiri moralę nuo įstatymo, pirmenybę ir visą reikšmę suteikdamas moralei. Vėlgi beprasmiškai. Kas yra įstatymas? Tai ta pati moralė, svarbiausi jos momentai. Užfiksuota moralė. O viskas, ką tu taip atkakliai nori įkalti mums į galvą, yra dalykai negriežti, neapibrėžti ir anaiptol ne pagrindiniai. Tavo egzaltacija juos tau nušviečia kažkokia keista ir paslaptinga šviesa. Bet tai būtų tas pat, kaip siekimas visuotinai kanonizuoti vestuvių papročius arba – dar geresnis pavyzdys – suteikti tam tikrą normą sapnams. Ar supranti? Sapnas nėra *matomas*, tad nebus absoliučiai jokios prasmės taikyti jam kokius nors kriterijus. Sakykim, tu, remdamasis kažkokiais savais sumetimais, tokią normą nustatysi. Tad ar galės čia būti kokia kalba apie kaltę, jeigu sapnas nuo tos normos nukryps? Tai neišmatuojami, neapčiuopiami dalykai, ir beprasmiška jiems tokias sąvokas taikyti. Savo kelyje reikia naudotis tuo, kas žmonijos jau atrasta, ir žengti į priekį. Jeigu stovėsi perone ir dvejosi, ar teisinga buvo išrasti garvežį, ar negalima būtų buvę tą garvežį padaryti didesnį, pridėti jam sparnus, o ant ratų užmauti padangas, tu niekur nenuvažiuosi. Visuomenė sukūrė garvežį keliauti. Buvo tokie laikai, kai prieš ją stovėjo katilas vandens, gulėjo krūvelė anglių, aštuoni ratai, ir iš viso to reikėjo padirbti mašiną. Bet tie laikai praėjo. Ar tu manai, kad ne? Ar tau atrodo, kad mes atsakėme nenuoširdžiai ar neišsamiai?

Ką gi, laišku visko neaprėpsi, ir, jeigu tu norėsi, mudu dar pagvildensime tuos klausimus. Mes paaiškinsime tau tavo

klaidas, nurodysime tavo logikos spragas. Galvok apie tai, samprotauk, jeigu nori, tik neatitrūk nuo žemės, remkis į ją, stebėk gyvenimą ir ypač žiūrėk, kad jis nenubėgtų į priekį ir nepaliktų tavęs, kol tu stovėsi atsigręžęs į praeitį ir verkšlensi dėl praėjusių šviesių dienų, dėl neįgyvendinto teisingumo ir suksi galvą, kaip tą teisingumą įgyvendinti ar nustatyti jo dydį. Toks yra mūsų patarimas tau. Jis galioja ir „buvimo prasmei": neatsilik, eik į priekį, atsigręžk tik suklupęs, bet kad nesukluptum, geriau žiūrėk sau po kojų. Jeigu eisi atsisukęs veidu atgal, gali jau nebe suklupti, o pargriūti, kad neatsikelsi. Mes seni vilkai, sūnau. Paklausyk mūsų ir patikėk.

Dovanok, susimildamas: paskutinis mūsų klausimas bus jau nebesusijęs su tuo, ką čia šnekėjome. Kaip ten buvo su tuo kaimiečiu, kuris taip staiga atsirado ir taip staiga dingo? Mums neramu, sūnau. Gal tu per daug jėgų įdedi į savo darbą? Gal nuvargo tavo nervai? (Tavo laiškas mums su Mama pasirodė irgi kiek nervingas: pradžioj rašai, kad tarp mudviejų atsivers bedugnė, pabaigoj, kad atleisi man viską, kas tik atsitiktų.) Žiūrėk savo sveikatos. Dabar ruduo, daržovių netrūksta. Valgyk jų kuo daugiau. Pasikalbėk su kokiu pažįstamu gydytoju, gal jis patars tau suleisti vitaminų. Labai nerimausime, kol tu neatvažiuosi pas mus ir mes nepamatysime tavęs gyvo ir sveiko. Namie kaipmat atsistosi ant kojų.

Tuo tarpu tiek. Bučiuojame tave visi.

Tavo Tėvas

P. S. Kartojam, saugok savo sveikatą. Tai brangiausia, ką mes turime. Blogai, kad suprantame šitai tik ją praradę. Žiūrėk savęs. Bučiuojame tave dar kartą atskirai, tėviškai. Dobermanas vizgina uodegą ir, mums atrodo, šypsosi.

1977 m. gegužė–1979 m. birželis

SL 014. Leidykla „Baltos lankos“, Mėsinių g. 4, 2001 Vilnius
Spausdino AB „Vilspa“, Viršuliškių sk. 80, 2056 Vilnius.
Užsakymas 719

Skaitinių serija \ 17

1• Jonas Biliūnas, *Liūdna pasaka / kūrybos rinktinė*
2• Balys Sruoga, *Milžino paunksmė / istorijos kronika*
3• Vincas Krėvė, *Skirgaila / istorijos drama*
4• Žemaitė, *Autobiografija*
5• Žemaitė, *Laimė nutekėjimo / apsakymų ciklas*
6• Ignas Šeinius, *Kuprelis / romanas*
7• Petras Cvirka, *Saulėlydis Nykos valsčiuje / apsakymai*
8• Juozas Aputis, *Dvi apysakos*
9• Antanas Vaičiulaitis, *Popiežiaus paukštė / rinktinės novelės*
10• Bronius Radzevičius, *Vakaro saulė / apsakymų rinktinė*
11• Antanas Baranauskas, *Dienoraštis*
12• Motiejus Valančius, *Pastabos pačiam sau*
13• Pulgis Andriušis, *Anoj pusėj ežero / apysakos*
14• Judita Vaičiūnaitė, *Vaikystės veidrody*
15• Marius Katiliškis, *Užuovėja / novelių romanas*
16• Birutė Pūkelevičiūtė, *Metūgės / eilėraščiai*
17• Saulius Tomas Kondrotas, *Žalčio žvilgsnis / romanas*

ISBN 9986-813-38-7